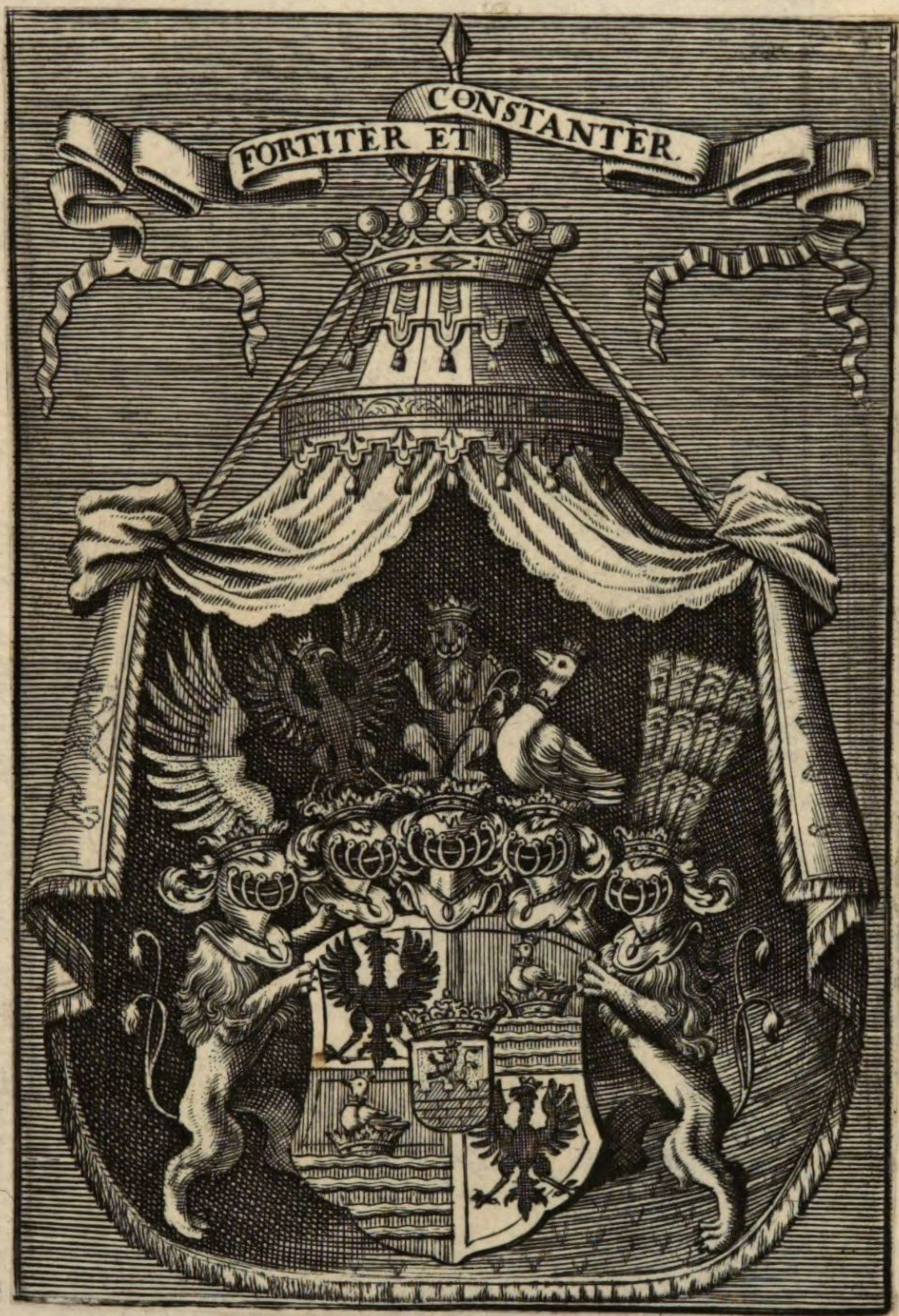

4° Biogr Coll
20

<36611587650013

<36611587650013

Bayer. Staatsbibliothek

Christophorus Otto Comes et Dñs in Schallen-
-berg &c. Præpositus Constantiensis ab a.º
1693, Canonicus Augustanus ab a.º 1672,
eiusdemq; Ecclesiæ Decanus ab a.º 1721.
natus a.º 1655, 6.ª Junii, horâ 8.ª matuti-
-nâ in Hagen prope Linzium Austria su-
-perioris. Patre, Comite Christophoro Ernesto &c.
Matre, Christina, natâ Baronissâ Schiferin,
denatus a.º 17.....

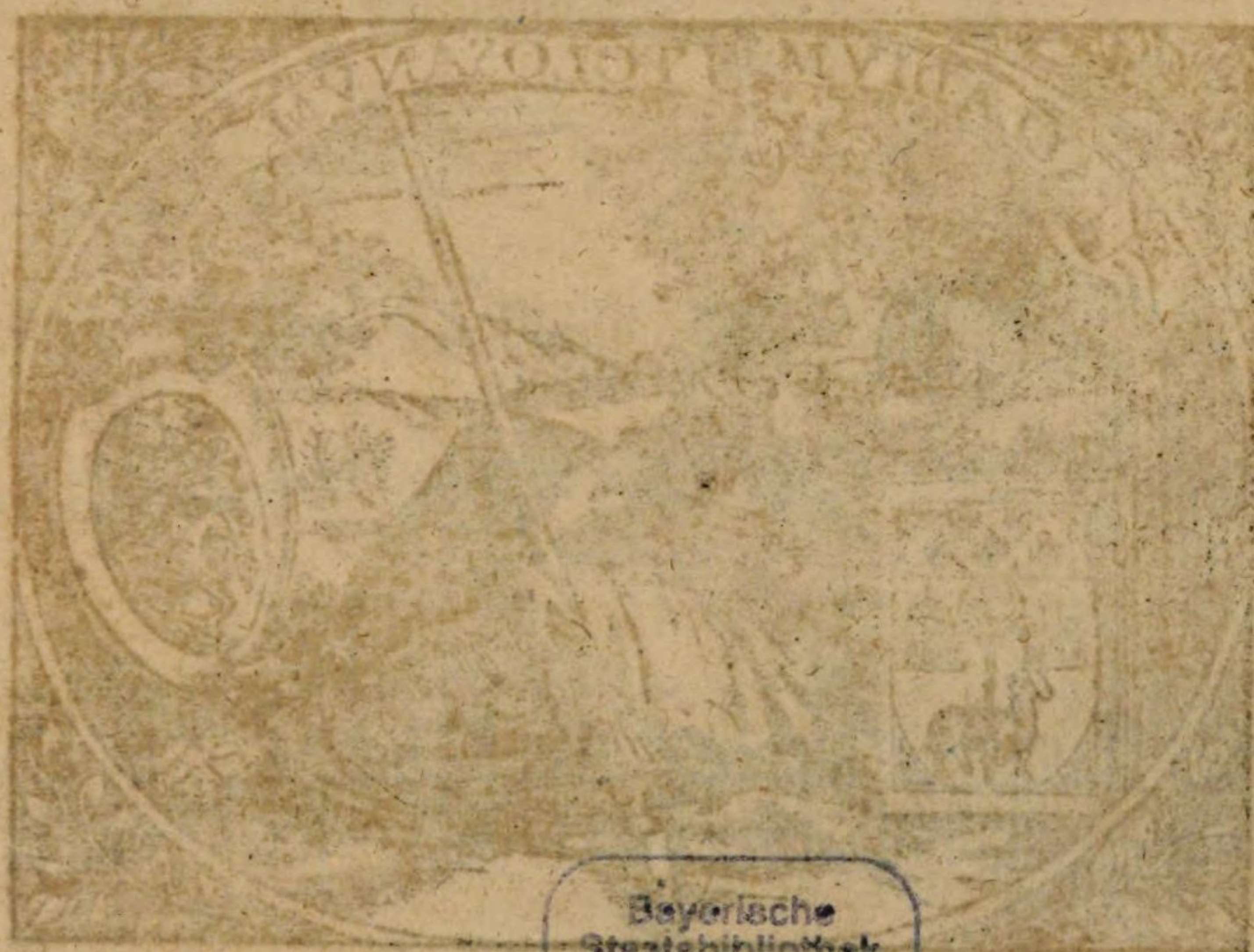
BIINOMIKON
S I V E
DE IVRISPÉRITIS
LIBRI DVO.

A V T O R E
JOANNE BERTRANDO
Præside Tolosano.

TOLOSÆ,
Ex Typographia Raymundi Colomerij, REGIS, &
Academiæ Tolosanæ Typographi.

M. DC. XVII.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

M. DC. XVII.

Ex Typographia Raymundi Colomendi, Revis. &
Academice Tolosane Typographi.

TOLOSA.

ILLVSTRI VIRO
ÆGIDIO MASVERIO
SENATVS TOLOSANI
PRINCIPI.

Tristandus Bertrandus Senator Tolosanus, &
Franciscus Bertrandus Catoursæus
fratres S. D.

BINOMIKÔN Ioannis Bertrandi pa-
tris nostri, siue de Iurisperitis libros duos,
in lucem mittimus. Homines quidem ma-
li, & filij parum pÿsimus; si hosce ingenij
paterni fœtus, & in fiduciaria nostra tu-
tela existentes, fraterno amore non prosequamur. Quod
autem illustrius veri affectus testimonium à nobis exhibe-
ri potest, quam eos in lucem prodeuntes nomini tuo (Prin-
ceps Senatus illustriss.) dicare? cuius virtus & doctrina
in luce huius regni, & in oculis clarissima Prouincia po-
sita est; & quem non solum, ut Masuerium; sed ut
alterum Masurium ἀπαιτὰ ἀρίστον, καὶ σοφόν, & ἔδενδε δεύτερον,
ciues omnes suspiciunt & admirantur. Postulat etiam

hoc à nobis paternæ dignitatis pia recordatio, & Iuris-
consultorum qui hoc in libro describuntur, nunquam satis
laudata memoria. Qua enim iustiore hostia paternæ lau-
di, horumque veterum virorum doctrina, parentare pos-
sumus: quam librum eius, qui in Senatu Principatum tot
annos non indigne sustinuit, tibi Principi Senatus meri-
tissimo, offerendo: & Iurisperitorum vitas, ab Iure-
consulto (hoc nobis filiis de patre effari liceat) non con-
temnendo scriptas, tibi Iurisconsultorum peritissimo,
consecrando. His tanquam cumulus accessit, humani-
tatis tuæ singularis testata omnibus professio, quæ nobis
non parum gratum, iucundumque hoc munus te habitu-
rum, facile persuasit. Quod si, hoc à te suppliciter postu-
lantes, litare possumus; satis magnum nostræ in manes pa-
ternos pietatis fructum, & tuæ erga nos benevolentiae
summum testimonium, percepisse videbimur. Vale.

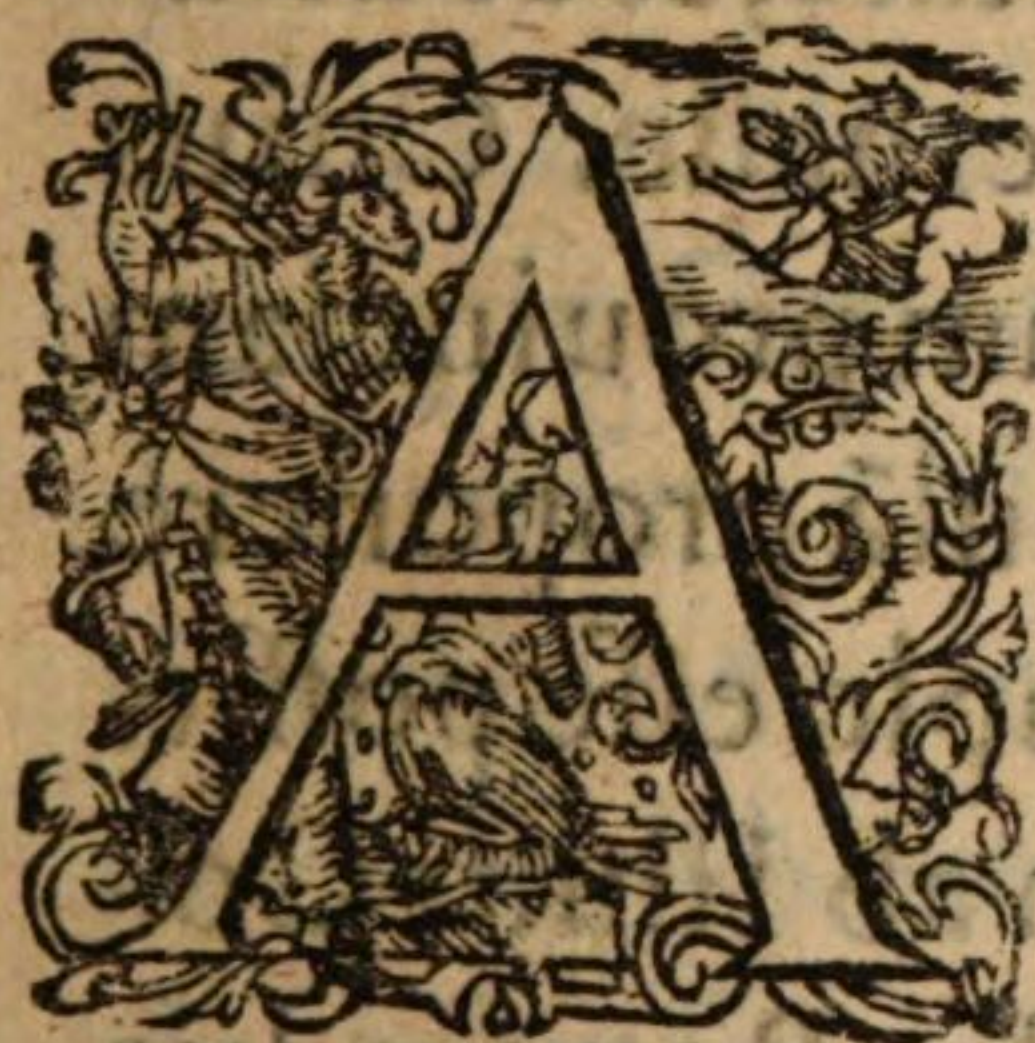
IOANNIS BERTRANDI

PRAESIDIS TOLOSANI

VITA.

AUTORE FRANCISCO

Bertrando I. F. Catoursæo.

B Illustri rerum Gallicarum scriptore traditum est Togatos homines Reipub. vel Principibusvtilissimos esse cum boni sunt: atque perniciosissimos cum mali & iniqui. Quod quam verum sit, vltima Galliaë nostræ calamitosa tempora satis testantur. In hac enim communi & nouissima rerum pene euersione, quot Togati Rempub. seditionibus vndique erumpentibus concussam in eos scopulos impulerunt, ad quos naufragium facturam sperabant. Quot denique e contrario, togatam omnem auctoritatem & scientiam, ad Reipub. regnique salutē conferentes, in hoc publicum naufragium colligendum & reficiendum, fideliter constanterque incubuerunt. Quamobrem quod de lingua hominum vulgo dicitur, eam optimā & pessimam omnium corporis humani partium esse, id ad Togatos homines, vere & non incleganter referri potest.

Politia enim regia, quæ corpus ciuile est, membra sua partesque sicut humanum habet. Manus, sunt milites: nerui, vectigalia: pedes, plebeia multitudo: Rex, pro capite constituitur: eius Consilium, anima est quæ totum ciuile corpus mouet & regit: linguam autem præcipuam capitis partem animæque interpretem, Togati homines conficiunt. Sic Questor sacri Palatii, qui princeps Togatorum est, lingua & vox à celeberrimis autoribus dicitur. Mala autem & incommoda quæ Reipub. Togati quidam intulerunt, qui ut Tullius linguam appellat, flabella seditionum fuere, ea quidem tanta sunt, ut à me verbis exprimi, & describi nullo modo queant. Illud tamen non minus vere, quam libere dicam, inter omnes Togatos bonos ciues, & Reipub. amantissimos (qui quamplurimi quidem fuere, quosque meliorem humani generis partem cum Symmacho nuncupare possumus) neminem Ioanne Bertrando maiori cum integritate, & constantia Reipub. capeffuisse, prudentiaque gubernasse. Cuius vitam, ob eximiam eius virtutem, & in Occitanam prouinciam merita, tamquam integritatis & religionis tabulam proponere decreui, ut aliis admirationi, suis vero exemplo esse possit.

Certum itaque est Bertrandorum gentem ab Illusti Comitum Tolosanorum familia originem duxisse. Ramundus enim Bertrandus decimus Tolosanorum Comes quatuor habuit filios, Bertrandum, Guillelmum, Alphonsium, & Odophredum: quorum tres primi, Comitatum obtinuerunt. Odophredus vero, qui Trinquualli Vicecomitis Biterrensis & Carcassonenfis filiam uxorem duxit, pro portione sua hereditaria Seruianum agrum in Narbonensi prouincia situm habuit, cognomineque paterno quod retinuerat ad posteros omnes transmissio, filium reliquit Hadrianum Bertrandum, qui Rogerij Bertrandi pater fuit: quorum posterius præcipuis militaribus, & Ecclesiasticis Galliarum honoribus orna-

ti, agri Seruiani illis gentilitij possessionem dominatumque adepti sunt, ad Atauum vsque Ioannis Bertrandi, à quo abiudicatus est. Abauus qui tunc penè puer litterarum causa Tolosæ alebatur, simul cum re parente amisso, se ad Bitternsis Episcopi auunculi sui fidem, potestatemque totum contulit; cui iuuandæ pueri fortunæ in omni genere officij nec facultas, nec voluntas defuere. Sed eo paulo post obitû patris etiam mortuo, auunculi ope, opibusque paternis ille destitutus, post susceptos ex Agnete Fabritia nobili foemina liberos, neglectis ambitionis studiis tranquillitatem vitæ sequutus est, & in Dominicano Cœnobio reclusus, pie sancteque ad mortem vsque vixit. Proauus togatis Reip. muneribus functus, non solum antiquitate nominis voluit, sed etiam virtute commendari. Auus in restauranda familiæ dignitate erectior, & Alebreti Principis Cancellarius factus, quatuor liberos superstites habuit: Ioannem Bertrandum S. R. E. Cardinalem, Archiepiscopum Senonensem, Galliarumque Cancellarium. Petrum Episcopum & Comitē Cadurcensem: Nicolaum Senatus Tolosani Præsidentem, & Catherinæ Medicæ tunc Delphinæ Cancellarium: aliumque Petrum Abbatem Saramonensem: qui quidē præstanti gloria, rebusque præclare gestis maxime floruerunt. Ex Nicolao autem & Antonia Iordania, natus est Ioannes Bertrandus anno 1527 quinto Id. Maij. Cuius prima ætatis initia cum patris diligentia, tum etiam naturali litterarum desiderio munita, docilitatis suæ non paruum experimentum dedere. Deinde ex puerili institutione eductus, sub Antonio Vfilio non indocto homine, maiorem quandam rationem complexus est, confirmationemque doctrinæ. Inde ad Iuris scientiam delapsus, vnum ex omnibus Antecessoribus Arnaldum Ferrerium, magnum ætatis suæ virum, & Iurisconsultum celeberrimum ita coluit, vt cum eo à Valentinis ad

ius publice profitendum accersito, Valentiam profectus sit. Ibi que Doctoratu accepto Tolosam continuò reuersus, patrem graui morbo, & mortifero affectum inuenit. Post cuius obitum in aulam profectus ad Ioannem Bertrandum patrum suum, sub Lodoico Stroëbeo viro doctissimo, cum Guillermo Bertrando Villamorio fratre patruele aliquādiu vixit. Paulo tamen post, nec dum Senatoriæ ætatis adolescēs, Senator Tolosanus factus est. Cuius immaturæ promotionis hæc narratur fabella. Cum iussu patris sui Dianam Valentinæ Regulam, quæ apud Henricum secūdum prima erat, salutatum iisset gratias acturus, quod ea potissimum intercedente, honorem amplissimum adeptus esset: Dianam ab illo petiisse, an Cardinalis Galliarum Procancellarij ex fratre nepos esset: quo annuente, suasit ei Diana ne Regis vultum subiret. Nec enim (inquit) Rex imberbes adolescentulos, Consiliarios habere se existimat. Tum postea Regij, & sacri Consistorij Consiliarius factus: tandemque sextus Tolosani Senatus Præses à Carolo IX. Galliarū Rege creatus, magna integritatis, & religionis commendatione semper floruit. Quarum virtutum in eo eminentium innumera licet dentur exempla: per pauca tantum proponam, vt ex iis tota vitæ suæ inclinatio, tanquam ex vngue leo, diiudicari possit. Solent in Senatum cooptati vlnas quasdam panni serici Principi Senatus dare; is quamuis sub eius Principatu triginta in Senatum lecti sint, nihil vnquam à quoquam accepit. Munera vero non solum à litigantibus non sumpsit, sed ne quidem à propinquis, & coniunctioribus. Præter solemnia stipendia, cōgiaria annua dederat ei Rex Henricus tertius ex mulctarū Curiaë exactione, ea tamen recusauit, ne videretur mulctam dicere, vt congiaria sibi soluerentur, & quasi ouem deglubere vt pellē lucrareretur. Emolumenta autē illa quæ à litigantibus, oblites calculo rationiq; obnoxias, iudicibus dantur,

quæq; Sabatina Tolosæ nuncupantur reiecit, & tanquem dignitatis Senatus parū digna, condemnauit. Tantaque fide & religione vixit, vt dierū illorū quibus priuatis negotiis occupatus à Curia abstinuerat, stipendia regia sibi solui noluerit, Quæstorique reddiderit. Codicillos Senatoriæ in Curia Tolosana dignitatis à Carolo Lotharingio Guislianarū partium in Gallia tunc Principe datos remisit; nec rei publicæ à se gestæ remunerationem à quoquam se accepturum, nisi à Rege suo, animose & fortiter rescripsit. Quæ quidem summa innocentie ratio, eo magis in ipso enitebat, quod & liberorum numerus, & rei familiaris angustia, eum ad opes non spernendas inuitare satis videbantur. Religionis autem & pietatis antiquum propemodum exemplar: quippe qui sine ostentatione piissimus, & sine superstitione religiosissimus fuerit. Singulis diebus Dominicis sacra Eucharistiæ communionem utebatur: Ieiunia vero ab Ecclesia præcepta ita ex præscripto obseruabat, vt ne quidem prope septuagenarius ea vnquam soluisse intelligatur. Vita ei proba, mores innocentes, animus quietus & placidus: Oratio tamen seuera, sed in qua non infrequenter comitas quædam urbana eluceret: His itaque animi & pietatis dotibus instructus, ad senectutem vsque summam constantissime vixit. Sed hoc magnopere mirum in homine nobili, & ad res magnas nato & alto, quod Magistratus sui partem ad iudicia spectantem, tractandam tantum suscepit: Illam vero ambitiosam Reip. curam quam tot homines & stulte & infoeliciter amplectuntur, sibi fugiendam non minus, quam nauigantibus Syrtes aut Scyllas putauerit. Quod autem ei de iudiciario labore temporis dabatur, in studiis literisque conquiescebat. Otium sine literis, mortem & hominis viui sepulturam cum Seneca dicens. Verum in suscepto tranquillitatis consilio solidam vitam agere, fata rerum ei non concesserunt, necessitate temporum

inuitum eum ad Reip. curam, sollicitudinemque rapiente. Sicut enim primum mobile, cæteros orbes contrarium motum habentes, rapacitate sua violentiaque secum trahit. Sic vniuersa Gallicarum rerum perturbatio, cuiuscumque ordinis & naturæ homines, repentino suo impetu cursum hūc violentum, nolentes etiam, sequi coegit. Ad instar tamen stellarum orbiumque cœlestium, qui primum mobile sequendo, motum suum propriū non amittunt: Ioannes Bertrandus in hac rapacissima rerum omnium conuersione, tranquillum moderatumque animi sui motum, & circulum semper peregit. Ita enim æquabiliter, temperateque cuncta gubernauit: vt in maximis turbinibus ac fluctibus, ciuitatem suam sola placabilitate, & sedatione conseruarit. Verum vt quem cursum ciuitas Tolosana eo gubernatore & Præfide tenuerit, cunctis ostendere facile possimus, eundem nos rectâ tenebimus. Duobus itaque fratribus Duce & Cardinale Guisiis, Blefiis, vbi Conuentus Gallici agebantur, interfecit: ad huius necis rumorem tota fere Gallia commota est, & quod medicamentum Reip. salutare credebatur, malorū fuit irritamentum. Plebecula enim vrbana suapte natura ad seditionem prona, pene omnis agitata est: maximeque Tolosana, à Concionatoribus quibusdam: qui quum aduersus Regem quædam seditiose perorassent, tum Ioannis Stephani Durantij Senatus Principis, regiique nominis acerrimi vindicis dignitas ab eis laceratur. Qua concionum licentia, & maledictorum impunitate, factiosi de defectione cogitantes animos sumpserunt, & Concilium ex cunctis ordinibus, penes quod summa rerum esset, creari postularunt. Quod quidem eis concessum, repugnante Ioanne Bertrando. Præuidebat enim vir ille in rebus iudicandis sagax, eos ex hac administrationis concessione, quid ad Reip. euersionem possent cognituros, ad instar Herculis apud Senecam, qui

*Posse cælum viribus viribus vinci suis**Didicit ferendo*

Huius autem Concilij princeps constitutus est Ioannes Bertrandus, vt hominum nouarum rerum cupidorum turbulentas voluntates moderatione sua mitigaret, & autoritate frænaret. Verum eò seditio serpserrat, vt iam timidiores de defectione à Rege non silerent; Et cum Dafisius Aduocatus Regius Causidicum quendam accusasset, quod effigiẽ Henrici tertij e Capitolio deiiciendam censuisset, tanta in eum commotio facta est, vt magnum sibi creauerit vitæ periculũ. Itaque cum ad hoc vsque tẽpus Durãtius occulte cuniculis oppugnaretur, aperto Marte in posterum expugnari cæpit. Sept. ann. enim Cal. Febr. 1589. hora post meridiẽ quarta, eũ e Senatu exeuntem, rhedamque ingressum quamplurimi armati homines eductis gladiis aggressi, ad extremum deduxissent casum: ni rhedarius equorum velocitate e manibus eorum euadens, dominum ab omni iniuria prohibuisset. Bértrandus autem cum Stephano Bertrando Quintio filio suo, qui hoc in repentino motu, cum militari manu ad patrem accurrerat, e Curia domum suam incolumis se recepit: primusque aggere doliario, in modum eritij militaris, vici sui angulos clausit. Cuius exemplum sequuti reliqui ciues, in singulis vrbis vicis aggeres similes egẽre. Sed tandẽ Durantius in Dominicano Cœnobio, in quod cum militũ custodia inclusus erat, decima quinta die post fugam, à plebe armata, siue potius plebis colluie occisus est, cum Dafisio Aduocato Regio, quem in Castro Narbonensi custodiis vinctum, obseruatam Regi fidem clausum habebant: & ita pluribus vulneribus confossus per totam vrbem funiculo pedibus alligato, cum Regis Henrici tertij effigie maxima cum ignominia trahitur, & ad scalas D. Georgij, vbi

damnati & facinorosi homines plectuntur, cum omniū bonorum mœrore suspenditur. In hac tanta tamen atrocitate temporis, Ioannes Bertrandus quæ fortem ciuem, & Senatorem optimum decebant, gerere non destitit. Nam cum tertiā ipse in lecto laboraret, filium suum Stephanum Bertrandum Quintium ciuibz ducem ostentaui, ad hanc indignissimam calamitatem e Clarissimorum virorum ceruicibus depellendam. Sed cunctis perterritis, Quintius publicam causam suscipere non potuit: hanc tamen plebis fecem e Palatio & Dafisij nece reuertentem, partim amissis gladiis & telis, partim ereptis, diffugere solus ipse cū paucis amicis coegit. A quibus autem plebs ad hunc furorem impulsafuerit, varie narrabatur: vel ab his qui priuatas iniurias publica manu vindicare tutum putabant: vel ab illis qui quum populari tantum freti potentia à Rege defecissent, credebant hoc facinore admissio, plebeculam metu supplicij ad sanitatem facile non reuersuram. Hoc quidem popularis leuitatis testimonium, & ætatis nostræ corruptæ argumentum: inter præcipuas odij & necis causas, eam tunc vulgo ferri, quod rheda in Palatium & Curiam gestaretur, quasi alienum illud ab antiqua parcitate, & togata modestia. Durantij vero fortis constansque animus in amplectenda morte, à multis laudatus est. Sed hoc in eo mirabile, quod hostiū furori, tanquam hostiam publicam sese libenter obtulerit, & pileo quadrato, rogæ dignitatisque insigni, capiti imposito, Senatoriaque roga sumpta, eodem vultu quo Senatum ingrediebatur, furiosam turbam ad exitium suum paratam & anhelantem adierit: vt ipse qui rogæ honor & decus fuerat, vere togatus mori videretur. Hoc autem omni admiratione dignissimum, quod his Senatoriis insignibus indutus, tanquam alter Arion Cytharædi palla, nō Orthion vt ille Diis maritimis, morti se offerens: sed hoc vere Orthion & rectum Christi

carmen Diuis coelestibus piè cecinerit. *Domine ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Durantio itaque mortuo, Ioannes Bertrandus Principatum Senatus obtinuit. Ne tamen publicæ calamitatis molestiam domestica foelicitate leniret, filium natu maiorem Stephanū Bertrandum Quintium nefarie trucidatum hoc ipso tempore amisit, natum annos tantum xxiiij, relicto puerulo bimensi ex Francisca Vabresia à Castronouo, foemina nobili, omniq; honesto lepore conspicua. Cuius mortem quam grauer tulerit, satis intelligēt qui se patres meminerint. Hoc tamen exasperabat dolorem, quod in tam misero regni statu, nullo publico solatio, priuati moeroris luctum leuare posset. Veruntamen statim atq; Ciuitatis Tolosanæ clauum tenuit, nihil antiquius habuit, quam Senatus auctoritatem prostratam & afflictam erigere: Senatoresque profugos, qui ex Ciuitate in hoc communi Optimatum periculo cesserant Senatusconsulto reuocare. Quod quidem fecit repugnantibus quibusdam populi primarijs, nonnullisq; ex Senatu. Cur enim, inquiebat ille, tot Senatores viri boni, & nulla ignominia notati in eam Ciuitatem non reuertentur, in qua tot perditos & facinorosos, homines non solum habitare, sed etiam auctoritatem habere finimus. Iam Reip. Tolosanæ tranquilla satis & serena frons apparebat, induciæque pactæ inter Guisianarum & Regiarum partium duces, domi forisque cuncta quietiora fore pollicebantur: cum subito discordia animos hominum ad noua surgentes, veluti pestilenti quodam sydere afflauit. Urbano Sangelasio Conuenarū Episcopo, à Senatu absente Guillermo à Ioyosa Galliæ Mareschallo, Occitaniæ Prorege, vrbis Tolosanæ cura demandata erat. Sed cum populariter nimis se gereret, Patres Ioyosano autore, eiusque sententiæ principe, de abroganda eius potestate consentiunt. Sangelasius qui cuncta quæ aduersus eum parabantur satis superq;

nouerat, conturbari Rempub. quam minus ipse valere mal-
lens, vt inuisum plebi Ioyofanum redderet, contra publici
solemnisque iurisiurandi religionem, eum cum hæreticis
hostibusque inducias fecisse criminatur: Et sodalitatem
nomine Corporis Christi prætexens, post Consilia cum ple-
beijs nouarum rerum cupidis, interdiu noctuque agitata,
Richardum Ordinis D. Francisci à Paulo sodalem, in fano
D. Mariæ Dealbatæ cōcionari iubet. Is quum de Reip. statu
multa differuisset, Sangelasium tanquam Religionis Catho-
licæ verum propugnatorem, plebi commendat: Mareschal-
lum Ioyofanum, Patrumque Principes, de vrbe hostibus
dedenda cogitasse. Quibus sermonibus, iam per se accensi
incitantur à Monacho plebis animi. Cui concione finita ad
arma discurrenti, Sangelasius armatus occurrit: seque pro
libertate & Religione arma sumpsisse clamat, ne defensorē
suum in ipso discrimine periculi ciues destituant precatur.
Interim Bertrandus à Mareschallo euocatus, ad Archiepis-
copatus ædes proficiscitur: vbi cuncta turbide & turbulente
agitabantur. Quidam enim ex Nobilitate, vi armisque rem
agendam censebant: rudem & inexercitatā turbam ensium
solo fulgore terreri. Alij tamen lenibus remedijs subue-
niendum putabant: vim armæque desperatæ Reipub. tantum
medicamēta: concitatos autem plebis animos, quum tutius,
tum facilius flecti posse quam frangi. In qua sententiarum
ancipiti contentione, Bertrandus nihil temere tentandum
suadet: & vocatis Francisco Gargassio primæ sententiæ Se-
natore, viro constantissimo prudentissimoq;, & quibusdam
alijs Senatoribus, qui nihil antiquius communi salute iudi-
cabant, Capitolium perit: ibique Octumuiros ad Senatus,
& Mareschalli autoritatē armis tuendam excitare tentauit.
Sed cum illi in varias traherentur sententias, nihilque certi
decernerent. Bertrandus vno ex Capitulinis cum militum

cohorte secum assumpto, purpureaque toga induta, totam urbem perlustrâs: ciuibus imperat, vt Mareschalli Ioyofani dicto tantum audientes, aliorum recusent iussa: nec à quolibet ambitioso Senatus decreta infirmari impunè patiantur. Sed tanta vis, tabésq; morbi omnes ferè ciues inuaserat, vt apud quos seditio non exarserat, esset dissimulatio; & qui nullarum partium essent, animos ex euentu se sumpturos demonstrarent. Dum hæc Bertrandus ageret, alia ex parte Sangelasius, Richardus monachus, cæteri; aduersæ factionis ciues Ioyofanum ob inducias cum hostibus pactas criminantur, concurrant circum tabernas, & multitudinis rerū imperitæ sollicitando, & pollicitando animos lactant. Has autem contentiones cum nox superueniens diremisset, sequens dies renouauit. Postridie enim summoque mane, plebe rursus tympano ad arma vocata, maior in plateam Dealbatæ, multitudinis furentis fit concursus. Quo nouo populi tumultu Mareschallus perterritus, Bertrandum inuocat: plurimiq; ex Senatoribus domumeius veniunt ferè exanimati; admonent in tam aperto rerum discrimine non cunctandum: sed contra periculosissimas factionorum potentias, conditioni Senatus, bonorumque omnium saluti prouidendum. Quamobrem Bertrandus diutius non cunctatus, cum Senatoribus Mareschallum adit: simulque de summa rerum agunt vocatis ad Consiliū Patribus, Octumuiris, & ex Nobilitate proceribus. Quidam qui non tam incolumem ciuitatem quærebant, quam in quorum manu esset, tentandam rem armis censebant: Hoc indecorum Gallix Mareschallo, si cum urbana multitudine manum conferere non auderet. Paucorum autem animi à certatione abhorrebant. Quorum sententiæ Bertrandus adiecit similia quædam verba. Vt prius noscerent vires quas haberent exiguas, quam Mareschalli vitam, Senatus dignitatem, Occita-

niæ tranquillitatē, bonorum denique fortunas in discrimen adducendo, quicquam periculo vltimo tentandum statuerent: pro dignitate antea pugnari potuisse, nunc pro vita & salute decertandum: satis decora quæ tuta: & gloriosiores exitum rerum fore, qui partibus adhuc integris cum pace fieret. His ita dictis, legatos ad Sangelasium mittendos censet. Sed Mareschallo cunctante, quum legationis missæ nomen, timoris signum videretur, tulere nonnulli conditiones has pacis, vt quæ ex Capitolinis Ioyosanarum partium erant, populo suspecti claues vrbs redderent, darentq; eas ciuib; probatis, & à plebe electis. Tum deinde Mareschallus, copias quas circum se habebat dimitteret: Sangelasio se dimissurum suas pollicente. Quibus conditionibus Mareschallo iam commoto, clamatum est à cunctis, hæc fraudulenter dici: si claues darentur, eos in manu hostium esse: haberent saltem liberam exitus portam; si victoriæ, fors clauderet. Nec imprudenter dictum, Sangelasio, tota vrbe occupata, ad Mareschallum obsidendum aduentante. Quo nouo fremitu ctebrescentis seditionis, languere statim multorum studia cœperunt, qui primò alacres, fidem atque animum ostentauerant. Mareschallus propter exiguitatem copiarum suarum, nec occupare pericula, nec obsidionem tolerare contra concitatam multitudinem, tutum & honestum putat: in bona enim causa, sed aduersa, bene cedere, quam malè opprimi. vtilius duxit. Cum paucis itaque Mareschallus clam ab vrbe exijt. Quo subitaneo discessu nonnulli Senatores perculsi, vrbe cedentes cum eo ad Castrum Balmanum ex Archiepiscopatus ditione peruenerunt. Post eius discessum, rerum omnium potitus Sangelasius, cum vniuerso Clero militum ordinibus stipato, ad Archiepiscopatus ædes proficiscitur: ibiq; diris per omnium Sacerdotum religionibus Mareschallus deuouetur. Inde effrænata plebecula, nihil

nisi cædes & rapinas cogitabat, quum Bertrandus qui post discessum Mareschalli, domum suam se receperat, Sangelasio mandauit, vt prædas quibus armata turba potentiorum domus minitabatur, prohiberet; prouideretque ne quid detrimenti Respublica caperet: Senatum se coacturum, rogabat vt adesset, & ne rerum non penitus desperatarum remedia negligeret. Sed cum ille iratæ plebis impetum cohibere se non posse, nec in alios, nec in Bertrandum ipsum, qui imperiû illi abrogare voluisset, acerbe & minaciter respondisset: Bertrandus vt ab vrbe exiret, Mareschalli literis quotidie monebatur. Ille tamen non videbat, quemadmodum id fieri posset, nec deberet. Nec mouebat eum quod Sangelasius ciuitatem occuparet: quum neque Solonem cum Pisistratus, neque Socratem cum triginta tyranni essent, pedem porta extulisse diceret. Conijciebat etiam non ex alitis volatu, nec ex cantu sinistro oscinis, vt in veteri Romanorum augurum disciplina erat: sed vero prudentiæ augurio, dominationem illam vix bimestrem fore. Violenta enim imperia nemo diu continuit. Domi itaq; remansit Bertrandus absq; vlla Reip. gubernatione. Qui tamen in tam graui vulnere, non ob erepta ciuitatis gubernacula, sed Reip. tantum causa dolebat. Iam enim pridem virum illum minime ambitiosum gubernare tædebat, etiam cum licebat: & ad instar fici, dulcedinem suam, id est domesticam tranquillitatem retinere malebat, quam imperium adipisci. Cæterum cum ab Scipione Regulo Ioyosano, qui exercitum ob vindicandam patris iniuriam comparauerat, Tolosa premeretur: à nonnullis ciuibz viriliter eijcitur Sangelasius, dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba ausurum ad sui auxiliû frustra appellat. Sangelasio expulso Ioyosanus in vrbem recipitur, Bertrandoque libera Ciuitatis administratione restituta, cuncta ita paccata redduntur, vt qui rerum magis diffideret, Tolosam

hoc in quieto statu permanfurā augurarentur. Verūm serena hæc rerum tranquillitas, coniurationum procellas in Rep. maximas concitauit. Ex quibus Tornerianam omniū periculofissimam paucis describere statui, quoniam in ea compescenda & reprimenda, Bertrandi virtus & prudentia præcipue illuxit. Anno itaq; 1590. coniuratio facta est à ciuibus quibusdā, religionis & pietatis nomine eam prætexentibus. In Gallia quippe rerum nouatores, vel boni publici, vel religionis nomen induentes, prauum animum simulatione recti semper tegunt. Princeps autem huius coniurationis ignoratur. Simile enim veri non est Tornerium Senatus tantum Aduocatum, nec opibus nec autoritate potentem, tantæ conspirationis ducem fuisse: neque eius auspicijs milites prouinciales, à quibus & ipsi primarij togæ viri temporum licentia despiciebantur, ad arma conuolasse credibile est. Si coniuratio valuisset, eius principem haberemus: sed infælices successus autores non reperiunt. Detecta autem coniuratio fuit à Galilio plebeio homine coniurationis conscio, qui cum à coniuratoribus constitutum audiuisset Senatores delendos VII. Id. Septemb. hora matutina, qua frequens Senatus in Curia esse consueuerat: de vita Affesatij Senatoris amplissimi & integerrimi metuens, cum quo vetus erat consuetudo, tale periculum ei haud occultum habuit. Quæ cum Bertrando Affesatius de nocte enuntiaffet, Capitolinis ad se vocatis, & Petro Caumello Aduocato Regio, statuit ille per totam urbem vigilias habendas, præsidiaque in curia ponenda esse, vt sequenti die summoq; mane Senatus cogeretur, quo frequente aliquid salutare Reip. tutò decerni posset. Postridie Senatu vocato, quum ad eum ordinem hæc retulisset Bertrandus, decretum est eadem præsidia in vrbe retinenda, Galiliumq; in carcerem conijciendum, vt conspirationis autores, indiciaq; sceleris pateface-

ret. Qui cum impunitatis spe allectus, Bernesium, aliosq; accusasset: nominaturū eum cæteros cōiurationis socios, boni sperabant: fontes autem timebant. Interim portarum vrbis custodia Senatoribus probis, ciuibusque probatis committitur, vt eis curæ esset, ne alienus homo quisquam intromitteretur. Fama tunc erat quamplurimos milites ad spem prædæ vndique adscitos remissos esse, qui per varias portas vel litium persequendarum, vel aliorum negotiorum nomine, Tolosam ingredi auebant. Coniuratione itaque prodita, dum Bernesio dubitanti, negantique vincula iniiciuntur, tormenta que proponuntur: reliqui coniuratores sibi prætimentes iam animo cadebant, cum Tornerius simili oratione, eos ad agrediendum proiecta erexit. Si diutius, inquit, moramur extrema supplicia nobis certa sunt. Eō itaque fortunæ nostræ redeūt, vt pulchrius in armis mori succurrat, & vt nobis fortiter potius (licet victis) quam victis turpiter, cadendum sit: neque salutis via hoc modo desperata. Eos enim qui de fuga cogitare tantum nos cogitant, coniurationemque similem aquæ in olla ebullienti credunt, quæ cum detegitur feruorem amittit, inopinata aggressione terrebitur. Aspirabit sine dubio consilijs nostris fortuna, ni eam ignauia nostra contempserit: aut nisi lictores qui nos vinciant, carnificesque qui nos ad patibulum trahant, expectare malimus. Hac oratione maximè commoti coniuratores, vt hominum fert natura, dubiam spem certo excidio anteposuerunt: & die Dominica v. Id. Septēb. circa horam quartam pomeridianam, Tornerius satellitibus stipatus, Papusium & Resseguerium Senatores integerrimos, ciuesque optimos ex D. Francisci Fano exeuntesprehendit: quos (magna voce exclamās, se libertatis & religionis vindicem) in insulam Tonisiam duxit, quæ seditionū & motuum Tolosanorum, sicut Lemnos insula, fulminum & fulgurum

officina nuncupari iure poterat. Vnde & Tonisiani nomen tunc in vrbe, seditiosi erat synonymum. Quæ cum Petro Caumello Aduocato regio nuntiata essent, imminenti vrbis Senatorumque periculo permotus, Bertrandum adit, cuncta narrat, orationeque vehementi animū eius naturā remissum, ad ultionem ita incendit: vt cum ipsa toga domestica, qua erat amictus, è domo exierit, populumq; ad publicam libertatem, & Senatus salutem protegendam concitare tentaerit. Dum autem Ioannes Bertrandus, Petrusque Caumellus plebem stimulant, affines eorum quamplurimi, & Senatus studiosi subsidio veniunt. Quorum aduentu, Palatio ab ipsis occupato, & in turre Tanusia, Castrisq; Narbonensis moletrinis præfidijs collocatis, quæ insulam Tonisiam hac ex parte interclusam tenerent, populum denuò ad arma excitant: Purpuraque induta Magistratus insigni, cum tercentorum hominum manu, insulam Tonisiam versus, salutari expeditoq; consilio proficiscuntur. Quò simul ac aduenerunt, Templum D. Mariæ Dealbatæ, quod est quasi arx, & castellum insulæ, occupant. Si fanum tenuisset Tornerius, magno in periculo Tolosana ciuitas versabatur, plebe coniuratorum studijs fauente, innata inuidia, odioque inopum erga potentes: vel quod è religione ita putaret esse, à factionis quibusdam corrupta, qui ambitionem suam religionis nomine plebi adorandam præbebāt, non minus impie, quam Arelius pictor meretrices suas Dearum nomine, populo colendas dedisse traditur. Quibus à Bertrando cognitis, ne Cultellarij per fluuium Garumnam Tonisianis suppetias ferrent, Candellium & Flamandum Cultellariorum duces ad se venire iussit: quibus in Templum Dealbatæ conclusis patibulum & crucem denunciat, si Cultellarij, contra Senatum vim susciperent. His autem remedijs in hoc subitaneo morbo, salutis publicæ subueniendum putauit: ne tamen pe-

riculosas curationes & ancipites adhibere videretur, tentandum prius animum Tornerij, conspiratorumque duxit, an Senatores liberos dimittere, Senatusque dicto audientes esse vellent. Neque enim Magistratus, ciues tabe affectos statim diuidunt & præcidunt: sed tantum, vt Plato vult, quum insanabiles, & his inquinati vlceribus sunt, quæ Plinius desperatitia vocat, & medici *θηριώματα, καὶ χειρόνεια ἔλκη*. Sed quum Tornerius mandata Bertrandi detrectasset, ille non amplius cunctandum ratus, Capitolinis imperat, vt à Capitolio tormenta quædam bellica ad oppugnandam insulam deduci curarent. Qui dum in ea exequenda mandata summam diligentiam conferrent, Aquensis Archiepiscopus qui à Cardinale Caietano Sixti quinti Summi Pontificis legato, ad Senatum missus erat, Dealbatam venit, Basilio ex Franciscanis Capuccenis sodali, nonnullisque Sacerdotibus è Societate Iesu comitatus; qui composita ad id oratione Bertrandum à proposito dimouere conatus est. Sed ipse desperatis morbis extrema remedia adhibenda dixit, & quos legum Magistratusque veneratio continere non valuerat, armorum vi & seueritate comprimendos. Hoc ab ipsis Magistratus nomen & officium postulare, vt qui tutores Reip. essent, deteriorem eius conditionem fieri non paterentur. Rogauit demum eos vt domum se reciperent, ibique pro Ciuitatis salute assidue vota facerent. Dum autem hæc ita colloquerentur, subuenire Odetus à Sancto Ioanne, vnus è Sex primis Senatus, & Antonius Chalabrius Villæ longæ Abbas, Mareschalli Ioyosani ex sorore nepos, alijque quamplurimi cum hominum armatorum turba. Cumque his copijs Senatoriæ partes confirmatæ fuissent, jactis prius quibusdam tormentarijs globis, insulam oppugnare iussit Bertrandus. Qua quidem expugnata parum cruenta victoria, coniuratorum nonnulli viribus confisi, fluuium Garumnam tranantes: reliqui vero

lyntribus & nauiculis salutem sibi pepererūt. Plebeculæ autem Tonisianę supplici ad pedes jacenti venia data, liberatis Resseguerio & Papusio, relictoq; præsidio ad insulæ direptionem prohibendam, Bertrandus, Senatoresq; fanum D. Mariæ Dealbatæ petierunt, & supplicationem Deo ob conseruatam Remp. constituerūt. Moris erat secundum Edictorum principalium præscripta, vt qui Codicillis Senatorijs frui vellent, frequente Senatu iurarent, se dignitatem illam venali suffragio non emisse. Cum itaque Gabriel Vesianus vir ornatissimus, candidatus Senatui se offerret, & cœtu amplissimo iudicante probatus esset: reliquum erat vt de more iuraret. Quod quidem ille se facturum denegauit, ingenuè professus Codicillos Senatorios se emisse. Cumq; hoc durum nonnullis videretur. Bertrandus palam testatus est tantum abesse, vt Vesianum damnaret: vt potius candorem animi sui summopere laudandum existimaret. Neque enim honestum, perjurio homines in Senatum sibi viam quærere Iustitiæ fundamentū fidem esse. Qua autem fide poterat is videri, qui sciens fallensq; in ipso Iustitiæ templo peieraret. Dolendum quidem venales Regni potestates esse; hocque certissimum ruituræ Galliæ signum. Sed principibus sic placere, quos legibus solutos nemo ignorabat. Pudendum autem Senatui fore, si perjuria non solum toleraret: sed publica etiam autoritate iuberet. Quamobrem iurisiurandi illius formulam, vel potius periurij licentiam tollendam penitus censebat. Cui sententiæ omnes ad vnum assensu sunt, iusiurandumq; illud abrogatum. Hæc cum domi gererentur, Antonius Scipio Regulus Ioyosanus Guisianarum partium in Occitania princeps, secundis quibusdam prælijs aduersus Henricum Mommorensensem vsus, tantam nomini suo peperit gloriam, vt nonnulla Galliæ Narbonensis Oppida ei vltro sese dederint. Inter quæ Carcasso florentissi-

mum apud Teſtoſages Oppidum. Cuius deditio-
 nis autor fuit Philippus Rufus, qui Magiſtratu in agro Carcaſſonenſi
 quem Iudicem maiorem Occitani vocant, fungebatur; vir
 apud ſuos magnæ autoritatis, & ob nomen paternum non
 mediocris gratiæ. Ad defectionem eum impulit libertas
 ciuium à Mommorenſe arce munitiſſima oppreſſa, & Fran-
 ciſci Sabaterij Laborgadæi atrociores in eum minæ, & ſeue-
 rius imperium. Scipio itaque Ioyofanus in Oppidum à Phi-
 lippo Rufo accerſitus, vt plebis animos ſibi conciliaret, ar-
 cem diripit, & Laborgadeum Senatus regiſ principem, &
 Giuronium ſiſci patronum captiuos retinet. Ambo Scipioni
 inuiſi: Laborgadeus quod poſt necem Guiſianorū fratrum
 in fide Regis permanens, beneficiorum à Ioyofana familia
 acceptorum immemor, ad Henricum Mommorenſem tran-
 ſiſſet, & eius autoritate fretus omnia in Occitania miſcens,
 Senatum è Senatoribus quibuſdam qui vrbe exceſſerant, &
 nouis extra ordinem allectis conſtituiſſet. Giuronius quod
 quum cliens, & quaſi dedititiſ Ioyofanæ familiæ fuiſſet,
 ingrata oratione non in cauſam, ſed in perſonam inuectus,
 frequenti Senatu multa in Ioyofanum acerbe & aſpere di-
 xiſſet. Giuronium itaque ceruice frangi iuſſit. Laborgadeum
 vero eodem mortis genere affici cupiebat. Quia tamen Sa-
 nator magni nominis, & primæ ſententiæ eſſet, in eius caput
 nihil injurioſum & hoſtile, præter cuſtodiam auſus eſt affer-
 re, priuſquam Ioannis Bertrandi hac de re compertam vo-
 luntatem haberet. Maxima itaque qua potuit celeritate,
 vnum ex ſuis, cum litteris & mandatis ad Bertrandum mit-
 tit: rogans, vt quæ ipſe de Laborgadeo ſtatuerat, à Senatu
 probari curaret. Sed hæc duriora atrocioraq; viſa ſunt Ber-
 trando, quam ciuitas legibus ſtabilita, & confirmata pati
 poſſet. Quamobrem hanc Ioyofani ſæuitiam damnans, reſ-
 cripiſit ei ſubito, & cum aliqua obiurgationis ſpecie. Con-

sideraret attentius quæ gereret : neminem in caput Senatoris animadvertere posse præter Senatum : Si aliquid privato imperio in Laborgadeum statuisset, Senatum mirum in modum ipsi iratum fore : Nec existimaret honestum esse tanta seueritate in regios homines sæuire, & maxime in Senatorē clarissimum, cui quidem vitio hoc verti non poterat, quod ut se à laqueis inimicorum eriperet Tolosa cessisset, & se totum Momorensi commendasset; humanitatem Duci non minus expetendā, quam rei militaris scientiam. Quæ quum intellexisset Ioyosanus sententiam mutauit, & Laborgadeo se pecunia redimere permisit. Qua quidem in re non medio-cre lenitatis & magnitudinis animi specimen Bertrandus præbuit. Qui licet cum Laborgadeo maximas similtates, atque etiam apertas inimicitias exercuisset: pro illius tamen salute tanto studio erga Ioyosanum, & frequenti Senatu agere non destitit, quanto amicus pro amicissimo agere potuerit. Cæterum quum virtute & prudentia Ioannis Bertrandi res vrbanae cōmodiorem in statum peruenissent, fors turbulentis animis nouandarum rerum materiam præbuit. Antonio enim Scipione Regulo Ioyosano Occitanæ Prorege xv. Kal. Nou. ad Villamurium Oppidum quod ipse oppugnabat submerso, & rebus omnibus in exercitu perditis, de Duce nouo partium eligendo varia ciuium sententia fuit, nonnulliq; è Proceribus Prouinciæ iam inter se de Præfectura contendebant. Cum Bertrandus huic ingruenti malo occurrendum ratus, Senatum cogit, & Franciscum Cardinalem Ioyosanū Scipionis fratrem Proregem eligendum esse proponit. Quibusdam hoc durum videbatur & periculosum: Verebatur enim ne Ecclesiastici & non militaris viri, Nobilitas, legionesq; imperium recusarent. Quum tamen Cardinales Strossam & Armeniacum cum militari imperio Occitanæ prouinciæ & ciuitati Tolosanæ præfuisse

Bertrandus dixisset, & sola nominis Ioyofani autoritate; suo quæque in officio contineri posse: Cardinalis Prorex Occitaniæ Senatus decreto factus est; mandatumq; illi ut prouideret, ne quid detrimenti Prouincia & ciuitas caperet. Cum tamen paucis ab hinc diebus prouinciam ille deposuisset, Senatus Nobilitate postulante Henricū à Ioyosa Cardinalis fratrem in Cœnobio Capuccenorum Tolos. inter sodales tunc commorantem, Occitaniæ Proregem fecit. Sed ne hac in re Christiani nominis religio vlla ex parte læderetur, Sacræ Theologiæ & Vniuersitatis Tolosanae collegium coactum est: quod nihil contra Christianæ religionis leges fieri pronuntiauit, dummodo hæc autore Summo Pontifice agerentur. Bertrandus itaq; Senatus nomine, epistolam elegantem & tersam ad Pontificem Maximum Clementem viij scripsit, ut quæ à Senatu acta gesta que erant ab eius Beatitudine comprobarentur.

*Summo Pontifici Clementi viij. Ecclesiæ Catholicæ
Patri Sanctiss. Senatus Tolosanus*

S. D.

T s i non dubitabamus, Beatissime pater, quin & litteris multorum, & fama denique ipsa de morte Clarissimi Ducis à Ioyosa, huius Occitanae prouinciæ Præfecti tibi esset allatum: tamen existimauimus à nobis quoq; nuntium esse perferendum, quo significaremus, eam dolore nos quantum maximum capere potuimus affecisse: Intelligerésq; eius viri eximias excellentésq; virtutes, omnes probos, & pios viros semper fecisse

maximi. Ex eo die quum in tam repētino casu, omnes huius
urbis Ordines nullū tempus intermitterēt de salute ciuium,
eorumq; omnium qui in hac Prouincia nobiscum Ecclesiā
Catholicam fartam tectam esse cupiunt, cogitādi & agendi,
ne in varijs voluntatibus militem sine imperatore, hostis ad
suas partes traduceret: aut quorundam circa Oppidano-
rum animi à nobis defficerent, aut illos vis aliqua externa
adoriretur. Nullam moram interposuimus, quin Cardinali
Ioyosano, Tolosano Archiepiscopo munus hoc tribuere-
mus. Qui quum non multo post illud deposuisset, virum
aliquem egregiè fortem, & sapientem in demortui locum
creari placebat, qui huius tam afflictæ, & tantum non pro-
stratæ prouinciæ rebus succurreret. Vnum esse dicebant ex
Ioyosana familia Henricum Cardinalis & ipsius Ducis fra-
trem, nuper in Franciscanum Sodalitium allectum, pium
quidem illum, & probitate innocentiaq; præstantem: sed
in quo sit præterea eximia belli scientia, multis antea præ-
claris ab eo rebus gestis parta, à quo solo opem auxiliumq;
prouinciales, ciuesq; nostri expectare possent: moræ peri-
culum, Imperatorum penuriam commemorantes: si cuncta-
retur, à singulis factiones peruenturas: in pace consuetudini,
in bello necessitati esse seruiendum. Nobilitas, quæ hic ob
eas causas frequens conuenerat, eius imperia æquo animo
passuram pollicebatur, neque vlli alij concedere in animum
inducebat. Quæ cum ille recusaret, neq; conuenire ista vllō
modo suscepto iam à se vitæ proposito ostenderet: adfuere
pij multi sacrarum litterarum & Theologicæ facultatis pro-
fessores, qui illum in tanto periculi metu & rerum discri-
mine, ad defendendam armis aduersus Ecclesiæ Romanæ
hostes Occitanam prouinciam non solum excitarunt, sed
etiam impulerunt: apud te se eius rei consilijque autores
fore. Quibus rebus perspectis & planè cognitis eam Pro-

uinciam ei administrandam armisq; tuendam facto ad hanc rem Senatusconsulto cōmisimus, existimantes te hoc ratum gratumq; habiturum, & quæ in eo censuimus, decreuimus libenter probaturum. Et si quid ad id facilius exequendum pertinet quod à te proficisci atque impetrari debeat, si nostras ad eius erga te preces adiungeremus facile concessurū. Quod vt facias te etiam atq; etiam rogare volumus. Datum Tolosæ in Parlamento 3. Non. Decemb. anno Dñi 1592.

Henrico Ioyosano Prorege facto, indutiæ cum Henrico Mommorantio regiarum partium principe in Occitania pactæ, Prouinciæ laxamentum aliquod calamitatis dedêre. Sed domi subito exarsit noua diffensionis occasio. Quum enim Regulus Ioyosanus post susceptam prouinciam in Curiam venisset absente Bertrando, à nonnullis è Senatu derisus, ludibriosus etiam verbis laceffitus est. Quorum quidem oratione Ioyosani fratres exulcerati, acceptam iniuriam eorum relegatione vlcisci statuunt. Quod tamen quum sine tumultu, Reiq; publicæ perturbatione fieri non posse iudicarent, Cardinalis monachorum concionibus plebem suam facere, Regulus autē cohortes in hybernis collocatas accerere diligenter curarunt: vt populari gratia, suisque copijs confirmati, quamcunq; experiri possent fortunam. Hęc quidem Bertrandū magna affecerunt sollicitudine, quod animo cerneret, si Ioyosani in sententia permanerent, Ciuitatem ad vim atque ad arma descensuram. Cui rei vt præuerteret, eos priuatis admonitionibus ab hoc consilio reuocare tentauit. Initioq; orationis, non solum suum in Ioyosanam familiam summū studium, summamq; voluntatem; sed etiam maxima Senatus in eos beneficia commemorat. Quod Proreges ipsi à Senatu appellati essent: quod rejecta Mommorense familia, Principatus prouinciæ ipsis esset conseruatus. Docebat etiam quæ Senatusconsulta, quoties, quamque honorifica in

eos facta essent. Quamobrem precabatur ne Senatus auctoritatem imminuere conarentur, à quo tantam honoris & gloriæ amplificationem acceperant. Si è Senatorio ordine, quidam partibus suspecti essent, non ignorabāt de capite Senatoris Senatum tantum cognoscere posse: accusationem intentarent, Senatum eadem æquitate qua solebat ius cis redditurum: exemplum patris, & Scipionis fratris sequeretur, qui in pari causa, quæ per vim & seditionem fortasse assequi potuissent, per Senatum consequi maluerunt. Si in proposito permanerent, Senatum suo iure vsurum. Orabat denique vt respicerent, quam difficile esset Senatores expellere, quorum salutem neque Senatus negligere, neque ciuitas quod contra publicam libertatem hoc fieret, leui momento æstimare posset. Sed quum Ioyosani à sententia non dimouerentur, Capitolinos Bertrandus ad se vocat, quæ Ioyosani statuerint exponit, & eos ad publicam libertatem, Senatusq; auctoritatem tuendam magnopere cohortatur. Qui quum omnem suam industriam Senatui Reique publicæ polliciti essent, & præsidij per plateas vrbis dispositis cuncta ad arma decurrerent; Ioyosani fratres incertum rerum euentum rimentes, Bertrandum rogant, vt motum omnem in vrbe paccaret: quæcunq; Senatus vellet, se facturos. Posteróque die Cardinalis in Curiam venit, vt Senatum ab alienatū sibi reconciliaret: multaq; in eam rem dixit, quibus familiæ Ioyosanae erga Senatum voluntatem testaretur maximam. Bertrandus autem de loco suo orationem Principi Senatus dignam, plenamq; grauitatis ex tempore habuit. Cuius inter præcipua capita, præterire nefas hæc duxi. Senatum viuam Regum imaginem: vt illis, sic & ipsi, manus oblongas dari. Cæteras Galliæ potestates, vt caducas quotidie interire: Senatum vero vt æternum corpus, nec cum ipsa regni machina perituum. Malè semper cum illis actum, qui auctoritatem
eius

eius labefactare conati essent: patrumq; memoria & Pro-
reges ipsos ex vinculis causam dixisse, & adhuc carnificinas
sanguine eorum qui in Senatum quicquam hostile tentarāt,
rubescences spectari. Cuius orationis magnitudine, maxi-
mam in Senatu, & non parvam apud reliquos ciues virtutis
& constantiæ gloriā est consequutus. Cæterum nec oppressa
Tornerij coniuratione, nec rebus ita constitutis, planè con-
firmatam Senatus auctoritatem putauit, quandiu Stephani
Durantij Principis Senatus mortis vindicta silentio & timo-
re abolita remaneret. Proponendæ itaque Mercurialis mo-
rem iam à quibusdam annis intermissum, renouauit. Cuius
caput præcipuum hoc erat, vt de Durantij nece quæstio de-
cerneretur. Periculosa & intempestiua videbatur huius rei
agitatio nonnullis, qui minime prauum, sed quidē paruum
& parum fortem animum ad Remp. conferebant. Alij vero
quasi prouidi ciues hac vne re quietem publicam pertur-
bari, & ab eo bellicum cani dicebant. Nunquam tamen vir-
tus eius contremuit: Sed constanti egregioq; animo, suam
hac de re explicuit sententiam: in quam S. C. factum est.
Quod tamen frustra sancitum: Edicto regio, rerum omnium
Amnestia decreta, & promulgata. Quum autem hæc Tolosæ
à Bertrando agerentur, Henricus iiii Galliarum & Nauarræ
Rex, Lutetiā Parisiorū à Comite Brissacio, & Ciuitatis Cu-
ratoribus recipitur. Quo Tolosæ renuntiato, varijs agitari
coepit vrbs motibus, quum quisque ad sua desideria incli-
naret animum. Qui enim nomen Regium oderāt, subeunda
antequam ei pareretur, cuncta pericula clamabant: iam His-
panorum auxilia ditionemq; amplexabantur, & extrema
quæque cogitatione voluebant. Alij vero qui regiarum par-
tium fautores erant, hoc nuntio quasi è somno excitati, au-
dacter proferunt, victori & Regi parendum: vltima ten-
tanda non esse, nisi ad pacem veniamq; præteritorum obti-

nendam; magnum Ciuitati periculum impendere, nisi ad Regis clementiam confugerent: habere Parisiensium exemplum: famæq; eorum conducere, ut quos ad deficientem sequuti erant, eosdem ad nouam Regi fidem præstandam imitarentur. Clamabant denique non cunctandum: ne ut officio inter ultimos, ita & gratia reponerentur. Periculosa tamen erat tam subitanea illius negotij cōfectio, quum maxima pars populi in contrariā traheretur partem. Ideoq; Bertrandus qui nihil aliud in animo propositum habebat, quam ciuitatem Tolosanam tot seditionum fluctibus, partiumque ventis agitaram, leni concordie quietisq; aura spirante, ad regis potestatem, tanquam ad tutissimum portum perducere: longiorem ambitum, circuitumq; in huius rei tractatione, quam ardens animus postulare videretur, amplecti coactus est. Primum itaque tentandum duxit Ioyosani Reguli animum, cuius maxima & in prouincia, & in vrbe autoritas erat, & fluctuantes in tam ancipiti rerum voluntatumque conditione cogitationes eius, ad id vnum maxime direxit, ut ipse se à Senatu non seiungeret. Rebus igitur hoc modo paulò confirmatis, conuocauit Senatum, qui frequēs conuenit propter expectationem tanti negotij, vnâq; cum Regulo Ioyosano decretum est, ut legati cum conditionibus ad Regem mitterentur, nomine Senatus, ipsius Reguli Ioyosani, & Ciuitatis Tolosane; in quibus præter cætera, hoc vnum erat caput: Senatum, Ciuitatemq; orare Regem, ut Henrico Ioyosano Præfectura Occitane prouinciæ confirmaretur. Quum vero Antonius Chalabrius Villælongæ Abbas, Petrus Raouillius, & Franciscus Sallustius Senatus Aduocati, legati cum mandatis ad Regem profecti essent, diuersis denuò conquassata est vrbs motibus. Nonnullis omnes pacis condiciones respuendas: alijs vero urbem Regi protinus dedendam, nec ea quæ à legatis gesta erant expe-

etanda censentibus. Regulus autem Ioyosanus, qui nullam
sui rationem hac in deditioe ab eis haberi satis intellige-
bat, sibi ipsi præcauere cœpit, Ciuitates præsidio sibi con-
firmare, & voluntates ciuium sollicitare. Bertrandus autem
qui satis superq; nouerat, quam frangerentur Senatus opes,
Regisq; negotia, eius disunctione: in hoc vnum maximè
incumbebat, vt animum eius diuersa cogitantem & molien-
tem retineret. Iamq; cura sua naufragium euaserat Ciuitas,
& propemodū in vado salutis res esse videbatur, quum Ber-
trandus tot vigilijs curisque fatigatus, dyssenteria laborare
cœpit, & octauo morbi die è vita excessit Cal. Nouemb.
1594. Cuius morte luctuosa suis, & acerba patriæ, Ciuitas in
veteres seditionū scopulos recidit: ijque casus eam sequuti
sunt, vt non immerito boni omnes eius mortem, tanquam
publicæ quietis interitum lugerēt. Mortuus autem est anno
ætatis suæ sexagesimo septimo, superstitibus relictis vxore
charissima Maria à Castronouo Seruiesia, foemina primaria,
ex nobilioris Albiensis prouinciæ familijs orta, & ex ea sex
liberis: quorum priuatis lachrymis, publicus dolor dedit se
comitem.

INDEX IVRISCONSULTORVM

quorum vitæ hoc in libro describuntur.

S Aluius Iulianus	p.2	Publius Mutius	p.141
Aemilius Papinianus	p.10	Brutus	p.142
Q. Mutius Scæuola	p.17	Marcus Manilius.	p.146
Sabinus	p.26	P. Rutilius Rufus	p.149
Proculus	p.33	C. Aquilius Gallus	p.154
Alphenus Varus	p.38	Caius Iuuentius	p.157
Antistius Labeo	p.40	Seruius Sulpitius	p.158
Neratius Priscus	p.48	C. Aulus Ofilius	p.165
Iabolenus Priscus	p.52	Aufidius Namusa	p.168
P. Iuuentius Celsus	p.55	C. Ateius Pacuuius	p.169
Sextus Pomponius	p.60	Cinna	p.168
Aburnius Valens.	p.64	Publicius Gellius	p.172
Volusius Mætianus	p.66	L. Tubero	p.173
Iulius Mauritianus	p.68	C. Trebatius Testa	p.173
Terentius Clemens	p.68	Aulus Cascellius	p.177
Africanus	p.69	Caius Flaccus	p.181
Vlpianus Marcellus	p.71	Fulcinus	p.181
Ceruidius Scæuola	p.73	Cartilius	p.181
Florentinus	p.76	Puteolanus	p.185
Titus Caius	p.76	Viuius	p.185
Venuleius Saturninus	p.81	Quintus Saturninus	p.186
Domitius Vlpianus	p.82	Minitius Natalis	p.188
Tertulianus	p.95	Blesus	p.190
Papirius Iustus	p.98	C. Cassius Longinus	p.190
Iulius Paulus	p.98	Plautius	p.196
Claudius Triphonus	p.110	Valerius Seuerus	p.198
Callistratus	p.111	Pedius	p.200
Arrius Menander	p.114	Atilicinius	p.202
Aelius Martianus	p.115	Sextus Cæcilius	p.204
Iulius Aquila	p.118	Vrseius Ferox	p.205
Herennius Modestinus	p.120	Papirius Fronto	p.206
Tarantinus Paternus	p.122	Mela	p.208
Aemilius Macer	p.124	Campanus	p.209
Aurelius Arcadius Charisius	p.125	Aristo.	p.209
Licinius Rufinus	p.126	Arrianus	p.213
P. Furius Antinus	p.128	Varius Lucullus	p.215
Maximus	p.128	Vitellius	p.215
Hermogenianus	p.130	Fufidius	p.216
Aelius Gallus	p.131	Atteius Capito.	p.219
Iunius Gracchanus	p.133	Nerua	p.225
Cato	p.134	Sextus Pompeius	p.226
Sextus Aelius	p.139	Tuscanus	p.228
		FINIS.	

DE IVRISPERITIS.

LIBER PRIMVS.

DE GIMVS apud Spartianum, Seuerum Imperatorem quamplurimas ædes publicas ruinam minitantes & iniuriâ temporum labentes, tantâ cum vetustatis reuerentiâ instaurâsse, vt nusquam propè suum nomen ascripserit: seruatis tantùm vbique titulis conditorum. Hæc eadem ferè in Iustiniano antiquitatis obseruantia fuit. Cùm enim leges antiquas iam senio prægrauatas, Iurisconsultorùmque opera penè confusa & dissoluta refecit, & renouauit: licèt nomen suum præfulgere voluerit; veterum tamen Iuris autorum in primordijs Digestorum suorum inscribi nomina iussit, vt, inquit, manifestum esset ex quibus legislatoribus, quibûsque libris, & quot millibus hoc iustitiæ templum ædificatum est, factùmque vt iusserat. Nam exarata cernuntur in omnibus Pandectarum voluminibus eorum nomina. De quibus eodem quo ille ordine dicere institui, & breuiter: non enim vbertatem orationis ista desiderant, nec eam hîc cogito consèctari.

SALVIVS IVLIANVS.

AP V D antiquos autorum nomina qui cuidam scientiæ operam dederant, & de ea scripta posteritati mandauerant, in catalogum redigebantur qui, index vocabatur: sic indicem Iurifconsultorum Iustinianus componi curauit, & Seneca mentionem facit indicis philosophorum, Epist. 39. *Sume in manus (inquit) indicem Philosophorum, hæc ipsa res expergisci te coget, si videris quàm multi tibi laborauerint, concupisces & ipse ex illis vnus esse.* Et in his indicibus, librorum ab autoribus scriptorum numerus continebatur, vt ex indice Iustiniano colligere liquet & ex Ciceronis verbis lib. 2. de Orat. *In Philosophos vestros (inquit) si quando incidi deceptus indicibus librorum quod sunt fere inscripti de rebus notis, &c.* Fiebantq; è membranulis apud eundem Ciceronem. Mirabitur autem fortasse quispiam, quòd Iustinianus in indice Saluium Iulianum primò scripserit, Quintoque Mutio Scæuolæ, aliisq; Iurisconsultis illo antiquioribus præposuerit: cùm magis congruum videretur, vt hâc in re temporis series obseruaretur, quàm si confusè, & sine vllâ antiquitatis ratione describerentur Iurisconsulti. Verùm hoc ideò factum puto, quòd Saluius Iulianus perpetuum composuerit Edictum. Imperator autem Iustinianus ad Edicti perpetui imitationem totum Pandectarum opus confecit. Idcirco æquitati consentaneum ei visum est, vt qui Digestorum quasi prototypus erat, quémque ad imitandum sibi maximè proposuerat, is tanquam primus huius operis autor, primum locum occuparet in indice, in quo nomina Prudentum eorúmque libros, ex quibus Dⁱ, cta composita & concinnata

sunt exarari voluit. Nec enim assentior ijs qui scripsere, Pandectarum opifices, integros non habuisse libros Iurisconsultorum: sed ex fragmentis quibusdam quæ in foro circumferbantur, singulis prænotatis, auctoris nomine libriq; titulo, hoc opus confecisse, & prænotatum libri numerum auctorisq; nomen vt in his portiunculis inuenerant, retinuisse. Simile enim veri non est, hoc tam magnum opus Iustinianum, siue potius Tribonianum ex imperfectis centonibus consuisse. Quin & ipse Iustinianus contrarium testatur in orat. ad Senatum & pop. In præsentia autem (inquit) consummatione maximus legum obtinentium congestus est numerus, ex libris raris & qui vix inueniri poterant, & quorum nec nomina ne eruditissimi quidem in legibus complures homines nouerant. Quorum sanè copiam nobis vberriam dictus gloriosissimus Tribonianus præbuit multorum librorum, & qui vix numerari possunt suppeditatâ multitudine, quibus omnibus perfectè lectis congesta sunt hæc volumina, &c. Saluij autem Iuliani nomen apud antiquos maximæ commendationis fuit, illudq; ipsi Impp. amplificis & honorificis verbis prosequuti sunt. Iulianum enim Impp. fratres amicum, & clarissimum appellârunt in l. 67. D. de Iure patrō. & Iustinianus ipse, Sapientissimum, in Nou. 74. de liber. quom. eos oport. vel natur. intel. Tantæ existimationis virum, & disertissimum Iurisperitum, in l. non sinè C. de bonis quæ lib. Iuris sublimissimum testem, in l. pen. C. de condict. indeb. & summum autorem Iuris scientiæ in l. inter antiquam C. de vsufr. & habit. & optimum, in orat. ad Senat. Eum etiam νομικῆς φάος j. *jurisprudentiæ lumen* in veteri quodam Epigrammate Græco nuncupatum legimus.

Τὸν Ἰουλιανὸν νομικῆς φάος εἰπον ἰδῆσαι

Ρωμῇ, καὶ Βεροῇ παντὰ θεὸς δύντα.

Vbi tamen corruptè καὶ Βεροῇ exaratur. pido: egendūmque

Περὶ τῆς Βήρυττος. Quamuis enim Beroës ciuitatis mentio fiat apud autores, quòd ibi prædicatum sit à Paulo verbum Dei, vt in Act. Apostol. relatum est; nusquam tamen hâc in vrbe doctrinam Iuris publicè, vel priuatim traditam legi. Berytos autem vrbs est à Pomponio Mela lib. 1. cap. xij. de situ orbis, in orâ primæ partis Syriæ collocata, in quâ celebre fuisse legalis scientiæ ac facultatis gymnasium constat ex Nicephoro Callisto lib. 14. cap. 52. Eccles. histor. Theodosij temporibus, atque etiam Diocletiani & Maximiani ex l. j. C. qui æt. se excus. Et Sosomenus Tripart. histor. lib. j. cap. x. ait Tryphillum Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapientiâ, nec non Beryto legibus eruditum. Quamobrem arbitror legum nutricem appellari à Iustiniano in procæmio Digest. Et hâc in re similem Romæ quam patriam legum idem vocat in Nou. const. x. Et Sidonius Apollinaris domiciliū legum lib. j. epist. 6. Rectè autem in Epigrâmate Græco *Περὶ τῆς Βήρυττος* tantum ponuntur, quia prohibitum erat à Iustiniano in alijs vrbibus doctrinam Iuris publicè tradere. Sed vt ad Iulianum reuertamur non immeritò tot elogijs ornatus est, qui maximè nobilis gloriâque clarus ob iuris ciuilis cognitionem fuisse dicitur ab Ælio Spartiano, & Edictum perpetuum sicuti diximus composuit; siue vt vult Iustinianus orat. 2. ad Senatum, Hadrianus, assumpto ad id optimo Iuliano. Et ad hunc sensum referenda sunt fortasse, quæ scribit Nicephorus lib. iij. Eccles. histor. cap. xxiiij Hadrianum leges ad Draconis & Solonis Atheniensium legislatorum imitationem promulgasse. Leges enim Romanas ex legibus Draconis, & Solonis desumptas esse certissimum est. Hoc autem ei Hadrianus commisit negotium, quasi illa quæ iam antè ab Ofilio eâ de re prodita erant, non sufficerent. Non enim sparsa Prætorum edicta solum compilauit, & in ordinem coëgit Saluius Iulianus (ne quis ex verbis Iustiniani in l. pen. C. de condict. indeb. hoc

colligat) vbi eum Prætorij Edicti perpetui ordinatorem appellat, sed etiam de suo addidit, quæ ibi deesse videbantur; quod ex l. qui duos, de coniung. cum emancip. lib. manifestò apparet. Ideoque Edicti perpetui conditor appellatur. In Const. 2. §. Sed quia. C. de veteri iure enucl. & ab Vlpiano Edicti conceptor in l. 1. D. commod. Hæc enim verba (*qui Edictum concepit*) de Iuliano explicanda sunt. Quædam etiam rejecit quæ necessaria non videbantur. Gellius enim meminit Prætorij Edicti, quo Prætor de Vestalis sacerdotis, & Flaminis Dialis iuramēto cauebat. *Flaminem, inquit, Dialem, & Sacerdotem Vestalem iurare non cogam.* Cuius tamen Capitis Edicti, nulla fit mentio à Iuliano in suâ compositione. Quædam porrò immutauit quæ verè concepta non videbantur: sicuti videre est in l. 1. D. commodati. Vbi olim Pacuuius Prætor sic conceperat Edictum de commodato (*Quod quis vtendum dederit iudicium dabo.*) Iulianus verò sic concepit (*quod quis commodasse dicetur iudicium dabo.*) Et Vlpianus in Tit. de eo quod met. causâ, admonet aliter olim fuisse cōceptum Edictum Prætoris, antequàm Iulianus Hadriani præcepto illud ordinasset. Nonnulla denique contra receptam Iurisconsultorum sententiam scripsit, vt testatur Callistratus in l. 1. D. de iure fisci, his verbis, *An bona quæ soluendo non sint, ipso iure ad fiscum pertineant quæsitum est. Labeo scribit etiam ea quæ soluendo non sint, ipso iure ad fiscum pertinere. Sed contra sententiam eius Edictum perpetuum scriptum est.* Ceterum in hac Edicti perpetui compilatione, si quid Iulianus dubitatione, vel animaduersione dignum inueniret, alios Iurisconsultos consulere non dubitauit. Quod colligere possumus ex l. 6. D. de legat. præst. contratab. quæ Iuliani est ex lib. xxij. Digestorum. Ex quâ constat Saluium Iurisconsultum Aristonem per Epistolam consuluisse (sic enim legendum esse in Aristone ostendemus) super hac parte Edicti. *Quâ emancipatus acceptâ*

contra tabulas liberorum possessione, liberis & parentibus legata præstare iubetur. Respondetque Aristo, hanc partem Edicti multas habere reprehensiones, ut sæpe se animaduertisse testatur. Tantâ autem ingenij sedulitate, hoc Edicti perpetui opus confectum est, ut in posterum Impp. Romani uti eo, tanquam vero & æquissimo iure voluerint. Idcirco Diocletianus & Maximianus illud, vocant ius perpetuum in l. Præses C. de Appellatione. Quod quidem malè interpretatur Accursius, Edictum generale in l. vn. C. quando non pet. port. Generale enim Edictum dicitur de singularibus Magistratum Edictis, quæ generaliter ad certos spectant: sicut Edictum prouinciale Proconsulis de minoribus xxv. annis, Caius generale Edictum appellat in l. 53. D. de acquir. hæred. Fuit autem hoc Edictum perpetuum à Iuliano ordinatum, anno 15. Imperij Hadriani, autore Eusebio in lib. Chron. Præceptorẽ autem se in iure ciuili Iauolenum habuisse testatur ipse in lege 5. D. de manum. vind. A quo non solum ociosâ illâ doctrinâ, & in scholarum umbris delitescente institutus, & imbutus est: sed veram & puram quæ in solem, & lucem perducitur philosophiam hausit. Cuius præcepta, ita infixa in animo semper habuit: ut ad exemplum illius, in Præturâ, & in Consulatu quosdam ex seruis suis vindictâ liberauerit, & alijs quibusdam Prætoribus eum consulentibus, idem suaserit. Meminerat enim Iauolenum præceptorem suum in Aphricâ, & Syriâ cum consilium præberet, seruos suos manumisisse: ut ipse scribit in l. 5. D. de manum. vind. Litterarum etiam, & rerû cognitionem ita ardentè appetijt: ut & honores assequutus, & senex in ore habuerit semper hæc verba, *καὶ τὸν πόδα ἐν τῇ σωρῶ ἔχων προσμαθεῖν τι βελοίμην*; 1. *etsi pedem in tumulto haberem addiscere aliquid vellem*, autore Pomponio in l. apud Iulianum, D. de fideic. libert. Quam sententiam vel à Solone accepit, quem M. Tullius in libro de Senectute ait, in quibusdam

versibus gloriari, se quotidie aliquid addiscentē fieri senem: vel illud vetus prouerbum imitatus est, quod vsurpauit Lucianus in sectis, καὶ τὸν ἑταρον πόδα φάσιν ἐν τῇ σαρπῇ ἔχειν. Honores autem & Magistratus eos gessit, quos summi Iurisconsulti consequi solebant. Hadrianū enim in consilio cum habuisse cum Iulio Celso, Neratio prisco, aliisque Iurisconsultis, tradit Spartianus in Hadriano: Præturamq; urbanam exercuisse in Didio Iuliano: & Consulem bis fuisse, idem autor est. Iulianum quidem Antonio Pio imperante, anno ab Vrbe cōdita 901. Coss. fuisse cum Torquato tertium, apud Cassiodorum in Chron. vel cum Torquato secundū, in Fastis Græcis reperimus. Cuspinianus quærendum putat, an ille sit hic Saluius Iulianus Iurisconsultus: Onuphrius in Fastis esse affirmat. Cuius sententiæ libentissimè assentior. Nostrum siquidem Iulianum Diui Pij temporibus vixisse, indicant satis ipsius verba, quæ ex lib. 44. Digestorum desumpta sunt in l. 17. D. de eo quod met. causa. vbi cū de Antonini Pij rescripto ad Claudium Frontinum loquitur, utitur eo verbo (*Imperator*) quod de Imperatore regnante, & adhuc viuentē semper intelligi debere infra ostendemus. Docent etiam verba Vlpiani in l. 1. D. ad Senatusc. Tertull. *Et Iulianus rectè putat circa Tertullianum locum esse succedenti agnato.* Tertullianum enim S. C. sub D. Pio factum est. Quamobrem Saluium eum esse puto, ad quem D. Pius rescripsit in l. 1. C. vt in poss. legat. De secundo autem Iuliani Consulatu, nihil compertum habeo; quandoquidem Iulianum, quem Cassiodorus Consulem factum esse cum Pisone, M. Antonio Vero imperiū obtinente ait, 30. anno post Torquatum Consulem III. alium esse ab eo qui cum Torquato Consul factus est, series temporum nos docet. Eūque potius cum Onuphrio existimarem, quem auunculum Didij Iuliani Imperatoris fuisse, scribit Spartianus. Ceterū Saluius Iulianus Infuber Mediolanensis fuit,

Seueri nomē habuit, filiūq; genuit Saluiū Iulianū, teste Lampridio: cuius apud autores nulla extat mentio. Sed ex eo habuit Nepotem Petronium Didium Seuerum, qui pater fuit Didij Iuliani Imperatoris. Ex quibus constat Iulianū Iuriconsultum, proauū fuisse Iuliani Augusti, qui post Pertinacem imperauit autore Aelio Spartiano in Didij Iuliani vitâ, qui & ipse Iurisperitus fuit, vt Eusebius in Chron. & Eutropius lib. viij. Rerum Roman. scripsere. Quapropter Sextum Aurelium Victorem maximè deprauatum esse constat hoc loco. *At Didius (an Saluius?) Iulianus fretus Prætorianis quos in societatem promissis magnificentioribus perpulerat, ex præfecturâ Vigilum ad insignia dominatus processit. Genus ei pernobile, iurisq; Urbani præstans scientiâ; quippe qui primus Edictum quod variè, inconditèq; à Prætoribus promebatur, in ordinem composuerit.* Non enim existimandum est Sextum Victorem ignorasse non Didium Iulianum Imperatorem: sed Saluium Iulianū eius proauum, Edictum Hadriani temporibus composuisse. Euidens quippe est, librariorum solam ignorantiam hoc tam portentosum mendum in Victore inflixisse; quem candori suo pristino restituemus, si illa verba (*An Saluius*) transposita, loco suo reddamus, post dictionem (*quippe*) quæ etiam corrupta est: & sic emendemus, *Qui pronepos Saluij.* Cùm enim his notis, *pr. np.* verbum (*pronepos*) scribatur, facilimè potuit exemplaribus vetustate exesis, pro his notis librariorum inscitiâ, (*quippe an Saluius*) exarari. quæ quidem verba subsequentes scriptores, cùm ex his nullum aptum sensum elicere possent, putauerunt separanda, & dictionem, *an Saluius*, in initio huius loci reponendam: nec tamen foelicius, quàm alij fecere. Saluius autem Iulianus noster sub D. Pio mortuus est, & miliario quinto viâ Lauicanâ sepultus, in monumento quod sibi & posteris suis construxit, vt colligere licet ex Lampridio, in Didij Iuliani vitâ. Sed antequàm diem vltimum obierit mul-

tos de iure Ciuili scripsit libros quorum plerique in Indice Iustiniano reperiuntur; & in primis.

Digestorum xcix.] nuncupatione Iurisconsultis familiari. Sic Marcellus, sic Celsus libros Digestorum composuere, quos imitatus Iustinianus in Pandectarum conscriptione, Digestorum nomine usus est. Quod quidem ita usurpatum, quoniam his in libris, Decisiones & disputationes iuris continerentur, & quasi digestæ essent, Orat. Iustiani ad Senatum & pop. In his autem Digestorum libris Iulianum puto quæ in Edicto perpetuo continebantur (quod quidem breui libello complexus erat, autore eodem Iustiniano) latissime & fuse explicasse. Quædam autem in his libris Scæuolam notasse,prehendimus ex l. si venditione D. de peric. & comm. rei vend. Labitus verò nullam legem ex lib. 4. Digestorum depromptam affert. Verumtamen ea quæ à Pomponio in l. 7. D. de dolo malo ex lib. 4. Iuliani referuntur, ex lib. 4. DD. desumpta esse existimo, & quæ ab Ulpiano in l. 7. D. ex quib. causis maiores. Scripsit etiam Iulianus,

Ad Vrseium Ferocem, libb. quatuor.)

De ambiguitatibus, lib. vnum.]

Ad Minitium Natalem, libb. sex.] Minutium legit Politianus lib. 5. Epistol. & Alciatus in eâ Epistolâ, quam præposuit libris Prætermissorum, qui verba hæc accipit, quasi Minitio Iulianus libros dicauerit. Qui error quòd facile appareat ex inscriptione legis. Cùm res. D. de act. empt. & ex l. Plautius. D. ad leg. falcid. & l. si proprietarius §. vlt. D. de damno inf. aliisque permultis admonitionem non magnoperè desiderat. Ex l. Minitius D. de rei vendicat. apparet, notas quasdam ad nonnulla scripta Minitij Iulianum edidisse, & ex inscriptione l. nec aduersus. D. de pos. Etenim scripsisse de iure Minitium autor est Pomponius, in l. tenetur §. si tibi. D. de act. empti. quod nos fusiùs ex alijs Pandectarum locis osten-

demus. Labeus denique nactus videtur Codicem, in quo, in l. ex empto. § denique, Vlpianus meminit libri x. Iuliani ad Minitium: cum in alijs legatur, liber quintus. Verumtamen præter eos libros, quorum extant nomina in Indice Iustiniano, scripsit tractatum de Dotali prædio: cuius meminit Iustinianus in l. non finè, C. de bon. quæ lib. Item ad Edictum. Quod intelligitur ex inscriptione legis i. D. de his qui not. infam.

ÆMILIVS PAPINIANVS.

ÆMILIVS Papinianus, Papiniano Hostilio patre, & matre Eugenia Gracilinarius est: quod ex hac inscriptione, quæ Romæ extat, deprehenditur. *Æmilio Papiniano Præfecto Pætorio Iurisc. qui vixit annos xxxvj. dies x. menses tres, Papinianus Hostilius, Eugenia Gracilis turbato ordine in senio heu parentes fecerunt filio optimo.* Socinus in l. cum auus, D. de condit. & demonstr. scripsit, temporibus Sixti Summi Pontificis urnam argenteam Romæ repertam, cum aliâ quâdam de Papiniano inscriptione; quam, quod subrustica ea mihi visa est, hic transcribendam esse non putavi. Fuit autem Papinianus Cerebidijs Scæuolæ præceptis, & institutis eruditus; tum multo rerum aulicarum usu, morum integritate, Iuris Ciuilis scientiâ, maximam est gloriam consequutus. Argutum genus scribendi habuit, cum acumine sententiarum, & studio verborum venustatis. Itaque disertissimi nomen meruit, in l. fin. C. de instit. & substit. Neque illum puduit si quâ de re melius cogitasset, mutare sententiam, quod ex l. qui. §. sed cum C. de furt. & seruo corrupto, licet cognoscere. Non enim ita destinatis sententijs consecratus fuit, ut iudicio suo (quanquam erat

acerrimum) magis tribuerit, quàm ratio veritatis ferre posset. Quamobrem à Sabino facilè se vinci passus est, in contrariam sententiam eum vocante, in l. si vendito. D. de seru. export. Quod si in Papiniano viro excellentibus animi dotibus prædito, ingenio acutissimo, & disciplinâ iuris eruditissimo ferendum est quòd quandoque sibi minimè constās, conueniēsq; fuerit; ne id quidem vitio verti nostris temporibus debet, in tam multiplici sinuosâque huius scientiæ tractatione, cum & Imperatores ipsos, qui ius constituunt, suas leges emendare non pigeat, vt scribit Iustinianus Const. cxxij. & Cōstit. xxij Papinianum Diocletianus in l. vtero, C. de præd. minor. prudentissimum virum appellat: Iustinianus in l. cum acutissimi C. de fideicom. acutissimum, & merito ante alios excellentem: in §. sed quia, de fideic. hæred. restit. hominem excelsi ingenij: in Nou. 4. vt credit. agred. princ. deb. & in l. generaliter §. cum autem, C. de instit. & substit. Magnum Papinianū: in Nou. cvij. de restit. & eâ quæ parit in xj. mense prudentissimū Nec immeritò tot elogijs ab Impp. ornatur: Iustinianus enim narrat ante sua tempora, qui ius ciuile docebant pro more institutoque maiorum, & propter nimiam Papiniani subtilitatē, non nisi tertio anno auditoribus suis eius scripta explicasse: nec illa quidem omnia, sed octo tantum libros, ex decemnouem eius Responforum. Ideòq; tertij anni auditores Papinianistæ vocabantur: ac quò magis tanti viri nomen commendaretur, primi dies quibus illi eius scriptorū adyta penetrabant, festi atque solemnes celebrabantur. Quas institutas ceremonias Iustinianus, in præfatione suâ in Pandectas, continuandas persequendâsq; in posterum voluit: cauitq; mutato eorum librorum ordine, quæ ab Antecessoribus iuris studiosis dabantur addiscenda. *Et maneat (inquit) viri sublimissimi Præfeſtorij Papiniani per hoc in æternū memoria, hocq; termino, tertij anni doctrina concludatur.* Imperatores verò Theodosius &

Valentinianus in l. i. de Respons. prud. C. Theod. cum animaduernerent Iuris Ciuilis populi Romani multiplicem cognitionem, diuersasq; & in omnes partes diffusas disputationes, quædam aliorum Iurisconsultorum scripta probârunt, quædam improbârunt; Papiniani quicquid erat retinuerunt, & de discrepantibus eorum sententijs in hæc verba sanxerunt. *Vbi diuersæ sententiæ proferuntur potius numerus vincat autorum; vel si numerus æqualis sit, eius partis præcedat autoritas, in quâ excellentis ingenij Vir Papinianus emineat, qui Vt singulos vincit, ita cedit duobus.* Ad eam tamen Constitutionem obiter adnotabimus, quod de Notis Pauli atque Vlpiani sequitur, transpositum malè à librario quodam. Debent enim, meo iudicio, quod & sensus orationis desiderat, post illa verba (*ita cedit duobus*) illa subsequi, *vbi autem pares sententiæ recitantur, quarum par censetur autoritas, quod sequi debeat eligat moderatio iudicantis.* Tum postea, *Notas Pauli, atque Vlpiani in Papiniani corpus factas, sicut dudum statutum est, præcipimus infirmari. Pauli quoque sententias semper Valere præcipimus.* Ordine enim orationis inuerso, non solum ordo rerum: sed etiam ratio ipsa omnis plerumq; inuertitur. Ex his constat, primas semper apud doctos in iure Papinianum tenuisse. Vnde non miror D. Hieronymum sagacis ingenij, variæq; doctrinæ virum, eum tanti fecisse, vt sub eius nomine vniuersum ius Romanum comprehenderit, diuóque ipsum Paulo Apostolo conferre non dubitauerit, in Epitaphio Fabiolæ Eliæ. Multos autem Papinianum discipulos habuisse, scribit Lampridius in Heliogabalo, Fabium videlicet Sabinum Sabini insignis viri filium, Domitium Vlpianum, Ælium Gordianum Gordiani Imperatoris patrem, Iulium Paulum, Claudium Venatum, Pomponium, Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Celsum, Proculum, Modestinum. Ex quibus in præfecturâ Prætorianâ duos habuit assessores, Paulum, & Vlpianum: vnum ad memoriam, alterum ad libellos. Paulus enim

in l. lecta, D. de reb. cred. se Papiniano præfecto Prætorio
 assedisse scribit. Libellis etiam Papinianus præfuit, eiúsque
 libellos agentis meminit Tryphoninus in l. Rescriptum D.
 de distract. pign. Aduocatus etiam fisci fuit post Seuerum cui
 successit, vt autor est Ælius Spartianus in Antonino Caracallâ.
 Præfecturam autem Prætorianam Bassiani temporibus gessit,
 cuius iussu nefariè trucidatus est, qui ne voce quidem nutúve
 lædi debuerat. De cuius morte scripsit Spartianus in Bassiano.
 quæ quidem vt apertè, eiúsque causa innotescat, ipsissima
 eius verba referam. Scio (inquit) *de Papiniani nece multos ità in*
litteras retulisse vt cædis non adsciuerint causam, alijs alia referentibus.
Sed ego malui varietatem (sic enim legendum, non, vt vulgò, ve-
 ritatem) *opinionum edere, quàm de tanti Viri nece reticere. Papinianum*
amicissimum fuisse Imperatori Seuero, & vt aliqui loquuntur affinem,
etiam per secundâ uxorem memoriæ traditur: ad hoc præcipuè utrumq;
filium à Seuero commendatum, eúmque cum Seuero professum sub Scaeuolâ,
& Seuero in aduocatione fisci successisse, atque ob hoc concordiam fratrum
fouisse, egisse quinetiam ne occideretur, cum iam de insidijs eius Bassianus
quereretur, atque ideò vnâ cum his qui fautores fuerant Getæ à militibus
non solum permittente, verum etiam suadente Antonino occisum. Multi
dicunt Bassianum occiso fratre illi mandâsse, vt & in Senatu pro se &
apud Populum facinus dilueret, illum autem respondisse. Non tam facile
parricidium excusari posse, quàm fieri. Est etiam hæc fabella quòd dictare
noluerit orationem, & constat eum quasi fautorem Getæ occisum esse.
 Ex quibus discere possumus, quâ integritate mentis, animiq;
 puritate vixerit Papinianus, qui rem iniquam imperanti
 principi parère noluerit. Et è contra, quàm damnandus Neo-
 tericus ille Iurisconsultus, qui in libris suis de Republicâ
 Papinianum nostrum reprehendit, quòd hâc in re Imperato-
 ris dicto audiens non fuerit. Meliúsque Pompeius Trogus
 apud Iustinum lib. xvj. Histor. à quo Papinianum tam pium
 responsum desumpsisse auguror, de parricidio ab Antipatro

in Theſſalonicem matrē perpetrato, ſcripſit hæc aurea verba.
 ‘ In parricidio, nulla ſatis iuſta cauſa ad ſcleris patrociniæ prætexi poteſt.
 ‘ Fertur autem Papinianus cū raptus à militibus ad palatium traheretur occidendus, prædiuinâſſe dicendo. Stultiſſimum fore qui in ſuum ſurrogaretur locum, niſi appetitâ crudeliter præfecturam vindicaret. Securi autem percuffus eſt à milite, cui Baſſianus dixit, Gladio te exſequi oportuit meum iuſſum, autore Spartiano. Tractum eius cadauer per plateam fuit, ſinè aliquâ humanitate. Filium Papinianum habuit, qui quæſtoriâ dignitatem conſequutus eſt, quémq; idem Baſſianus interfecit eodem Spartiano autore. Ceterum libri quos Papinianus composuit, in Indice recensentur.

Quæſtionum libri xxvij] In Codice Florentino Quæſtionon βιβλία ζεάνοντα ἔπτα. Iuſtinian⁹ in dicta Nou. cvij. in §. nouimus, citat ex xix. libro Quæſtionum, ſapientiſſimum (ſic enim loquitur) Papiniani dictum. Gratus autem hic fuit Quæſtionū tractandarum modus alijs quoque Iuriſconſultis, nempe Q. Mituo Scæuolæ, Calliſtrato, Paulo, Mætiano, Tertulliano. Quæſtionis vocabulū tractatūſq; videtur confundere Aphricanus in l. qui quadringenta. D. ad leg. Falcid. Ex Paulo verò libro 1. Quæſt. colligi videtur in omni Quæſtione Tractatū præmitti, in l. Neſennius. D. de negot. geſt. Seneca lib. Controuerſ. tractationem appellat, & à Quæſtione differre tradit. Sed Accuſſius in dictâ l. qui quadringenta, ex Iſidoro differentiam eſſe cōmonſtrat, qui definit Tractatū vnus rei multiplicem expoſitionem. qui locus refertur etiam ab eodem Accuſſio in l. fin. D. ſi pars hered. pet. Hanc tamen veriore differentiam exiſtimo, ſcilicet Quæſtionem eſſe appetitionem cognitionis, ex Cicerone lib. 4. Academ. Tractatum verò explanationem, ſiue agitationē, vt loquitur Paulus lib. 1. §. veteres D. de acquir. vel amitt. poſſ. eius rei quæ tractatur. Quod ſatis probatur ex Vlpiano lib. 31. ad Edictum in l. 59. D. pro

socio, & ex Afric. lib. 4. Quæst. in l. 19. §. in proposito D. ad Senatusc. Velleian. l. qui bonâ fide §. si quis, D. de acquir. rerum dom. Hócque ipsa verborum Græcorum vis indicat. Tractatus enim apud Græcos dicitur *διάληψις*. quod verbum à *διαλαμβάνω* descendit, quod explico significat. Sic enim apud Theophrastū *ἐπὶ τὸ παρὰ διαλαβεῖν*, ab interprete dicitur, *in uniuersum explicare*; atque ita *διάληψις*, rectè vertitur, *explicatio eius rei quæ tractatur*. Quæstio autē à Græcis appellatur *πρόβλημα*, quod à verbo *προβάλλω* descendit, quod dubito significat. Sic enim Tufanus hæc verba Nazanzeni *προβεβλημένα διανοήματα*, dubias cogitationes interpretatur. Vnde & *πρόβλημα* quod quæstio appellatur, dicitur dubitatio apud Ciceronem, vel dubia propositio lib. 7. Epist. ad Attic. *Et simul tu hoc διευκρινήσεις πρόβλημα* sanè *πολίτικον*. Quod contra Manutiū particulæ, Aut, vel, quæ sequuntur, apertè demonstrant: quæ tantum ad dubium significandum apponuntur. Neque enim ut plurimum certa & vera sunt, quæ in his libris Quæstionum referuntur: sed potius verisimilia. Hócque satis argumento esse potest, quod hoc verbo, *Constat*, his in libris Iurisperiti non vtantur. Quod quidem ius certum Iurisperitorum demonstrat, autore Cicerone in Orat. pro Flacco. *Retulit, inquit, ad Iurisperitos, constabat inter omnes*. Sed his verbis dubium designantibus, potest dici, ut Papinianus lib. 27. Quæst. in l. si stipulatus D. de usur. & illis *facilius putabo*, ut Paulus in l. 34. D. de negot. gest. Denique dicendum est, in Quæstione Tractatum sæpè inspicere, teste Paulo in l. 5. D. de præsc. verb. & ipso Papiniano l. 6. §. si ædes D. si seru. vend.

Responsorum libri xix.] in Florentinâ editione *Responson βιβλία δεκάεννα*. Responsionum corruptè legitur apud Politianum. Verum autem hunc numerum librorum esse apparet, ex §. Tertio verò anno, præfationis Iustiniani in Pandectas. Qui tanto in honore fuere, ut ante Iustiniani institutum Iuris

Ciuilis constituendi, proponerentur in scholis legendi. Citatur ex his, locus quidam à Diocletiano in dictâ l. vtero: Alius in l. cum acutissimi. Is siquidem locus est qui extat in l. cum auus. D. de condit. & demonstrat. & in l. generaliter. §. cum autem. de instit. & substit. Alius ab eodem Iustiniano in l. si testamentum. C. eod. tit. ipsius Papiniani verbis (nisi me iudicium fallat meum) expressus. Sunt enim graua, sonantia, & non vulgata. Est præterea ex iisdem libris præclara sententia in l. si quando. §. illud. de inoff. testam. *Meritis magis filios ad paterna obsequia prouocandos, quàm pactiōibus astringendos.* Quæ quidem Papinianum maximè redolet. Fuit enim pietatis patrum erga filios, & filiorum erga parentes pius æstimator. Sic in l. cum auus, pro liberis coniecturâ pietatis respondit: & pro parentibus in l. 15. D. de inoff. testam. Meminit Iustinianus libri quinti Responsorum in §. Item qui. de excusat. tut. in Instit. Liber xvj. totus de Reis capitalium criminum erat. Hunc autem Responsorū morem à Papiniano, aliisque Iuriconsultis obseruatum, cum quid cuique viro responderint, condemnat Crassus lib. 2. de Orat. apud Ciceronem. *Credo, inquit, ut putaremus in hominibus, non in re, consultationis, aut dubitationis causam aliquam fuisse.* Ceterum ex præfatione Iustiniani in Pandectas colligi potest, hæc Papiniani Responso Paulianis multò difficiliora fuisse. quòd illa discipuli per semetipsos recitabant: hæc autem professores discipulis explicabāt. Sequuntur postea in Indice,

Definitionum libri duo.] qui Regulas iuris continebant.

De adulterijs libb. duob] Libri tantum singularis mētio fit in Indice vulgato, cum tamen primi, & secundi in plerisque legum inscriptionibus existent vestigia. Ad primum pertinet l. 28. etiā, de fundo dot. Ad secundum l. si penituit D. de diuort. Ad eum verò librum notas scripsit Mætianus, si Martiano credimus, in l. qui pupillam. D. ad leg. Iul. de adulter.

Ἀστυνομικός βίβλιον ἐν Ἀσυνόμια Aedilitas ἀσυνόμια νόμια Aedilitiae leges apud Aristotelem in politicis libris; & verè ἀσυνόμιας propriè enim hæ leges ad curam Urbis, viarúmque eius pertinebant. Vnde Vlpianus in Comment. in orat. Demosthenis contra Dimocratem eos patres appellat. Hi quæ ἀσύννομοι Magistratus, functionis rationes reddebant autore Demosthene in dicta Orat. Quamobrè Plato lib. 6. de legib. de his Aedilibus loquens, hanc legem ponit διχασθῆν δὲ καὶ ἀρχόντα αὐτοπεύθεινον, ἕδ' ἐνα διγάζειν καὶ ἀρχεῖν δ' εἰ πάλιν τῆς τοῦ τέλους ἐπιπιδέντων διοὺ βασιλέων. Cuiacius autem lib. xxii. Obseruat. cap. xxxi. rectè notat differentiam inter ἀσυνόμους, & ἀγορανόμους, quæ desumpta est ex Platone dicto lib. 6. de legib. ut hi rerum venalium curam; illi viarum & ædificiorum haberent. In Glossario autem Aedilis ἀγοράνομος est. Quid verò in hoc singulari libro contineretur, cognosci potest, ex l. i. de viâ publ. diuersum scilicet ab Aedilitio Edicto, quod interpretatum à Paulo, & Vlpiano inter Pandectarum titulos numeratur.

Q. MUTIVS SCÆVOLA.

Mutius Scævola ex Mutiâ familiâ fuit, Scævolæq; cognomen hereditariū ab Q. Mutio Scævolâ, qui Porsennam interficere tentaue-
rat, acceptum retinuit. Patrem P. Mutium Scæuolam habuit, ut colligitur ex fragmen-
to Capitolino Crassus Q. Mutius P. F. &
ex Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. qui Consul fuit cum L. Calphurnio, anno ab Vrbe conditâ 620. quo anno Tiberius Gracchus seditione ortâ occisus est. Auum autem habuit P. Scæuolam qui Consul fuit anno 578. cum M. Lepido, ut Annales Cassiodori testantur; quem de Liguribus trium-

phâsse apparet ex fragmēto quodam Capitolino, quod Sigonius in Commentarijs Fastorum explicat. Quintus verò Mutius noster, fuit homo omnium disciplinâ iuris eruditissimus, ingenio prudentiâq; acutissimus, & oratione maximè limatus; ita vt à Crasso Iurisperitorum eloquentissimus, & eloquentium Iurisperitissimus appellaretur lib. i. de Orat. Quod tamen Elogium Cicero, tanquam Crasso & Scæuolæ debitum, eis æqualiter tribuit in Bruto. Crassum enim eloquentium Iurisperitissimum: Scæuolam Iurisperitorum eloquentissimum appellat. Quem seueriorem Crasso in dicendo fuisse testatur. Hanc autem eloquentiæ facultatem, Q. Mutius domesticâ consuetudine acquisijt, eodem Tullio autore: Iuris verò Civilis scientiam tanquam gentilem hereditatem à maioribus accepit. Multos siquidem Mutios iurisperitissimos fuisse legimus. Ideoque Symmachus lib. i. i. Epist. Epist. 23. *«Mauritiano scribit. Tenet te eruditio Scæuolarū, dum forenses rabulas peruigil doctor instituis.* Et Antonius apud Ciceronē 2. de Orat. *«Istam oscitantem & dormitantem Scæuolarum, &c.* Id est Iuris Civilis scientiam. Et lib. i. Patrimonium Scæuolarum. Ludum scruporum Q. Mutius Scæuola amâsse videtur ex Quintiliano lib. ii. cap. 2. quo ex ludo memoria eius maximè commendatur, cum enim calculum prior promouisset, essetque victus; dum rus tendit, repetito totius certaminis ordine, quo dato errâset recordatus, redijt ad eum quî cum luserat, isque ita factum esse confessus est. Optimè etiam pilâ lusisse traditur, & ad hoc diuerticulum animum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat autore Valerio lib. viii. cap. 8. Tantâ autem nominis famâ floruit, vt omnes in Repub. maximos honores consequutus sit: Tribunus enim plebis fuit anno post Tribunatū Crassi. De cuius tamen Tribunatu nihil memoratu dignum inuenitur, nisi Crassum eo in Rostris sedente Seruiliam legem suasse. Omnibus verò alijs in Ma-

gistratibus collega fuit L. Crassi. Vnde collega, & æqualis à Crasso appellatur lib. 1. de Orat. Præterquàm in Censurâ. Neminem enim vnquam Scæuolarum, Magistratum eum petijſſe ſcribit Cicero in Bruto. Consules itaque simul fuere, anno ab Vrbe conditâ 658. & ab his lata est lex Mutia Licinia de regundis ciuibus, vt in ſuâ quiſque ius ciuitatis redigeretur. Multi enim Italiæ populi cupiditate Ciuitatis Romanæ tenebantur, & Romano iure vti volebāt. Quæ quidem lex, quamuis eorum Consulatu, pacem domi forisque fuiſſe Iulius Obſequens teſtetur in libello de prodigijs, grauiffimum bellum, quod poſt triennium exortum eſt, procreauit, autore Cicerone de Offic. & Afconio Pædiano in Orat. de Maieſtate. Eorum etiam Consulatu multa prodigia accidiffe, agnum videlicet bicipitem, puerum tribus manibus totidemque pedibus natum, aliâque multa Iulius Obſequens ſcriptis reliquit. Poſt Conſulatum autem Aſia prouincia ei obuenit; cuius adminiſtratio ita laudata, vt Senatus ijs qui ad eam regendam mitterentur, exemplum Scæuolæ decreto ſuo proponeret apud Valerium Maximum lib. 8. Pontificatum denique Maximum adeptus eſt, à quo ſacerdotio denominatur Quapropter quàm à vero aberrent, qui putant eundem eſſe hunc Scæuolam P. M. cum Augure, dignoſcitur ex Tullij verbis in Dialogo de Amicitia: vbi ait ſe à L. Mutio Scæuolâ Augure, à cuius ſenis latere non diſcedebat, ad Q. Mutium Scæuolam Pontificem Maximum contuliſſe. Et de Augure intelligenda ſunt, quæ de L. Scæuola tradit Valerius lib. viii. cap. xiii. Ea enim Auguri tribuit Cicero pro Cornelio Balbo. Idcirco à Valerio clariffimus legum vates appellatur, alludens ad nomen Auguris, qui & Vatem ſignificat, ijsque nominibus promiſcuè vtitur Cicero de Naturâ Deorum. Ceterùm inter oratores ſui temporis præcipui nominis fuit: & inter varias & multiplices cauſas quas egit, celebris

est C. Coponij aduersus L. Crassum, quæ magno concursu, magnâque omnium expectatione agitata est. Cuius quæstio apud Ciceronem lib. i. de Orat. hæc describitur. Paterfamilias qui grauidam vxorem putabat, posthumum instituit heredem: & si posthumus mortuus fuerit antequam in suam tutelam veniret, M. Curium heredem esse voluit. Ex hac conditione lis orta est, posthumus siquidem nullus fuit; atq; ita Crassus qui Curium defendebat, Curium substitutionis iure heredem esse dicebat. Hæc enim mente eum fuisse qui testamentum fecisset sustinebat, vt si filius non esset qui in tutelam veniret, M. Curius heres esset. Q. verò Scæuola qui pro Coponio defuncti agnato agebat, ex scripto testamentorum iura defendebat, negabátq; nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelâ venisset mortuus esset, heredem eum esse posse, qui esset secundum posthumum, & natum, & mortuum heres institutus, atque ita ad Coponium iure agnationis hereditatem pertinere; cum is posthumus nec natus, nec mortuus sit. Quæ res nos docet, Scæuolam ius testamentorum calluisse, & illorû quæ in l. LXXIII. D. de Reg. iur. traduntur ex libro singulari *de reg. iur.*, autorem fuisse. Strenuam itaq; & foro & Reipublicæ nauans operam, & inter Ciuitatis Principes constitutus, ad senectutem vsque vixit. In quâ tamen infirmissimâ valetudine fuit, autore Cicerone 4 ad Attic. siue vt idem loquitur pro C. Rabirio præpeditus morbo, mancus, & membris omnibus captus. Nunquam tamen Rempublicam deseruit, sed cum Syllanis & Marianis partibus tota ciuitas diuideretur, Syllam acriter ac forti animo sequutus est, ac tandem à Mario interfectus, cum ad proscriptionem fugiendam, aram Vestæ amplexaretur. Cuius mortem his elegantissimis verbis prosequutus est D. Augustinus lib. III. de Ciuit. Dei, cap. 28. *Muius Scæuola Pontifex Max. quoniam nihil apud Romanos templo Vestæ sanctius habetur, aram ipsam amplexus occisus est,*

ignémq; illum qui perpetuâ curâ virginum semper ardebat, suo penè sanguine extinxit. Et cap. 29. *Marianis autem partibus quid sanctum cui parcerent fuit, quando Mutio, Ciui, Senatori, Pontifici aram ipsam ubi erant, ut aiunt, fata Romana miseris ambiens amplexibus, non pepercerunt?* Miror D. Augustinum inter tot Elogia, Iurisconsulti epitheton omisisse: cùm hâc in arte princeps fuerit, primûsq; ius ciuile constituerit autore Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. generatim illud in libros decem & octo redigendo. Cautionem etiam inuenit quæ eius nomine Mutiana in Iure appellatur, primûsq; cautionum formam introduxit. Vnde hæc cautio Remedium appellatur in l. Mutianæ. D. de condit. & demonstr. & in l. 79 ad cuius exemplū aliæ etiam cautiones quæ postea introductæ sunt Remedia vocantur: ut cautio illa vsusfructus à Senatu inuenta, Remedium dicitur in l. 2. D. de vsufr. earum rerum, ab Caio. Vnde illa verba l. si vsusfructus D. de iure dot. (*Quidam ergo remedij loco*) cautionis loco explicanda puto. Ratiôq; nostra confirmabitur, si eam legem ex Pomponio lib. 8. ad Q. Mutium desumptam dixerimus. Cuius cautionis utilitas consistit in conditionibus quæ in non faciendo sunt conceptæ, in d. l. Mutianæ D. de cond. & demonstr. Et quæ morte legatariorum finiuntur l. 73. D. eod. Balduinus existimat Q. Mutium aliam cautionem legi Miscellæ adjecisse. Hocque conijcit ex verbis Nou. 22. cap. 43. secundum Haloandri versionem & lectionem; qui *αεγοροπο-
δεμόνας* legit, & interpretatur (*apposuit.*) Quod si verum esset, sequeretur legem Miscellam antiquiorem Scæuolâ fuisse: vel latam Scæuolæ temporibus, quod tamen Cujacio displicet, qui leges Iuliam & Papiam, legem Miscellam arbitratur. Hoc ex lege 62. auguratur, quæ ex Clementis libris ad leges Iuliam & Papiam desumpta est; de lege tamen Miscellâ videtur loqui. Cùm verò leges Iuliam & Papiam, nouas leges vocari ab Vlpiano in l. vlt. D. de Reg. Caton. tradit libro 14.

Obferuat. cap. 4. destruit omninò sententiam suam. Lex enim Miscella à Iustiniano lex vetusta, lex antiqua *παλαιὸς νόμος* nuncupatur, d. Nou. 22. Ideóq; & perperam Senatusconsultum illud quod circa legem Iuliam Miscellam factum esse traditur in l. 3. C. de indictâ viduit. malè trahit ad Senatusconsulta Caluisianum & Pernicianum. Primum enim de Senatusconsulto loquitur, l. 3. non de Senatusconsultis: Deinde Vlpianus qui Tit. xvi. horum Senatusconsultorum mentionem facit, ea circa legem Miscellâ facta esse non scribit, nec circa leges Iuliam Papiámque Popæam. Dicemus itaque contra Balduinum, nullam Q. Mutium legi Miscellæ cautionem adiecisse. Sed illam Mutianam cautionem de quâ loquuti sumus, à iuris autoribus ad conditiones etiâ legis Iuliæ Miscellæ productam fuisse Quod satis colligitur ex verbis d. Nouellæ 22. cap. 43. Quamobrem in l. 2. C. de ind. viduit. & l. 3. cùm de cautione Mutiana Iustinianus scribit, non ait eam factam super legem Miscellam. Sed sic loquitur. *Et lex l. Iulia Miscella cedat cum Mutianâ cautione super hoc introductâ*, j. super conditionibus ad nuptias spectantibus. Quod apertissimè distinguit in l. 3. his verbis. *Etiâ expressim sancimus legem Iuliam Miscellam, & Senatusconsultum, quod circa eam factum est, nec non Mutianam cautionem quæ super talibus nuptiis introducta est.* Vbi dictio illa, (*introducta*) magnopere notanda est, cuius vis est, vt significet generalem illam cautionem iam à Mutio inuentam, quæ ad alia negotia trahi solebat, ad tales nuptias, vel ad conditiones quæ circa has nuptias spectant applicatam esse à Prudentibus. Sciendum enim est, cautionem Mutianam locum habere in legatis & fideicommissis sub conditione non faciendi relictis, in hereditatibus sub eâdem conditione relictis, l. Mutianæ, l. is qui. D. de condit. & demonst. in mortis causâ donationibus, & in his conditionibus legis Miscellæ. Quæ quidem cautio tam utilis reperta est, vt in his rebus in

quibus ipsa cautio Mutiana interponi non poterat, Imperatores introduxerint quamdam cautionem ad exemplum Mutianæ, quam velut Mutianam vocant, l. 72. D. de condit. & demonstr. Scripsit etiam Q. Mutius,

Libros octo] vt ex indice Iustiniani apparet.

Libros Iuris Ciuilis decem & octo] quibus vt supra dixi ius Ciuile in artem redegit quod ad eius exemplum Cicero conceperat, vt ipse testatur. Ad hos libros pertinet ea quæ extant in l. penum D. de penu leg. in l. 19. D. de auro, & arg. leg. in l. Mutius D. pro socio lib. 2. meminit Vlpianus in l. 27. D. de auro arg. leg. & quæcumq; ex Mutio in illo titulo adferuntur ex lib. 2. desumpta sunt. Ad quos libros scripsit Notas Pomponius, vt ex indice apparet: quas, lectionum libros ad Q. Mutium, nominauit. in quorum nono Sententias Mutij refert varias, vt colligitur ex l. scribit, D. de auro arg leg. cuius extrema verba non indignam discussionem merentur. *Quod si, inquit, legasset uxori aurum quod eius causâ paratum erit tunc rectissimè scribit Q. Mutius vt hæc scriptura habeat in se demonstrationem legati & argumentum. Ideoq; ipso iure alienata libra auri amplius quatuor pondo non remanebunt in obligatione nec erit vtendum distinctione quâ ex causâ alienauerit testator.* Iacobus Cujacius hæc verba corrupta existimat, sicque restituere tentat lib. 2. Obseruat. cap. 35. vt pro *demonstrationem legati & argumentum* legamus *Diminutionem legati & augmentum.* Et sanè *Demonstrationem*, si hæc in lege legeremus contrarium sibi Pomponium faceremus, qui in l. nuper, D. de leg. iiii. sic scribit, *Labeo tamen scripsit etiam in futurum tempus collatam hunc sermonem, qui meus erit, pro demonstratione accipiendum: sed alio iure utimur.* Hocque & Iulianus confirmat in l. Stichum, D. de legat. i. qui hoc verbum (*Erit*) non demonstrationem, sed conditionem in se continere scribit. nec enim hæc verba (*magis conditionem legato iniecisse, quàm demonstrare voluisse*) comparatiuè, vt Glossa existimat, intelligenda sunt;

licet eam Bartolus & Paulus sequantur, ut scilicet conditionem & demonstrationem hæc scriptura *Stichum, qui meus erit cum moriar*, contineat, sed magis conditionem, quod ex l. 19. §. hæc scriptura. D. de condit. & demonstr. liquet. Iulianus siquidem hoc loquutionis genere usus est; quia Proculeiani qui à Labeone descenderant hæc verba (*qui meus erit*) demonstrandi causâ concepta esse dicebāt, d. l. nuper. Ipse verò qui Capitonis præceptis ut Sabinianus, adhærebat, vult ostendere ex ipsis verbis patremfam. magis j. potius conditionem legato iniecisse, quàm demonstrare voluisse. quod ex sequentibus legis verbis manifestum redditur, & ex Pomponio in d. l. nuper, Sabinianæ sectæ Iurisconsulto, cum ait, *Planè in mortis tempore collatum hunc sermonem vestem quæ mea erit, sine dubio: pro conditione accipiendum puto.* Rectè itaque *Demonstrationis* dictio ut adulterina à Cujacio hæc in lege damnatur: cur autem dictionem illam *Argumentum* respuerit non video, minus cur legat *diminutionem legati* & *augmentum*. Dictio quidem (*diminutionem*) mentem Iurisconsulti non turbat, sed quomodo, scripturam illam augmentum in se habere Pomponius ex Mutio dixerit, ignoro, cum sequentia verba contrarium arguant. *Augmenti* itaque verbum hoc in loco rejiciamus, restitutâ antiquâ & communi dictione, *argumentum*, sicque ex coniecturâ legamus, *ut hæc scriptura habeat in se demum detractionem legati.* Et *argumentum* ex eo quòd ipso iure, & c. *Argumentum* j. ex verbis Mutij colligitur, ut alienatâ librâ auri ipso iure amplius quatuor pondo non remaneant in obligatione, nec utendum erit distinctione quæ in superiori casu expressa est. Non enim diminueret legatum dicitur vel diminutio legati, nisi à Marcello semel in l. ex asse, D. ad leg. falcid. sed minueret legatum vel diminueret ex legato, ut ex dictâ lege apparet, l. si peculium, D. de pecul. leg. l. Lucius, D. de alim. legat. l. Nescennius §. si debitori, D. ad leg. falcid.

& in l. denique D. de pecul. leg. æs alienum diminuitur, legatum minuitur. Detrahi autem legatum dicitur passim à latinis Iuris autoribus pro minus esse in legato: vt ab Vlpiano in d. l. denique §. item si seruo: à Cajo in l. 78. D. ad leg. Falcid. & alibi: *Argumentum* autem hoc loco retinemus rectè, vsitata loquutione à Pomponio. Sic eodem verbo vsus est in l. si vsusfructus D. quando dies legat. vel fideic. & Africanus in l. 21. §. quod si stipulator D. de fideiuss. & in l. qui negotia §. nec huic simile D. mandati. Hocque magis moueor ad hanc lectionem probandam quòd magis vestigia communis, quàm Cujaciana retinet. Cæterùm præter ea quæ apud Iuris conditores de Mutij præceptis leguntur, quædam ab alijs autoribus referuntur. Gellius libro 5. cap. xix. tradit Iusiurandum quod inarrogando iuraretur à Q. Mutio Pontifice Maximo conceptum fuisse: & libro 7. cap. xv. hanc eius sententiam affert. Quod cui seruandum datum est, si is vsus est, siue quod vtendum acceperit ad aliam rem atque accepit vsus est, furti se obligauit. Qui locus nos admonet ex his libris Vlpianum in l. si vt certo §. commodatum. D. commod. à Q. Mutio deprompsisse sententiam eam de commodato, quam ipse vericrem esse scribit. Et Pomponius cum dubitaretur an vni mulieri relicto posset illa & cum marito habitare Q. Mutium primum admisisse dicit. Hunc Macrobius lib. 1. cap. 1. Saturnal. scribit se legisse dicere solitum non esse vsurpatam mulierem quæ cum Calend. Ianuarijs apud virum matrimonij causa esse cœpisset, ad diem quartum Calendas Ianuarias sequentes vsurpata esset, vbi quidam legendum putant, vsurpatum esset: ego ex Gellio lib. 3. cap. 2. vsurpatum. Tet. Q. etiam Mutij Scauolæ mentionem facit Festus, in verbo Nefrendes. *Nefrendes*, inquit, dictos asserit *Prouintus* lego *Quintus Mutius Scauola arietes*, quòd dentibus frondere non possint.

S A B I N V S.

Lures fuere Sabini Iurisconsulti. Fuit Cellius Sabinus, cuius Pomponius meminit in l. 2. de orig. iur. Fuit Vitellius Sabinus, fuit Iuuentius Sabinus, ad quem rescriptum D. Pij extat in l. 1. D. ad Senat. Sillan. Fuit Sabinus vir Consularis, ad quem Lampridius ait Vlpianum libros scripsisse, eum intelligit quem bis Consulem Imperate Antonino Caracalla liber Cuspiniani & Cassiodorus produnt. Secundum Consulatam, alij cum Venusto: alij cum Annullo gessisse asseuerant. Sed Onuphrius ad veritatem propius accedere putat eos, qui Annullinum ei in secundo Consulatu collegam adiiciunt. Id confirmat ex antiquo tubulo plumbeo in quo *Q. Aquilius Sabinus* II. & *S. Aur. Annullinus* leguntur. Cuius sententiam probare puto legis 4. subscriptionem C. de quaest. quæ est pars rescripti Imperatoris Antonini vbi sic exaratum est: *PP. V. Calendas Apr. Sabino & Annullino Coss.* Hunc Imp. Heliogobalus iussit occidi vocato Centurione: sed Centurio, inquit Lampridius, aure furdior imperari sibi credidit, vt vrbe pelleretur: hocque fecit: Sic vitium Centurionis, Sabino saluti fuit. Habuit filium, Fabium Sabinum, Catonem sui temporis dictum, qui eodem Lampri-
dio autore cum Vlpiano, Paulo, alijsq; eius ætatis Iurisconsultis, Alexandrum Seuerum ex bono principe, meliorem fecit. Sed dubitat Politianus paterne, an filius de Iure scripserit. Hi tamen alij sunt ab hoc Sabino, de quo in præsentiarum sermo est, & cuius Indice Iustiniano fit mentio in Mas-
furius enim Sabinus vocatur. Quapropter facile crediderim allucinatum fuisse Lampridium, cum retulit Vlpianum ad

Sabinum Consularem Fabij patrem libros scripsisse, cum ad Sabinum Massurium scripserit: quod ex §. 1. de hæred. instit. in Instit. & ex l. cum in libris C. de hæred. instit; comprobatur. Et verò etiam in inscriptione l. 1. de legat. fit mentio libri *VIII.* Vlpiani ad Massuriū Sabinum, & lex falsus creditor in §. qui alienum D. de furt. si cum his quæ à Gellio tradita sunt lib. x. cap. vlt. coniungatur, videtur non mediocriter fulcire hanc sententiā: quandoquidem quæ Gellius ex libro Massurij Sabini de Iure Ciuili 2. verba protulit, ea ibi ab Vlpiano lib. 41. ad Sabinum conscripta feruntur. Quibus in locis admonendus lector est, animaduersiones quasdam & notas Vlpianū in illis libris ad Sabini scripta edidisse, quemadmodum suprā de Iuliani libris ad Minitium diximus: tantūque verba hæc *Vlpianus lib. 41. ad Sabinum* valere, quantum illa (*Ex Sabino.*) Assentior & Labito, existimanti Sabinum, cuius fit mentio in l. quæsitum §. sed & si de fundo instr. in l. qui penum de penu leg. in l. tutorem §. denique de his quib. vt indign. Massurium Sabinum esse: quem ex plebe natum ob virtutem & Iuris Ciuilis cognitionem eximiam, in Equestrem ordinem relatum fuisse credendum est, iam grandem natu, & annorum ferè quinquaginta autore Pomponio l. 2. de orig. iur. Ei enim amplæ facultates non fuere: sed plurimum à suis auditoribus sustentatus est, eodem teste Quamobrem eum probitate & sapientia insignem facit Athenæus lib 14. his verbis *Μασούριος ἀπὸ πάντων ἀειστος καὶ σοφός καὶ εὐσεβὴς δεινός τε* j. *Massurius omnino bonus & sapiens, & nulli secundus.* Et merito nulli secundus dicitur. Primas enim inter Iurisconsultos eum tenuisse, videntur demonstrare hæc verba Gellij lib. xiii cap. 2. *Atque in rerum quidem diffusionibus, comperendinationibus & alijs quibusdam legitimis in rebus ex ipsa lege Iulia, & Sabini Massurij, & ex quorundam aliorum Iurisperitorum commentarijs commoniti, & adminiculati sumus.* Sabinum enim solum, tamquam præstantiorem,

nomine proprio designat : alios verò , veluti Deos minorum gentium , silentio prætermittit. Sicut Arrianus lib. 4. in Epictetum , legibus naturæ potius parendum esse ait , quàm Massurij i. iuris ciuilis , quasi in Massurio totum ius ciuile resideret. Quem locum imitatus videtur D. Hieronymus de Papiniano loquens. *Alia, inquit, sunt Cæsaris leges, alia Christi: aliud Paulus noster, aliud Papinianus præcipit.* Eò videtur spectare Persius Satyra 5.

Vindicta postquam meus à Præatore recessi

Cur mihi non liceat iussit quodcumq; voluntas,

Excepto si quid Massuri rubrica vetauit.

Vbi obiter adnotabo in manuscripto quem penes me habeo, exaratum esse, *Massura rubrica vetauit.* Nec certè malè : cum Massurius duplici s̄ scribitur apud Græcos , & Latinos auctores. Ceterùm lectioni Græcorum poëtarum operam dedisse manifestò apparet ex l. 1. D. de contrah. empt. vbi Homeri verbus ab eo citati referuntur , linguæ tamen Græcæ perfectam cognitionem non habuisse , atque in eo à Paulo reprehensum quòd versus Homeri qui permutationem significare videbantur , pro emptione afferret. Augurem quidem Massurium fuisse , vel de iure Augurij scripsisse apparet ex Plinio lib. x. cap. 7. Nullum autem magistratum eum gessisse quidam putant : nec Pomponius vllius mentionem facit in d. l. 2. Est tamen antiquus nummus , qui Sabini cuiusdam Triumviri meminit : sic enim inscribitur. *Sabinus Turpilianus* III. VIR. Quem Massurium asseuerare ausim. Massurius siquidem Sabinus , Tyberij Cæsaris temporibus floruit , vt ex Pomponio constat : ipseque Massurius Tyberij meminit lib. xi. Memorabilem , vt relatum est apud Gellium. Hic autem Triumvir Tyberij sæculo vixit. Turpillianus enim collega, Consul fuit anno vrbs conditæ DCCCXIII. cum Pæto , vt liber Cuspiniani & Cassiodorus testantur , XXIII. annis tantum post mortem

Tyberij Cæsaris. Cæterum Massurius Sabinus cum in Equestrem ordinem relatus fuit, impetrauit à Cæsare Tyberio, ut populo responderet, iam grandis natu & ferè annorum quinquaginta: hocq; ex antiquo Romanorum more, apud quos senectutis non inertis gratum honestumq; munus erat, consulentibus respondere, autore Cicerone lib. i. de legib. Vnde apud eundem lib. i. de Orat. Crassus interpretationem iuris, non solum ad vsum forensem, sed etiam ad decus, senectutem comparasse ait. Quò induci debet illud Ouidij lib. 9. Metam.

Iura senes norint.

Atque id munus, vel domi exercebant, vel trauerso foro deambulantes. Fuisse enim id insigne, Cicero scribit lib. iiii. de Orat. eum qui id ageret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam: Ad illos verò plerique Iuris Ciuilis discendi studio ventitabant. Quāquam enim se ad docendum non darent, tamen, ut ait idem Tullius in Bruto, consulentibus respondendo, studiosos audiendi docebant: quod & Athenis olim factitarum existimo, indeque Romam allatum. Quamobrem Demosthenes in Orat. in Euergum, ait Iurisconsultos quos adierat, ei dixisse, an sibi de iure responderi, vel consilium dari vellet. Hoc autem munere respondendi, nulla publica autoritate: sed priuata studiorum suorum fiducia fungebantur. Consulebatur aliquando vnus solus: aliquando pleriq; simul. Quare rectè apud Alphenum legitur in l. 17. D. si seruit. vind. *Annio consilium omnes Iurisperiti dederunt.* Aliquando cum vnum conuenissent, eiusque responso vel consilio non contenti, propter idem negotium alios prudentes consulebant, ut colligitur ex l. 16. D. de inst. vel instrum. quæ eiusdem Alpheni est. Aliquādo etiam ipsi quid de re, de qua consilium petebant iudicarent, enarrabant, ut patet ex l. vlt. D. de minor: Et qui consulebantur plerumq; Iudicibus ipsis scri-

bant, aut testabantur qui illos consuluerant, autore Pomponio in d. l. 2. D. de orig. iur. Hocq; obtinebat ante D. Augustū, qui primus ut maior iuris autoritas haberetur, constituit ut ex autoritate eius responderent: & ex illo tempore, peti hoc pro beneficio coepit. Quod tamē postea ab Hadriano remissum est, cum ab eo viri Prætorij peterent, ut sibi liceret respondere: rescripsit eis, hoc nō peti, sed præstari solere: & ideo delectari se, si qui fiduciam sui haberet, populo ad respondendū se præpararet, eodem Pomponio autore. Renouatū deinde morem ab Augusto institutum, videtur innuere Iustinianus in instit. de Iure natur. gent. in §. Responso: additque, post id tempus sententias & opiniones eorum qui hoc beneficium obtinissent, tantū ponderis ac momenti habuisse, ut ab his recedere iudici non liceret. quod quidem Tribonianus, ut Theophilum taceam, de suo adiecit: Non enim credibile est rem tam notam & cognitione dignissimam, si fuisset, Pomponium hominem peritissimum Romanæ vetustatis, atque hic ex professo illam indagentem, reticere voluisse: aut certē, tantæ antiquitatis effigiem quibusdam aliorum monumentis expressam haberemus. Quin imō quamplurimū sententias Iurisconsultorum ab ipsis Imperatoribus & iudicibus sequutas nō fuisse constat: ut Pauli ab Antonino in lege Aemilius Larianus D. de minor. 25. ann. & à Prætoribus fideicommissario, in l. quæsitum §. penult. D. de legat. III. in qua mulieri tamquam aduocatus aderat. Adesse enim consueverant Iurisconsulti aliquando ut aduocati, vel ut aduocatis rationes iuris suggererent l. moris D. de poen. Nisi malimus dicere id, quod Tribonianus asserit, sub nouissimis Imperatoribus constitutum: atque ita Pomponij ætate non factum. Hoc tamen non silendum puto, cum quis offerebat preces Imperatori, eum apponere solitum sententias Iurisconsultorum, qui pro eo sentiebant. Hoc colligitur ex l. 14. C. de

præd. & alijs reb. min. vbi Impp. Diocletianus & Maximianus rescribunt Phrominio. *Vt ere Viri prudentissimi Papiniani responso, ceterorumq; quorum precibus fecisti mentionem, sententijs: & ex l. xii. C. de legat. Imperatores etiam rescripta sua Iurisconsultorum sententijs fulciebant: sic Alexander in l. 4. C. de contrah. & committ. stipul. rescribit Sabinæ, Secundum responsum Domitij Vlpiani Præfecti annonæ, Iurisconsulti, amici mei, ea quæ stipulata est cum moreretur, &c.* Et frequentissimè qui Iurisconsultos consulebant: principum rescripta in libello eis oblato apponebant, vt in l. 87. D. de legat. 2. is qui Paulum consuluit, Alexādri rescriptum ad Iulianum in libello posuit. Cæterum Massurius Sabinus secundum Augusti institutum, Tiberij autoritate, populo respondit: & in iuris disciplina Capitonis sectam sequutus est: cuius erat summa, non recedere ab his quæ tradita erant: cùm Labeo plurima innouaret. Eius scripta apud posteros maximæ autoritatis fuere. In indice Iustiniano recensentur tantùm.

Iuris Ciuilis libri tres.] Sic & in indice Græco, βιβλία τρία, Sparsa autem quædam in his libris fuisse de Operis libertorum, videri potest his verbis, ex Satyra 5. Persij depromptis.

Vindicta postquam meus à Prælore recessi,

Cur mihi non liceat, iussit quodcumq; voluntas,

Excepto si quid Masuri rubrica vetauit.

Gellius vero lib. 2. Iuris Ciuilis, quod iumentorum causa apparatus esset, quibus dominus vteretur, penori attribuisse Massurium Sabinum scribit. Ex iii. lib. idem Gellius hæc verba transposuit lib. v. cap. xiiii. In officijs apud maiores ita obseruatum est: primùm tutelæ deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini, de qua causa foeminæ viris potiores sunt habitæ, pupillarique tutela mulieri prælata, etiã aduersus quem affuisset: eius filij tutores relictī in eadem causa pupillo aderant. Omnes officiorum gradus his verbis

exposuit, cum Cicero lib. i. de Offic. Deorum tantum patriæ, parentumq; expressisset: reliquos verò his verbis, *deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur*, comprehendisset. Ad eos libros pertinere arbitror, quod Plinius scribit lib. 7. cap. 5. *Massurius*, inquit, *autor est, Lucium Papirium Prætorem secundo hærede leges agente bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mensibus diceret tulisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statutum videtur.* Scio Cujaciũ in Nou. Iustiniani 39. *decem mensibus* legere. sed de eare quid sentiendum sit, non est præsentis disquisitionis. Illa etiam quæ ascripsit idem Gellius lib xi. cap xviii. sunt, ex Massurio. *Manifestũ, inquit, furtum, vi ait Massurius quod apprehendit, dum sit faciendi finis est, cum perlatum est, quò ferri cæperat.*

Scripsit præter hos libros indicis Iustiniani.

De indigenis cõmentario:] qui citantur à Gellio lib. i. cap. ix. *libros Fastorum*] autore Raphaële Volaterrano lib. xix. *Anthropologiæ.*

Libros Memorabilium] quorum meminit Paulus Iurisc. in l. Massurius D. de verb. signif. Gellius librum primum Memorab. lib v. cap. vi & Nonius Marcellus in verbo *Strigosus*. Massurij lib. 8. quem puto Memorabiliũ. tot enim libros: nisi Memorabilium edidisse non legi. Quædã refert ex Massurio Macrobius lib. i. cap. x. Saturnal. de Angerrona, & Plinius lib. xvi. cap. xviii autorem profert Massurium fecisse pastores qui rapuerunt Sabinas de spina fascēs nuptiales. Composuit etiam librum.

De triumphis Romanorum] ex Plinij lib. xv. cap. xxix. ex quo verba desumpta certissimum est, quæ de Massurio ab eo traduntur cap. 30.

Libros ad Edictum Prætoris Urbani] quorum quintus citatur à Paulo in l. suo victu D. de oper. libert. Et librum.

Afessoriorum] cuius meminit l. 5. § hac lege D. de iniur.

Librum de furtis] unde multa sumpsisse Gellium & Macrobiũ notauit Bernardinus Rutilius.

P R O C V L V S.

Icinius Proculus vir prauus & callidus, urbanae militiae impiger autore Tacito praefectus praetorio fuit sub Othone in eo bello quod ab Othone contra Vitellium gestum: Honor quidem nomenque penes Titianum fuit fratrem Othonis. Ius veró ac potestas penes Proculum praefectum, qui tamen nec autoritate nec imperio prospere, vel prudenter usus est. Othonianum enim exercitum amisit cum pugnare contra Vitellium infeliciter eum coegisset, abnuentibus Celso & Paulino qui militem itinere fessum, sarcinis grauem subijcere hosti imprudentiae esse censebant. Titianus tamen & Proculus vbi consilijs vincebantur ad ius imperij transibant: profligato tandem superatoque exercitu, Vitellij victoris potestati se submitit, quem tamen tristi mora squalidum tenuit Vitellius: donec auditus necessarijs magis defensionibus quam honestis vteretur, teste eodem Tacito lib. xvij. Annal. Quaedam tamen pro Othone in Republica non inutiliter gessit, post seditionem illam quam prope vrbi excidio fuisse scribit idem Tacitus lib. xv. cum milites quibusdam Tribunis & seuerissimis Centurionum obtruncatis palatium petissent vbi Otho splendidum & magnificum conuiuium primoribus foeminis virisque celebrabat, milites vna Proculus cum Plotio Firmo alloquutus manipulatim est, ex suo quisque ingenio mitius, aut horridius: finis autem sermonis in eo, quinque millia nummum singulis militibus numerarentur. Nepos autem Proculus Sempronij cuiusdam fuit, vt ipse

testatur in l. 47. D. de legat. 2. *Sempronius*, inquit, *Proculo nepoti suo salutem*, quem consuluit, vtrum Titius centum & quinquaginta, an centum dumtaxat habiturus sit, cum binæ tabulæ testamenti eodem tempore exemplarij causa scriptæ, vt vulgo fit, eiusdem patrisfamilias proferuntur, & in alteris centum, in alteris quinquaginta aurei Titio legati sunt. Eum etiam consuluit *Licinius Lucusta* per epistolā, quæ extat lib. viij. Epist. vt apparet ex l. 48. D. eod. Hyberi etiam cuiusdam familiaris fuit, vt apparet ex l. xij D. de Seruit. Urban. præd. Cæterum *Nervæ* Iuriconsulto *Proculum* successisse, atque authoritate antecessisse *C. Cassium Longinum* *Pomponius* refert. Plurimum enim ipse potuit in iure tractando: vnde non tenuis iuriconsultus appellatur à *Diuis* fratribus in l. *Diui* D. de iure Patron. Tenuit enim certam quandamq; propriam viam, in multis articulis tractandi atque explicandi Iuris Ciuilis. Atque eius tempore iurisprudentiæ scientia, in duas diuisa est familias. Qui enim Institutionem eius sequuti sunt, *Proculeiani* vocati, ad differentiam eorum qui *Cassij* sectatores erant, qui *Cassianorum* nomen obtinuerunt. Dissimilis enim diuersaque doctrina eorum fuit: Vnde *Proculeianos* diuersæ scholæ autores appellat *Iustinianus* tit. de Empt. & vendit. §. diuersæ scholæ, & tit. de mandato §. is qui exequitur in institut. Loci quidam eorum controuersia leguntur in l. si idem. §. fin. D. de Iurisd. omn. iud. *Proculus* in communi actione plurium personarum singulas partes expectandas esse dicebat, circa ius dicentis iurisdictionem: *Cassius* totam rem. Deinde in Tit. xj. fragmentorum *Vlpiani* eum *Proculeiani* dicebant esse puberem, qui xiiij annos impleuisset: *Cassiani* verò eum, qui habitu corporis pubes appareret, i: qui generare posset. *Iustinianus* in maribus *Proculeianorum* sententiam probauit in §. i. quib. mod. tut. finitur in institut. Sic in l. 79. D. de petit. hæred. Si

post litem contestatam mancipia aut iumenta aut pecora deperierint damnari debere in specialibus petitionibus Proculo placet: Cassius contra sentit. Paulus tamen in prædonis persona Proculi sententiam laudat: in bonæ fidei possessoribus Cassij. Habemus etiam in l. 7. §. 7. cum quis D. de acquir. rerum domin. Proculi & Cassij controuersiam. Cum quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit. Proculus enim Neruam sequutus, putat hunc dominum esse qui fecerit: Cassius vero & Sabinus qui materiæ dominus fuerit. Sed Caius si species ad materiam reuerti possit, Cassij sententiam sequitur: si non possit reuerti, Neruæ & Proculi. Nota est item celebris illa dissensio inter Proculianos, & Sabinianos siue Cassianos, cuius fit mentio in l. possideri. D. de acquir. vel amitt. possess. an duo vnius rei possessores in solidum esse possint. Sabino existimante posse: Proculo verò non consentiente, qui à Trebatio & Labeone cœptam controuersiam auxere. Sed Proculi sententia posteriori ætate recepta est, vt ex d.l. possideri constat: Sabini autem & Trebatij probatam sententiam Ciceronis temporibus apparet, ex Oratione eius pro Quintio *Proficiscenti*, inquit, *tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Næui palam dicit, ita possideto; vt tecum simul possideat Quintius.* Denique non omittemus disceptationem illam quæ ample describitur à Paulo in l. 1. D. de contrah. empt. Vtrum sine nummis venditio esse possit. Veluti si ego togam dedi, vt tunicam acciperem, Cassio & Sabino emptionem & venditionem esse existimantibus: Nerua vero & Proculo permutationē non emptionem. Cassius & Sabinus autoritate Homeri utebantur ex Iliad. ζ & η desumpta. Proculus item & Nerua eodē autore vtuntur (licet hoc à Paulo traditum non sit in d.l. 1.) sed Tribonianus id testatur apud Iustinianum. Tit. de empt. & vendit. §. sed Proculi: vbi tamen notandū, verba Seruij Virgilij interpretis in 3. Georg.

Apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat quod & Caius Homérico confirmat exemplo, non de Caio Iurisc. qui Hadriani temporibus vixit intelligenda, vt quidam magni nominis vir arbitratur, eò fortasse deceptus, quod Seruius aliquando illius autoritate vtatur: Sed de Caio Cassio Cassianæ & Sabinianæ sectæ parente, vt ex superioribus verbis Triboniani apud Iustinianum d. Tit. de empt. & vend. constat: qui Cassium huius sententiæ autorem profert. Sæpissimè enim & ab ipsis Iuris autoribus Cassius sub nomine Caij solo citatur, vt à Iauoleno in l. si quis D. de condit. & demōstrat. & in l. si alieni. D. de Solut. quod ea earum legum inscriptiones satis docent. Veruntamen explosa à Paulo Cassianorum sententiā. Proculi præualuit & meritò, inquit Iustinianus, d. tit. quod & ipse alijs Homericis versibus adiuuaretur, & validioribus rationibus argumentaretur. Ex quibus obiter animaduertendum puto quanto in precio Homeri opera à Proculo, & alijs Iuris autoribus habita fuerint, cum quæstionem iuris difficillimam Homericorum versuum autoritate decidendam putarint: sic Martianus, siue potius Cassius (verba enim Cassij ea esse existimo) ex Homeri Odyssææ loco Sues gregatim pasci, & ideo pecorum appellatione contineri probat in l. legatis. §. pecoribus. D. de legat. iij. & olim Athenienses de Salamina contendentes testem Homeri locū adduxerunt autore Aristotele lib. i. Rhetor. cap 95. Diodorus etiam scribit lib 6. Phocenses à Philomelo Homeri versuum autoritate adductos, ne Amphictionum publici Græciæ Concilij sententiæ starent. Sed vt ad Proculum nostrum reuertamur, in l. 14. D. de iure Codicil. refertur hæc quæstio. *An legata quæ postea quam instituti mortem obierint codicillis ascripta vel adempta sint à substitutis debeantur.* Et in quæstione huiusmodi controuersia Cassij & Proculi. Cassio respondente deberi: Proculo dissentiente, cuius opinio à

Scæuola confirmatur. Proculi enim maior autoritas quàm Cassij & Sabini in iure interpretando fuit, & sic verba Pomponij in d. l. 2. de Orig. iur. explicanda sunt. Ideoque in omnibus controuersijs sententia Proculi præualuit, præterquam in quibusdam quæ recensentur à Iustiniano in l. quod certatum C. de posth. hæred. instit. in l. fin. C. de usufr. usuuè & habit. in l. fin. de seruit. & aqua in l. cum quidam C. de impub. & alijs substit. in quibus Imperator explosa Proculi sententia Sabinianorum probat: atque ita diu in diuersas scissa sectas iuris scientia remansit. Posteriores tamen Iurif-
consulti nullo sectarum studio tenebantur: aliquando enim Proculum sequebantur: aliquando Cassium & Sabinum: aliquando vero mediam viam tenentes, vtriusque scholæ dogmata moderatione quadam temperabant. Cæterum ex hoc nostro Proculo originem sumpsisse Claudium Proculum nepotem auguror qui sub D. Hadriano Prætor fuit, & ad quem Hadriani rescriptum extat in l. 1. D. de ventre in possess. mitt. qui pater fuit Cornelij Proculi, cuius meminit Paulus in l. 24. D. de tut. & curat. dat. cui D. Marcus & Verus rescripsere, qui Consul fuit cum Munatio vt colligitur ex l. 27. D. de liber. causa, & Proconsul Aphricæ sub D. Pio l. 1. D. de iure immu. & ad id tempus referendum est D. Pij rescriptum, quod ab Vlpiano traditur in l. 7. D. qui satisd. cog. qui etiam malè Cæcilius pro Æmilius dicitur in l. 1. D. de opt. legata: Æmilij siquidem nomen Corneliorum gentis fuit. Habuit filiam Proculam quæ sub Commodo vixit, cuius quæstio de fideicommissio aduersus fratris sui hæredes extat apud Papinianum, in l. 26. D. de probat. ad quam D. Marcus & Verus rescripsere in l. xj. §. si in opere D. de legat. iij. Vlpij etiam Proculi mentio fit ab Vlpiano in l. 1. §. vsque adeo D. de tut. & rat. distrah. nisi malimus reponere Vlpium Marcellum: quod fartasse non inconcinnum.

Scriptorum autem quæ Proculus noster edidit in indice Iustiniano recensentur tantum

Epistolarum lib. octo.

Scripsisse etiam notas in quosdam Labeonis libros indicat l. sed an ultro §. sed ut Celsus D. de negot. gest. & lex si ita expressum D. de condit. & demonst. ad eum Ferox scripsit, ut notatur ex l. xi. D. de aqua & aquæ pluui. arc.

ALPHENVS VARVS.

P. Alphenus Varus patria Cremonensis Acroni autore antiquo Horatii interprete, inter decem Seruii discipulos numeratur à Pomponio in l. 2. D. de Orig. iur. quem plurimum autoritatis habuisse, Consulemque fuisse scribit. Casiodorus quidem in Chronicis Consulem eum cum C. Vinitio adiicit sub annum ab vrbe condita 754. Onuphrius vero sub annum 755. Malè enim apud Dionem legitur P. Alphinius. His Consulibus Velleius Paterculus scribit Tiberium Neronem Rhodo Romam magna omnium ordinum lætitia reuersum esse. Alius est is ab eo Alphenio Varo, cuius mentio fit apud Tacitum lib. xvij qui temporibus Othonis Imperatoris præfectus Prætorio suffectus fuit in locum Sabini, & præfectus Castrorum creatus seditionem contra Valentem ortam compescuit. Sed facile crederem eius filium fuisse. Noster autem Iurisc. P. Alphenum Varum patrem habuit, ut ex Dione colligere licet. Cremonæ futrinam primum exercuit si Acroni credimus, qui de eo putat intellexisse Horatium lib. i. Sermonum

*Alphenus Vaser omni
Abiecto instrumento artis clausaq; taberna,
Sutor erat sapiens operis. Sic opibus omnis
Est opifex solus, sic Rex solus.*

Sutrinam enim ingenui homines Romæ olim discebant, ut notari potest ex l. 5. §. proponitur. D. ad leg. Aquil. Atque ita Alphenus ex sutore Iurisconsultus celeberrimus factus est, ob vafritiem illam i: subtilitatem ad ius interpretandum aptam: unde vaser ab Horatio superioribus versibus appellatur: non ut quidam putauere pro Varo, gentili nomine. Nam & alibi lib. 2. Sermonū Sat. 2. illud nomen vafri quasi Epitheton, iuri apposuit Horatius

Nos expulit ille

Illam aut nequities aut vafri inscitia Iuris.

Ex Sutore autem Iurisconsultus euasit Alphenus, sicut Nicodorus apud Ælianum lib. 2. qui cum pugil in iuuentute tantum esset, legislator in senectute Mantinensium præstantissimus fuit, & memoria patrum nostrorum Bernardus Malcius qui cum coriariam exercuisset ad legum scientiam accessit autore Paulo Iouio. Iurisprudentiæ autem studia in Alphenorum familia ab hoc introducta per multos annos viguere. Fuit enim Alphenus Iurisconsultus sub Alexandro Imperatore, quem Papiniani discipulum Lampridius in Alexandro tradit. Noster autem Alphenus non solum iuris cognitionem adeptus est, sed Philosophiæ studijs summè eruditus fertur, cuius scientiæ floribus aspergere opera sua non dubitauit ut apparet ex l. 17. D. de iudic. Gelliusq; scribit lib. 6. cap. 5. eum rerum antiquarum non incuriosum fuisse. Reprehenditur tamen ab eodem Gellio, ut errans in veteribus verbis interpretandis, quod eadem affinitas illi visa est horum verborū puri, & puti, quæ sit noui, & nouitij, quodq; putum longa prima syllaba pronunciandum esse visus est,

quasi à puro ductum inclinatumq; non à putando. Verùm hæc non faciunt, quin à Marcello in l. vt Alphenus. D. de verb. signific. & in l. qui concubinam. §. cum ita D. de leg. 3. nominetur tanquam autor locuples proprietatis verborum, & à Paulo Vari tantum nomine appposito in l. summa. §. item Varus D. de aqua & aquæ pluuiæ arc. Hunc intelligit Varum Vlpianus in l. Idem Pomponius. §. de arbore. D. de rei vindic. & Iauolenus in l. si quis D. qui testā. fac. possunt. Ceterum fuit sæpè consultus Alphenus de legibus quas censores dicunt in locandis vectigalibus vt l. in lege locati l. Cæsar vel censet de publican. & hæ sunt quas Censorias appellat ipse in l. 203. D. de verbo signif. Reliquit autem.

Digestorum lib. quadraginta] qui in indice Iustiniano recensentur. Libri trigesimi meminit Gellius loco supra citato. Hos libros Paulus Iurisc. in Epitomen redegisse videtur, ex inscriptione legis qui insulam, & l. in naue Sauphelli. D. locat. l. duo D. de præscript. verb. l. cum multi D. si pars hæred. pet. l. qui scapham l. qui fundum D. de euct. alijsq; nonnullis inscriptionibus. Præterea idem Gellius scribit eum composuisse.

Collectaneorū lib. quatuor] Intelligi etiam potest ex l. actione §. ita [scriptum D. pro Soc. collegisse quædam è Seruij scriptis, è cuius schola ipse emanauerat, & ex l. 77. D. de verbo signific.

ANTISTIVS LABEO.

NTISTIVS labeo veterum Iurisconsultorum princeps vt apparet cum ex Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. tum ex Papiniano lib. 5. quæst. qui cum aliquid Labeoni placuisse vult demonstrare, veteribus placuisse dicit tanquam

quam si tota Iurisconsultorum antiquitas in eius verba iuraret solum. Huc pertinet Petronij Arbitri versus

Atque esto quicquid Servius & Labeo.

Neratiam vxorem habuit, cui testamēto nominatim legauit vestem, mundum muliebrem omnem, ornamentaq; muliebria omnia, vt est apud Paulum in l. pediculis D. de auro argento mundo. filius autem Labeonis Antistij fuit Sulpitij auditoris qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit Appianus lib. 4. Δαβειὼν δ' ὅτι σοφία γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβειῶνος τὴ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὸν τῶν πιστότατων πῶν οἰκείων τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ πᾶσι δέξας αὐτὸν, ὡς ἔθος ὅτι Ῥωμαῖος ἐλευθερὸν ὅτι σφραγισμένον ἔξοχος ἔδωκε, καὶ τὴ σφαγὴν ὑπέχε. Et qui coniurationis in Cæsarem factæ particeps fuit, autore Plutarcho in Bruto: nec est quod dubitet Bernardinus Rutilius, an is sit Labeo pater, qui Seruij auditor dicitur à Pomponio, cum eum patrem nostri Labeonis ex ipsius Pomponij verbis liquido constet. Antistius itaque filius paterna in republica vestigia sequutus, ius ciuile tractandum suscepit, & antiquæ libertatis amator fuit. Agitabat inquit Atteius Capito in epistola quadam quæ extat apud Gellium lib. xiiij cap. xij, hominem libertas quædam nimia & vecors, vsque eò vt Augusto iam principe & rempublicam obtinente ratum tamen pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctumq; esse in Romanis antiquitatibus legisset. Huius libertatis exemplum dat Gellius. *Ac deinde, inquit, narrat quid idem Labeo per Viatorem à Tribuni plebis vocatus responderit, cum à muliere, inquit, quadam Tribuni plebis aduersum eum aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret & mulieri responderet, iussit eum qui missus erat redire, & Tribunis dicere ius eos non habere neque se, neque alium quenquam in causa vocandi, cum moribus maiorum Tribuni plebis prehensionem haberēt, vocationem non haberent.* Alia eius libertatis apparent vestigia, apud Suetonium in Augusto cap. liij. *Antistius Labeo, inquit, Senatus lectione cum Triumviratum legeret, siue vt quidam legunt, vir virum legeret M.*

Lepidum hostem olim eius, de Octavio loquitur, & tunc exultantem legit, interrogatusq; ab eo an essent alij digniores, suum quemq; iudicium habere respondit. Cumque ob hanc rem infensum Octavij sibi animum reddidisset, liberè dixit: nihil se commisisse, si hominem quem Octavius Pontificem esse pateretur in Senatum ipse asciuisset. Libertatem tamen illam detrimentum nunquam Labeoni attulisse idem Suetonius testatur. Quod quidem (si coniectura affirmare aliquid licet) verum non puto. Ei enim consularum abstulit, quod ex Cornelio Tacito lib. 2. Annalium sic scribente constat. Et Capito Attius de quo memoravi principem in civitate locum studijs adsequutus civilibus, sed auro Centurione Syllano, patre Prætorio Consulatum ei acceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium ijsdem artibus præcellentem dignatione eius Magistratus anteiret. Hanc tamen libertatem incorruptam, ut vocat idem Tacitus, quæ pro dignitate laudari debuerat, (si aliquid puri incorruptique adulatio innata, corruptique temporum mores in animo reliquissent) à principum assentatoribus damnatam legimus. Eam enim Attius Capito qui hac re iuris diuini & humani scientiam bonasq; domi artes quibus excellebat dehonestavit, autore eodem Tacito, vercordiam appellat lib. xiiij citato Gellij: & Suetonius eum sequutus dicto cap. liiiij contumaciam: Horatius vero lib. i. Sermonum Satyra iij Satyrica procacitate, insaniam nominat. Constare igitur debet, Consulatus honorem non adeptum Labeonem, ob incorruptam libertatem, quæ in eius animo vigeat. Quamvis Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. oblatum esse ab Augusto ei Consulatum, quo suffectus fieret, scripserit, quod tamen ab alijs autoribus relatum non est. Sed hoc sententiam nostram non destruit. Ominosum quippe fuit in locum mortui vocari: & in Censura eam rem religioni fuisse tradit Liuius lib. 5. Pomponius etiam testatur Labeonem hunc Consulatum recusasse. Prætor itaque, Labeo no-

ster tantum fuit. Vnde apud Plinium lib. 35. Natur. hist. cap. 4 legendum puto, *Paruis gloriabatur tabellis exinctus nuper in longa senectute Antistius Labeo Prætorius*, non vt in vulgaribus Codicibus *Ateius Labeo*. Ei tamen quod præturam intra stetit, commendatio ex iniuria oriebatur, & vt Gregorius Nazianzenus de Cæsario à Iuliano iniuriosè tractato scribit, magis ignominiâ quàm splendore clarior fuit. Capitori vero quod Consulatum adeptus est, odium ex inuidia autore Tacito. Cæterùm quamuis intra præturam steterit, Proconsulatu tamen prouinciæ Narbonensis functus est, vt est apud Plinium dicto loco. Itaque ætas hæc duo pacis decora tulit simul: Sed Capitonis obsequium dominantibus magis probatum, Tacito teste ad summa dignitatum fastigia cum euegit: Labeo libertatis illius incorruptæ amator, studiorum potius, quam honorum ambiendorû cura tenebatur. Totum enim ita diuiserat annum, vt Romæ sex menses cum studiosis esset, & sex mensibus secederet, conscribendisque libris operam daret, vt relatum est apud Pomponium dicta l. 2. Romæ enim, viri tantum magnæ autoritatis secessibus utebantur. Quamobrem rectè apud Vlpianum legitur in l. 21. §. si arbiter D. de recept. arb. Arbitri qui in eo loco qui sit circa urbem, adesse litigatores iusserit, valere iussum: si eius autoritatis sit arbiter vt in secessibus soleat agere. Et cum Capito in veteribus iuris præceptis constans remaneret: Labeo, vt inquit idem Pomponius, ingenij qualitate & fiducia doctrinæ fretus, vt qui, & præ cæteris operis, sapientiæ operam dederat, plurima innouare instituit: sic enim apud Pomponium legere magis æquum puto, quam quorundâ lectionem sequi, qui sic scribunt: *qui & cæteris operis sapientiæ operam dederat*: illam autem penitus reiicio quæ ab alijs traditur, *qui & præ cæteris sapientiæ operam dederat*. Non enim dictio *Operis* delenda, qua Pomponius vtitur ad demonstrandum vniuer-

sum corpus iuris siue Ciuilis, siue Pontificij, siue publici, siue priuati, vt superioribus verbis dictæ legis de L. Aelio Tuberone Pomponius expressit, qui complures ab eo traditur vtriusque operis libros reliquisse j: publici, & priuati iuris, & Offilius, qui omnem partem operis fundarent, j: corporis Iuris Ciuilis, vt nunc vocamus. Distinguimus enim vulgo vniuersum ius in Corpus Ciuile, & Corpus Canonicum siue Pontificium. loquēdi genere non omnino barbaro sic *ζωμωποία* legum dicitur Nouel. Leonis prima. Corpus enim sumitur pro opere scripto, apud Ciceronem Epist. 2. ad Q. Fratrem, & *σώμα* dicta Nouella, & hoc modo Corpus Homeri scribitur ab Vlpiano in l. 52. §. 2. D. de legat. 3. Eadem ratione Cicero epist. lib. 2. ad Attic. dixit, *Hoc totum corpus curabo vt habeas*. Significat itaque Pomponius præ cæteris operis partibus Labeonem sapientiæ operam dedisse j: Iuri Ciuili. Quod hoc in loco sapientiæ nomen propriè designat, sicut & apud veteres Romanos: sic Atilium appellatum sapientem testatur Tullius in Dialogo de Amicitia, quod prudens in Iure Ciuili: & Sempronium vocatum *σόφον* scribit idem Pomponius, quod maximæ in Iure Ciuili scientiæ fuerit, & Iustinianus tit. de Codic. in instit. Iuris peritos sapientes appellat. Quamuis hoc nomen quibusdam nimis arrogans visum sit, qui eos iuris studiosos modestiori denominatione vocarunt, Suetonius in Nerone cap. 32. *Deinde, inquit, vt ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent, ac ne impune esset studiosis iuris qui scripsissent vel dictuissent &c.* Et Paulus in l. 1. D. de offic. adfess. & in l. Diuus. D. de extraord. cognit. Pythagoram imitati qui superbum nomen *σόφης*, & sapientis reiiciens, *φιλόσοφος* & studiosus sapientiæ nominari tantum voluit: omnibus deinceps sapientiæ professoribus nomen id sibi vendicantibus. Labeonem autem ex disciplinis, Iuris Ciuilis scientiam principali studio exercuisse nos

docet Gellius lib. xiiij. cap. x. Cæterarum verò artium expers non fuit. In Grammaticam enim sese atque Dialecticam litterasq; antiquiores & altiores penetrauit: Latinarum vocum origines rationesque percallens, qua præcipuè scientia ad enodandos iuris laqueos utebatur Grammaticæ quidem præcepta normasque eum tenuisse satis apertè demonstrant quæ apud autores de eo leguntur, & præcipuè apud Festum qui Antistitij Labeonis auctoritatem affert vt probet penatis posse dici singulariter. A Proculo tamen Iurisc. notatus est, quod dixisset vsuariū ædium eas habitantem posse Inquilinum quoque recipere, quod non belle Inquilinus dicatur, qui cum eo habitat, sed qui solus in ædibus conductitijs, apud Vlpianum l. 2. & 4. D. de vsu & habitat. Cognitionem etiam iuris augurij eum consequutum fuisse testatur D. Augustinus lib. 4. de Ciuit. Dei. *Cum præsertim Labeo, inquit de victimis Deorum loquens, quem huiusmodi rerum peritissimum prædicant, numina bona à numinibus malis, ista etiam cursus diuersitate distinguat, vt malos Deos propitiari cædibus, & tristibus supplicationibus asserat: bonos autem obsequijs letis atque iucundis, qualia sunt vt ipse ait, ludi, conuiuia, lectisternia.* Qui locus ad scientiam eximiam iuris auguralis, quæ in Labeone residebat ostendendam locupletissimus est. Cæterùm legitur Q. Labeo de xij. tab. quædam edidisse, apud Gellium lib. vij. cap. vv. & lib. xx. cap. i. Noct. Attic. Meminit & Persius Satyra i. Labeonis cuiusdā poëtæ: de Cornelio Labeone locus est apud Macrobiū. Noster verò Antistius quadraginta volumina reliquit, ex quibus plurima inter manus versabantur temporibus Pomponij, vt ipse testatur dicta lege 2. quæ omnia maximè à Trebatio Iurisc. hausit. Ab eo enim institutum esse, licet Offilium & Tuberonem etiā audierit, scribit idem Pomponius. Cuius Trebatij in Iure Ciuili singularis memoria, & summa scientia laudatur à Cicerone lib. vij. epist. ad Familiares. In indice

autem Iustinianeolibrorum Labeonis hi recensentur.

Περὶ δ' αὖτ' *lib. viij]* j: probabiliū siue vt Politianus vertit verisimiliū. Hos libros fuisse in Epitomen redactos à Paulo, constat ex inscriptionibus l. fin. D. si seruit. vend. l. si vehenda. D. ad leg. Rhod. de jactu l. fin. de pignor. aliarumque quas hic annotare non libet. Traduntur etiam Labeonis.

Posteriorum lib. x.] in indice Græco βιβλιαδεκα, de quibus Gellius lib. xiiij. cap. x. scribit eos post mortem Labeonis editos fuisse. Ideoque posteriores inscribi. Sed licet libri tantum decem in indice recenseantur, plures tamen scripsisse constat. Eorum enim librorum tres continuos 38. videlicet 39. & 40. plenos esse id genus rerum ad enarrandam, & illustrandam linguam conducentium Gellius tradit. Ex 37. citat locum quendam Vlpianus in l. si quis §. Labeo D. de Dolo: Alium ex 38. Paulus in l. sacrilegij ad leg. Iul. pecul. in quo Labeo peculatus definitionē dat. Hos vero Labeonis libros fuisse in Epitomen constrictos à Iauoleno, apparet ex inscriptione legis cum colono D. quib. mod. pig. vel hypoth. solu. l. si pater de vulgari l. qui concubinam l. qui quatuor D. de legat. iij. & in l. lx. D. de acquir. vel omitt. hæred. in qua sententiam Labeonis reprehendit. Contrariæ enim scholæ erat.

Præter tamen hos libros indicis Iustiniani meminit Gellius in dicto cap. librorum ad edictum Labeonis, in quibus lepide & argute multa reperta inueniuntur, sicuti hoc est quod in 4. ad Edictum libro scriptum legimus, *Soror, inquit, appellata est quod quasi seorsum nascitur separaturq; ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur.* Ex eisdem libris credo erant, & illa quæ idem Gellius lib. 4. cap. 2. ait Labeonem sensisse cum quæreretur, an is seruus cui dens deesset redhiberi posset. *Labeo, inquit, in causa redhibendi esse negauit. Nam & magna inquit pars dente aliquo carent, neque eo magis pleriq; homines*

morbosi sunt, & absurdum admodum est dicere non sanos dici homines quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur. Labeonis librum 2. citat Vlpianus in l. 1. D. de seruo fugit. vbi fugitiui appellatione, ex fugitiua natum non contineri scribit. Non enim vt Accursius putat hæc verba Vlpiani, *Labeo lib 2. ad Edictum scribit*, referenda sunt ad ea quæ sequuntur. Desumpta etiam ex libris ad Edictum existimo ea quæ ex Labeone Vlpianus affert. in l. 1. de D. Aedil. Edicto. Labeonis librorum Prætoris vr bani idem Vlpianus mentionem facit in l. Labeo. D. de verb. signif. Eiusdem libri xxxj. Prætoris peregrini in l. si quis. §. hæc de dolo actio D. de dolo: librorum Epistolarum eiusdem, Pomponius in l. rerum mixtura §. Labeo D de vsucap. Extat etiam Antistij Labeonis apud Festum de mortis causa stipulatione locus non contemnendus. *Mortis causa, inquit, stipulatio existimatur fieri vt ait Antistius Labeo quæ ita fit vt morte promissoris confirmetur aut vt quidam dixerunt cuius stipulationis non fuit causa.* Memorat idem Festus commentariorum Iuris Pontificij Labeonis in dictione, sistere, vbi 15. ibrum citat, & in dictione, spurcum, vbi x. profert. Ex quo illa esse arbitror quæ de virgine capienda Gellius lib. 1. cap. xij tradit Labeonem scripsisse. Iauolenus in l. cum ex filio D. de vulgari scribit auum quendam qui ex filio duos nepotes habebat alterum in potestate alterum non, vellétq; vtriq; substituere, cum filio quem non habebat in potestate non posset, testamentum ex consilio Labeonis Offilij Casselli Trebatij fecit. Moris enim erat olim quum quis conderet testamentum Iurisperitos vocare: vnde in l. codicillis 89. §. Lucius Titius. D. de legat. 2. sic scriptum est, *Lucius Titius hæc meum testamentum scripsi sine vlllo Iurisperito.* Citatur etiam Labeo ab Vlpiano id l. sed est quæsitum D. de liber. & posth. Nihil enim immutandum censeo contra viri doctissimi Iacobi Cujacij sententiam qui pro *Labeo & Cassius scribunt*, legendum

putat, *Iauolenus & Cassius scribunt*. Ratio enim illa quam affert quod Cassius & Iauolenus supra citentur *ainspicq̃* oppugnatur. Si enim nomen Iauoleni supra positum esset frustra repereretur. Præterea Iurisconsulti solent, isque mos Vlpiano peculiarior, cum nomen alicuius autoris repetunt, quem paulo ante nominauere, dictionem, *idem* semper adijcere ut in l. x. D. de vsuf. & habit. in l. xv. in l. ædiles. D. de Aedil. Edicto in l. ix. D. pro socio, & in multis alijs quas recensere superuacaneum esset. Nec lectionem vulgarem condemnat id quod obijci potest: Labeonem scilicet & Cassium diuersæ sectæ autores esse, atque ita absurdum eadem sentire videri. Iurisconsultos enim Cassianos & Proculeianos, quamuis contrariæ scholæ, in quibusdam conuenire passim in Pandectis legimus. Sic Cassius, & Pegasus idem responderunt in l. xij D. de vsufr. & quemad. quis ut: Sic Celsus & Sabinus in l. xix. D. si seruit. vend. Sic iidem Labeo & Cassius in l. xij D. de vsu & habit. Sicuti è contra quamuis eiusdem scholæ sint, tamen inter se semper non consentiunt: sic in l. x. D. de negot. gest. Proculus & Labeo diuersæ sententiæ sunt, & Celsus Labeonis sententiam deridet. Cæterum his quæ ad libros Labeonis pertinebant expositis, prætereundum non reor locum illum singularem Iustiniani tit. de Codic. qui alibi nec in nostris, alienisue autoribus inuenitur de codicillorum origine & vsu, qui à Labeone omnem auctoritatem desumpsere. Quamuis enim Lucio Lentulo mortuo, qui primus codicillos introduxit: quibus ab Augusto petijt per fideicommissum, ut faceret aliquid, dicitur Augustus conuocasse sapientes viros, interq; eos Trebatium quoque, cuius tunc maxima autoritas erat, & quæsijsse an posset recipi, nec absorans à iuris ratione codicillorum vsus esset: Et Trebatium suasisse Augusto, quod diceret utilissimum & necessarium esse, hoc ciuibus esse propter magnas

& longas peregrinationes quæ apud veteres fuissent: vbi si quis testamentum facere non posset tamen codicillos posset. Augusti tamen nec Trebatij autoritas tanti fuit apud Romanos, vt contra ius vetus morem introductum reciperent. Sed post hæc tempora cum Labeo noster qui à Trebatio institutus fuit codicillos fecisset: nemini jam dubiũ fuit, quin codicilli iure optimo admitterentur: tantæ autoritatis apud Romanos & ponderis Labeonis sapientia fuit.

NERATIVVS PRISCVS.

Neratium Pegasi sectatorẽ fuisse scribit Pomponius in fine l. 2. D. de Orig. iur. & Traianum Imperatorem huius consilio vsum Papi- nianus ait in ea facti specie, in qua pater qui filium coactus emancipauerat, eo mortuo bonorum possessionem petebat l. fin. Si à parente quis fuer. manum. quem ita charum acceptumq; habuit, tantumq; de summo eius ingenio, & spe amplissimæ dignitatis iudicauit, vt in successione Imperij Hadriano antepondere eũ in animo habuisse, frequens fuerit opinio autore Spartiano in Hadria- no. Prisco enim aliquando Traianum dixisse testatur hæc verba, *Commendo tibi provincias si quid fatale contigerit.* Verũ post- quam Hadrianus Imperio potitus est, nullus eum inuidentiæ ventus siue potius malevolentia, qui principum animos pa- rum fortes conquassare plerumq; solet, non dicam cõmouit: sed ne quidem agitauit: tantum valet ingenuitatis & cando- ris in animo altissime defixas habere radices. Neratiũ enim Priscum in consilio cum iudicaret semper habuit, autore eo- dem Spartiano: & sub Hadriano Consulem fuisse factum colligere possumus ex eo quod Collegam Annium Verum

habuerit. Sic enim corrigenda sunt verba legis is qui seruum D. ad leg. Corn. de sicar. *Quod Neratio Prisco & Annio Vero Coss.* Qui siquidem Neratius Verus, aut Annius Priscus fuerint non memini adhuc me inuenisse: facileq; fuit hunc errorem nominum commutatione impingere. Hæc autem ad tertium Annij Veri Consulatum referri debent. Hunc enim ter Consulem fuisse testatur Dion Nicæus. Cum primum Consulatum cum Syluano sub Vespasiano, & cum Augure sub Hadriano secundum gessisse scribat Cassiodorus in Chronicis. Sed in quem annum suggeri debeat huius Consulatus, non facilis cognitionis: sub Hadriano tamen referri debere satis apparet. Fratrem autem Neratium Marcellum habuit; cui, de Iure Ciuili consultus per Epistolam respondit, vt est apud Vlpianum in l. quæsitum §. deinde D. de fundo instr. quemque clarissimum vocat Plinius lib ij epistol. Eum Haloander Consulem cum Iubentio Celso ij Consule, imperante Hadriano comparat: Marcellum & Celsum habent Fasti Græci: Celsum vero & Marcellinum Cassiodori Chronicon. Veruntamen Marcellum illum qui Consul profertur cum Iuuentio Celso ij, fuisse vnum ex suffectis eo anno Consulibus, probat vetus illa inscriptio quam prodidit Onuphrius lib. 2. Fastorum, de qua infra sumus dicturi. Ille fortasse est Marcellus, quem Hadrianus quamuis amicissimum vt ait Spartianus, compulit ad mortem sibi consciscendam, & ad quem Hadrianum Imperatorem rescripsisse Vlpianus lib. 21. ad Sabinum scribit. Extat præclara eius sententia in l. ij D. de iur. & facti ignor. *Ius finitum & esse posse & debere.* quem imitatus Iustinianus in Proëmio Digestorum scripsit hanc solam iuris scientiam finitam esse. Scripsit autem Neratius Priscus quamplurima iuris volumina quorum hæc in indice Iustiniano reperiuntur.

Membrarum lib. ij] j: Responsorum in Membranis scri-

ptorum. Moris enim erat olim apud Iurisconsultos, vt chartis & membranis responsa sua apponerent, sicut Principes constitutiones suas Codicibus. Hoc autem puto obseruatū, quod Iurisperitis jam prouecta ætate visus debilior esset. Tradit siquidem Plinius lib. 7. cap. 21. quibus visus infirmior erat, membranarum vsum familiarem fuisse: alijs vero ceræ. In libro 2. & 3. de Seruitutibus tractauit, vt colligitur ex l. item sic D. de seruit. rust. præd.

Responsorum lib. iij] Citatur liber secundus ab Vlpiano in l. Inde Neratius D. de vsufr. accr. Ex his responsis vnum extare atbitror in l. Neratius D. de regul. iur. *Neratius*, inquit Paulus, *consultus an quod beneficium dare se quasi viuenti Cesar rescripserat, iam defuncto dedisse se existimaretur. Respondit, non videri sibi Principem quod ei quem viuere existimabat concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modum esse beneficij sui vellet ipsius æstimationem esse.* Ex quibus verbis colligere possumus Beneficiorum originem, à Romanis Imperatoribus ortam. Sic apud Pomponium in l. 2 de orig. iur. Potestas de iure respondēdi à principibus peti pro beneficio coepit, & apud Vlpianum in l. 4. D. de his qui not. infam. cum de ministerio designatoris loquitur, scriptum est, *Et sane locus iste hodie non pro modico beneficio datur.* Beneficia autem huiusmodi in peculiarem librum referebantur, qui liber Beneficiorum dicebatur Hygenus libro de limitibus, Lampridius in Alexandro Seuero. Recensentur etiam.

Regularum lib. xvij] Præter eos libros Neratij quorum sunt in indice Iustiniano conscripta nomina edidit.

Epistolarum libros] Quorum quartus citatur in d. §. deniq;. Meminit etiam Vlpianus in l. sed addes §. 1. D. locati epistolæ Neratij ad Aristonem.

Collegisse autem quædam ex Plautio inditio est lex ergo D. de seruit. rustic. præd.

Librum de nuptijs] Composuisse refert Gellius lib. 4. cap. 4. Noct. Attic. Multis denique in locis incerto librorum numero citatur à legum conditoribus.

IABOLENVS PRISCVS.

IEmporibus Hadriani Trajaniq; Imperatoris floruit Iabolenus Priscus vt ex Plinij epistolis colligerelicet. Tempora etiam Antonini Pij attigisse videtur ex Capitolino, qui eius consilio Pium scribit, cum quid de iure sanciret vsum fuisse. Pomponius in l. 2. D. orig. iur. ait eum Cellio Sabino successisse, quod ego in iuris disciplina explicanda intelligendum arbitror, ad quam cognoscendam, percipiendamq; Iulianus Iurisconsultus se huius præceptis institutisq; , vt diximus, fuisse instructum professus est in l. an manumittere D. de manum. vind. in qua Iabolenus cum consilium præberet, seruos suos manumisit. Qua ex lege Iabolenum Magistratū in Africa, & Syria gessisse constat. cum tantum ij qui Magistratum gererent, Consilium præbere possent. Vlpianus lib. iij de omnibus Tribunalibus in l. mandata D. de offic. eius cui mand. est iurisd. vocat, *Consilium exercere*. Accursius hæc verba interpretatus est autoritatem manumittendi præstare, quod legisset Iabolenum cum consiliū præberet manumisisse : nec quidem malè Vlpiani mentem explicat. Vlpianus enim ipse in l. vnica D. de offic. Cons. dicit Officiū Consulis esse, præbere *Consilium* manumittere volentibus. Quod quidem *consilium* vocatur à Theophilo cui præerat Romæ Prætor, & in prouincijs Proconsul vel Præses : siue vt Theophilus generali nomine loquitur

ἀρχων. Eratque Romæ consilium illud quinque Senatorum, & quinque Equitum Romanorum, in prouincijs viginti recuperatorum ciuium Romanorum, autore Vlpiano in fragmentis tit. 1. Ex his itaque colligere possumus Iabolenum Proconsulem Syriæ & Africæ fuisse. Præses enim esse non potuit cum in notitia Prouinciarum Imperij Romani Aphrica sub Proconsule ponatur. Cæterum cum Magistratu perfunctus erat in Consilijs ipse adhibebatur. Sic enim de eo Plinius scribit lib. 6. epist. *Interest tamen officijs adhibetur consilijs, j: adfessor fuit.* Adfessores enim Consiliarij appellantur à Paulo lib. 1. sentent. in l. 5 D. de offic. adfess. & in l. consiliarijs C. eod. & apud Heliodorum lib. x. Gymnosophistæ *παρόδρον καὶ συμβέλοισι* adfessores & consiliarij, simul nominantur. Et in l. 1. C. de adfessor. consiliorum participes, quæ verba memouent, vt legem 1. C. si rector prouinciæ, sic restituum, *quod ita late patere volumus, vt non solum circa administrantes, sed circa etiam administrantium filios nepotes ac propinquos & participes consiliorum domesticosq; locum habeat.* Quæ vulgo sic legitur *participes, j: consiliarios.* Vnde *παρόδρον* esse apud Latinos Iurisconsultum Procopius scribit lib. 1. de bello parthico. Quod Iurisconsultorum propriè munus fuit l. 1. D. de offic. adfess. Ideò Celsus filius patrem in Consilio Consulis fuisse scribit in l. pater meus D. de legat. 2. Consilijs autem Iabolenum adfedissee constat non solum Magistratum, sed etiam Principum: vt Antonini Pij in consilium admissum eum fuisse supra diximus. Iurisperitos enim in consilium principum assumptos, præter alios docet Papinianus in l. 3. D. de excusat. tut. Cæterum Iabolenus amicissimum habuit Pescennium Paulum splendidum Equitem romanum & eruditum vt tradit Plinius lib. 6. epistolarum. Ex cuius verbis dubiæ sanitatis hominem Iabolenum discere possumus. Cum enim Pescennius versus recitaret, & ita cœpisset, Prisce iubes! Ad hoc labo-

lenus Priscus qui Paulo Pescennio vt amicissimus aderat: Ego verò non iubeo. Hic, risus, ioci, eò maiores quo vir grauioris professionis desipuerat. De iure tamen ciuili publicè respondit, scripsitq; plures libros. Ex quibus in indice Iustiniano hi reperiuntur.

Ex Cassio x. v.] Politianus legit ex Cassio v. sed refellūt eum inscriptiones multarū legum quæ sexti, septimi, octauī, noni, decimi, vndecimi, duodecimi, decimitertij, decimi-quarti, decimi-quinti mentionē faciunt. Satis erit vnius legis inscriptionē ex vnoquoq; illorū indicare. Ex sexto lex adoptio D. de adoptiō. ex septimo l. cum seruo D. de contrah. empr. Ex octauo l. si quis. D. de negot. gest. Ex nono l. si is D. de interrogat. act. Ex decimo l. certo generi D. de seruit. rustic. præd. Ex xi. l. non ex omnibus D. de acquir. poss. Ex xiii. & xv. l. moribus l. soluendo D. de verb. signific. In his libris multa Cassij dogmata Iabolenum libenti animo collegisse crediderim, quod eius sectæ se adiunxerat.

Ad Plautium. lib. v.] Siue ex Plautio vt in permultis inscriptionibus legum legitur.

In nonnullis indicibus & recentioribus reponuntur.

Epistolæ βιβλία δεκατίσσεα] Ex quibus quamplurimæ leges desumptæ sunt.

Præter tamen hos libros indicis Iustiniani, scripsisse eum constat.

Epitomen in libros posteriorum Labeonis] siue potius notas. Contrariæ enim sectæ à Labeone fuit. atque ideò lib. 9. Labeonem reprehendit in l. 44. D. de iniur. & fam. lib.

P. IUVENTIVS CELSVS.

I. Iuuentus Celsus hic Iurisconsultus appellatur, non Iubentius, vt male legitur in indice Iustiniano Haloandri, sicut in Pandect. Florentinis exaratum est in l. 20. §. Præter. D. de petit hæred. Iuuentia autem familia Romæ etiam stante Rep. consularis fuit ex Tusculano antiquissimo municipio orta teste Cicerone pro Cn. Plancio, ex qua hic Iuuentius qui Hadriani in consilio fuit autore Spartiano si cum Cuspiniano Iuuentium Celsum non Iulium Celsum legamus. Fuere autem duo Celsi iuris scientia commendati pater, & filius. Patrem Pomponius in l. 2. de orig. iur. scribit Pegaso successisse, eumque in Consilio Ducennij Consulis fuisse, testatur Celsus filius in l. Celsus pater D. de legat. 2. In quo consilio cum eiusmodi factum proponeretur, Otalicus Catullus filia ex asse hærede instituta liberto ducenta legarat petieratque ab eo vt ea concubinæ ipsius daret. Cum libertus viuo testatore decessisset & quod ei relictum erat apud filiam remansisset quærebat, an id fideicommissum apud hæredem remanere deberet vel concubinæ cui relictum est redderetur: putauit cogi debere filiam fideicommissum concubinæ reddere, atque itum est in sententiam suam. Celsus autem filius de quo nunc loquimur bis Consul fuit. De primo eius Consulatu nihil asseuerare ausim: eumque suffectum augurarer: cum in Fastis primum Iuuentij Celsi Consulatum nullum legamus. Celsus siquidem ille, quem Cassiodorus Consulem ponit cum Crispino anno vrb. cond. 863. post Trajanum septimum & Africanum, alius est ab hoc Iuuentio Celso: quod ex Mapheorum tabulæ loco, quem Onu-

phrius scriptis suis inseruit iudicari potest. In qua ita exaratum est. *L. publico Celso II. Clodio Crispino Cos Id April.* Nusquam enim Celsus noster *L. Publilius* nominatur. Deinde Iuuentij Consulatum primum quærimus: hic autem Celsi secundus refertur. Qui ne quidem de secundo Iuuentij Consulatu intelligi potest: cum in eo non Crispinum, sed *Q. Iulium Balbum* collegam habuerit, ut ex antiqua inscriptione quæ in ænea tabula Venetijs apud Aquileiensem Patriarcham obseruatur, probare licet

Imp. Caesar. Diui Traiani Parthici F. Diui Nerva. Nepos. Traianus Hadrianus Aug.

Pont. Max. Trib. potest xij. Cos. III. PP.

Ad xij. Cal. Mart.

P. Iuuentio Celso II. Q. Iulio Balbo Cos.

Ad viij. Cal. Jan.

Marcello & Gallo Cos.

Atque ita non malè is Celsus, qui cum Marcellino apud Cassiodorum refertur pro Marcello, Iuuentius noster erit. Hæc autem inscriptio confirmatur Senatus-consulto Hadriani Imperatoris temporibus facta, & ab Vlpiano in l. item veniunt D. de petit. hæred. relato, quod à Petro Pythæo viro doctissimo lib. ij cap. xv. aduersariorum est emendatū.

Pridie Id. Mart. quod L. Iulius Balbus,

& P. Iuuentius Celsus T. Aufidius Oenus

Seuerianus Coss. verba fecerunt. De ijs quæ

Imp. Caf. Traiani. Parthici F. Diui Nerva

N. Hadrianus August. P. M. PP. V.

Non. Mart. quæ proxima fuerunt libello

complexus esset. quid fieri P. D. E. R. I. C.

Malè autem hic (*Oenus Seuerianus*) quamuis ex Pandectis Florentinis

rentinis legit vir eruditus: sicut etiam malè scriptum reperitur in quibusdā Codicibus, *Onerius Seuerianus*. Nec enim in Fastis, nec alibi, *Oenus* vel *Onerius Seuerianus* Consul legitur. Sed reponendum *Arrius Seuerianus* secundum Haloandri editionem. Sic enim in Fastis Onuphrij consularibus legitur: qui cum Iuuentio Consul suffectus fuit, & secundum consulatum ordinarium cum Sentio Augurino gessit. Diocletianus autem & Maximinianus Impp. alius Senatusconsulti mentionem faciunt hoc Iuuentio Celso iterum Consule, sic enim legendū est non, item, quod & ab Antonio Augustino adnotatum est in libris emendat. quo legis Vectibulici potestas ad prouincias porrigebatur. Huic tamen collegam non Q. Iulium Balbum, sed Neratium Marcellum vnum ex suffectis dant Impp. Alios autem Magistratus Iuuentius Celsus consequutus est, præter Consulatum. Prætor enim fuit, vt scribit Plinius epist. lib. vi. & in prætura cum Licinio Nepote iurgio contendit, neque contumelijs temperauit: quod in Senatu Licinius dixerat, petendum à Coss. vt referrent sub exemplo legis ambitus de lege Repetundarū, an placeret in futurum ad eam legem adijci, vt sicut accusatoribus inquirendi, testibusq; denunciandi potestas ex ea lege esset: ita reis quoque fieret. Ita autem hæc rixa contentioq; inflammata est, vt Celsus Nepoti ex libello responderit: Nepos vero Celso ex pugillaribus. Filium habuit Iuuentiū Celsum, qui sub Antonino Promagister fuit, vt ex veteri marmore apud Alberinos Romæ reperto quod refertur à Bernardino Rutilio, & à Briffonio ex Parrhasij Cateneique scriptis lib. iij Select. antiqu. cap. 7. quod & transcribere hoc in loco non pigebit emendatius quam ab illis tradatur.

*Cum eius ante hos dies coniugem & filium amiserim &
oppressus necessitate corpora eorum fictili Sarcophago*

*commendauerim donec quietis locus quem emeram
 edificaretur via Flaminia inter Miliar. II. Et ij
 euntibus ab urbe parte laua monumenti Fla. Thy-
 meles filia M. Sini Origi. Rogo Domine permittas
 mihi in eodem loco in marmoreo Sarcophago quem
 mihi modo comparavi ea corpora colligere ut quando
 etiam ego esse desiero pariter cum eis ponar.*

Sepulchrum fieri placet.

*Iuuentius Celsus Promagister subscripsi III. Non.
 Nouemb. Antio Pollione Et Opiminio Coss. Ord-
 narijs Seuero Et Sabiniano Coss.*

Ex quo colligere possumus, officium Promagistri in libellis imperatori oblatis subscribendis constituisse: cui muneri sæpissimè ab Impp. Iurisconsulti præficiebantur, ut Papinianus in l. Rescriptum D. de distract. pig. qui libellos agens appellatur, & Aurelius Arcadius magister libellorum in inscript. legis 1. D. de offic. præf. præt. Miror tamen virum clarissimum Barnabam Briffonium loco supracitato tradidisse, Imperatores ipsos nō semper his libellis subscripsisse, sed subscribendi curam alijs mandasse, cum nullum huius rei autorem habeat. Quinimo contrarium verum est, Imperatores scilicet ipsos subscribere solitos libellis, & cum illis Promagistros: neque aliter subscriptiones principum legis habebant vigorem, & sic interpretanda est lex 1. D. de constit. princ. Qui quidem mos (quod à nemine adhuc animaduersum legitur) desumptus sine dubio est à Cæsare Iulio qui subscriptos libellos manu sua, ab amplissimis viris quos volebat, obsignari etiam iubebat. teste Cicerone lib. xvj. epist. ad Attic. in ea quæ ad Plancum est *Adiuimus*, inquit, *Cæsarem verba fecimus pro Burotijs liberalissimum decretum abstulimus, quod est obsignatum ab amplissimis viris.* Quod olim apud nos Gallos ob-

seruatum fuit, vt decreta regum & subscriptiones libello-
rum manu etiam procerum quorundam obfignarentur, vt
ex Annalibus constat. & hæc subscriptio libellis apposta
annotatio appellatur in l. i. C. de precib. imperat. offer.
Multa vero quæ ad Iuris Ciuilis cognitionem pertinent à
patre didicit, eiusque præceptis institutus est. Se enim à patre
accepisse fatetur ipse, quod seruo communi legatum sit, si
alter dominorum omitteret alteri non accrescere in l. xx. D.
de legat. ij. Eius extat dictum apud Iustinianum in l. fin. C.
qui testam. fac. poss. Nullum esse qui penitus non exaudiat,
si quis supra cerebrum illius loquatur. De Celso autem filio
intelligit Paulus in l. si seruum §. sequitur D. de verb. oblig.
cum ait, Celsum adolescentem scripsisse eum qui moram fe-
cerit in soluendo sticho quem promiserat, posse emendare
eam moram postea offerendo. In qua memoranda eius extat
sententia, quam in hominum mentibus qui iuris disciplinæ
nauant operam impressam esse cuperem. Cum de bono &
æquo quæritur, in eo genere plerunque sub autoritate iuris
scientiæ perniciosè errari. A Flauio Respecto Prætore con-
sultus fuit de facto, cum hæc quæstio esset. Minor xxv. annis
annum fortè xxiiij. agens iudicium tutelæ hæredi tutoris
dictauerat, & maior factus pro hærede sententiam acceperat
an in integrum restitui possit; & suaserit Celsus Flauio non
facile hunc in integrum restitui nisi probaretur calliditate
aduersarij id actum, vt maiore eo facto liberaretur. A Plo-
tiana etiam consultus fuit, vt apparet ex l. Plotiana D. de
iure Codic. Familiaritate etiam coniunctus fuit cum Domi-
tio Labeone vt constat ex duabus epistolis sibi inuicem res-
criptis quæ extant in l. 28. D. qui testam. fac. poss. ex qua
colliget satis lector Iacobum Cujacium hæc verba legis
Mixtura D. de usurpat. (*Labeo libris Epistolarum ait*) sic frustra
emendare conatum (*labolenus libris Epistolarum ait*) quamuis hæc

ratione moueatur, quod nulla apud autores Labeonis Antistij Epistolarum mentio fiat. Non enim verba legis Mixtura de Antistio Labeone interpretanda sunt. Domitium autem Labeonem Epistolas scripsisse de iure, more aliorum Iurisconsultorum apparet ex dicta lege 28. Cæterum fuit quidam Iuuentius Celsus Iurisconsultus, quem Cicero in Bruto ait nec indoctum fuisse, & magna Iuris Ciuilis intelligentia, ex quibus non perperam concludemus Iuris Ciuilis scientiam in Iuuentiorum familia quasi hæreditariam fuisse. Fuit etiam Celsus qui, cum quibusdam contra Domitianum coniurauerat, saluus nec opinato conseruatus est, quod luculenter Dio describit: quem patrem Celsum Iurisconsultum & ratio temporis, & aliæ conjecturæ cogunt augurari. Noster autem Celsus composuit complures libros, quorum in indice Iustiniano memorantur.

Digestorum lib. xxxix.] In quorum septimo ad Epistolam Cornelij Fœlicis quædam scripsit, vt apparet ex Vlpiano lib. 3 r. ad Edictum in l. si id D. pro Socio. Reliquit præter hos.

Institutionum xx.

Epistolarum lib. xij.

Quæstionum lib. xix.] Citatur enim liber xix. in l. xix. D. de auro & arg. leg. quæ etiam meminit.

Commentariorum lib. vij.

SEXTVS POMPONIVS.

Extus Pomponius inter splendidissimi Papi-
niani discipulos & Alexandri Seueri Impera-
toris familiares & socios à Lampridio nomi-
natur, à quo legum peritissimus appellatur.
Quamuis Cujacius de fide autoris dubitet.
Ego quidem de fide Codicis potius dubitarem cum in eo

qui in Bibliotheca Regia seruatur Pomponius non numeretur à Lampridio. Nihil tamen obstat quo minus eum rectè à Lampridio inter Alexādri Seueri familiares nominari credamus. Certum enim est eum post Iulianum vixisse, qui ad Antoninum Pium vsque peruenit, quod ex l. 2. D. de orig. iur. rectè concluditur. vbi Pomponius Iulianum vltimum ex iuris autoribus memorat: hac autem in lege eorum tantum qui iam è vita excefferant mentionem facere voluit, viuentium nomine omisso, vt autores alij facere solent, verecunda quadam modestia impulsus. Hoc conijcitur etiam ex verbis ipsius Pomponij lib. vij. epistolarum in l. apud Iulianum D. de fideicom. libert. qui cum refert sententiā Iuliani, non ait; quàm ab illo audiui, sed sic loquitur, *quam dixisse fertur Iulianus.* quæ satis denotant eam ab alijs accepisse, & eo mortuo illa verba scripsisse. Quamuis enim Pomponius Iuliani extrema tempora attigerit, non tamen inepte dicemus epistolā illam imperante Alexandro Severo eum scripsisse. Pomponium siquidem ex temporū supputatione Torquato iij & Iuliano Iurisconsulto Coss. aut anno sequenti natum constabit: quamuis septuagesimus octauus ætatis suæ annus sub 4. Imperij Alexandri annum inciderit. Ex quibus liquidò apparet verba Vlpiani in l. 64 §. si seruo D. pro socio corrupta esse. *Et ait Iulianus Sextum Pomponium referre Sabinum respondentem non communicari, & posse hanc sententiam defendi Iulianus ait. Sicque restituenda.. Et ait Sextus Pomponius Iulianum referre Sabinum respondentem non communicari &c.* Quos honores in republica gesserit scriptum non reperi. Eum quidem & ad senectutem extremam litterarum studia produxisse certum est, ex dicta lege apud Iulianum. vbi ipse scribit. *Ego discendi cupiditate quàm solam viuendi rationem optimam in octauum septuagesimum annum ætatis duxi, memor sum eius sententiae quàm dixisse fertur Iulianus,* καὶ τὸν ἑταῖρον πόδα ἐν τῇ στερῶ ἔχων προσμαθεῖν π βελούμην. Et phi-

Iosophiæ stoicæ præceptionibus imbutum fuisse declarant verba legis rerum mixtura D. de vsurpat. & vsucap. quæ Senecæ doctrinam sapiunt libri 2. Natural. quæst. cap. 2. Is est qui Magistratum & Iurisconsultorum successionem, & quasi Iuris Ciuilis profapiam eleganti & breui stylo deduxit. Tantæque in Iure Ciuili autoritatis fuit vt ab multis Iureconsultis, tanquam autor sapientissimus nominetur, & præsertim ab Vlpiano plerisque in locis, cuius tamen, vt breuitati consulamus legem 32. si quis à filio D. de legat. 1. notabimus, quoniam purgatione non contemnenda illius legis hæc verba egent, *quod ita verum esse tam Sextus quàm Pomponius putat si repetitio legatorum ad eum modum concepta sit* Quæ sic emendanda puto, *quod ita verum esse tantum Sextus Pomponius putat* &c. vt Sextus Pomponius non diuersi sint Iurisconsulti. Quis enim Sextum Iurisconsultum vnquam nouit: quippe eum cuius fit mentio in l. 1. D. ad Senatusc. Claud. rectè Antonius Augustinus hunc Sextum Pomponium esse coniicit, & Græci non Sextum sed Σέπβιον legunt. Facile autem ex librariorum ignorantia hic error nasci potuit. dictio enim, tantum, eodem modo quo, tam, scribitur nisi linea superiecta. Quod & series orationis, sensusque legis factum satis ostendunt. Nam cum Sabinus scripsisset (hæc enim sunt verba Sabini.) Si quis à filio pupillo hærede instituto cum is in tutelam suam venisset pecuniam legauerit, & à substituto hærede legata repetierat impubere filio mortuo secundum hæredem legatum non debere. Vlpianus scribit Sextum Pomponium hoc verum tantum putare, si repetitio legatorum ad eum modum concepta sit veluti. Quæ à filio meo legauit, quæque eum dare iussi, si mihi hæres esset, id hæres meus iisdem diebus dato, & non aliter. Pomponius enim ad Sabinum libros edidit vt infra dicemus. Cæterum Sextus Pomponius à Iunio Diophanto per epistolam consultus est, quæ

extat in l. vlt. D. de minor. Labeonisque sectam minime probavit, vt ex lib. 35. ad Edict. colligitur. Reliquit autem eximia doctrinæ suæ monumenta non perpauca: hæc in indice Iustiniano recensentur.

Ad Q. Mutium lectionum lib. xxxix.] Et index Græcus habet βιβλία τετράκοντα ἑννέα. Politianus tamen legit vnde quadraginta. Ad hos libros referenda est l. quod autem D. de seruit. vrb. præd. cuius inscriptio est eiusmodi, *Pomponius lib. xxv. ad Quintum* & lex Q. Mutius D. de Act. empt. Ex his libris illud est quod refert Vlpianus in l. Iurisperitum §. adeo D. de pact. Pomponium sensisse, posse in partem recedi ab emptione quasi repetita partis emptione, & in l. sicut §. apud D. si seruit. vendic. ex xij libro, non licere agere vt quis possit fumum non grauem agere in suo. Ex his etiam libris desumptas puto l. 1. & 2. D. de annuis legat. quamuis in vulgatis Codicibus Vlpiano tribuantur, cum in meo manuscripto exemplari Pomponij sint, stilumq; ipsius maximè redoleant. L. abitus quidem ad Pomponium ex lib. 5. ad Sabinum primam refert, ad Vlpianum vero secundam.

Ad Sabinum lib. xxxv.

Epistolarum lib. xx.

Variarum lectionum lib. xv.] Martianus tamen in l. 2. D. quibus in caus. pig. vel hypoth. meminit lib. 40. variarum lectionum Pomponij, quam ideo mendosam puto legendumque lib. quartodecimo, vt libri tertij decimi mentio fit in l. 5. quæ est eiusdem Martiani, & ex quo lex 7. desumpta est. In decimo enim tertio, & decimoquarto libro Pomponius de iure hypothecæ & pignoris tractauit. Quædã autem in his libris ad Edictum notata fuisse indicat inscriptio legis in prædijs D. ex quibus causis pign. vel hypoth. contrah. quæ est huiusmodi, Pomponius libro xij ad Edictum ex varijs lectionibus, qui libri aliquando *Ad edictum* tantum vocantur, vt in l. xij. D. de pignor.

Ad Plautium lib. vij.

Fideicommissorum lib. v.

Senatusconsultorum lib. v.

Regularum lib. singul.]

In indice Græco scriptū est βιβλία. ε. ad hunc librum Marcellū notas scripsisse, apparet ex inscriptione l. furiosus D. de acquir. hæred. vbi ita scriptum est *Marcellus libro singulari Regularum Pomponij.*

Εγχειρίδις lib. ij.] Scripsisse etiam alium librum singularem Enchiridij, arguitur ex inscriptione legis 2. D. de orig. iur. & l. 2. D. de iustit. & iure.

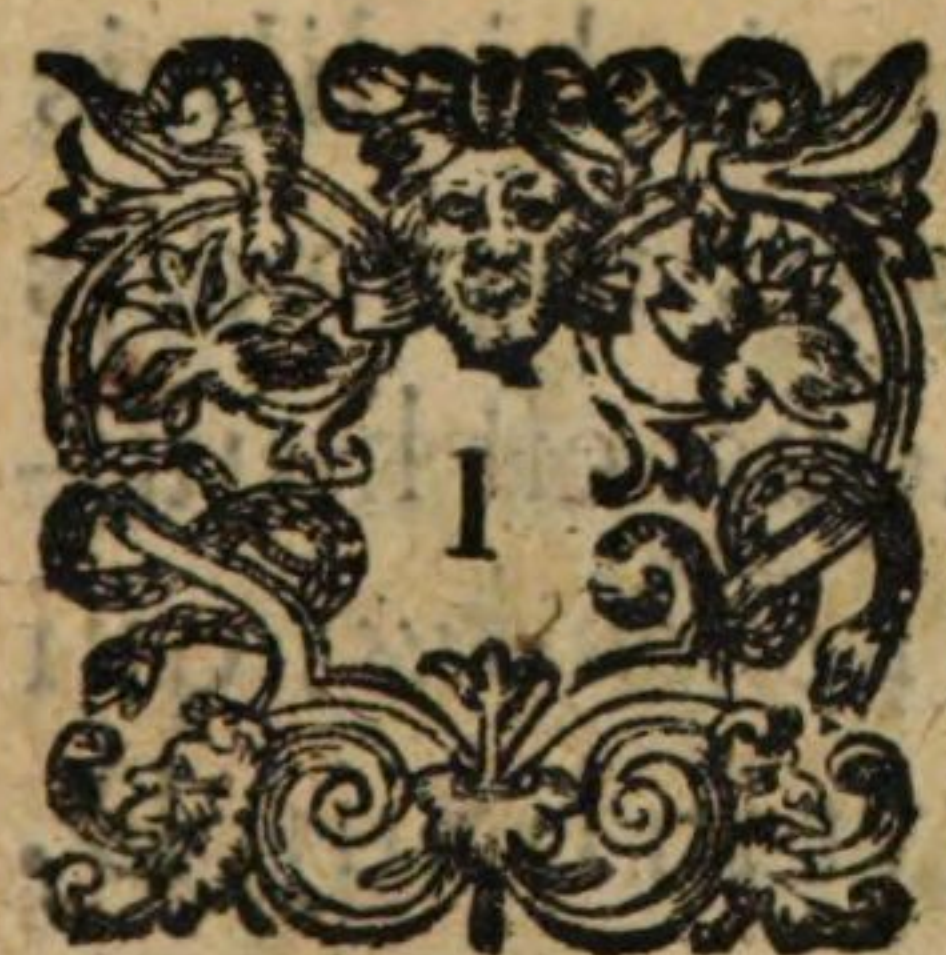
Præter tamen eos libros qui in indice Iustiniano Pomponio tribuuntur, scripsit.

Librum singularem de tacitis fideicommissis.] Ex quo desumpta est l. pupillus D. de verb. signific.

Libros ad Edictum] quorum sextus citatur ab Vlpiano in l. iurisgentium §. adeo D. de pact. septuagesimus nonus in l. 1. §. Pomponius D. de Carbon. Edicto, & fortasse libri lx. & lxxxiiij qui citantur ab Vlpiano in l. quod in hærede §. 1. D. de tributor. act. & in l. 1. D. si quid in fraud. patron. non annotato loco, ad hos referri possunt. Ea quidem quæ de Pomponio afferuntur ab Vlpiano in l. 1. D. ne quis eum qui in ius voc. ex libris quos ad Edictum scripsit, desumpta sunt. Meminit idem Vlpianus lib. viij Pomponij de stipulationibus in l. hoc Senatusc. §. fin D. de vsufr. earum rerum quæ vsu.

ABURNIVS VALENS.

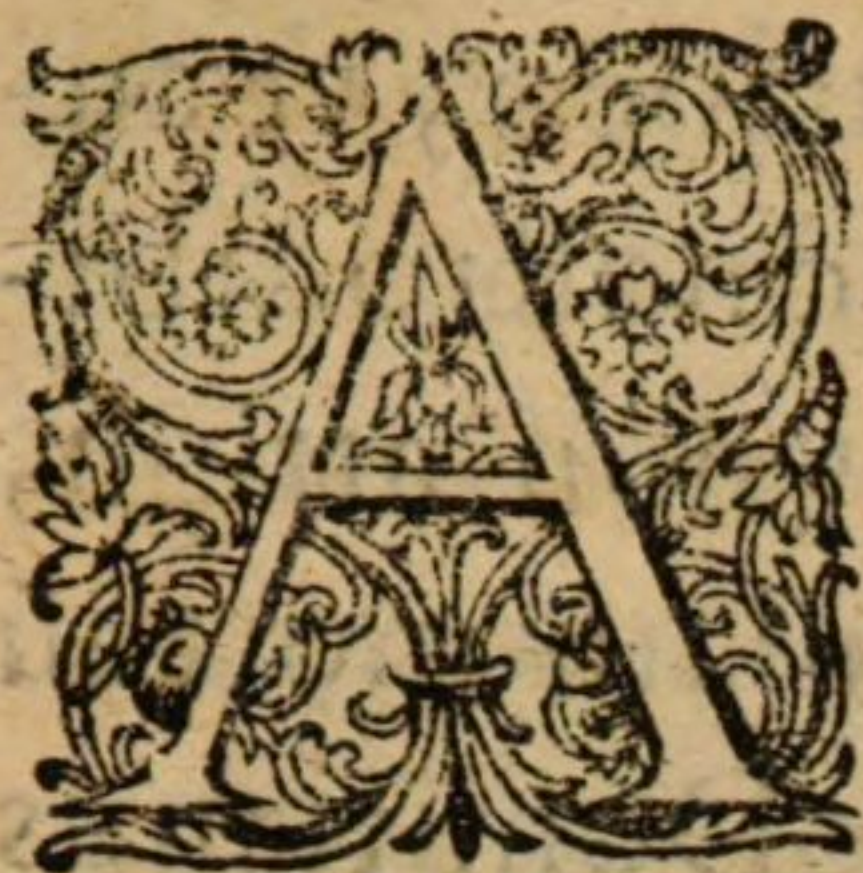
Auoleno Prisco successisse Aburnium Valentem, Pomponius ait in dicta l. 2. D. de orig. iur. quem Antoninū Pium in cōsilio habuisse Capitolinus refert. Fasti meminerunt Caij Valentis qui Consul fuit anno vrb. conditæ

octingentesimo & quinquagesimo vt scribit Eutropius lib.8 cum C. Antistio, sub quibus Domitianum Imperatorem occisum, tradit Dion in Domitiano. Cuspinianus Cassiodori in commentarijs nostrum esse putat, eiusque familiaritate vsum Antoninum Pium, hoc Capirolini citato loco, vt auguror, inductus. Eum tamen alium fuisse ab hoc nostro arbitror. Cajus enim Valens Imperium Antonini non attigit, cum eum nonaginta annos habentem in Consulatu mortuū esse scribat Dion in Domitiano, eodē anno quo Domitianus occisus est. Noster autem Valens quinquaginta post Domitianum annis consuluit Pio Imperatori. Quamobrem dicendum est, hunc potius esse ad quem scribit Plinius lib.4. epist. qui Traiani temporibus vixit, cumque sic alloquitur. *Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemq; te praeceptis, vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quæ ratio huius Epistolæ fuit.* Quæ oratio hominis est senis, adolescentem in causis forensibus non multum versatum adhortantis. Nec credendum Bernardino Rutilio qui Aburnium Valentem duos esse putat; minusque cum Valentem à Capitolino Saluium dici existimat. Non enim apud Capitolinum hæc dictio *Saluius* ad Valentem, sed ad Saluium Iulianum referenda est, quem ad Diui Pij tempora peruenisse, eiusque consilio assedisse, certissimum est ex his quæ supra diximus in Iuliano. Libri eius recensentur in indice.

Fideicommissorum lib. septem] Ad quos referenda sunt, quæ apud Aburnium Valentem relata inuenisse scribit Paulus in l.78.§. cum vir D. de legat. iij. Hunc etiam Actionum libros composuisse putat Labitus, ex inscriptione l. fin. D. vt in possess. legatorū eatur: quæ tamen in vulgaribus Codicibus tribuitur Iauoleno. Huius deniq; Valentis meminit Paulus in l. debitor §. seruo alieno D. de legat. 2. & in lege si hæres D. de fideicom. libert.

VOLVSIVS MÆTIANVS.

Ngelus Politianus epistolarum lib. 5. ad Iacobum Modestum, scribit Volusium Antonini Pij præceptorem fuisse. Capitolinus quidem autor est, cum quid Antoninus Pius de iure sanciret, habuisse hunc Mætianum in Consilio atque ab eo M. Antoninū Philosophum ius ciuile didicisse. Cuius, & L. Aelij Commodi Veri præclarū extat rescriptum apud Vlpianum in l. Diui D. de iure patron. cuius hæc sunt verba. *Sed & Volusius Mætianus amicus noster & Iuris Ciuilis præter veterem & bene fundatam peritiā anxie diligens, religione rescripti nostri ductus est nepotem, neque verbis neque sententia legis aut Edicti Prætoris, ex persona vel nota patris sui excludi à bonis auiti aut liberti.* Ex quo rescripto qualis, quantusque vir fuerit Volusius existimari potest, licet nulla extarent doctrinæ eius monumenta. Extat aliud DD. fratrum ad Mætianum rescriptum in l. 27. D. de liber. causa, si Fradrinei Codicis lectionem sequamur. Quæ quidem si vera est, vt veram puto, eum Consulē fuisse, saltem suffectum, colligere possumus ex ipsius rescripti verbis. Cæterum Cassianæ sectæ fuit, quod ex scriptis ipsius constat: & Iulianum, qui Cassianus fuit, suum ipse appellat in l. xxx. D. ad leg. falcid. Ab Antonio autem Augustino Aelius Lampridius falsi crimine damnatur, quod Mætianum inter Alexandri Seueri Consiliarios recenseat, quem Antonini Pij & Marci temporibus vixisse diximus. Verum, simile veri non est Lampridiū qui locupletissimos huius rei autores affert Acholium & Maximum, tam ignoranter hac in re lapsus fuisse. Existimo itaque dictionem *Mætianus* apud Lampridium corruptam esse legendumq; *Metius*, vt intelli-

gatur de Metio Iurisconsulto illo qui autor est l. 5. D. de iure fisci. Marcum enim Metium sub Alexandro floruisse, & Consulem cum P. Turpilio Dextro fuisse, testatur vetus inscriptio relata ab Onuphrio lib. 2. Fastorum. Nonnullos autem de iure libros scripsit. Quorum in indice Iustiniano hi referuntur.

Fideicommissorum lib. xviij.] Citatur ab Vlpiano liber tertius quaestionum de fideicommissis in l. si dominus D. de usufr. & à Iauoleno liber quaestionum in l. Pannonius D. de adquir. hæred. qui alius à libris fideicommissorum est. In eodem indice describuntur eiusdem Mætiani.

Publicorum lib. xiiij.] Præter hos scripsit etiam.

Ad leg. Rhodiam lib. j.] Quem librum vulgares indices non habent, eumque Politianus ipse prætermisit. Ex eo desumpta est l. αἰώσις D. ad leg. Rhod. de iactu. Notandum tamen Mætianum non tantum de iactu, in suo libro tractare, sicut tractatur in hoc tit. Pandectarum. Iactus enim tantum est caput legis Rhodiæ. Mætianus autem hoc in libro suo, vniuersam legem Rhodiam interpretatur, ac proinde omnia naualia commercia explicat. Lex siquidem Rhodia autore Isidoro lib. v. cap. xvij. est naualium commerciorum, & Antoninus Imperator non tantum de iactu, sed de rebus nauticis legem Rhodiam præscriptâ tradit. Et Cicero testatur lib. 2. de inuent. legem apud Rhodios esse, ut si qua rostrata in portu navis deprehensa sit publicetur. Non mirum autem si de rebus nauticis tractare volēs Mætianus, ad Rhodiā legem scripserit. Nam ab Imperatore Antonino, domina maris appellatur. Εγὼ μὲν, inquit, τῆ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης, j: *Ego quidem mundi dominus: hæc vero lex maris.* Et ut Constantinus Harmenopulus scribit lib. 2. epit. cap. xj. τὰ ναυτικὰ πάντα καὶ ὅσα κατὰ θαλάσσαν γράνεται Ροδίῳ τέμνεται νόμῳ, j: *Omnia Nautica & maritima negotia, Rhodia definiuntur lege.*

Scripsit etiam Mætianus librum de Afse & partibus eius qui adhuc extat. Libri eius à Paulo Iurisc. maxime probati sunt.

IVLIVS MAVRITIANVS.

Alexandro Seuero Mauritianum fuisse in consilio, Lampridius ait. Eius etiam mentionem facit Vlpianus, tit. xvij de coelibe orto & solit. patre. Eius libri in indice Iustiniani scribuntur.

Ad leges lib. sex.

Labeo refert legem iij de Edendo ad secundum librum Mauritiani de Poenis, qui tamen vulgo tribuitur Modestino.

Notas in Iulianum] scripsit, ut constat ex l. iuriscgentium D. de pact. l. sed & si quid §. quid ergo D. de usufr. easque in libros Digestorum Iuliani factas puto.

TERENTIVS CLEMENS.

Assiodorus Clemētis mentionem facit, Consulemque ponit cum Tertullo Seuero Imperante, quibus Consulibus oratio Seueri in Senatu recitata est anno ab vrbe cond. 944. Idib. Iunijs, qua prohibiti sunt tutores & curatores prædia rustica, vel suburbana distrahere, autore Vlpiano in l. i. D. de reb. eorum qui sub tut. Citatur à Pomponio in l. Labeo D. de statulib. Pacuius, siue Pactumeius Clemens Iurisconsultus referens quandam Constitutionem Antonini Imperatoris: qui quidem an noster sit, cogitandum relinquo. Terentius autem Iuliani sectator fuit, ut apparet ex lege 6. D. de vulg. & pupill. & ex l. 31. D. qui & à quib. manum.

A F R I C A N V S.

Rauis & subtilis fuit in scribendo Africanus, nec fere lex vlla est ex eius libris deprompta in Pandectis, quæ non difficilis sit, & perobscura. Scribit autem Lampridius in Alexandro eum Papiniani discipulum fuisse, eiusque consilio Alexandrum Imperatorem vsum. Quapropter alium existimo ab Africano illo quem cum Crispino, Cos. primum & secundum cum Trajano vj Cassiodori Chronicon habet, sed eum Africanum esse quem subscriptio leg. 13. C. de pact. & Damasus in vita sancti Fabiani cum Maximino Imperatore Cos. produnt: hocque ex seriè temporum satis constat. Neque me in aliam sententiam adducunt Cujacij verba in Tractatu j. ad Africanum, qui Sextum Cæcilium Africanum cui consulenti Iulianus respondisse fertur in l. 3. D. de lib. agnosc. nostrum esse putat, quod in l. cum seruus D. de legat. j. ita scriptum sit, *Africanus libro xx. Epistolarum apud Iulianum querit.* Nam Africanus ille cui consulenti Iulianus respondit, is existimandus est quem Consulem suprâ cum Trajano diximus. Nec quidem video cur Africanus qui à Lampridio commemoratur, alius à nostro existimari debeat: vel cur, vt quidam scribunt, allucinatum Lampridium in commemorando eo inter Papiniani discipulos dicamus. Cum hac in re tantum autorem errasse verisimile non sit, qui sub Constantini Imperio vixerit, & Acholium Maximumque Marium huius rei autores locupletes habeat: Quinimo hæc legis cum seruus verba. *Africanus libro xx. Epistolarum apud Iulianum querit,* non eum putauerim habere sensum, vt Iulianum Africanus consuluerit. Abhorrent enim ab hac explicatione, ipsius

legis quæ sequuntur verba, *putatq; sumptum præstandum*. Quibus satis significatur, non esse cur de ea facti specie Africanus Iulianum per Epistolam consuluisse videatur, de qua ipse haud cunctanter sententiam exponit suam. Sed magis, ut Africanus hoc in libro quæstionem à Iuliano agitatam retulerit, & in eius discussione iudicium adhibuerit suum. Quæstiones enim Iulianum tractasse nos docet lex i D. de tutel. & rat. distrah. & Paulus in l. 45. D. de act. empt. sententiam nostram confirmat, cum ait Africanum referre Iulianum agitasse quæstionem de præstatione serui, quam mouet idem Africanus in d. l. cum seruus, & in l. si seruus D. de pignorat. act. quæ ex Africani libro 8. Quæstionum desumpta est. Ex qua, & ex l. 19 D. ad Senatusc. Velleian. quæ ex Africani lib. 4. Quæstionum est, colligitur hos libros quæstionum, ad Iuliani scripta maxime spectasse. Atque ex his non hariolabimur si dixerimus, hæc verba dictæ legis cum seruus libro xx. *Epistolarum* mendosa esse, reponendumq; libro ix. *Quæstionum*. Nec enim alius ex Epistolarum libris locus in Pandectis inuenitur, cum tamen Africani librorum multa & frequens mentio fiat: nec in ipso indice Iustiniano alij, præter Quæstiones, libri recensentur. Præterea satis manifestum est, ex libris quæstionum Africani hæc verba l. cum seruus desumpta esse, si illis prima verba l. 48. D. de act. empti coniungamus: quæ ex libris quæstionum Africani, nec tyro quidem dubitabit esse. In his enim quæstionum libris, de seruo legato Africanum tractasse apparet ex l. xx. D. de manum. testam. Hæc dicere volui non ut aliquid veteris amici, atque in eadem vrbe nati & alti, laudi & existimationi, quæ semper à me nec obscuro nec vario sermone prædicabitur, quicquam detractum velim: sed ut quid de ea re sentiam, apud studiosorum animos testatum relinquerem. Cæterum Iulij Africani oratoris meminit Quintilianus lib.

10. quem in cura verborum parum modicum tradit, & D. Hyeronimus in Catal. autorum Ecclesiast. Iulianum Africanum inter eos autores nominat. Cuius quinque de temporibus volumina extitisse suis temporibus scribit, eumq; sub Imperatore M. Aurelio Antonino qui Macrino successerat, legationem pro instauratione vrbis Eumaus, quæ postea Nicopolis vocata est, suscepisse testatur. Recensentur autem Africani in indice Iustiniano.

Questionū lib. ix.] De quibus supra diximus. Illud tantum addam, tractasse libro quinto de lege falcidia, ex quo desumpta est l. qui quadringenta D. ad leg. falcid. Eumque nonnulli in computatione S. qui ducenta, maxime errasse calumniati sunt. quem tamen fortissime tuetur Alciatus lib. 6. Paradox. cap. 6.

VLPIVS MARCELLVS.

Antonino Pio Marcellum familiarem fuisse certū est. Ideoq; lex Antoninus D. de fideic. libert. non Martiano sed Marcello ascribenda est. quod satis innuunt verba illa *Antoninus Augustus noster*. Nam Martianum sub Alexandro Severo non sub Antonino Lampridius ponit. Marcelli filius fuit, qui sub Domitiano adhuc iuuenis apud Centumuiros eloquentiæ fama vigebat, & rei militaris non imperitus erat autore Statio Papinio Sylvarum lib. 4. his versibus ad eum scriptis :

Cessat centeni moderatrix iudicis hasta.

Qua tibi sublimi jam nunc celeberrima fama,

Eminet, & iuuenes facundia præterit annos,

Et postea adiicit,

--- Nec enim tibi sola potentis.

Eloquij Virtus, sunt membra accommoda bellis, &c.

Hunc hominem modestum, & frugi, Dion Niceus appellat in commodo, & Zonaras ἀδωρότατον, & ἄνδρα ἐγκρατῶς τὸ ζῶντα, καὶ σπασιπικῶς. Cuius abstinentiæ maximum exemplum tradit. Ne enim pane satiaretur non recentem, sed ante multos dies coctum, & ut ipse loquitur πολυημερόν τε καὶ παλαιότατον edebat. Dignitates autem amplissimas consequutus est. Legatus enim Cæsaris fuit, & Præfectus Prætorio Pannoniæ inferioris: virtutiq; & honori, hoc honore fungens, votum sacrauit ut apparet ex hoc vetusto Titulo. *Virtuti & Honori L. Vlpianus Marcellus leg. Aug. præf. pr. Panno. inf. VS.* Hocque credo fecisse, quod Marcellus gentilis suus, ædes Virtuti, & Honori sacrauerat autore Valerio lib. i. cap. i. Præturam etiam exercuit, in qua teste Suida vigilantiam suam maximè ostentare studuit. Ut enim totam noctem lucubrasse videretur: eaq; de causa nec alius quisquam familiarium suorum dormiret: duodenos codicillos, quales è tilia confici solebant, quolibet penè vespere conscribebat, & mandabat, ut alij alijs horis aliquibus afferrētur, ut quasi peruigil admirationi esset. Tantæ autem doctrinæ & autoritatis in iure fuit, ut Vlpianū sententiam suam huius autoritate roborasse Iustinianus referat in l. penult. C. de condict. indeb. Cassianorum partes sequutus est, quod cum ex doctrinæ suæ monumentis apparet: tum quod Iulianum, qui Cassianus fuit, suum appellet in l. 85. D. de Condit. A Scauro per epistolam consultus fuit in l. x. D. de Seruit. urban. præd. Scriptorum autem Marcelli in indice Iustiniano hæc extant.

Digestorum lib. xxxv.] Vel ut in alijs Codicibus xxxi. vel ut in indice Græco βιβλία τριάκοντα. In quibus omnibus vel erratū est, vel in inscriptione legis 2. D. de capt. & postlim. reuers. quæ ex libro xxxix. Digestorū decerpta est. Septimo autem

autem horum DD. libro, Marcellus multa videtur scripsisse de donationibus inter virum & vxorem factis, ex l. 5. §. ult. ex l. 7. & ex l. Sulpitius D. de donat. inter virum & vxor. Quam tamen vltimam falsò quidam ex libro 7. Martiani Digestorum putant.

Ad leges lib. vj.

Responsorum lib. vnus.

Multa etiam scripsit Marcellus quæ non sunt in indice Iustiniani comprehensa. Libros de Officio Consulis, quorum quintus citatur in l. i. §. fin. D. ne de statu defunct. post quinquen. Quædam etiam ad librum singularem Pomponij notasse videtur ex inscriptione leg. furiosus D. de acquir. hæred. Notas etiam scripsisse in libros Digestorum Iuliani, eumque sæpissime reprehēdisse apparet ex l. i. & ex inscript. l. xj. D. quod met. causa gest. Et ad eas notas pertinere puto, ea quæ traduntur ab Vlpiano lib. xvij. ad Edict. In l. xij. §. Iulianus D. de vsufr. vbi diuersam eorum sententiam recenser Vlpianus: Iuliano CondiCTIONem furtiuam soli proprietario cōpetere: Marcello vero fructuario, dicētib. Quamobrem alij Iurisconsulti, cum quid verissimū in iure ostendere volunt, Iulianum hoc dicere, & Marcellum consentire scribunt in l. si seruus §. sed cum is qui seruum D. ad leg. Aquil. l. 2. in fine D. de noxal. act.

CERVIDIVS SCÆVOLA.

 Vius consilia M. Antoninum Philosophum sæpe adiuuerunt. Habuit secum, inquit Capitolinus, præfectos quorum & autoritate & periculo semper iura dictauit, vsus est Scæuola præcipue iurisperito. Modestipus eum appellat iuris coryphæum in l. scire §. quod & maxime D. de

excusat. tut. Paulus in l. qui plures liberos §. fin. D. de vulg. & Theodosius in suo Codice Tit. de test. & codic. prudentissimum omnium iurisconsultorum, Triphoninus nostrum Scæuolam in l. xij. D. de distract. pign. & Paulus in l. 57. D. de iure dot. Seueri Imperatoris præceptorem fuisse eum tradit Angelus Politianus Epistol. lib. 5. Hunc autem Q. Ceruidium Scæuolam ex gente Q. Mutij veteris iurisconsulti fuisse Cuiacius putat in l. si aliena D. de vsurpat. & vsucap : hoc cognomine Scæuolæ, ni fallor, hallucinatus. Non enim ex cognomine gens, sed ex nomine dignoscitur. Quum autem hic Ceruidij non Mutij nomen habeat, diuersæ genti sine dubio ascribendus est : nec magis Quinti Mutij gentilis esse potest. Quanuis enim non ignorem multos diuersæ etiam gentis, gentiles esse vocatos : Hoc tamen fiebat quod simili nomine appellarentur. Sicut Cicero lib. i. Tuscul. scribit se gentilem Seruij Tullij Regis quod vterque Tullij nomine vteretur. quod quidem in hoc Ceruidio dici non potest, qui Mutij nomen non habuit. Apud Festum gentilis dicitur is qui simili nomine appellatur. Cæterum hunc Ceruidium non Seruidium, cōtra Haloandri & Alciati opinionem Antonius Augustinus recte putat libro singulari ad Modestinum. In Græco enim exemplari Κέρβιδιος scribitur. Proculeianus autem fuit, vt patet ex l. quidam referunt D. de iure codic. Hic est Scæuola qui tractatum de posthumis nepotibus instituendis, cuius pars extat in l. Gallus D. de lib. & posth. breuiter, & concise more suo conscripsit. Et quamquam secundum ea quæ proponerentur respondere & cauere soleret : rem tamē non tam ad verba, quam ad eam quæ ex verbis intelligi poterat æquitatē, deflectebat. Et præ cæteris iureconsultis intra terminos iuris Ciuilis se continuit, vt omnes questiones præter eas quæ iuris erant contempserit. Alciatus autem lib. 4. cap. i. parergon putat eum irrideri

à Claudio. Cum enim quidam rogatus esset ut Titiae hereditatem restitueret, acceptis ab ea centum nummis, eaque decessisset antequam daret centum: & quæsitum esset, an hæres eius offerendo centum, fideicommissum consequi posset. Scæuola respondet, hæredem conditioni parere non posse. Claudius autem qui notas in Scæuolam scripsit *Magno* inquit *ingenio respondit Scæuola de iure aperto, cum posset dubitari an in proposito conditio esset* l. à testatore D. de condit. & demonstrat. Scæuolæ denique in indice Iustiniano hi libri numerantur.

Quæstionum lib. xx.] quæstionum variarum vocat Martianus in l. i. D. quæ res pign. vel hypoth. Ad has quæstiones pertinere videntur ea, de quibus Paulus in l. quædam de liber. & posth. ait Scæuolam in disputando differuisse. ad eum referenda sunt, quæ Vlpianus in l. 10. Scæuolam scripsisse tradit: quamuis Q. Mutium Scæuolam idem dixisse Cicero de finibus testetur.

Responsorum lib. vj.

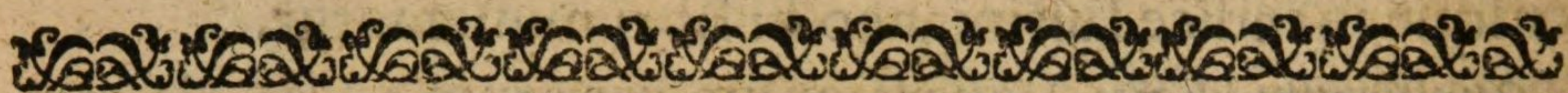
Regularum lib. iij.

Quæstionum publice tractatarum] liber scilicet singularis, ut in indice scriptum est Græco βιβλιον ἐν. Ex hoc autem libro accepisse Vlpianum conijci potest ea quæ ipse scripsit in l. mulier qui duobus D. ad Trebell. Scæuolam retulisse de quadam facti specie, de qua Marcus Imperator in auditorio iudicauerat.

De quæstione familiae lib. singularis] ad hunc librum pertinere existimo, quæ de Scæuola tradit Vlpianus in l. iij. §. eleganter D. ad Senatusc. Syllan.

Digestorum libri quadraginta] Horum librorum Scæuolæ, in quibus quædam etiam ad Iulianum notauit, mentio fit in l. si pactum 53. D. de pact. cuius legis inscriptio hæc est *Scæuola apud Iulianum lib. xxxij. Digestorum notat.* Et in l. si venditione D. de peric. & commodo rei vend. libro 7. Digest.

Iuliani sententiam notat: & ad hos libros referenda sunt hæc Martiani verba. *Et Scauola notat in l. filius familias 114. D. de legat. 1. Ad Marcellum etiam in his notas scripsisse constat ex l. xj. D. de donat. inter virum & vxor. Quædam etiam ad Sabinum notasse non male colligi potest ex Paulo in l. xvij. D. de negot. gest. Variavit aliquando Scæuola in l. 23. D. de acquir. rerū dominio: quod Cuiacius lib. 4. Obseruat. cap. 1. animaduertit.*

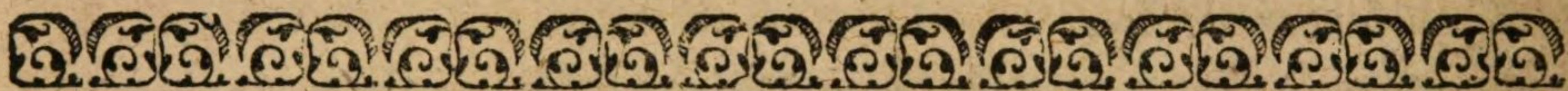

FLORENTINVS.

Lorentinum cum Vlpiano, Paulo, & cæteris Papiniani discipulis, qui à Lampridio nominantur, Alexander Seuerus in Consilio habuit. Nominantur autem tantum huius in in indice Iustiniano.

Institutionum libri xij.

TITVS CAIVS.

Visse hunc iuris autorem Grammaticis familiarē, plerisque ignotum non est, & maxime Seruio, vt ex illius verbis ad hos Vergilij versus apparet.

Non ego te vidi Damonis pessime caprum.

Excipere insidijs multum latrante lycisca.

Homerica tamen lectioni eum deditum male colligit Iacobus Cuiacius ex his verbis Seruij Virgilij interpretis 3. Georg. *apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat, quod & Caius homerico confirmat.* Non enim hæc de Tito Caio intelligenda esse, sed de Caio Cassio supra docuimus in Proculo. Vixisse autem hunc Caium Hadriani Imperatoris tem-

poribus, scriptis ipse suis testatus est in l. vtrum D. de reb. dub. quam haud dubie, & ex Pandectis Florentinis, & alijs impressis Codicibus Caij esse constat: suaque ætate reperta est mulier, quæ vno fætu quinque liberos enixa est *Et nostra inquit quidem ætate Serapia Alexandrina mulier ad D. Hadrianum perducta est cum quinque liberis, quos vno fætu enixa est.* Quibus ex verbis apparet, Caium hæc scripsisse Hadriano iam mortuo, & inter Diuos illos fictitios relato, & consecrato. Sed an is sit Aelius ille Hadrianus ex consobrina Traiani natus, xij Romanorum Imperator: an vero Antoninus Pius, Hadriani nomine à Caio hic intelligatur, queri potest. Sæpe enim Hadrianus in iure pro Antonino Pio sumi uidetur vt in l. si de vi D. de iudic. quod Callistratus Hadrianum scripsisse ait *Si de vi & possessione queratur, prius cognoscendum de vi quam de proprietate rei.* Martianus ad Pij rescriptum refert in l. qui cætu D. ad leg. Iul. de vi publ. Papinianus quoque in l. deducta §. nummis D. ad Trebell. & in l. acceptis D. ad leg. falcid. scribit Hadrianum rescripsisse *Eum qui centum nummis acceptis hæreditatem restituere rogatus est, totam pecuniam iure falcidiae percipere videri.* Id ipsum constituisse Pium Imperatorem Martianus ait in l. in quartam D. ad leg. falcid. Huic simile est quod à Cuiacio colligitur in Titulo de Senatusc. Tertulliano ex l. inter fideiussores D. de fideiuss. si coniungatur lex si testamento eodem tit. Sed mihi ista quæstio non faciles explicatus habere videtur Nam & duo esse diuersorum Imperatorum rescripta illa quorum Callistratus & Martianus meminere asseuerari potest: licet vtrumq; τῷ κοινῷ τῶν δεσπάλων scriptum legatur. Quod quidem Antonium Augustinum lib. 4. cap. xvj. adeo hæcere fecit, vt de ea re differere maluerit, quam iudicium proferre suum. Fieri que potuit in simili specie, eadem Pium Imperatorem constituisse, quæ antea Aelius Hadrianus constituerat. Et quanquam non sim nes-

cus, Antoninum Pium Hadriano mortuo prænomena Imperatoris Cæsaris Hadriani filij, Traiani Parthici nepotis, atque omnes Imperij titulos, & insignia suscepisse: nunquam tamen aliena nomina Imperatoribus tribuuntur, nisi ab eis qui sub eorum imperio vixere. Hoc ut mea fert opinio, vel ignorasse videtur Tribonianus, vel neglexisse in §. i. de Senatusc. Tertul. in instit. cum Senatusconsultum Tertullianum Hadriani temporibus factum esse asseruit. Tertullum autem & Sacerdotem sub Antonino pio Coss. fuisse inficiari nemo potest. Cæterum Antonius Vacca in proæm. D.D. §. in his, ait se quandoque suspicatum, hunc Caium vel Christianum fuisse, vel Christianis qui tunc erant iudicium adiunxisse suum. Eaque de causa *suum* à Iustiniano appellatum in §. quas ex omnibus in proæmio instit. & in §. lex Cornelia de publ. iudic. Caij quidem cuiusdam fit mentio à Nicephoro Calixto lib. 4. Eccles. hist. cap. xij quem Christianum fuisse, & pro religione nonnulla scripta edidisse ab eo docemur. Alium tamen ab hoc nostro puto: eumque potius augurer esse quem sub Zepherino Romanæ vrbis Episcopo, Antonino Seueri filio imperante, disputationem aduersus Proculum Montani sectatorem celeberrimam habuisse scribit D. Hyeronimus in Catal. script. Eccles. Neque autem existimandum est, Caium à Iustiniano siue Triboniano *nostrum* appellari, quod Christianus fuerit. ut Vacca arbitratur: sed quod præcipue illius scriptis fuerit delectatus in institutionum compositione. quod ex his Triboniani verbis satis liquet *Quas ex omnibus antiquorum institutionum & præcipue ex Caij nostri tam institutionum, quam Rerum quotidianarum alijsque multis commentarijs compositas &c.* quod etiam de Pomponio dici potest in l. cum seruus D. de stipulat. seruorum. Atque hoc certè non animaduenterunt homines quidem nimine mali, sed parum in his rebus versati, quarum arbitrati sunt se tenere

scientiam: cum Caium Iustiniani familiarem dixerūt, quod *nostrū* ipse appellarit, Nec reprehensione minus dignus Bernardinus Rutilius ab ingenijs sagacibus existimabitur, cum locum supra citatum Iustiniani deprauatum scribit, & vitio exemplarium nomen, Caij, in dictionem *nostrī* corruptum. Multos autem Caius de iure Ciuili libros scripsit. quorum hi in indice Iustiniano leguntur.

Ad Edictum prouinciale lib. xxxij.

Ad leges lib. xv.

Ad Edictum Urbicum qui haberi potuerunt lib. xij] Politianus corrupte legit *Ad edictum publicum libri xv.* Plures enim ad Edictum Caius libros scripsit, sed Iustiniani temporibus duodecim tantum extabant. quamuis in indice Græco exaratum sit *τάμνα ἐνείδοντα βιβλία δέκα*. Edicti autem Urbici tractationem non abs re distinxisse videtur Caius, ab Edictis Prouincialibus. Prouincialia siquidem Edicta erant, quæ à Proconsulibus in Prouincijs Consularibus, aut à Prætoribus in Prætorijs. Huius Edicti explicationem per Titulos fuisse distributam, ex multis legum inscriptionibus constat. Erat in eo Titulus *de Publicanis* l. veteres D. de act. empti l. hoc Edicto D. de public. & vectig. l. si liber xij. D. ad exhibendum. Cuius tamen inscriptio non est ad Edictum Urbicum, sed hoc modo concepta est, *Caius libro vj. ad Edictum Prætoris Urbani*. quæ quidem demonstrat, his in libris Edicta Prætorum Urbanorum explicari. Titulus etiam erat *de aqua pluuiæ arcenda* l. si venditor D. de aqua pluuiæ arc. Titulus *de damno infecto*. l. in noxalibus D. de noxal. act. l. eorum D. de damno infecto: Titulus *de re iudicata* ex inscriptione quam Labitus probat l. infra dies D. de oper. noui enūciat. Titulus *qui neque sequantur, neque ducantur* l. bonorum D. de verb. signific. Titulus *de Testamentis* l. illa institutio D. de hæred. instituend. l. semper D. de Regul. iur. Hi autem libri aliquando

à Iureconsultis denominantur *Ad Edictum prætoris Urbani* ut apparet ex inscriptione leg. si liber xvij. D. ad exhib. & dictæ l. illa institutio.

Aureorum siue rerum quotidianarum lib. vij.] Ex his libris plurima decerpfit Iustinianus, vel Tribonianus in componendis institutionum libris. Et in ijs continebantur actarum rerum plures species, quasi expressæ notæ hominum vitæ quotidianæ. Quod ex l. maleficijs de act. & obligat. conijcere licet. Dicuntur autem libri aureorum, vel rerum quotidianarum, non ut apud Plutarchum in vita Alexandri Dialia, sed ut Lucretius lib. iij. dixit Dicta aurea, & Alpheus Auitus libros excellentium, qui à Prisciano citantur: & apud Constantinum Harmenopulum lib. i. legimus posteriores Imperatores χρυσόβαλες λόγους composuisse. Cæterum in indice Græco scriptum est tantum, *αυρεῶν βιβλία ἑπτὰ.*

Institutionum lib. iij.] Extat apud Boetium lib. 3. in Top. Ciceronis lib. i. institutionum Caij locus fane luculentus. Et earum Epitome ab Aniano Alarici consiliario composita sub Caij ipsius nomine legitur.

Dodecadelti lib. vij.] In indice Græco *δωδεκά δέλτα βιβλία ἑξ* j: duodecim tabularum libri sex. sic apud Theophilum lex xij. Tabularum *δωδεκάδελτος νόμος* dicitur.

Libri singulares.

Ponuntur hic quatuor libri singulares Caij, de casibus euncleatis, regularum, dotalium, de formula hypothecaria. Quanquam plures illum edidisse argumento est, quod ex lib. singulari Caij ad orationem Antonini excerpta est l. si quis D. de ritu nupt. ex libro singulari eiusdem de assignatione liberorum l. senatus consulto eod. tit. quodq; in proæmio Digestorum inter quatuor Caij libros singulares, qui in sex illis libris qui à voce magistri edocebantur ante Iustiniani institutum, primus de veteri rei uxoriæ actione, Secundus de

de Tutelis, tertius & quartus de Testamētis & legatis commemorabantur. præterea inscriptio l. si quis D. ad Tertullianum est ex libro singulari Caij ad Senatusconsultum Orphicianum, & l. in suspenso ex libro singulari ad Tertullianum.

De casibus] Eucleatis, vt supra dictum est. Quales autem essent illi casus, conijci fortasse potest ex l. Neratius D. de condict. indeb.

Regularum.

Dotarium.

De formula hypothecaria] vel hypothecariæ: sic liber hypothecariæ in præmio DD. §. vobis autem.

Scripsit etiam Caius notas ad libros Digestorū Iuliani, ex quibus deprōpta est. l. si pactus D. de pact. quorū mentio fit in l. si in venditione D. de peric. & commodo rei vend. & apud Marcellū in l. sed interim D. de donat. inter virū & vxorē. Citantur etiā Cōmentarij Caij à Iauoleno in l. si quis D. de condit. & demonstr. Sed libenter crediderim Iauolenū in dicta lege & in l. si alieni D. de solut. de Caio Cassio cuius mentio fit in l. 2. de orig. iur. intellexisse. Quod ex inscriptione conijcitur quæ ex libro 2. ex Cassio Iauoleni desumpta est, & ex lib xj. & maxime ex l. si hæreditas D. de statu liber. Quem enim alibi Caium tantum vocat, hac in lege C. Cassium nominat.

VENULEIUS SATVRNINVS.

.Claudius Venuleius Saturninus vocatur ab Antonio Augustino, ita vt diuersorum Iurisconsultorū nomina vni soli tribuerit. Q. enim Saturninus, & Claudius Venuleius Saturninus diuersi sunt Iurisconsulti. In chronicis autem Cassiodori Saturninus

quidam cum Gallo anno ab vrbe condita 951. ponitur, Septimio Seuero imperante. Sed an noster sit, non facile est asseuerare. Nostrum quidem Venuleium recte dicemus, quem Lāpridius inter illos iurisperitos ponit quorū cōsilio Alexāder Seuerus vsus est, quique ex schola emanarunt Æmilij Papiniani. Ideoque non perperam iudicabimus, ad eum, Alexandum Imp. scripsisse, ex inscriptione legis 1. C. quib. non obijc. longi temp. præscript. quæ sic se habet *Imp. Alexander A. Venuleio*, & Impp. Seuerum & Antoninum ex l. x. C. ex quib. causis infam. irrog. Cæterum græcis litteris eum impense operam dedisse colligi potest ex l. xvj. D. de pænis.

DOMITIVS VLPIANVS,

Domitio Vlpiano origo fuit ex Phænice splendidissima Tyrriorum colonia, vt ipse scribit in l. 1. D. de censibus. Sic enim non *Phænicia*, vt vulgo, legendum recte putat Turnebus lib. ix. Aduersar. cap. xv. Vixit temporibus Seueri, & Antonini Bassiani. atque ad hoc tempus referenda sunt verba ipsius in l. 74. D. de legat. 2. *Licet Imperator noster cum patre scripserit.* Quæ enim ibi rescripsisse patrem dicit, in l. si titio lxj. §. Iulianus Seuerum rescripsisse testatur. Et de iisdem Antonino & Seuero intelligi debent eiusdem verba l. 1. §. deportatos D. de legat. iij. *Quia ei quoque Epistola D. Seueri & Imperatoris nostri ius deportandi datum est:* vtrumque nominat in l. minor D. de minor. viginti quinque ann. Quæ quidem Vlpiani scripsisse Antonino Bassiano solo imperante ex eo clare liquet, quod Seuero Diui nomen apposuerit, quod Imperatoribus non dabatur, nisi post illorum obitum cum inter Deos refererentur, diuina solemnitate quam Herodianus

describit libro iij. Sub Alexandro tamen Seuero Vlpianus magno in honore fuit, & ab eo summas dignitates consequutus est. Illum enim Alexander pro tutore habuit, primum repugnante matre: deinde gratias agente, quem sæpe à militum ira obiectu purpuræ summæ defendit, vt testatur Ælius Spartianus in Alexandro Seuero. quamobrem parentum suum eum vocat Alexander in l. 4. C. de locato. Non autem absq; causa ab Vlpiano milites purpuræ Imperatoriæ obiectu abstinuisse dictum est. Tanto enim honore à militibus habebatur purpura, vt ab ijs adoraretur l. 1. C. de priuileg. schol. & Procopius lib. 2. de bello Vandal. sic scribit *Gilimer & Bellisarius iussi ab his qui Imperatoriam purpuram sustinebant, Iustinianum supplices adorauerunt.* Quare adorandam nostram purpuram vocat Zeno in l. 4. C. de consul. lib. xij. ideo autem à militum ira Vlpianus obiectu purpuræ summæ ab Alexandro defensus traditur, quod attingere hanc purpuram milites non auderent: sed tantum qui eminentis potestatis erant l. 1. C. de apparit. præf. vrb. Alexandri etiam consiliarius fuit: atque id est, quod Cassiodorus in Chronicis scribit Vlpianum assessorem insignissimum ab Alexandro creatum esse Aniano & Maximino Consulibus, & Eutropius lib. iij. simpliciter Assessorem. Assessores siquidem Cōsiliarij appellātur in l. penult. D. de offic. assess. Nec est quod referamus ad adfessuram, quam sub Papiniano præf. prætoris gessit, cum Papinianus ad Alexandri tempora non peruenerit. Quinimo Cassiodorus Adfessorem insignissimum Vlpianum creatum esse dicit, ad differentiam aliarum adfessurarum quas gesserat, vt Papiniani, vel prætoris in l. viij. D. de manumiss. vindicta, & in l. 9. D. quod met. causa gest. erit. insignissimi enim Adfessoris nomen meretur, qui Consilii Principis adsidet: quod omnium consiliorum est insignis. Neque huius cōsilijs in rerum administratione v. Alexand.

dro parum laudis fuit: quem maximum Imperatorem quod Vlpiani admonitionibus in republica regenda detulerit, scribit Ælius Lampridius. Vlpiani prudentiæ, & in rebus politicis experientiæ nō paruum exemplum datur ab eodem Lampridio. Cum enim Alexander constituisset apud se omnibus officijs, genus vestium proprium dare, & omnibus dignitatibus, ut à vestitu dignosceretur, & omnibus servis, ut in populo possent agnosci, ne quis seditiosus esset, simul ne servi ingenuis misceretur. Hoc Vlpiano displicuit dicente plurimarum rixarum fore, si faciles homines essent ad iniuriam. Atque eius consilio satis esse statuit, ut Equites Romani à Senatoribus Clavi qualitate discernerentur. Quod prudentissime statutum. Sic Seneca lib. 1. de clementia cap. 24. *Indicta est aliquando à Senatu sententia, ut servos à liberis cultus distingueret: deinde apparuit quantum periculum immineret, si servi nostri numerare nos cepisset.* Quod desumptū ex Platone 6. de legibus. *ἐπειδὴ δύσκολον* inquit *ἔστι τὸ θρέμματα ἀνθρώπων, καὶ πρὸς τὴν ἀνάγκην διόρσειν τὸ δ' ἄλλόν τε ἔργῳ διορίζεσθαι, καὶ ἐλεύθερον, καὶ δεσπότην ἐδαμῶς εὐχρηστον ἐθέλειν εἶναι τε, καὶ γίνεσθαι:* quodque apud Athenienses vsitatum erat, ut colligitur ex Xenophonte lib. *ὡς τῆς πῶν ἀθωαίων πολιτείας.* Sed ut ad Vlpianū redeamus, fuit etiam factorum scriniorum magister, autore Sexto Rufo & eodem Lampridio: Præfectus item Annonæ ut testatur Alexander in l. 4. C. de contrah. & cōmit. stipulat. Fuit denique Præfectus prætorio: qua in præfectura Alexander cuncta ei permisit quæ ad administrationem Imperij pertinebant, & multa quæ non recte à Sardanapalo facta erant, Vlpianus emendavit autore Dione Nicæo in Alexandro. Præfecturam autem ab Heliogobalo accepit, eique sublatam Alexāder reddidit, ut prodit Sextus Aurelius Victor lib. de Cæsaribus. Eius auditorij mentio fit ab Africano in l. Titius D. de act. empti, & apud eum cum Præfectus prætorio esset quæsitum

est, *Si impetrasset creditor à Cæsare vt pignus possideret idque euictum esset, an habeat pignoratitiam contrariam* l. 24. D. de pignorat. act. Flavianum autem & Chrestum interfecit, vt in præfectura eis succederet. Ipse tamen non multo post à prætorianis qui de nocte eum inuaserant interfectus est, quanquam accurre-
 rat in Palatium, & ad ipsum Imperatorem matremque eius confugerat. Sed cum adhuc Vlpianus mortuus non esset, populus Romanus dissensione orta cum prætorianis, trium dierum spacio dimicauit magno ciuitatis periculo. Cum enim milites populo inferiores, infælicique prælio se vsos viderent, faces vndique ad incendendam urbem intulerunt: quare perterritus populus, pacem cum ijs iniit. Nescio autem cur à Calepino Vlpianus dicatur Galliarum præfecturam habuisse cum interfectus est: nec tamen mirum si in hoc errauerit, cum Hadriani temporibus floruisse, & illius scrinijs præfuisse dicat. Cæterum his rebus ita confectis, Epagathus cuius præsertim scelere Vlpianus occisus fuerat, in Ægyptū tanquam præfectus eius prouinciæ missus fuit: ne forte si de eo Romæ supplicium fuisset, seditio aliqua cōcitaretur: atq; ita in Cretam reductus condemnatus est, vt scriptum reliquit Dio qui eius vixit temporibus. Et hoc Alexandri iussu factum est, vt Vlpiani mortem vlcisceretur, quem magnopere gratum iucundumque habuit. Cuius amoris præter ea quæ recensuimus, apud autores extant nonnulla vestigia. Eum enim Alexander ipse amicum suum vocat in dicta l. 4. C. de contrah. stipul. quamuis ratione præfecturæ ab imp. sic nominatum putem. hæc enim erat formula Impp. ad præfectum vrbi scribentium: sic in l. 1. D. de appellat. Diui fratres Iunium Rusticum præfectum vrbi, amicum nostrum vocant. Sed vt ad Vlpianum reuertamur, eum etiam nominat Alexā-
 der parentem suum in l. 4. de locato. Refertur præterea à Lampridio, cum Alexander inter suos conuiuaretur, aut Vl-

pianum, aut doctos homines adhibuisse, vt haberet fabulas litteratas quibus se recreari dicebat, & pasci. Eum siquidem assiduas quæstiones nonnunquam in vijs, ambulationibus, balneis, librariorum tabernis proponere solitum fuisse tradit Athenæus lib. 1. Deipnosoph. quare vocatur ab eodem ὀνοματοτῆρης j: *Verborum observator.*] Et quidem illud insigne, quod neminem Alexander solum intra palatium præter Præfectum Vlpianum vidit, eodem Lampridio autore. Vlpianus itaque inter proceres, & principes apud Alexandrum fuit: vnde Modestinus Vlpiani coæuus, eum κεράπσον appellat lib. 2. excusat. κεράπσος Ουλπίανος ταῦτα λέγει j: *princeps Vlpianus hæc dicit.* sicut Homerus scripsit ἀγαθὸν Διομεδὴν lib. 14. & lib. x. ἀγαθὸν Μενέλαον. Et in epistolis Hyppocratis, in ea Artaxerxis ad Hystanem præfectum Hellesponti, & in ea Hystanis ad Hyppocratem legimus ἀεὶς ἔς τῶν Περσάϊων, pro principibus Persarum. Sic etiam Imperatores ab ipsis Iurisconsultis appellabantur, vt à Papiniano Severus & Antoninus in l. Iurisperitos D. de excusat. tut. *Optimi & Maximi Principes* & in l. 8. D. de vacat. mun. & à Tryphonino in l. 39. D. de poen. eodem modo quo nos dicimus, *Tres-haut & tres-puissant Prince.* aliquando separatur *Optimi* nomen à *Maximo* vt apud Pomponium in l. 2. D. de orig. iur. dicitur *Hadrianus optimus Princeps* & Modestinus in l. ult. D. de accusat. sic scribit *Observandum optimi Principes nostri generaliter rescripserunt.* & Papinianus in l. 67. §. si omissa D. de legat. 2. de Seuerō *quam sententiam optimus quoque Imperator. noster Seuerus sequutus est.* Aliquando etiam separatur *Maximi* nomen ab *Optimo* vt apud Papinianum in l. 17. D. de quæst. D. *Marcus ac postea Maximus princeps iudicantes.* Inde apud Latinos nomen *Optimas* tractum est, pro eo qui in republica primas obtinet: & apud veteres scriptores Gallicos dictionem illam *homme de bien* pro Nobilibus & proceribus regni vsurpatam legimus: vt ad dignitatem explicandam, non ad illum

animi habitum, hoc verbum hic accipiendum sit, Romanos imitati qui Nobiles, bonos appellabant, eosq; plebi opponebant, vt videre est apud Ciceronem pro Sextio *C. Gracchus frumentariam legem ferebat, res erat iucunda plebi, repugnabant boni & alibi*. Quod & sentijt vulgaris interpres, qui hæc verba *κεράπτος Ουλπίανος*. *Nobilissimus Vlpianus* interpretatus est. Et ipse Antonius Augustinus in Modestini latina interpretatione *κεράπτος* vertit *Optimus*, vim huiusce dictionis hoc in loco attente considerans. Non mirum autem est quod Modestinus Vlpianum hoc honorificentissimo titulo ornauerit. Tāto enim in precio ab eō Vlpianus habitus est, vt Proconsul Modestinus de vltima Dalmatia, eum consuluerit. l. si quis vxori §. si quis assumi D. de furt. Cæterum multa inueniemus in Vlpiano laude digna: quædam tantum vituperanda. Quis enim in eo non dānabit Flauiani & Chrestī necem, & inueteratum in Christianos odium. Lactantius enim lib. 5. de instit. cap. xj. scribit, septem rescripta principum collegisse eum in libris de Officio proconsulis, vt doceret quibus poenis affici oporteret, eos qui se cultores Dei profiterentur. Quod quidem admirationem non mediocrem nonnullis mouere potest, cum Alexandro Imperatori nemo amicior eo fuerit: Alexandrum vero non solum Christiani nominis non infectatorem fuisse: sed etiam Christum ipsum in larario suo, inter Deos habuisse, & coluisse legimus apud Lāpridium in eius vita: eiusq; matrē Mammæam doctrinæ, sapientiæque Origenis Christiani doctoris maxime studiosam fuisse apud Eusebium lib. vj. cap. xvj. Eccles. Histor. ideoque verisimile non videtur, Vlpianum tam infenso erga Christianos animo fuisse, quibus Alexandrum fauere sciebat, aut si fuerit tam aperte declarasse: cum aulici commutare vultum & sermonem, ad sensum & voluntatem principis soleant. Verum admirationis nulla causa supererit, si

hos libros de officio proconsulis, ante Imperium Alexandri, sub Heliogobalo ab Vlpiano scriptos sciuerimus ex l. obseruare D. de offic. procons. ex l. solet D. eod. ex l. 6. D. de legat. permultisque alijs: Quamuis Genebrardus in Chronologia contrarium sentire videatur. præterea non est quod credamus Alexandrum à Christianorum persecutione omnino abstinuisse, vt quidam censent: licet forte ea crudelitate, qua alij principes aduersus eos non sæuierit. Sic enim scriptum est in Martyrologio Romano. *Sancta Martina Virgo Romæ sub Alexandro Imperatore diuersis tormentorum generibus cruciata, tandem gladio martyrij palmā adeptæ est & 6. Non. Martij Item Romæ plurimorum sanctorum Martyrum, qui sub Alexandro Imperatore, & Vlpiano Præfecto diu cruciati, ad extremum capitali sententia damnati sunt.* Nec enim hac in re constantem rationem Imperatores habuere. Sub eodem enim Principe & Christiani laudabantur, & lædebantur. Sic Hadrianum Lampridius in Alexandro scribit cogitasse Christo templum facere, eumq; inter Deos recipere, templaq; in omnibus ciuitatibus sine simulachris ob eam causam iussisse fieri. Eum tamen in loco passionis Christi, simulachrum Iouis consecrasse: Bethleemq; Adonis templo prophanasse testatur Paulinus Epist. 2. ad Seuerum. Cæterum tanta fuit Vlpiani in iure Ciuili experientia, vt ab Eutropio iuris conditor appellatus sit, & à Iustiniano in nouel. 97. prudentissimus, in l. fin. C. de instit. & substit. Differtissimus, & in l. vn. §. ne autem C. de cad. toll. summi ingenij vir. Fuit porro Vlpianus quidam miles temporibus Gordiani, vt apparet ex inscriptione l. vij. C. de vsufr. & habitat: fuit & Vlpianus Rhetor: sed alij à nostro. Vlpiani Basilicam Romæ nominari scribit Bernardinus Rutilius. Multa de iure scripsit, in indice Iustiniano eius libri numerantur.

Ad Edictum lib. lxxxij.] Quorum fit mentio à Iustiniano in

in l. maximum viciū C. de lib. præter. de Edicto prætorio intelligi debent, vt apparet ex l. 1. D. de constit. pecun. ex l. si duo & alijs: ideoque in l. 1. D. si quis ius dic. non obtemp. poenam ex hoc Edicto post annum non dari recte dicitur, quia prætoris est: sic in l. 24. D. de in ius voc. Inscriptionem autem l. 5. D. si pars hæred. pet. quæ sic se habet *Vlpianus lib. 5. ad Edictum* mendosam esse existimo, reponendumque lib. 15. Hoc enim in libro continebantur omnes actiones, quæ ad hæreditatis petitionē à prætore proponebantur, vt apparet ex legibus quæ sumptæ sunt ex dicto libro Vlpiani in tit. si pars hæred. pet. & tit. de poss. hæred. petit. Tribonianus enim in sua pandectarum compositione, ordinem Vlpiani sequutus est. Hos autem ad Edictum libros, ante libros ad Sabinum editos fuisse cognoscitur, ex l. cum hic status §. si quis sponsam D. de donat. inter virum & vxor. iuncta cum l. quæsitum D. de sponsal.

Ad Sabinum lib. l.j. De Massurio Sabino hoc intelligendum, quemadmodum docuimus supra cum de Sabino ageremus. In his libris quædam erant, quæ effugiebant legis Miscellæ obseruationem, vt scribit Iustinianus in l. 3. C. de ind. viduit. His autem libris totum fere ius complexus est. Eos enim ad Sabini libros iuris ciuilis scriptos puto.

Ad leges lib. xx. Ex quorum xiiij. desumptam credo l. 31. D. de legib. Eaque ex parte in qua lex Iulia & Poppæa enarrabantur, quæ multa capita continebant. Ad quas etiam Terentius Clemens libros scripsit viginti. Sic enim in veteri indice Græco legitur *Τερέντιος Κλήμεντος ad leges βιβλία ἑικοσι* Ex quorum quinto, & xvij. desumptæ sunt l. operis D. de oper. seru. & l. si mihi D. de legat. 2. Hos autem libros ad legem Iuliam & Papiam, imperante Commodō ab Vlpiano scriptos quidam putant ex l. 45. D. de ritu nupt. quæ ex lib. iij. ad leg. Iuliam & Papiam desumpta est: hæc verba *Vi rescripto Im-*

peratoris nostri & Diui patris eius continetur sic interpretantes, moti l.x. D. de in ius voc. & l. iij. §. is plane D. de suis & legit. hæred. Verum hæc l. 45. ad Impp. Seuerum, & Antoninum eius filium referenda est. Quæ res nobis causam præbebit obiter notandi legem Verum D. de minor. xxv. ann. mendosam esse hoc loco *Cæterum ex delicto in seruitutem facto, domino aduersus eum post libertatem actio nō competit, & hoc rescripto Diui Seueri continetur.* expungendamque dictionem. *Diui* tanquam adulterinam. Hoc enim rescriptum est Alexandri Seueri, quod refertur. in l. i. C. de noxal. act. Alexandrum autem Seuerum ab Vlpiano *Dium* appellari posse non putandum, cum Vlpiano Alexander superuixerit.

Disputationum lib. x.] Hos libros Politianus prætermisit, ad quos pertinere existimo duas illas quæstiones, quas se inuenisse apud Vlpianum Iustinianus ait in l. si quis duobus C. de impub. & alijs substit. & illa quoque de quibus idem Iustinianus in l. si plures C. de cōdit. insert. Harum disputationum fit mentio in inscript. legis in bonæ fidei D. de pecul. publicas fuisse disputationes ad perennem scientiam & memoriam agnoscitur ex l. Diuo Marco C. de quæst.

Omniū tribunalium lib. x.] in quibusdam Codicibus legitur *protribunalion βιβλία δεκα* Ex libro x. nulla lex desumpta est: *Tribunalia Magistratuum* erant. Quæ autē appellantur *Omnia Tribunalia* ab Vlpiano, *Vniuersa fora* dicuntur à Valentiniano & Martiano in nouel. quam scribunt Storacio præf. præf. nondum edita, & à Seneca *omnia fora* lib. iij. de benef. cap. vij. Non omittemus autem, verba quædam l. si per errorem D. de iurisd. omniū iud. quæ ex lib. 2. omniū Tribunalium desumpta est, vulgo corrupte legi: quibus quidem restitutis verus legis sensus elicietur. Huius itaque verba sic leguntur *Si per errorem alius pro alio Prætor fuerit aditus, nihil val bit quod actum est. nec enim ferendus est qui dicat eos consensisse in præsi-*

dem. Deprauatio satis apparet. Quomodo enim, si alius pro alio Prætor fuerit aditus, videlicet peregrinus pro Urbano, in Præsidem consentire potuerunt. Iacobus Cuiacius vir excelsi ingenij & iudicij, pro *in præsidem* legit *in præsentem*. j: in Prætorem quem adierunt: vt non præsidem, sed prætorem aditum fuisse velit, his primis legis verbis motus *Si per errorem alius pro alio prætor fuerit aditus*. Sed hanc Cuiacij coniecturam (vt verum dicam) non probo: videturque mihi membro sano remedium adhibuisse: vlcerato autem non item. Dictionem enim illam (*in præsidem*) retinendam summopere affirmo, sed principium huius legis paululum corruptum non dubito. sicque sanandum *Si per errorem alius pro prætore fuerit aditus*, reiecta illa dictione (*alio*) quæ ab inepto quodam Glossatore notata est, & addita ex l. 2. D. de iudi. vbi Vlpianus eadem referens his verbis vtitur, *aut si putauerunt alium esse prætorem pro alio*, &c. quæ quidem postea transcriptorum inscitia in textum redacta est. Eam autem expungendam satis ostendunt quæ sequuntur. *Nec enim ferendus est, qui dicat consensisse eos in præsidem*. quæ manifestò declarant Præsidem pro Prætore aditum esse. Et recte quidem hac in lege Vlpianus loquitur de Præside pro Prætore adito: licet dicta l. 2. de iudic. de prætore pro alio prætore adito tantum intelligenda sit: quod hæc l. desumpta est ex libro 2. de omnibus tribunalibus, in quibus libris Vlpianus tractat de de iurisdictione omnium iudicum, tam Urbanorum quam Prouincialium. Lex vero 2. de iudicijs descerpta est ex libro iij. ad Edictum Vlpiani, quo in libro de Prætoris iurisdictione & edicto tantum scribit.

Parasuris lib. x.

Regularium lib. vij.

Fideicommissorum lib. vij.] Duobus primis libris, de fideicommissis singularium rerum tractauit l. 1. D. ad Senat. Trebell.

Opinionum lib. vj.] Ex quinto desumpta est lex 25. D. de adopt. cui contraria videtur constitutio Gordiani in l. 5. C. ne de statu defunct. in quarum legum conciliatione nihil rectum Glossa adducit. Ego Thalelæi explicationem veram puto. Patrem ideo apud Vlpianum mouere quæstionem non posse, quia pater passus est filiam testamento hæredes scribere, & sic emancipationem approbarat, & aduersus factum suum venire non poterat.

De Adulterijs lib. v.

De Appellationibus lib. iij.

De Officio Consulis lib. iij.

Institutionum lib. duo.] Hos libros citat Severinus Boetius lib. 2. in Top. Ciceronis, ex quibus illa esse Ioannes Tillius putat, quæ nuper eius beneficio in vulgus ex corpore Vlpiani sunt emissa.

Responsorum lib. ij.] Ad hos libros pertinebat responsum Vlpiani, secundum quod Sabinæ rescripsit Alexander Imperator in l. 4. C. de contrah. & committ. stipul.

Ad Edictum Aedilium Curulium.] Hos libros & sequentes, qui in indice Iustiniano reperiuntur, prætermisit Politianus.

Regularium liber singularis.

De Censibus lib. vj.

De Officio Pro consulis lib. x.] In his libris facile crediderim enucleasse Vlpianum, tres illas difficiles & perobscuras quæstiones, quas commemorat Iustinianus in l. sanximus §. fin. C. de Senatusc. Trebell. Libri sexti meminit lex 1. C. de comuni seruo manum. In his autem libris, septem rescripta Principum quibus doceret qua poena afficerentur Dei veri cultores Vlpianum collegisse supra docuimus ex Lactantio lib. 5. de instit. cap. xj. Hos autem libros expunctos ex albo cæterarum legum fuisse à Christianis Imperatoribus existimat Baronius Soranus in commentario Martirologij: quos ego

ab ipso Iustiniano, siue potius Triboniano, cum reliquis Iurisconsultorum libris suppressos arbitror. Ex libro tamen tertio hæc de Christianis referuntur in l. iij. D. de Decurion. *Eos qui Iudaicam superstitionem sequuntur, Diui Seuerus & Antoninus honores adipisci permiserant: sed & necessitatem eis imposuerunt, quæ superstitionem eorum non laderent.* vbi Alciatus corrupte exaratum putat DD. *Seuerus & Antoninus* reponitque lib. iij. Dispunct. cap. viij. DD. *Verus & Antoninus*. Hos enim existimat per rescriptum, Christianorum dogma confirmasse, & æquales alijs in honoribus adipiscendis constituisse, propter beneficium receptum à Christianis militibus in bello Marcomannico. Quod tamen falsum, cum ex Iulio Capitolino in Marci Antonini vita Verus obiisset, antequam M. Antoninus Marcomannos debellaret. atque ita appareat Marcum Antoninum solum, hoc edictum constituisse. Quod & confirmat Epistola quæ extat apud Iustinum in fine secundæ Apologiæ, quæ à M. Aurelio Antonino solo ad Senatum scripta est, de beneficio à Christianis recepto in hoc bello Sic Tertullianus in Apolog. cap. 5. *Si litteræ inquit Mari Aurelij grauissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim Christianorum forte militum imbre discussam testantur &c.* Recte itaque legitur in dicta. l. 3. DD. *Seuerus & Antoninus* j: Septimius Seuerus & Antoninus Bassianus filius, qui simul imperarunt autore Spartiano in Seuero. De his enim loquitur Tertullianus lib. ad Scapulam *Nam & Proculum Christianum qui Torpacion cognominabatur, Euhodæ procuratorẽ qui eum per oleum aliquando curauerat requisivit, & in palatio suo habuit vsque ad mortem eius, quem & Antoninus optime nouerat lacte Christiano educatus. Sed & clarissimas feminas & clarissimos viros Seuerus sciens huius sectæ esse, non modo nõ lesit: verum & testimonio & populo furenti in os palam restitit.* Quod autem Tertullianus ait, *Antoninus lacte Christiano educatus*, sic intelligendum est: quia cum infans esset,

collusorem Christianū habuit, vt testatur Spartianus in eius vita *Septennis*, inquit, *puer de Antonino loquens cum collusorem puerum ob Iudaicam religionem grauius verberatum audiisset, neque patrem pueri, vel autores verberum diu respexit.* Adnotabimus etiam obiter Vlpianum libro supra dicto scripsisse, Imperatores Christianis non solum honores adipiscendi libertatem dedisse, sed etiam necessitatem imposuisse. Respuebant enim Christiani Romanos honores, neque sibi licitum gerere putabant. Vnde Tertulianus Apolog. cap. 45. *Ecce Pythagoras apud Thurios, Zoroon apud Priennenses Tyrānidem affectant: Christianus vero nec Aedilitatem.* Hac de re etiam ample differit lib de idolatria. Hinc proxime disputatio oborta est: *an seruus dei, alicuius dignitatis, aut potestatis administrationem capiat, &c.* Quod quidem agitatum apud Christianos puto, ob eam necessitatem honores adipiscendi, ab Imperatoribus ipsis impostam.

De sponsalibus.

De officio præfecti urbi.

De officio præfecti Vigilum.

De officio Curatoris reipublicæ.

De officio Prætoris Tutelaris.

De officio Quæstoris.

Præter autem eos libros qui in indice Iustiniano reperiuntur, in Papiniani corpore eum scripsisse Theodosius testis est locuples in l. 1. C. de respons. prud. Cod. Theod. Ex quibus deprompsit Tribonianus versiculum *Vlpianus notat l. liberto D. de negot. gest. & quæ Vlpiano tribuuntur in l. curatores D. de administr. rerum ad ciuit. pertin. & in l. seruum de pignor.* Notas etiam ad Aristonem scripsisse colligitur ex l. Aristo de iure Codicill. Item ad Marcellum ex l. tutor de administr. tut. præterea compilasse non pauca ad Minitij libros indicat inscriptio legis vinaria D. de verb. signific.

TERTVLLIANVS.

Tertullianus siue vt alij Tertyllianus, maximus iuris interpretres fuit: ideoque hunc Iustinianus vocat interpretem iuris antiqui in l. vlt. de curat. fur. eiusque citat librum singularem de Castrensi peculio. Cæterum errore labi mihi videtur Riuallius, cum putat hunc esse, quo referente Senatusconsultum Tertullianum factum est. Nec vero Tertullianus ille dictus est, sed Tertullus: nec à Tertulliano substantiuo nomine, Tertullianum adiectiuum deduci potest. Adde quod Senatusconsultum Tertullianum factum est imperante Antonino Pio, Tertullo & Sacerdote Coss. Hic autem mentionem facit autore Vlpiano in l. cum quidam §. suum hæredem D. de acquir. hæred. Pomponij Iuriscōsulti, quem ad eiusdem Senatusconsulti explicationem pertinentia quædam decreuisse idem Vlpianus scribit in l. ij. §. sed & si quis D. ad Tertull. qui etiam meminit huius Tertulliani in l. siue ingenua §. tractari D. ad Senatusc. Tertull. Bernardus autem Rutilius, Ioānes Fricardus, cæteriquæ magni nominis viri, hunc Tertullianum esse existimant Q. Septimium Florentem Tertullianum Ecclesiasticum autorem, cuius adhuc multa extant opera. Quæ quidem opinio omnes fere iam litteratorum animos oppleuit: tantum valet apud eos eruditissimorum hominum autoritas. Quam tamen si veritas ipsa cōuellat, rogabo lectorem ne repugnet: sed eam animis libentibus remittat. Ratio enim eorum præcipua, quamque nulla vi labefactari posse credunt, coniectura tantum leui nititur ex verbis Eusebij lib. 2. cap. 2. Ecclesiast. Histor. desumpta: quæ sic se habent. *Hæc Tertullianus vir & legum & in-*

Stitutum Romanarum peritissimus, & inter nostros scriptores admodum clarus. Quis autem ex ijs concludet Tertullianum Christianum autorem, eum esse Iurisconsultum cuius fit mentio in pandectis: nemo me hercule Dialecticus. Sicuti nec dicere possumus (nisi verba nostra omnium irrifione ludicupiamus) Sextum Pompeium de quo Tullius in Bruto, eum esse Iurisconsultum quem citat Pomponius in l. & hoc Titus Cæsar D. de hæred. Instit. quod illum Sextum Pompeium, præstantissimum ingenium ad summam iuris Ciuilis sciētiam habere Cicero scripserit. Nec Iulianum qui Pertinacem occidit, cuius meminit Eusebius in Chronicis eum esse existimamus, quem tanquam iuris & perpetui edicti autorem Pandectæ nostræ habent: licet de eo Eusebius sic scripserit *Pertinax occiditur Iuliani iurisperiti scelere.* Porro rationibus quibusdam non omnino contemnendis moueor, vt credā Tertullianum Christianum diuersum esse ab hoc nostro Iurisconsulto. Et in primis quidem quod ab Vlpiano tantum citetur, eumque sententiæ suæ sæpiissime assertorem habeat. Simileque veri non est, Vlpianū qui tanto odio Christianos prosequutus est, Christiani scriptoris auctoritate opinionem suam confirmare voluisse. Deinde D. Hyeronimus in Catal. aut. Ecclesiast. Tertulliani Christiani scripta commemorans, nullum de libris Quæstionum neque de Castrensi peculio sermonem habuit: quos tamen Iurisconsultum nostrum scripsisse certum est. Denique Christianum sub Septimio Seuero floruisse satis apparet ex Cassiodori Chronico, vbi 16. anno Imperij Seueri Pompeiano & Auito cons. sic scriptum est. *His cons. Tertullianus Affer Christianorum scriptor celeberrimus habetur,* & ex libro 1. contra Marcionem, qui quidem eum 15. anno Imperij Septimij librum illum scripsisse nos docet, & sub Claudio Apologeticum. Originem enim & progressum religionis Christianæ

ad sua tempora describens omnes Imperatores à Tiberio, cuius tempore nomen Christianum in seculum introiuit, ad Verum vsque recenset. Quamobrem si Tertullianus noster, Christianus autor sit, eum sub Vero libros quæstionum, & de Castrensi peculio composuisse dicendum est: scilicet antequam Christo nomen daret. Quod & ipsimet verum asserunt. Tertullianum autem nostrum Pomponij Iurisconsulti mentionem facere supra diximus in l. cum quidam §. suum hæredem D. de acquir. hæred. qui inter Papiniani discipulos numeratur à Lampridio in Alexandri Seueri vita. Quo igitur pacto fieri potest, Tertullianum nostrum sub Vero Iuris Ciuilis scientiam professum fuisse, & Papiniani discipuli autoritate sententiam suam confirmasse. Papinianus enim sub Caracalla 36. ætatis anno interfectus fuit: atque ita ex serie temporum constat, Papinianum extremis Veri temporibus 10. aut 12. annum tantum attigisse. Qua quidem ætate eum iuris scientiam publice professum, discipulosque habuisse nemo est qui dicere audeat. Existimarem quidem libentissime, Christianum cum nostro Iurisconsulto affinitate coniunctum fuisse, eiusque mentionem illum facere in lib. de præscript. aduersus hæret. cum ait, *Meus quidem propinquus ex eodem poeta, inter cætera stili otia Pinacem Cebetis explicuit.* Quamuis Renatus Laurentius, quis ille fuerit, inuenire se non potuisse asserat in Commentar. Propinquum enim illum, Tertulliani nomen habuisse ex eo coniicere possumus, quod alio nomine eum nō designauerit: satisque notum putauerit hac appellatione. Nec enim si aliud nomen habuisset, illud omisisset. Præterea autorem illum ex his verbis (*Inter cætera stili otia*) grauiores artes & scientias, iurisprudentiam scilicet, professum fuisse manifesto apparet. Deinde iuniorem Tertulliano Christiano, ex ipsis verbis colligimus: quod maxime ad Tertullianum Iurisconsultum referri potest: cuius in

indice hi libri reperiuntur.

Quæstionem libr. tres.] Citatur Tertullianus lib. 4. quæstionum in dicto §. suum hæredem: nec male ut puto. In indice enim Græco legitur, *Quæstionum βιβλία ὀκτώ.*

De castrensi peculio lib. unus.

PAPIRIVS IVSTVS.

Apirij Iusti memorantur tantum constitutionum libri xx. in indice Iustiniano, in quibus Antonini, & Veri Imperatorum fratrum constitutiones putauerim eum compilasse. Huius rei coniecturam capio ex l. Imperatores D. de seruit. rusticorum præd. l. Imperatores D. de seruitut. Urban. præd. l. Imperatores de rebus autoritate iudicum possid. l. Imperatores D. de contrah. empt. l. Imperatores D. de Curat. bon. dando l. Imperatores de appellat. l. Imperatores de pact. l. Imperatores D. de re iud. l. Imperatores de Decurion. l. Imperatores de administr. rerum ad ciuit. pertin. l. Imperatores de pollicit. & ex l. 3. D. ad leg. Iul. de annona.

IVLIVS PAVLVS.

Atauinum fuisse Iulium Paulum Bartachinus scribit, testimonioque esse statuam supra ostium ædium Magistratus patauini positam. Credidi eum Tyrium fuisse: ideoque ab Vlpiano & Mammæa Alexandri vxore tantopere dilectum, ut semper socius Vlpiani fuerit: quem quidem cum Mammæa Tyrium fuisse supra dixi, aut ex Tyriorum colonia.

Hocque confirmatur, quod in syntaxi latinarum vocum, aliorum consilio vsus sit. *Nomen* inquit *penus* mihi traditum est omnibus generibus dici in l. nam quod D. de penu legata: Et proprietatem verborum latinorum ignorauerit in l. xvij, cum *seruitutes*, *corpora* appellat: verisimileque non est, latinum hominem & doctum, dictionum latinarum vim non calluisse. Iuuat coniecturam nostram, quod Græcas artes in explananda iuris ciuilis scientia attulerit in l. 9. D. de supellect. leg. & in l. xij. D. de statu hom. Hypocratis autoritate sententiam confirmarit suam, & dictiones latinas per verba Græca explicauerit in l. 7 §. hæc vox D. de edendo. Quæ res fortasse impulit Othomanum in verbo *Alienationis*, vt Paulum hominem Græcum existimauerit: cuius tamen rei nullum argumentum affert. Addi potest & illud quod Suidas scribit, Paulum Tyrium quendam oratorem Hadriani temporibus fuisse, qui cum legationem Romæ egisset sub Hadriano, Metropolim Tyrum effecit: eumque patrem nostri Pauli fuisse augurarer: & fortasse, vxore eius in ea legatione Patauij enixa, Patauini suum esse Paulum Iurisconsultum ideo contenderunt. Vnde recte apud Cuiacium lib. 21. cap. 26 Obseruat. nonnulla Pauli in l. 25 D. de probat. ex lib. 3. desumpta obseruantur, quæ Græcum hominem sapiunt: vt cum prudentem & attentum patremfamilias, vocat *Studiosum*, cum cautionem *Confessionem* vocat, vt Greci *ομολόγια*. Male autem cum nō Pauli, sed Triboniani arguit, quod Græcum hominem sapiant. Nam & verbo *Confessionis*, pro cautione vsus est etiam Marcellus in l. 20. D. de Donation. Nec eo nomine Cuiacij sententia confirmatur, quod hæc verba legantur *Et vir simplicitate gaudens, aut desidia deditus*: quibus manifesto descriptam esse conditionem monachi tradit. Hæc enim verba ad monachorum referri statum non debent: sed ad Christianos, quibus maxime infensus Paulus fuit, quos *desidia deditos* appellat ille, iniurioso

nomine: quia Christiani plerique, etiam sub imperio Septimij Seueri, sub quo Paulum hos quæstionum libros scripsisse certum est, reipubl. omnia munia, tanquam rem Christiano homini indignam respuebant. Huius rei locupletissimus autor est Tertullianus, qui sub Seuero scripsit in Apologet. cap. 45. *Ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Priennenses tyrannidem affectant: Christiani vero nec Aedilitatem, & apertius in libro de idolatria Hinc proxime disputatio oborta est; an seruus Dei alicuius dignitatis, aut potestatis administrationem capiat.* Quamobrem Paulus Christianos quos magnopere oderat *desidia deditos* appellat: sicuti imperator Valens qui Monachos ut Arrianus oderat, *ignauia sectatores* appellat in l. quidam C. de Decurion. Non ergo hæc verba l. 20. D. de Donat. de Monachis intelligenda sunt, ut Triboniano tribuantur: cum nihil, quin Pauli sint, prohibere possit: ut satis aperte, ni fallor, declarauimus. Magna vero cum iuris ciuilis scientia præditum, cum ipsius scripta, tum de eo autorum & Imperatorum amplissima testimonia fidem faciunt. Eum enim Lampridius in Alexandro Seuero iurisperitissimum appellat: Iustinianus in l. & si contra C. de nupt. virum prudentissimum, imitatus Diocletianum & Maximianum in l. xj. C. ad leg. Cornel. de fals. & Modestinus lib. singulari de excusat. tut. *νορὸφαιον*: quod vocabulum, Principem significare Ciceronis verba declarant lib. 1. de Natura Deorum. Eius autem vniuersæ leges ita obscuræ, ambiguae, verborumque tenebris inuolutæ sunt, ut id quod de Chrysippo Cicero de diuinatione scripsit, de Paulo dicere verissime possimus, eum totum hoc volumen impleruisse oraculis flexiloquis, & obscuris, ut interprete egeat interprete, & fors ipsa referenda sit ad sortes. Cæterum Septimij Seueri Imperatoris cum Triphonio, Messio, & Papiniano in consilio fuit: à quo sæpe dissentijt, ut apparet ex l. fin. de iure fisci, & ex l. 97. D. de acquir. hæred. Antonini

Caracallæ Septimij filij, à quo etiam dissentijt, vt constat ex l. Æmilius D. de minor. xxv. ann. Verbum enim illud *pronunciauit* ad Imperatorem referendum est. Leges siquidem illæ desumptæ sunt ex libris Pauli decretorum, siue Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum: vbi sæpe Paulus improbat Decreta Principum. Remouit autem eum ab aula Heliogobalus, hac ratione fortasse motus, quod Decreta eius non probaret. Reuocauit tamen eum Alexander Imperator, eiusque consilio vsus est autore Lampridio. Cum enim Alexander in animo haberet, omnibus officijs, genus vestium proprium dare, & ne serui ingenuis simul miscerentur, hoc Paulo displicuit, politica illa & prudenti ratione, quam supra in Vlpiano retulimus. Itaque quod ex Lampridio diximus, Alexandrum quod Vlpiani consilijs vsus sit, ex bono Imperatore meliorem factum: addere possumus Paulum nostrum hac in laudis parte, ex Sexto Aurelio Victore lib. de Cæsaribus, qui sic scribit *Adhuc Domitium Vlpianum quem Heligobalus Prætorianis præfecerat, eodem honore retinens: Pauloque inter exordia patriæ reddito iuris autoribus, quantus erga optimos atque æqui studia esset edocuit. Assessorem autem se fuisse Papiniani scribit ipse in l. lecta § dicebam D. de reb. cred. cum Vlpiano: vnus quidem ad memoriam: alter ad libellos. Postea vero Præfecti facti sunt, Seueri decreto obseruato: qui Assessores prouincias quibus assedissent administrare iussit, vt testatur Ælius Spartianus in Pescennio Nigro. An tamen Heliogobalus Præfectum fecerit Paulum, an Alexander: dubitatum esse scribit Lampridius in Alexandro. Filium autem Paulus habuit, ad quem libros Receptarum sententiarum scripsit. Eum vero nomini Christiano maxime infensum is non dubitabit, qui Vlpiani coeum sociumque fuisse sciuerit. Quapropter ea quæ libro 5. sententiarum tit. 21. traduntur, aduersus Christianam religionem ab eo scripta conijcere possu-*

mus *Qui nouas*, inquit, & *Vsu & ratione incognitas Religiones inducunt*: ex quibus animi hominum moueantur: honestiores deportentur, humiliores capite puniatur. Cæterum meminit Gellius Iulij Pauli poetæ lib. 5. cap. 5. noct. Attic. sed alius est ab hoc nostro Iurisconsulto, cuius libri, qui in indice Iustiniano reperiuntur, hi sunt.

Ad edictum lib. octoginta.] Prætoris scilicet. libro 1. tractauit de iurisdictione, & officio Magistratum: quod & notauit Cuiacius lib. 24. cap. 6. Obseruat.

Quæstionū lib. xxxij.] Iustinianus in l. cum in antiquioribus C. de iure deliber. scribit se in his quæstionum libris, regulam hanc ad ius deliberandi pertinentē inuenisse. *Filios familias paternam hereditatem transmittere* & alia quædam adiecta quæ in eiusmodi personis præcipua essent. Libro 1. existit quæstio illa de cautione agitata in auditorio Papiniani Præf. præf. inter eum, & Vlpianum, quem tamen cum reprehendit non nominat: sed utitur eo verbo *Quidam dicebat*, & libro 32. ad Edictum in l. 3. D. mand. Sabini & Cassij sententiam improbens, scribit *Quidam negauerunt* stilo Iurisconsultis non exotico: sic Iulianus in l. 21. D. de reb. cred. de Proculeianis ait *quidam existimauerunt*, & Scæuola in l. 14. D. de iure codic. & Callistratus in l. 82. D. de condit. & demonstr. Quo loquendi genere vsus est Aristoteles in Platone reprehendendo, & Seneca in Aristotele, verbo *aliquis* lib. iij. de ira cap. iij. Sicut in Euangelio, quorum dicta vel facta damnantur, nomina supprimuntur: sed utitur scriptura sacra verbo *Quidam*, vel alio simili. Cæterum Paulus non solum in Vlpiani sententia damnanda hoc verbo utitur: sed etiam cum eam probat, & laudat, ut in l. 8. quemadm. vsuff. cau. his verbis *Quidam*, hoc de Vlpiano, & *Martianus heredi*, &c. Quod ab eo factū ideo credo, aut ut in cogtaneo & socio citando, omnē vel maligni animi vel adulatorij notā vitaret: vel forte Græ-

corū more, vt & ipsum Græcū diximus, qui de his quos maxime colebāt verba faciētes, verbo αὐτός vel alio utebātur: vt apud Theophrastū in Charact. καὶ τὰς ἀπαντῶν τε ὀπισθῆναι καλεῖσθαι ἕως ἀν' αὐτὸς παρέλθῃ, & apud Aristophanem in nebul.

Στ' ; φέρε τίς γὰρ ἕτος ὁ ὅτι τῆς κρεμνίδεας

ἀνὴρ Μα. αὐτὸς

& ibi Scholiaſtes. Inde illud Pythagoreorum αὐτὸς ἐφά. Refertur autem quæſtio propoſita Paulo Iuriſc. à Nymphidio in l. 81. D. de condit. & demonſtr. quæ ex lib. 21. quæſt. deſumpta eſt. Iuſtinianus etiam refert ſententiam quam Paulum in ſuis quæſtionibus ſcripſiſſe tradit. *Infantem non poſſe ingratum à matre ſua vocari, niſi hoc fecerit odio mariti ſui, ex quo infans progenitus eſt* : quam tamen iniquam iudicauit.

Reſponſorum lib. xxxij.] Horum librorum meminit Iuſtinianus in præfatione digeſtorum §. ſed quia. Ex quibus in veterum ſcholis, vix decem & octo recitabātur. Extat vnum ex reſponſis Pauli in l. etſi C. de nupt. Ex his etiam libris legem 22. D. ad leg. falcid. deſumptam exiſtimo.

Fideicommiſſorum lib. ij.] Meminit libri tertij Iuſtinianus in l. i. C. de comm. ſeruo manumiſſo, in quo mentio facta erat cuiuſdam Conſtitutionis Seueri & Antonini ; qua cogebatur ſocius vendere partem ſocio ſerui communis, quatenus libertas ſeruo imponeretur : quanquam ex bonis ſocij morientis nihil conſequeretur, precio conſtituto arbitrio Prætoris. Atque hoc tertio libro Paulum de fideicommiſſarijs libertatibus tractaſſe opinor & Senatuſcōſultum Rubrianum interpretatum fuiſſe ex l. 33. D. de fideicom. libert. ideoque legem 5. eiufdem tituli mendofam eſſe puto *Senatus Hadriani temporibus cenſuit*, legendumque, *Senatus Traiani temporibus*. Hæc enim verba de Senatuſc. Rubriano intelligenda ſunt, quod Traiani temporibus Rubrio Gallo, & Cælio Hiſpone Coſſ. factum eſt l. 26. D. de fideic. libert. qui quidem Coſſ. ſuffecti fuere : quorum etiam meminit Plinius.

Brevis Edicti lib. xxij.] Libro octauo quæ ad Tutelarum materiam pertinebant tractauit. Vocantur autem hi libri aliquando *Breuium*. Quamobrem conijcio breuia Edicta hic collegisse Paulum, j:que e re nata, & vt negotia nascebantur, Prætores proponebant: qualia erant Edicta euocatoria, quorum fit mentio ab Vlpiano in l. impuberibus §. vlt. D. de suspect. tut. & l. nonnunquam D. de iudic. Imperatorum etiam breues cōstitutiones *Breua* vocabantur, Zonaras in Concil. Carthag. βρέβιον ἢ ἐπιτόμιον λέγεται, καὶ συντομία γράφῃ. vnde in Nou. cv. de Cōsulibus cap. 2. βρεβιάτορες breuium proscriptores Imperatoriorum. Sic postea Summi Pontifices Breue appellarunt Apostolicum, Diploma ceu rescriptum in paruis negotijs concessum. Quod nomen eos ab hac veteri Edictorum breuium denominatione desumpsisse puto. Alio tamen modo sumitur Breuis in l. i. de excusat. artif. lib. xij. Cod. scilicet pro notitia & quasi indice, & pro rationibus priuatorum in Synopsi Basil. lib. 7. tit. 18. cap. 14. τὰ τῆ ἀντιδίκου σὲ βρέβια. vt in l. vlt. C. de conuen. fisci deb. pro chartula debitorum. Ne igitur existimes hos libros ad Edictum perpetuum à Iuliano compositum, referendos esse: licet Iustinianus in Orat. ad Senatum §. si vero, illud, breuem libellum appellet.

Ad Plautium lib. decem & octo.] alias Questionum ad Plautium.

Ad Sabinum lib sexdecim.]

Ad leges lib. decem.] aliàs, ad leges Iuliam & Papiam.

Regularum lib septem.

Sententiarum siue factorum lib. sex.

Sententiarum receptarum lib. quinque.

Ad Vitellium Sabinum lib. quatuor.

Ad Neratium lib. quatuor.

Fidei commissorum lib. tres.

Decretorum lib. tres.] Decreta huiusmodi & imperiales sententiæ

tentiæ in cognitionibus prolatae, pro eadem re sunt accipienda. Quanquam enim Iustinianus in quibusdam legum inscriptionibus tantum meminerit *Decretorum*, vt in lege Æmilius D. de minor. in l. fin. C. quod cum eo. in l. quædam C. famil. ercisc. In alijs autem, *Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum* tantum, vt in l. quærebat de verb. signif. In alijs tamen inscriptionibus vtrumque coniunxit, vt in l. fin. D. ad Trebell. in l. fin. de hæred. instit. Ex quibus constat Paulum, in sex libros totam huiusmodi tractationem conclusisse. Sed in Indice Iustiniano trium dumtaxat librorum mentio facta est, quod his solis Iustinianus vsus sit. Præter autem hos sex libros, Paulus librum singularem de cognitionibus edidit: ex quo decerpta est l. municeps D. de verborum signif. & l. 101. D. de regul. iur. quem imperante Caracalla composuit. Leguntur etiam in indice.

De adulterijs lib. iij.

Manualium lib. iij.

Institutionum lib. iij.

De officio Proconsulis lib. ij.

Ad legem Iuliam lib. ij.

Ad legem Aeliam Sentiam lib. iij.

De iure fisci lib. ij.

Ad Edictum Aedilium Curulium lib. ij.

Libr. singulares

Regularum iterum.

Regularum tertio.

De pænis militum.

De pænis omnium legum.

De vsuris.

De gradibus & adfinibus.

De iure Codicillorum.

De excusationibus tutelarum.

Ad Senatusconsultū Tertullianū.] Iustinianus in l. in lege xij. tabularum C. de legat. hæred. refert Iulium Paulum in libri huius principio docuisse, impiam fuisse differentiam post xij tabulas introductam in successione inter mares & foeminas, quantum ad adoptionis ius pertinebat. Ex his autem quæ supra diximus cum de Tertulliano scriberemus satis liquet, non posse hoc Senatusconsultum, ad Consulatum Tertulli, & Clementis referri. Nam isti Coss. facti sunt Septimio Severo imperante, ut ex Fastis apparet.

Ad S. C. Orphitianum.] Quo liberi ad matrum intestatarum bona admittuntur, factum Orphito & Rufo Coss.

Ad regulam Catonianam]

Ad Senatusconsultum Syllanianum & Claudianum.

Ad Senatusc. Velleianum.

Ad S. C. Libonianum.

De Officio Præfecti Urbis.

De Officio Prætoris Tutelaris.

De Officio Assessorum.] Hunc librum scripsit, cum Assessor Papiniani erat cum Vlpiano.

De extraordinarijs criminibus.

Ad Hypothecariam formulam.

Ad Municipalem.

De publicijs Iudicijs.

De inofficioso testamento.

De Centumviralibus Iudicijs] apud Labitum, & Antonium Augustinum legitur *De septemviralibus Iudicijs*. Causas autem de quibus cognoscebant Centumviri, enumerat Tullius lib. i. de Orat. Quemadmodum autem ea quæ Prætores decernebant, Edicta dicebantur: sic quæ Centumviri, iudicia. Hæc autem Centumviralia iudicia, longo tempore post oppressam Repub. remansisse constat ex Quintiliani, Plinijque Secundi libris, & viguisse etiam D. Hieronymi

temporibus ex Apologetico suo ad Domitionem intelligi potest, & magnitudinem auctoritatemque Centumuiralis iudicij Iustinianus ipse prædicat in l. xij C. de petit. hæred. Præcipuæ autem causæ, de quibus temporibus Iurisconsultorum Centumuiro cognoscebant, hæ erant : de inofficioso, scilicet, testamento, & de petitione hæreditatis. Vnde Tribonianus titulo *De inofficioso testamento*, subiecit titulum *De petitione hæreditatis*, in Pandectarum compilatione, & Scæuola in l. 13. D. de inoffic. testam. Centumuirale iudicium, pro querela inofficiosi testamenti posuit : & Paulus, pro petitione hæreditatis in l. petitor D. de liberat. leg. Ideoque lectio Labiti, & Antonij Augustini, licet ex Pandectis Florentinis decerpta, à me probari non potest : sed liberè vulgarem Indicis scripturam sequor. In quot autem Consilia & Tribunalia diuiderentur Centumuiro, & de forma iudiciorum vide Cujacium lib. 10. cap. 20. obseruat.

De iure singulari.

De secundis tabulis.

Ad Orationem D. Seueri.

Ad Orationem D. Marci & Commodi.

Ad legem Velleiam.

Ad legem Cinciam.] De donis & muneribus, de qua Cicero lib. 2. de Orat. Eam ideo latam Liuius Dec. 4. lib. 4 refert, quia vectigalis jam, & stipendiaria plebs esse Senatui cœperat. Corrupte itaque legitur in inscriptione l. 29. D. de leg. Paulus libro singul. ad l. Cinniam pro Cinciam. Quanquam non sim nescius à Velleio memoriæ proditum, L. Cinnam legem agitasse : hæc autem à Cincio Trib. pleb. lata est, cuius inter cæteros meminit Tacitus lib. xij Annal. quæ ab eodem vocatur *Senatusconsultum* eodem modo, quo lex Aelia Sentia, de qua in §. eadem lege, qui & à quib. causis apud Iustin. *Senatusconsultū* dicitur ab Vlpiano in lege 1. D. de Offic. Cofs.

his verbis, Cum & ipse sit qui ex S. C. consilij causam examinat, j: ex Aelia Sentia: nihil enim hic immutandum censeo.

Ad legem falcidiam.

De tacito fideicommissio.

De portionibus quæ liberis damnatorum conceduntur.

De iuris & facti ignorantia.

De adulterijs.

De instructo & instrumento μονόβιβλον] Aliter *De instrumenti* significatione, ex inscriptione legis servus D. de legat. 3. & l. Rhedæ D. de suppell. legat. Differt autem instructum, ab instrumēto in l. quæsitum S. sed etsi fundus de fundo instr.

De appellationibus.

De adsignatione libertorum.

De iure libellorum.

De testamentis.

De iure Patronatus.

De iure Pacronatus quod ex lege Iulia, & Papia venit.

De actionibus.

De intercessionibus fæminarum.] Quemadmodum Paulus de Centumviralibus iudicijs, & postea separatim de inofficioso testamento scripsit: Sic etiam de Senatusconsulto Velleiano Pauli librum supra recensuimus: Nunc de intercessionibus fæminarum libellū eius proferimus. Quiquidem, idem ferè cum libro de Senatusc. Velleiano est. Velleianum enim, S. C. de intercessionibus, appellatur in l. 9. & 10. C. ad Senatusc. Vellei, & à Martiano in l. qui exceptionem D. de condic. indeb.

De operibus libertorum.

De varijs lectionibus.] Vim & significationem verborum iuris, hoc in loco explicat.

De donationibus inter Virum & uxorem.

De legibus.

De legitimis hæreditatibus.

De libertatibus dandis.

De Senatusconsultis.

Scripsit Paulus alios libros, qui in indice Iustiniano non continentur.

Epitomen Alpheni Digestorum.] quam pluribus verbis prosequutus est. Ex eius quinque libris multæ leges descriptæ sunt, l. qui per certum commu. præd. l. si grandes de usufr. l. lumen l. cum debere de seruit. urban. præd. l. cum multi D. si pars hæred. pet. l. à quo de rei vindic. l. quicquid de act. empti. l. seruus cuiusdam de condict. indeb. & aliæ quædam. Scripsit etiam.

Notas ad Iulianum] quod intelligitur ex l. si Prætor D. de iud. ex l. Prætor de collat. bon. ex l. Marcellus D. de donat. causa mort. ex l. si pater de manum. vind.

Notas in libros questionum Papiniani] ex l. 16. D. de public. in rem actione, ex l. 18. D. de seruitut. ex l. 1. D. de offic. eius cui mand. est iurisd. quæ ex lib. 1. questionum Papiniani desumpta est, vt ex inscriptione apparet, in cuius legis fine sic scriptum est, *Paulus notat, imo imperium, &c. notat*, scilicet in hunc librum primum. Hæc enim verba Papiniani non sunt, sed à Triboniano adiecta. Scripsit etiam.

Notas ad libros responsorum Papiniani] ex inscriptione legis non priores D. quæ in fraud. cred.

Librum singul. ad Senatusc. Iulianum] ex inscriptione legis fin. D. de ritu nupt.

Epitomen librorum Labeonis] Ad quam Epitomen referendam puto. l. si cui ædes D. de legat. 3.

De articulis liberalis causæ] ex inscriptione l. si in obscura D. de liberali causa.

Librum singularem ad leg. Fusiam Caniniam] ex inscriptione leg. Potestatis D. de verb. signific. & illum, quem paulo ante dixi.

Librum singularem de cognitionibus] Scripsit etiam.

Librum de conceptione formularum] & librum de dotis repetitione.

CLAVDIVS TRIPHONIVS.

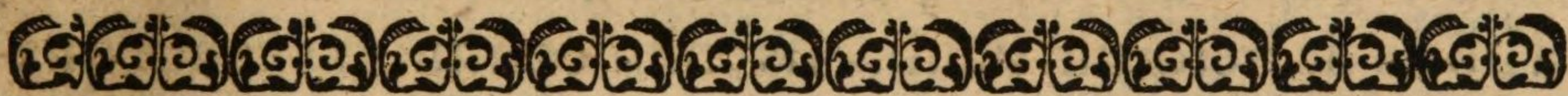
Laudius Triphonius, siue Triphoninus, Papiniani discipulus fuit, & cum Paulo, Vlpiano, alijsq; Iurisperitis quorum fit mentio à Lampridio, Alexandro Seuero Imperatori à Consilijs fuit, eique maximè familiaris, ac socius.

Vnde inscriptionem legis 1. C. de iniur. voc. mendosam colligo *Imperator Alexander A. Trophinio* scribendumque, *Triphonio*. Hoc subgerente in l. fin. de iure fisci Paulus se respondisse de quadam quæstione scribit. Et ipse Triphoninus, se in auditorio dixisse tradit, in quæstione quam tractat: solam illam dotalem esse partem fundi quæ in dote data est in l. 78. D. de iure dot. Quod quidem auditorium intelligendū est Papiniani, de quo fit mentio in l. lecta D. de reb. cred. nō Principis, cuius meminit l. minor D. de minor. xxv. ann. Colligi etiam potest sub Antonino eum Syriæ præfuisse ex l. 1. C. de iud. Cum enim Triphoninus Antoninum Imperatorem consulisset, an legatum factum à Cornelia Salvia, vniuersitati Iudæorum, qui in Antiochenis ciuitate cōstituti erant, quæ Syriæ caput erat autore Tacito lib. 18. valeret: rescribit ei Antoninus legatum illud peti non posse. Eum etiam ab Impp. Seuero & Antonino cognitum fuisse testatur l. 5. C. de negot. gest. quos ipse optimos appellat in l. 1. 39. D. de pœn. Quæ ex lege eum Ciceronianæ lectionis non incuriosum fuisse colligi potest. Proculeianæ autem fuit sectæ, quod apertè demonstrat l. 29. D. Rerum amot. Hic autem Triphoninus Claudij tantum nomine in

plerisque Pandectarū locis nominatur in l. Lucius § Titius §. filiam, in l. hæredibus § fin. in l. matrem D. ad Trebel. in l. cum venderet D. de seru. export. in l. Lucius. §. Damæ D. de legat. 2. in l. cum quis decedens §. nuptura l. pater filium. §. quindecim l. vxorem. §. Scæuola D. de legat. 3. l. Claudius D. de fideic. libert. Quam, quod corrupte ea legeretur, primum emendare tentauit Alciatus lib. 2. dispunct. cap. xiiij Tum postea Antonius Augustinus lib. 1. cap. 4. Emendationum. Scripsit autem.

Disputationum libros xxj.] Quibus in libris maximè de dotibus, aut quæ ad eas spectabāt tractabatur. Scripsit autē.

Notas ad Scæuolæ libros.] Quem suum appellat, vt indicāt inscriptiones legum supra nominatarum, & maximè ad libros Digestorum, vt colligitur ex l. qui negotiationem D. de administr. & peric. tut.

CALLISTRATVS.

Allistratum Iurisperitum Lampridius quoque numerat inter illos præclaros viros, quos Alexandro Seuero à consilijs fuisse diximus, quamuis hac de re à quibusdam notatus fuerit, & malè: quid enim impedit quò minus Alexandro assidere potuerit, cum sub Septimio Seuero, & Antonino filio eum floruisse constet: quod his imperantibus libros cognitionum scripserit, vt apparet ex l. 3. D. de offic. procurat. Cæs. quæ ex libro 6. desumpta est. *Idque Imperatores nostri Seuerus & Antoninus ad libellum Hermiæ rescripserunt.* Hoc enim verbo vti Iurisconsultos, cum de Imperatore regnante loquuntur, supra diximus. Sic & Iulianus in l. 8. D. de offic. præf. *Sæpe audiui Cæsarem nostrum dicentem, & Pli-*

nus lib. 6. epist. *Euocatus in consilium à Cesare nostro.* Apparet etiam sub primis Imperatoribus non vixisse Callistratum, ex lib. 2. quem composuit ad Edictum Monit. l. 1. D. de interrogat. quo loci suaetate interrogatorias actiones, iam in desuetudinem abiisse testatur: quas sub Iuliano & Papiniano in usu fuisse adhuc certum est. Solus autem Callistratus putavit deportatum, iugum seruitutis subire: hac in re à reliquorum Iurisconsultorum sententia discrepans. Quod quidem Cujacius lib. iij cap. x. obseruat. notat, Græcos inter *ἐναντιοφάνη* posuisse. Ceterum plures Callistratos apud autores inuenio: fuit Callistratus quidam Platonis auditor, de quo Gellius lib. iij cap. xij noct. Attic. scribit. Fuit & alius Callistratus, ad quem Martialis scripsit quædā Epigrammata, qui temporibus Trajani vixit, à quo forte Callistratus noster originem sumpsit. Scripsit autem.

De cognitionibus lib. sex] dissimili argumento fuere hi libri, à libris decretorum Pauli. His enim continetur causæ quarum cognitio à Principibus, litteris vel rescriptis, Magistratibus specialiter est de mandata, vt ex legum capitibus quæ ex his desumpta sunt, colligi facilimè potest.

Edicti Monitorij lib. sex.] Alias ad Edictum monitorium autore Labito. In Græco indice *Edicton monitorion.* Erant ni fallor Edicta Monitoria similia his, de quibus in l. 2. §. eodem tempore D. de orig. iur. sic dicta quod his monebantur Ciues, quod ius de quaque re Magistratus dicturus esset: vnde Edicto admonere in l. Diui fratres de Religios. & sumpt. funerum: ad hoc allusit Seneca, cum *fulmina monitoria* dixit lib. 2. Natur. quæst.

De iure fisci lib. quatuor.] In inscriptione l. 1. D. de bon. damnat. Florentiæ scriptum esse, *De iure fisci & populi*, tradit Antonius Augustinus lib. 1. cap. 4. Emendat. & apud Paulum lib. 5. sentent. inscriptio tit. xij sic est posita, *De iure fisci*

& *populi*. Non tamen hæc coniunguntur, vt *fiscus* & *populus*, idem sint: licet *fiscus*, ab Aeschyne τὸ δημόσιον appelletur: res enim fiscales, propriæ & priuatæ principis sunt. l. 2. §. hoc interdictum. D. ne quid in loco publ. interd. quam ob rem libenter existimarem, quod *Ius populi* hic appellatur: id esse, quod *Ius Aerarij* alibi dicitur. Sic enim Aerarium & *fiscus* differunt, vt ex his duabus familijs, quæ ad ductus aquæ parabantur intelligimus. Quarum altera publica, id est, *populi*: altera Cæsaris, vocabatur. *Cōmoda publicæ familiæ*, inquit Julius Frontinus. lib. 2. de aquæ ductibus, *ex aerario dantur: Cæsaris vero familiæ, ex fisco accipit commoda*, & ex Plinio in Panegyrico ad Traianum: *At fortasse non eadem seueritate, fiscum quam aerarium cohibes? Imo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis.* Vnde Spartianus in Hadriano, *fiscum priuatum, & ærarium publicum* dicit. Male igitur Harmenopulus. lib. 1. Epit. Bona *populi Romani*, publica, & *fiscalia* propriè dici existimat, his verbis, τὰ ὅλα δὲ τὰ ἀφωρδίστα τῶν Ῥωμαϊκῶ πάντι δῆμῳ ἐλέγοντο κυρίως καὶ κατὰ ἀκχεῖβειαν φισκάλια ἢ τοὶ δημόσια. Erat enim vir tantum pragmaticus, historiæ, & politioris doctrinæ ignarus. Hoc tamen *Populi* verbum, hoc in loco de Imperio explicandum est. *Populi* enim potestas, tunc temporis ad principem lege Regia omnis translata erat. Sic cum Suetonius Tranquillus in Tiberio. cap. 49. Vononem Regem Parthorum, in fidem *Populi Romani*, Antiochiā receptum dicit: *Imperij Romani*, explicandum est. Et apud Capitolinum in Maximinis in hac acclamatione, *Hostes populi Romani Dij persequuntur* (id est) *Imperij Romani*. Ceterum Lampridius scribit, Alexandrum Seuerum, leges de iure *fisci*, & *populi*, moderatas, & infinitas sanxisse. Quapropter libenter existimarem, eo imperante Callistratum hos quatuor libros composuisse. Verisimile enim est Callistratum, de his, de quibus Imperator statuerat, scribere voluisse: quod & con-

firmat. l. i. D. de iure fisci, in qua constitutionē Seueri refert, *Imperator, inquit, noster Seuerus Augustus constituit*, quæ verba de Alexandro intelligi debere, locus Lampridij satis indicat.

ARRIVS MENANDER.

Vius Menandri meminit Macer. lib. i. de vetera-
 norum & militū successionē, & in l. diuus de pæn.
 vbi Mænandrum scripsisse refert (credo in libris
 de re militari) militem qui artem ludicram fecerit
 vel in seruitutem se venire passus sit, capite puniendum. De
 hoc Menandro intellexit Vlpianus in l. verum. §. ex hoc fa-
 cto D. de minor. Ex quo Consiliarium principis Alexandri
 Seueri eum fuisse colligimus, & à tutelæ onere hac ratione
 excusatum: licet Lampridius eius nullam mentionem fa-
 ciat. Verba enim Vlpiani hoc satis clare demonstrant, *Susceptā*
inquit, tutelam non alij solent deponere, quam qui trans mare Reipub.
causa absunt, vel hi, qui circa Principem sunt occupati, vt in Consilia-
rij Arrij Menandri persona est indultum. Alius autem est hic
 Menander ab eo cuius fit mentio, in l. postliminij D. de capt.
 & postlim. reuers. Idque constat ex M. Tullij orat. pro Cor-
 nelio Balbo. *Nec enim sine causa, inquit, de Cn. Publio Menandro*
libertino homine, quem apud maiores legati nostri in Graciam proficif-
centes interpretem secum habere voluerunt, ad populum latum est, vt is
Publius si domum reuertisset, & inde Romam redisset, nec minus ciuis
esset. Quod ego non adnotassem, nisi Stephanus Forcatulus,
 vir quidem doctus, contra sensisset. Sed hoc more institutoq;
 meo dictum sit, qui animum ad scribēdum appuli, non alios
 reprehendendi ambitione: sed veri inuestigandi ratione.
 Composuit autem

De re militari. lib. quatuor]

AELIVS MARTIANVS.

Artianum eum esse putat Angelus Politianus lib. 5. epistol. quem Princeps Iulianus iussit occidi. Sub Antonino quidem non parvæ autoritatis fuit, à quo consultum de patria potestate inuenimus in §. sed, & maior Tit. de adopt. apud Iustin. quem Magnum ipse appellat in l. 16. D. de publican. eiusque rescriptum affert. Hunc etiam Lampridius inter illos Iurisperitos numerat, quorū Alexandrum Seuerum consilio vsum supra retulimus. Martianus quidem, se in auditorio publico, Marcelli scripta probasse scribit in l. 1. §. fin. D. ne de statu defunct. quod de auditorio Alexandri principis intelligendum est. Quapropter legem 4. C. ne de statu defunct. quæ est Alexandri ad hunc Martianum rescriptam esse, non incongrue dicere possumus: legem etiā vn. de reis postul. lib. 10. cod. ad hunc Martianū ab Alexandro Imp. rescriptam esse apparet ex l. 7. D. de muner. & hono. quæ ex Martiano lib. 2. publicorū desumpta est. in qua Martianus eandem rem scriptis tradidit, quam ab Alexandro per rescriptum acceperat in d. l. vn. Vbi obiter ad notabimus ex illarum duarū legem collatione, reū innocentia suam purgasse non intelligi, nisi post sententiā. Ex dicta autem lege 4. C. ne de statu defunct. illud colligere licet: Martianum, fratrem habuisse qui seruum hæredem manumissum scripsit. Vlpianum autem sequutus est in l. à decurionibus D. de vacat. & excusat. munerum. Quemadmodum & illum Vlpianus reprehendentem Iulianum, quod Iulianus putaret, ex his conuentionibus, quæ in nomen proprium contractus non transeunt, in factum actionem à Præ-tore dandam: Martianus autem, ciuilem incerti, id est, præ-

scriptis verbis. Idem aliquando Papinianum & Paulum eximios Iurisconsultos opinionum diffensione discrepantes, adhibita distinctione conciliare tentavit, ut Iustinianus refert in l. cum in adoptiuis. C. de adoption. qui etiam meminit in l. adoptiuis eod. Tit. Martiani distinctionis, in ea quaestione: *An liceat filio adoptiuo qui prateritus à patre naturali fuerat, uti aduersus eius testamentum querela inofficiosi testamenti.* Alius autem est Martianus noster ab eo, cuius mentio fit à Callistrato in l. 13. D. de eo quod met. ca. libros autem Indicis Iustiniani, qui Martino tribuuntur, hosce habet lector.

Institutionum lib. xvj.] Ex his libris depromptum esse §. pecoribus. l. legatis de legat. 3. ostendit Iustinianus in §. 1. de lege aquil. Homeriq; versus duos ex lib. 13. Odyss. desumptos, retulisse Martianum in his libris testatur. Virgilium etiam autorem habet. lib. 3. ex quo desumpta est. l. 6. D. de rerum diuis. Quapropter legem 7. sequentem eiusdem Martiani esse puto: quamuis in vulgaribus Codicibus, & apud Labitum tribuatur Vlpiano, ex lib. 25. ad edict. Verba enim Vlpiani, lib. 25. ad edictum, aliter quam hæc concepta sunt, quæ referuntur, in l. 6. D. de relig. & sumpt. fun. Nec enim verisimile est Martianum, Cænographium locum religiosum putasse, contra DD. fratrum constitutionem: quam virum Iurisperitissimū ignorasse credendum non est. Quamobrem hæc faciunt, ut hæc verba, *magis placet*, corrupta sine dubio existimem. Iurisconsulti enim his dictionibus vtuntur ad receptiorem sententiam denotandam, ut in Pandectis passim colligere licet. Hæc autem non fuit receptior: cum DD. fratrum constitutione contra sancitum sit. Interpres Græcus hoc sentijt lib. enim 46. capit. 3. Basil. pro *magis placet*, dicit, *magis placuit*, scilicet antiquitus. Hæc tamen locū omnino non faciunt. Quid enim illud *magis*, sibi velit, non intelligo. Legendū itaque est *maioribus placet*. Non enim difficilis est, dictionis

Maiores in aliam corruptela. Majoribus autem placuisse Cœnotaphium locum religiosum esse, probat Virgilij testimonio. Librum autem Virgilij non citat Martianus, sed ex 3. Æneidos desumpsisse eum jam admonuit Budæus in Annot. in Pandectas

*Libabat cineri Andromache, manesque vocabat,
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas causam lachrymis sacrauerat aras.*

Quod & non ignorauit Græcus interpres loco supra citato. Martianus autem hoc in loco, Seruij interpretationem sequutus est, qui tumulum inanem Virgilij, Cenotaphium esse dicit. Cæterum non vno tenore orationis hos libros institutionum scripsit, sed per capita eos diuisit: quod satis constat ex l. qui liberos D. de ritu nup. vbi in inscriptione eius legis, caput quinquagesimum tertium libri xvj affertur, quod erat de lege Iulia. Liber quartus ad res criminales spectabat. In his autem libris compendium totius iuris conclusum esse existimo. Nam à legis definitione orsus videtur ex l. 2. D. de legibus, quæ ex initio libri i. desumpta est, vbi Demosthenis & Chrysippi varias legis definitiones affert. Quo in loco obiter animaduertendum, hæc verba Demosthenis legem definientis *δὲ νόμος δὲ φρονίμων ἀνθρώπων* à Papiniano lib. i. definitionum interpretari *Virorum prudentum consilium*. Ex quibus liquido apparet, in epistolis Hyppocratis in illa Artaxerxis ad Pætum, mendum his verbis inhærere *ὃ φέρω γνώμην ἐκ ὅτι ἔχω μετ' ἀνδρῶν γνώμον βελεύσασθαι* & sic legendum *μετ' ἀνδρῶν φρονίμων*.

Regularum lib. quinque.

De appellationibus lib. duos.

De publicis iudicijs lib. duos.] In inscriptione l. 7. D. de muner. legitur Martianus lib. 2. publicorū: à D. Chrysostomo tract. decæco à natiuit. vocatur τὰ κοινὰ δικαστήρια, in concilio Tole-

tano cap. iij & concilio Cartaginensi cap. 9. publica iudicia dicuntur, iurisdictiones Magistratus sæcularis, & opponuntur Ecclesiasticis cognitionibus Can. inolita. Can. placuit xi. quæst. 1.

Lib. singulares.

De delatoribus quem scripsit sub Alexandro l. 15. D. ad Sillani.

Ad Senatum Turpillianam.

Ad hypothecariam formulam] fuisse librum singularem constat ex inscript. legis grege D. de pignor.

Edidit etiam Martianus præter eos libros qui in indice Iustiniano nominantur, Notas in Æmilij Papiani scripta, autore Iustiniano in 1. constit. de veteri iure enucleando. Quæ tamen ante Iustiniani tempora nullam vim obtinebāt, propter honorem nomenque Papiniani. Eas tamen in Pandectis conficiendis componendisque non omnino respuestas esse censuit. Libros etiam Digestorum, quorum septimi ipse meminit. Collegisse etiā videtur in vnum Constitutiones Seueri ex l. 1. C. de communi seruo manumisso. Eum denique scripsisse notas in Iulianum conijcio ex l. iurigen-
tium D. de pact.

IVLIVS AQUILA.

Vsebius lib. 6. Ecclesiasticæ historiæ cap. 3. Aquilam quendam commemorat. qui tempore Seueri Imperatoris Præses Ægypti Alexandriaeque fuit, quem cap. 5. Tyrannicum iudicē appellat. Inhumanis enim cruciatibus ferreisque tormentis Christianos omnes afficiebat, & inter immaniora crudelitatis signa nu-

meratur illud, quod Potamienam honestissimā foeminarum & martyrum crudelibus supplicijs lacerauit. Nescio tamen an ille noster Iurisconsultus fuerit. Quod quidem non admodum à veritate absonum est. Iulium enim Aquilam post Trajani tempora vixisse colligitur ex eius lib. 1. responso- rum, in quo rescriptum Hadriani Imperatoris ad Britasium Pollionem Legatum Lugdunensem recensetur, in l. vlt. D. de suspect. tut. quod etiam à Modestino refertur, in l. *ἐὰν δὲ πῶς* de excusat. tut. vbi corrupte *Britasius Pollio*, in omnibus exemplaribus exaratum est, cum *Vitrasius* reponendum sit, vt illud rescriptū Hadriani ad Vitrasium Pollionem, qui Consul bis fuit sub DD. fratribus cum Pudente 27. anno post mortem Hadriani, & secundum sub Antonino Philosopho cum Apro, autore Capitolino in Marco. Nullam enim Britasij mentionem fieri apud autores legi. Iulius itaq; Aquila post Vitrasij Pollionis tempora vixit. Quamobrem illum non multum errare putarem, qui eum Consulem fuisse anno vrbis conditæ 953. siue vt Onuphrius vult 951. existimaue- rit. In Fastis enim Gallus & Saturninus hoc anno Coss. nu- merantur. Iulium autem Aquilam, Gallum vocari apparet satis ex indice Græco, vbi sic scriptum est *Γαλλος Ακυλα*, ideo- que non malè Antonius Augustinus lib. 1. cap. 4. emendat. reprehendit Angelum Politianū quod Epistola vltima lib. xi. pro Aquila Gallo, Aquilium Gallum eum appellatum scripserit. Cæterum Tacitus lib. xij Annal. Iulij Aquilæ equitis Romani meminit, quem alium esse ab hoc nostro Iurisconsulto, series temporis demonstrat. Sed fortè non incongruè hunc, ab illo Equite originem duxisse quis dixe- rit. Composuit autem Aquila tantum.

Responsum lib. vnum.

HERENNIVS MODESTINVS.

Herennium Modestinum Gordianus Imperator in l. ad exhibendum C. ad exhib. appellat, non contemnendæ autoritatis Iurisconsultum, quem Cos. quidam cum Probo numerant, ut autor est Labeus sub Alexandro Severo Imperatore anno urbis conditæ 980. Sed cum Modestum non Modestinum Consulem illum nominari in Fastis videam, & in antiquo illo Epigrammate cuius apud Onuphrium mentio est, à sententia illa facile dissentio. Eum quidem certum est Alexandri Consiliarium fuisse autore Lampridio. Quamobrem de Alexandro Severo interpretanda sunt Modestini verba in l. εαν δὲ §. ἀφεν-
 ται D. de excusat. tut. καὶ τὸ ἐξ ἐπιστολῆς Σεβήρου βασιλέως δείκνυται, ne quis de L. Septimio Severo eum loqui putet, quod superiora eiusdem legis verba ad Septimium referantur, καὶ τὸ ἄνωγε νομοθέτηται ὑπὸ πᾶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντονίνου. Libros enim excusationū sub Severo Alexandro constat eum scripsisse, mortuis iam Severo & Antonino filio: quod θειωτάτων verbū, manifestum reddit. Septimius tamen & Antoninus Modestino cuidam rescribunt, Chilone & Libone Cos. Qui quidem, si noster est, fratrem habuit, qui simul cum eo patri successit. l. 1. C. si certum pet. Ut autem nostrum Iurisconsultum esse existimem, eò maximè moueor: quod eum iuris ignarū non fuisse declarant Imperatores. Modestinū etiam Maximini iunioris præceptorem fuisse colligi potest ex Capitolino in Maximinis, Gordianique tempora attigisse ex d. l. ad exhibendum. Hæc enim verba *merito tibi non contemnendæ autoritatis Iurisconsulto Modestino responsum est*, sic interpretanda

tanda sit, vt sententiam & responsum Modestini Sabinianus miles apposuerit ijs in precibus, quas obtulit Gordiano. Moris enim erat olim, vt qui preces Imperatori offerrent, sententias Iurisconsultorum qui iam è vita excefferant, vel quos consuluerant apponerent, vt colligitur ex l. 14. C. de præd. & alijs reb. min. vbi Diocletianus & Maximianus sic rescribunt Phrominio *Vtere viri prudentissimi Papiniani responso, cæterorumq; quorum precibus fecisti mentionem, sententijs:* & in l. 4. C. de contrah. & commit. stipulat. *secundum*, inquit Alexander Sabinæ, *responsum Domitij Vlpiani præfecti annonæ Iurisconsulti amici mei, ea quæ stipulata est cum moreretur, &c.* Quamuis autem Consulatus Modestini nulla certa extet memoria, Proconsulem tamen Dalmatiæ eum fuisse certum est, & ex Dalmatia Vlpianum consuluisse, vt ipse Vlpianus scribit in l. si quis vxori §. si quis asinum D. de furt. qua in lege Vlpianus, eum *studiosum suum* appellat. Non solum autem Modestinus iuris scientiam exercuit: sed Poëseos etiam amator fuit. Hocque Periochæ Virgiliano operi adiectæ testantur. Cæterum Cassianum eum non fuisse, probat l. 35. D. de fideicom. libert. Iustinianus autē in indice, libros Herennij Modestini hos posuit.

Responsorum lib. vnde viginti.

Παυσανίων lib. duodecim.

Regularum lib. decem.

Differentiarum lib. nouem] scilicet quæ ad ius ciuile pertinet.

Excusationum lib. sex.] Quos Græce se scripsisse Modestinus testatur in l. j. de excusat. tut. quæ ex libro j. desumpta est. Qua in re ait se vtilissimum opus confecisse. Hos Ignatio Dextro dicauit.

De pænis lib. quatuor] Ex lib 1. desumpta est l. si siue D. de in ius vocando. Cuius verba (*vel supradictam pænam id est*) adiecta, & interposita esse à Triboniano auguror. Cum enim in l. superiori, quæ est Vlpiani, sic scriptum esset, *in eum qui*

aduersus ea fecerit, quinquaginta aureorum iudicium datur. Et Tribonianus caput Modestini consequenter inferendo, in quo poenæ quinquaginta aureorum mentio fit: vt eandam hanc cum superiore ostenderet, sic posuit: vel supradictam poenam, id est quinquaginta aureos dat.

Lib. singulares.

De præscriptionibus.

De inofficioso testamento] Scripsit hoc in libro, tempora inofficiosi querelæ à morte testatoris currere, cui tamen sententiæ Iustinianus Vlpiani dogma prætulit: qui ab adita hæreditate, currere tradit.

De manumissionibus.

De legatis & fideicommissis.

De testamentis.

Περὶ ἐυρηγῆτικῶν] ibi consilia, cautionesque, contra iuris subtilitatem proponit.

De enucleatis casibus.

De differentia dotis.

De ritu nuptiarum.

Fit etiam mentio librorum vj. xj. xiiij. & xv. ex Cassio Modestini, in inscriptionibus legis censere l. littus l. moribus l. soluendo D. de verb. signif. libri xxxv. eiusdem ad Q. Mutium, in inscriptione l. homo liber D. de acquir. rerum domin.

T A R A N T I N V S P A T E R N V S.

Angelus Politianus epistol. libro 5. *Tarruntius Paternus* legit. Cujacius vero in l. venatoribus C. de excusat. mun. sic in indice Iustiniano legendum ait, *Titus Aruntenus Paternus*. Ego

Tarruntenum malo. Est enim hic, ni fallor *Tarruntenus* Paternus, qui Præfectus Prætorio, sub Cōmodo Antonino fuit. Cuius consilio Spartianus, & Lampridius scribunt, negotium datum Claudio Pompeiano propinquo, interficiendi Commodi. Qui ingressus ad Cōmodum in hæc verba prorumpens, *Hunc tibi pugionem Senatus mittit*, detexit facinus: quo detecto Pompeianus ipse, multique alij interfecti sunt. Paternum vero & huius cædis autorem, & quantum videbatur paratæ necis Commodi conscium, & interuentorem, ne coniuratio latius puniretur, per lati clauī honorem à Præfecturæ administratione submouit Commodus. Verum post paucos dies eum insimulauit coniurationis, cum diceret ob hoc promissam Iuliani filio filiam Paterni, vt in Iulianum transferretur Imperium. Quare & Paternum, & Iulianum, & Vitruuium secundo Paterni familiarissimum, qui epistolas Imperatorias curarat, interfecit. Hæc Lampridius. Vegetius autem lib. 1. cap. viij Paternum appellat diligentissimū rei militaris, & redegisse eum refert in libros, quæ Augusti, Traiani, Hadrianique Constitutionibus cauta erant. Quapropter quæ de disciplina Augusti scripta leguntur in l. 12. D. de re milit. Paterni, non Macri sunt. Licet lex ex Macro desumpta sit. Cæterum Pontius Diaconus, qui passionem D. Cypriani litteris mandauit, Paterni Proconsulis Cartaginensis meminit, qui D. Cyprianum ob Christianæ religionis professionem exilio multauit. Verum vt eum nostrum Paternum esse existimem, hæc prohibent. Primò, quia sub Galliēno & Valeriano vixit: deinde quia Passius Paternus nuncupatur, vt patet ex D. Augustino Homilia de sancto Cypriano martyre. Eundem potius esse puto cum illo, quem Cos. anno vr̄bis conditæ 1019. secundum, Fasti ponunt, & Cassiodori Chronicon. Reliquit autem *Tarruntenus*.

ÆMILIVS MACER.

Eminit Paterni Iurisconsulti Macer in l. officium D. de re milit. Vlpiani in l. sciendum D. qui satisfd. cog. & Pauli in l. i. D. de veter. & mil. succes. Quamobrem eum sub Alexandri Imperio floruisse existimo. Nam cum in l. 61. D. de acquir. hæred. quæ ex lib. i. de off. deprompta est D. Seueri constitutionem affert, de Septimio Seuerò intelligendum est illud. Sed hoc liquido constat ex l. i. D. si pend. appellat. his verbis *Imperator noster Alexander Pletorio militi ita rescripsit*. Nescio autem an is sit, qui Ornithogoniam scripsit, cuius meminit Marcellus in verbo *Picumnus*. Non autem *Theogoniam* vt perperam scriptum est apud Petrum Crinitum lib. iij de Poëtis latinis: quam tribuit Æmilio Macro Veronensi, qui vixit his temporibus quibus Messalla Corvinus, & Asinius Pollio, eloquentia floruerunt. Scripsit autem.

De re militari lib. duos.

De publicis iudicijs lib. duos.

De appellationibus lib. duos.

Εἰκοστὴν βίβλια δύο) Sic scriptum esse Florentiæ Antonius Augustinus affirmat in d. cap. 4. In Haloandrina editione scriptum est εἰκοστὴν siue ad legem *viceſimam hæreditatam libri duo*. Ex quorum secundo est lex nulli D. de transact. *Nulli procuratorum Principis, inconsulto Principe transigere licet*, de Vicesima hæreditatum scilicet, atque hac de re solum, legem hanc verba facere ex inscriptione constat. Quamuis hoc ex generali axiomatico desumptum sit, quod refertur ab Vlpiano lib. xvj. ad Edict. in l. i. D. de offic. procurat. Cæsar. vel

rat. quo cautū est procuratorem Cæsaris nihil agere posse, nec venditionis, vel transactionis, nec donationis causa, nisi consentiente Cæsare. Primus autem qui de lege vicesima scripsit, fuit Aulus Cassellius autore Pomponio l. 2. D. de orig. iur. cum primum lege Iulia augendi ærarij causa extraneis hæredibus irrogata est, teste Dione lib. 55. Quod vt cito crescere, & augeri posset, multa contra veteris iuris regulas Impp. introduxerunt: ad id probandum vno tantum testimonio contenti erimus. Iure veteri mutus, & surdus testari non poterant: statuerunt tamen Principes, si à Principe impetrauerint, testari posse in l. 7. D. qui testam. fac. possunt, quæ desumpta est ex Æmilio Macro lib. 2. ad legem vicesimam hæred. Hoc autem eis indultum satis apparet, vt hæredum numerus maior esset, atque ita vectigal vicesimæ augeretur. Quamobrem emendata est hæc lex à Nerua, à Trajano, & à M. Philosopho: tum demum penitus sublata à Gratiano, secundum Alciati sententiam, & Antoninij Goueani in l. 68. D. ad leg. falcid. quam tamen Iacobus Cujacius improbat, crimineq; falsi Alciatum hac in re accusat. Hoc tamen legis Iuliæ de vicesima caput, ante Iustinianum sublatum esse certum est: quod & Iustinianus ipse videtur declarare in l. 3. C. de Edicto D. Hadr. toll. Præter autem libros qui in indice Iustiniano leguntur, scripsit libros Annalium, quorum 16. citat Priscianus lib. x. cap. i.

AVRELIVS ARCADVS CHARISIVS.

OST Herenni Modestini tempora vixisse videtur ex l. munerum §. mixta munera D. de muner. & honor. in qua sic ipse scribit, *Mixta*

*munera sunt δέοντων ἐν γράμματι, ut Herennius Modestinus & notando & disputando, bene & optima ratione decreuit. Labeus cum Titulo Magistri libellorum insigniuit ex l. vn. D. de offic. præf. præt. in quibusdam tamen Codicibus nulla eius rei mentio fit. Eum quidem Christianum fuisse scribit Cujacius lib. vij Observat. cap. 2. Ad eum rescribunt Carus & Numerianus ex inscript. legis 4. C. de calumniator. & Præses Syriæ sub Diocletiano fuit, quod colligere licet ex inscript. l. 9. C. de quæst. ubi tamen vulgati Codices malè *Charissimum* pro *Charisio* habent. Tradit autem Iustinianus in indice.*

Lib. singulares.

De testibus.

De officio præfecti Prætorio] Ex hoc libro desumpta est l. vn. D. de offic. præf. præt. ubi animaduertendum, cum Charisius ait: *Ad vicem magistri Equitum, præfectos Prætorio antiquitus esse institutos, à quibusdam scriptoribus traditum est*, de Pomponio eum intellexisse, qui l. 2. D. de orig. iur. de Magistro Equitum loquens sic scribit. *Quod officium ferè tale erat, quale hodie Præfectorum Prætorio.* Multa autem de officio Præfecti Prætorio multi dixerunt: quare ab his supersedebo: locum tantum insignem in Aurelij Victoris historia Augusta esse indicabo, qui ostendit Præfectum Prætorio qualem in iure habemus, à Tiberio fuisse institutum. Scripsit etiam,

De muneribus & ciuilibus.

LICINIUS RVFINVS.

LVnium Rufinum patrem habuit, quem Proconsulem Macedoniae fuisse colligimus ex Callistrato in l. iij D. de testib. Nostrum Licinium Rufinum

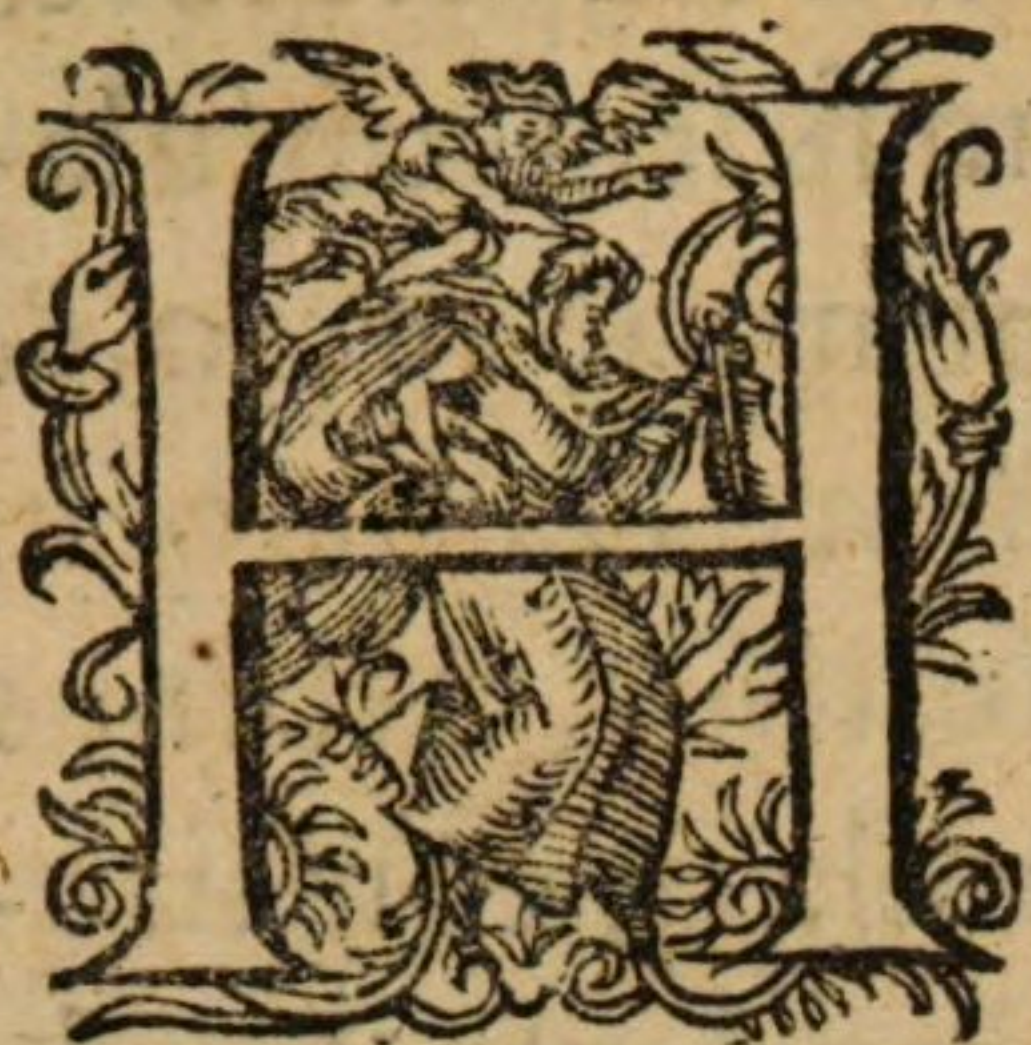
Alexandri Seueri temporibus claruisse, ex hoc manifesto apparet: quod Paulum Iurisconsultum per Epistolam cōsuluerit, quæ extat in l. Licinius Rufinus D. quib. ad libert. proclam. licet. Rufini meminit Vlpianus in l. Imperatores D. de offic. præf. vig. qui præfectus vigilum fuit. Consulatum etiam exercuit cum Laterano, sub Septimio Seuero, & Antonino filio anno vrb. conditæ 950. autore Damaso in vita sancti Victoris Papæ. Quibus Consulibus, Albinus Cæsar prælio victus est, & occisus. Nonnullæq; constitutiones in Codicem relatæ sunt à Iustiniano l. vlt. C. de alend. liber. l. vn. & si contra matr. volunt. tut. da l. 1. C. soluto matrim. quem. aliæque quamplurimæ quæ Codicem percurrenti cuique obuiæ esse poterunt. Hoc quidem notavi, plures eorum consulatu, Seueri & Antonini constitutiones factas, quam sub alijs Cofs. Quod ideo euenisse puto, quia sub Cof. Iurisperito, Principes in iure reddendo frequentius se exercebant. Porro à Seuero & Antonino Rufinus, dispensator appellatur, in l. 1. C. si aduers. fisc. rest. idest, thesaurorum principalium administrationem gerens. Vbi Probus in minore ætate constitutus, se ab eo circumuentum querebatur: fortasse is est, qui Cuspius Rufinus vocatur à Modestino in l. 2. D. qui petant. tut. ad quem D. Seueri Epistola refertur. Composuit autem.

Regularum lib. duodecim] vt in indice Florentino scriptum est, lex tamen 34. D. de re iudic. desumpta est ex libro 13.

Collationem legum Mosaicarum] quo libro legum Dei cum legibus Romanis collationem fecit: quem librum debemus Petro Pythoeo viro doctissimo: atque ita ex eo apparet, Licinium Ruffinum Christianum fuisse.

P. FURIUS ANTINVS.

V N C nominat Politianus Anthium, vel Publium Furium Anthiani patrem. Riuallius lib 5. Historiarū iuris P. Furium Anthianum patrem. Fuit autem Furius Antias Poëta insignis, cuius meminit Macrobius, & cuius Nonius Marcellus, alijque Grammatici, autoritate frequenter vtuntur. Sed cum ante Virgilium vixerit, alium esse ab hoc nostro Iurisconsulto, series temporum cogitare nos cogit, quem sub Papi- niano clarum fuisse certum est. Hoc quidem nondubium, vtrumque Antiatem nuncupari debere, vel Antianum; idq; sine aspirationis nota, quod ex Antio vrbe quæ Volscorum caput fuit oriundi essent, cuius meminit Horatius lib. 1. Carminum. Huius autem opera in indice Iustiniano habemus.

Partis Edicti lib. quinque] in inscriptione l. 29. D. de liber. causa scriptum est lib. 1. ad Edictum: quæ tamen in codi- cibus Fradrini, Arriano tribuitur: lib. vero 48. Basil. tit. 8. Africano.

M A X I M V S.

S T hic Cornelius Maximus, cuius audito- rem Trebatium Pomponius fuisse scribit in l. 2. D. de orig. iur. Trebati- us enim se ab eo sapere didicisse profitebatur, vt tradit Cicero lib. 7. Epist. famil. ad Trebatium *Nam Cornelio, inquit, nihil audeo dicere, cuius tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profiteris.* Huius idem meminit in
alia

alia eiusdem libri Epistola. *Hoc quemadmodū vos scribere soleis in vestris libris, idem Q. Cornelio videbatur.* Huius Maximi fit mentio in l. 4. D. de inoffic. testam. Quamuis Iacobus Cujacius inscriptionem huius legis mutandam putet lib. ij cap. xxij obseruat. reponatque ex Pandectis Florentinis. *Cajus lib. singulari ad legem Gliciam.* Quod tamen (si viri autoritas improbare finit) probare non possum. Concedamus enim legem Gliciam latam fuisse: Nihilominus tamen non video, cur lege Glicia introductam inofficiosi testamenti actionem asserat. Nullum siquidem huius rei autorem habet. Putat itaque Cujacius hunc Iurisconsultū qui *μονόβιβλος* ad legem Falcidiam scripsit, Rutilium Maximum vocari, ex quo nobis superesse l. si hæres D. de legat. lib. j, eumque ex nouis Iurisconsultis, arbitratur. Verum inscriptiones duarum legum si hæres quæ sub tit. de legat. lib. i. continentur, nec in vulgatis nec in Haloandrinæ editionis codicibus, Maximo tribuuntur: sed vna Caio, altera Iuliano. Nusquam etiam Rutilium, Maximum in Pandectarum voluminibus, vel alibi uocari legi. Antonius etiam Goueanus nactus videtur Codicem, in quo inscriptio l. 68. D. ad legem falc. erat Maximi ad leg. falcid. Quam tamen ipse tanquam mendosam restituit, tribuitque Æmilio Macro. Cornelius igitur est hic Maximus qui in indice Iustiniano recensetur. Sic enim eum vocat Pomponius d. l. 2. D. de orig. iur. qui de eadem re cōsultus qua Seruius Sulpicius, responsum Seruiano contrarium dedit, vt testatur Alphenus in l. xvj D. de instr. vel instr. legato. Composuit itaque.

Ad legem falcidiam lib. vnum } verisimile enim est statim atque lex falcidia lata est, celebriores Iurisconsultos eius explicationem suscepisse. Hanc autem à Falcidio Tribuno pleb. sub Augusto adhuc Triumuiro latam esse, certum & vulgatum est. Cuius legis plura fuere capita, vt colligere licet ex l. i. D. ad leg. falcid.

HERMOGENIANVS.

Ermogenianus quasi à Mercurio genitus: ita Alciatus equos Hermogianos in l. 1. de grege Dominico. Hunc Hermogenianum quibusdam placet, illū esse Hermogenem. quem Lampridius in Consilio adfuisse Alexandro Severo scribit: qua in sententia est Budæus lib. 5. de Asse, & Cujacius lib. 2. cap. 27. obseruat. Existimarem etiam Hermogenē nostrum esse eum, qui iudex de diuidenda hæreditate fuit inter Carmeliam Piam, eiusque cohæredem: à quo tamen Cornelia appellauit, quod ipse non tantum res, sed etiā libertos diuisisset, vt scribit Paulus in l. Carmelia ult. D. de iure patron. Hermogenes vero quidam fuit temporibus Seueri, qui actionem habuit contra Asclepiadem, vt apparet ex l. quamuis C. si cert. pet. quod Asclepiades eius pecuniam suo nomine crediderat: stipulando tamen ius obligationis sibi quæsiuerat. Quique opinionem Stoicorum sequutus, materiam semper fuisse sustinebat: aduersus quem Tertullianus librum scripsit, eumque hæreticum turbulentum appellat. Quem tamen Hermogenem, alium à nostro reor, licet nostrū Christianum fuisse asseuerare ausim ex ipsius verbis in l. vitricus D. de donat. int. virum & vxor. *Diuortij, inquit, causa donationes inter virum & uxorem concessæ sunt, sæpe enim euenit vt propter sacerdotiū, vel propter sterilitatem.* Veteres enim Christianos qui vxorem habentes ad sacerdotiū vocabantur, ab vxoribus diuortisse certissimum est. Vnde vxores Episcoporum viuentium, viudas appellare moris erat. Composuit autem.

Επιτομὴν iuris lib. vii] in indice Græco *ἐπιτομὴν βιβλίας* &c. Quibus in libris ordinem Edicti perpetui se profitetur sequutum Hermogenianus in l. 2. D. de statu hom. & his pro-

ximos, atque coniunctos applicasse titulos. Horum autem sententiam non refellā, qui hos libros, Saluij Iuliani Epitomas tradiderunt. Hæc enim iam damnata est à Iac. Cujacio

Fideicommissorum etiam libros scripsisse constat, ex inscriptione l. nam quid D. ad Trebell. nisi Cujacium quis sequi malit, qui mendosam esse illam inscriptionem existimat lib. 2. cap. s 7. obseruat.

ÆLIVS GALLVS.

N indice Florentino huius Iurisconsulti nomen deest. Haloander tamen in eorum ordinem ex quorum libris Pandectæ prodierunt, collocauit. quod in ipso Codice Florentino legis 57. D. de verb. signific. inscriptio sit eiusmodi *Aelius Gallus libro j de verborum quæ ad ius pertinent significatione*. Cæterum Ælium Gallum ex Romanorum gente Ælia fuisse existimo: quis tamen fuerit non audeo iudicare. Fuit Ælius quidam Gallus ex equestri ordine, vt testatur Plinius lib. 6. cap. 28. Natur. histor. qui primus in Arabiam arma Romana intulit, oppidâque Egram, Anestum, Escam, Magusum, pleraque alia diruit. In Arabiâ autem ab Augusto missus fuit, eo consilio scilicet vt huius Prouinciæ populos, vel sibi volentes conciliaret, vel subigeret inuitos. Veruntamen à Sylæo Nabatæorum legato, qui se ducem itineris promiserat deceptus est: & per deuia flexuosaq; loca, per stagna & per saxa ductus, magna exercitus clade & incommodo, vt ample describit Strabo lib. 16. Geographicorū. Nihilominus tamen multas vrbes subegit, multosq; hostiū exercitus profligauit: & nisi Sylæus eum prodidisset, vniuersam Arabiâ foelicē Romano subegisset Imperio, vt idem testatur lib. 17. Præfectus autem

Ægypti fuit, & cū Strabone stricto amicitie vinculo deuinctus, eodem autore lib. 2. Galli eiusdem meminit Virgilius Egloga vlt. Pollionis filij, autore Claudio Donato: Quem tamen non Ælium Gallum, sed Cornelium Gallum autores tradidere, & præcipuè Ammianus Marcellinus: de quo tamen ille etiā dubitare videtur. *Is est, inquit, si rectè existimo, Gallus poëta quem flens quodammodo in postrema Bucolicon parte Virgilius decantat.* Huic Cornelio Gallo primum Ægyptus Provincia commissa, vt scribit Eusebius in Chronicis, & Strabo lib. 17. Geograph. Ex quo Strabonis loco libenter colligerem, Ælium Gallū tertiū Ægypti præfectum fuisse. Primum enim præfectum numerat Cornelium Gallum: subiicit deinde Præfectum Petronium: Postremo Ælium Gallum collocat. Composuit autem.

De verborum quæ ad ius pertinent significatione lib. xij] Ad hos vero libros referenda arbitror, quæ Caius scribit in l. videamus D. de vsur. Ælium Gallum sensisse: quodque Vlpianus ait in l. frugem §. Iulianus D. de verb. signific. Gallum frumentū definiuisse, quod arista in se contineat. Ad illos quoq; libros putauerim pertinere quæ apud Gellium lib. xvj cap. 5. Noct. Attic. scripta sunt ex Gallo lib. 2. de verb. signific. quæ ad ius Ciuile pertinent. Quo in loco, & apud Macrobiū lib. 6. cap. 8. Saturnal. vbi quid sit *Vestibulum* quæritur, pro *Cæcilio Gallo*, *Aelio Gallo* legendum est. Meminit etiam Ælij Galli Festus in verbo *postliminium*, eiusque librum primum significationum quæ ad ius pertinent citat, & in verbo *Tribunitia* librū xij signific. verb. Eiusq; verba idem Festus hæc refert, *Sacrum est, quodcumq; modo & instituto ciuitatis consecratum sit, siue ædes, siue ara, siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quid aliud quod Dijs dedicatum & consecratum sit.*

*Finis Jurisconsultorum qui in indice
Iustiniano reperiuntur.*

LIBER SECVNDVS.

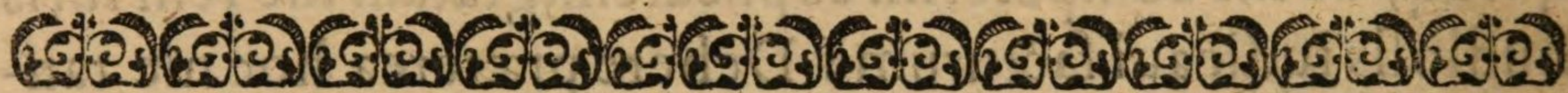
SVNT in ijsdem Pandectarum libris, ex aliorum Iurisc on sultorū præclaris scriptis, multa conclusa & compræhensa quasi oracula illorū sapientiæ eximię, & quasi incomparandæ eruditionis. Quorum nomina si hic adijcerem, quidq; de his compererim explicarem, gratam me rem iuris studiosis iudicaui facturum: Debere præterea hoc me tantis ingenijs putavi.

IVNIVS GRACCHANVS.

IVnius Gracchanus Caij Gracchi temporibus fuit, à cuius amicitia Gracchanum appellatū Plinius ait lib. 32. cap. 2. vbi transcrita sunt quædam eius verba. *Quod ad Equestrem, inquit, ordinem attinet, antea trossulos, nunc equites vocant. Ideò quia non intelligant, Trossulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari.* Quæ ex libris de potestatibus quos composuit desumpta sunt, quorum septimus citatur ab Vlpiano in l vn. D. de offic. quæstor. illudq; plebiscitū quod extat apud Festum in verbo, *publica pondera,* quod ex Iunio desumpsisse se testatur, ex Iunio Gracchano

de potestatibus desumptum existimo : ipsaque Plebisciti verba satis demonstrant, *Publica pondera*, inquit Festus quibus *Populus Rom.* solet ex ea causa in, hic quædam verba expuncta sunt, sed reponendum puto libris de potestatibus dicta sic ait, quod duo Siluij P. & M. Tribuni Pl. rogarint his verbis, ex ponderibus publicis quibus hac tempestate populus octier solet, ut ei coæquetur sedolo M. Quadrantal. Vinei. Octoginto pondo fiet congius vinei decem, &c. Quod quidem miror, Iosephum Scaligerum virum eruditissimum, qui hoc monumentum antiquitatis corruptum restituit, & castigauit, non adnotasse. Hunc autem Gracchanum, historicum appellari in indice Pliniano Geleni reperio. Eius etiam meminit Varro lib. 4. de lingua lat. Eumq; Iunij nomine intelligendum existimo apud Festum, & apud Macrobius. Composuit autem, ut diximus.

De potestatibus lib. vij]

C A T O.

VNC Catonem, Catonis Portiæ familiæ Principis filiū natu majorem esse existimo, quem Prætorem designatum, viuo patre mortuum scribit Plutarchus in Catone Maiore: non Uticensem, ut ex Bolonino putat Dionysius Gothophredus in l. 4. D. de verb. obligat. Hacque in re sequutum M. Catonis patris sui exemplum, satis constat ex Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. cuius etiam libros extitisse suis temporibus scribit, his verbis: *Deinde M. Cato Princeps Portiæ familiæ, cuius & libri extant. sed plurimi filij eius, ex quibus ceteri oriuntur. Non enim Budæi mentem probo, qui hoc in loco sic legit, sed plurimi libri eius. Cum hoc modo*

authoris sententia omnino conturbetur. Ex his tamen Pomponij verbis colligere possumus, M. Catonem post mortem filij, opus quod fortasse filius imperfectum reliquerat, compleuisse. Vxorem autem Cato noster habuit Pauli filiam, autore Plutarcho. Narraturque ab eo, cum de patre quereretur, quod Salonij clientis filia nubere vellet, M. Portium patrem ei dixisse: se non eius odio hoc facere, sed quod plures filios ciuesque ipsi similes, patriæ relinquere cuperet. Cæterum Portius Cato funus in Prætura defuncti filij tenuissimo, vt valuit (nam pauper erat) sumptu fecit, teste Floro Epit. Decad. lib 48. Regulæ autem Catonianæ, hunc autorem fuisse crediderim, cuius Titulus extat in Pandectarum voluminibus contextus. Quæ quidem Catoniana sententia dicitur à Martiano in l. 86. D. de condit. & demonstrat. Composuit autem.

De iuris disciplina libros 3 quos egregios fuisse testatur Gellius lib. xiiij cap. xviiij Noctium Atticarum.

Commentariorum iuris lib. xv. Citatur à Paulo liber xv. Catonis in l. iij §. Cato D. de verb. oblig. quem fuisse arbitror vnum ex libris Commentariorum Iuris Ciuilis, qui Catoni tribuuntur à Festo in verbo *Mundus*.

T V B E R O.

Aelius Tubero Stoicus, fuit temporibus Luculli vt refet Plutarchus in Lucullo, ex gente Ælia de qua Valerius libro iij cap. iij L. Paulum auum, P. Africanum auuculum habuit autore Valerio eodem loco, & lib. 7. cap. 5. quem Cicero in libro de Iure Ciuili in artem redigendo apud Gellium lib. 1. cap. xxij, scientia iuris maioribus suis

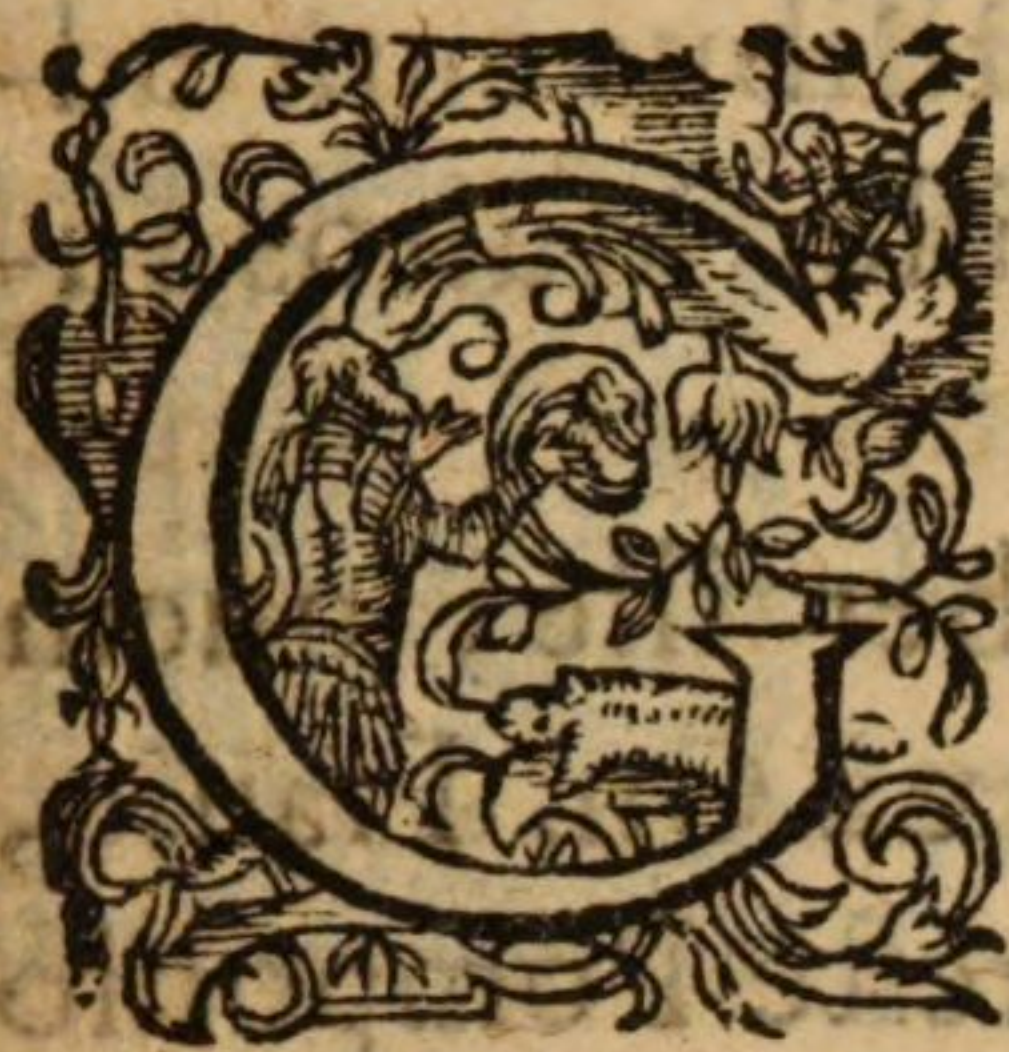
non defuisse dicit, doctrina etiam superfuisse: & in Bruto, nullo enim in oratorum numero fuisse testatur, sed vita seuerum, & congruentem cum ea disciplina quàm colebat, paulò etiam duriori. Qui quidem in Triumviratu iudicauit, contra P. Africani auunculi sui testimonium, vacationem Augures quo minus iudicijs operam darent, non habere. Sed vt vita, sic oratione durus, incultus, horridus: quæ res effecit, vt honoribus maiorum suorum respondere non potuerit. Quamobrem miror Pomponium in l. 2. de orig. iur. scripsisse Tiberonem Consulem fuisse. *Ab his, inquit, profecti sunt Publius Rutilius Rufus, qui Romæ Consul, & Asiæ Proconsul fuit. Paulus Virginius, & Q. Tubero ille Stoicus Panætij auditor, qui & ipse Consul fuit.* Quomodo enim Consul fuerit non video, si maiorum honoribus, qui Consules tantum fuere, respondere non potuit. Addam adhuc quod nec in Fastis, nec apud auctores Historiæ Romanæ, Consulatus ullus Q. Ælij Tuberonis legatur. Pomponium autem hæc, contra veritatē historiæ non scripsisse iudicabunt satis, qui librariorum in transcribendis, vel exarandis libris ignauiam notauerint. Quod hoc in loco accidisse certissimum est. Pomponium itaque ab omni erroris suspitione liberabimus, si verba illius librariorum ignorantia transposita, loco suo restituamus. Hoc modo, *Ab his profecti sunt P. Rutilius Rufus qui Romæ Consul, & Asiæ Proconsul fuit, P. alius Virginius.* (Sic enim legendum esse non Paulus, in Rutilio demonstrabo) qui & ipse Consul P. enim Virgil. ex Fastis Cuspiani Consulē fuisse constat. Cæterum Tubero fortis ciuis, & constans fuit: quod indicat Gracchi in eum oratio, & in Gracchum Tiberonis. Cuius tamen constantia seuera nimis, populo Romano odiosa fuit. Cum enim Q. Maximus epulum Africani patruī sui nomine, Populo Rom. daret: rogatus est à Maximo Q. Tubero, vt Tricliniū sterneret, cum esset eiusdem Africani soceri filius:

& ille homo eruditissimus, ac Stoicus, stravit pelliculis hœdinis lectulos punicanos, & exposuit vasa Samia, quasi esset Diogenes Cynicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors honestaretur. Huius igitur in morte Africani celebranda, grauiter tulit Populus Romanus peruersam sapientiam itaq; homo integerrimus, ciuis optimus, quum esset L. Pauli nepos, Publijq; Africani foceri filius his hœdinis pelliculis prætura deiectus est, teste Cicerone in orat. pro Muræna. Coæuus autem P. Rutilij cuius vitam j: describemus, fuit Tubero: ambos enim adolescentes induxit loquentes cum Africano Tullius in libris de Republ. vt ipse testatur epist. 4. lib. 4. ad Atticum. Tuberonis verò auctoritas magni ponderis apud Celsum fuit, sed non quidem tanti, vt non prætulerit Tuberonis sententiæ opinionem Seruij, cum de suppellectile quæreretur in l. 7. D. de Suppell. legata. Hunc, autorem peculij definitionis quidam existimant: Sed hac de re nihil certi affirmare possum, cum Tubero tantum, sine prænomine vocetur ab Vlpiano, & Celso. Hic quidem est cui Tullius Hecatonem Rhodium Panætij auditorem, libros de Officio scripsisse tradit. Denique de eo quædam non contemnenda notat Baptista Egnatius Racemationum libro cap. 9. Cæterum nonnullos de iure reliquit libros, scilicet

De iure venditionis. Refert enim Iauolenus huius Tuberonis sententiam in lege fundi D. de contrah. empt. existimantis. *Si cum in lege fundi vendendi, Lapidicina quæ ubiq; essent exceptæ fuerint, licet post multum temporis lapidicina in eo fundo repertæ sint, eas tamen venditoris esse.* Vlpianus aliam refert in l. si venditor. S. præterea D. de action. empti. Ex quibus colligo, Tuberonem de iure venditionis aliquid scripsisse. Alios eum promulgasse non inuenio libros. Nam Q. ille Tubero, quem iuris publici & priuati complures libros reliquisse

scribit Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. alius est ab hoc nostro Tuberone Panætij auditore, & Stoico. Illum quidem doctissimum fuisse tradit Pomponius, & sermone antiquo libros affectasse scribere: ideoq; libros eius parum gratos habitos. Causis etiam agendis operam dedisse, à quibus ad ius ciuile eum transiisse scribit, maximè postquam Q. Ligarium accusauit, nec obtinuit apud Cajum Cæsarem, Cicerone Ligarium defendente, cuius extat oratio. Hoc autem nomine Ligarium accusasse tradit idem Pomponius, quod Q. Ligarius cum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem adplicare nō permisit, nec aquam haurire. Quibus verbis non mihi videtur apertè Pomponius, patrem Tuberonem, à filio distinguere. Vterq; enim erat in his nauibus, quas ait passum non esse Ligarium, Vticam appellere: Pater L. Tubero in Africam veniebat, quam sorte obtinere debebat, Tuberonem secum ducens: cum C. Cæsar Pompeij insequēdi, qui Italia excesserat, vt se cum transmarinis auxilijs coniungeret, consilium omisisset, atque in Hispaniam proficisci constituisset. Nec vero eam fuisse crediderim causam, Tuberoni apud Cæsarem Ligarium accusandi, quam Pomponius affert: neque Tuberonem à Ligario adplicare impeditum. Namq; ipse Cæsar, Tuberonem Vticam nauibus portu, & oppido, non à Ligario, sed à Varo prohibitum fuisse scribit lib. i. de bello ciuili, vt ne filium quidem potuerit in terram exponere ægrotantem. Et Quintilianus lib. xj cap. i. qui Tuberonis orationem legerat, summam accusationis hanc fuisse ait, quod Ligarius postquam bellū ciuile exarsit, non à partibus recessisset, sed perseuerasset: neque prō Cn. Pompeio, inter quem (inquit) & Cæsarem, dignitatis fuerat contentio, cum saluam vterque vellet: sed pro Iuba, atq; Afris inimicissimis populo Romano, stetisset.

SEXTVS ÆLIVS.

ENS Ælia (inquit Festus) appellatur, quæ ex multis familijs conficitur. Sexti autem prænomen ab ordine nascendi inductum est, datumq; Ælio: quem maximum Oratorem, maximumq; Iureconsultū fuisse testatur Tullius in Bruto: *Numeroq; eodem*, inquit, *fuit Sextus Ælius, iuris quidem ciuilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus*: & propter eximiam Iuris Ciuilis scientiam cordatum hominem ab Ennio appellatū fuisse scribit idem libro 1. de Oratore.

Egregie cordatus homo, catus Ælius Sextus.

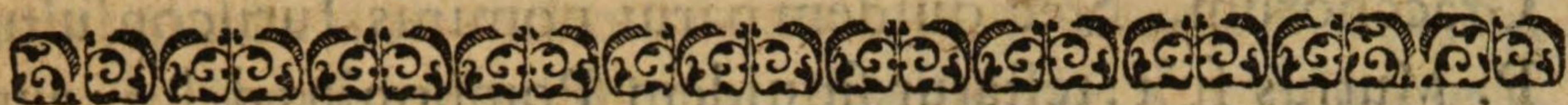
& hoc est, quod Pomponius scribit in l. 2. D. de orig. iuris Ennium Sextum Ælium laudasse. Fuit autem Sextus Ælius P.F. & P.N. Sic enim Tabulæ Capitolinæ habent, & gener P. Pauli, vt est apud Plinium libro 33. cap. ij. Consul fuit cum T. Quintio Flaminio anno à vrbe condita DLV. vt tradit Cassiodorus, eiusque Consulatus meminit Plutarchus in Flaminio. Fratrem habuit P. Ælium Pætum, qui Consul fuit anno ab vrbe condita DLviiij cum Cn. Cornelio Lentulo, vt est apud Eutropium, & Cassiodorum. Ideoque non malè à Pomponio scriptum est, & *duo Ælij etiam Consules fuerant*. Ex his tamen Publium, maiorem natu fuisse existimo; primū quod prior in Fastis ponatur: Deinde quòd Censorem eum, priusquam S. Ælius Consul fuerit, Tabulæ Capitolinæ probent cum Scipione Africano, à quibus lustrum conditum est. Sextus etiam Censor fuit cum Cn. Lentulo Cethego, auctore Liuiio Decad. 4. lib. 5. Tanta autem integritate, & continentia semper vixit, vt Æliorū familiæ hære-

ditariam paupertatem conseruari: ita vt eum nihil aliud habuisse argenti ad supremū vitæ diem, quàm duo pocula, quæ L. Paulus focer ei ob virtutem, deuictō Rege Perseo donauerat, testetur Plinius lib. 33. cap. xj. & cū legati Ætolorum, in Consulatu prandentem in fictilibus eum adijssent, missa ab his vasa argentea, non accepisse. Multos autem de Iure Ciuili libros scripsit,

Aelianum Ius.] sic enim appellabatur liber ille, quem populo dedit: quo actiones alias, quam quæ à Cn. Flauio, vel à Papirio propositæ erant, composuit, teste Pomponio l. 2. §. postea cum D. de orig. iur.

Tripartita.] Sic inscriptus fuit liber ille. quoniam lege xij tabularum præposita, iungitur interpretatio: deinde subtexitur legis actio autore Pomponio d. l. 2. D. de orig. iur. Ideoque *interpretem antiquum xij tabul.* Tullius lib. 2. de legib. eum vocat, & Iustinianus in l. 1. C. de communi seruo manu. *iuris antiqui conditorem*, licet quid *lessum* in xij tabulis significaret, non satis se intellexisse professum. Hic autem liber, veluti cunabula iuris continebat. d. l. 2. de origine iur. Ælij Sexti verba sæpè pro verbis xij tab. accipiuntur.

Commentaria] quorum meminit Cicero lib. 1. de orat. Et in P. Mutij, inquit, fratris sui libris & S. Ælij commentarijs, scriptum protulisse, & Paulus in l. postquam 43. D. de petitione hæred. licet Iacobus Labeo in indice, pro Ælius legat Lælius. Eius autoritate vtitur etiam Celsus lib. viij Digestorum.

PVBLIVS MVTIVS.

P. Mutius P. Mutij Scæuolæ filius fuit, pater-
 que Q. Mutij Scæuolæ, cuius vitam suprâ
 descripsimus, vt ex Pomponio, & ex Fastis
 apparet. Fratrem habuit L. Crassum autore
 Cicerone lib. 1. de Orat. qui Mutianus dictus
 est, apud Pomponium l. 2. D. de orig. iur. Consul autem
 fuit cum L. Calphurnio anno ab vrbe condita 621. vt testa-
 tur Cassiodorus in Chronicis: cuius Consulatu seditio per-
 niciosissima Tiberij Gracchi orta est: legimusque apud Plu-
 tarchum in Gracchorum vita, Tyberium Gracchum cùm
 legem Agrariam promulgare vellet, Crassum Pontificem
 Maximum, Mutiumq; Iurisconsultum Consulem principes
 in Republ. ciues in consilium adhibuisse. Quamobrem eum
 Consulem esse existimo, quem Plutarchus Nasicæ ab eo
 petenti vt Tyrannū Gracchum tolleret, respondisse scribit.
Nullam se vim illaturum, neque ciuem Romanum indicta causa neca-
turum. Cæterum Pomponius d. l. 2. D. de orig. iur. Ponti-
 ficem Maximum fuisse P. Mutium tradit. Cùm autem Pon-
 tifices Maximi res omnes singulorū annorum litteris man-
 darent, hæc consuetudo in eius Pontificatu abrogata est vt
 apud Ciceronem lib. 2. de Orat. videre liquet, qui libro 1.
 testatur Crassum fratrem solitum ei persæpe dicere illum in
 iure ciuili satis illi arti facere non posse, nisi dicendi copiam
 assumpsisset. Obijt autem Mutius morbo pediculari, si his
 credimus qui Plutarchum in Sylla de hoc nostro Iuriscon-
 sulto loqui putant. Quod quidem non omnino à veritate
 alienum. Eum enim vocat Plutarchus *τοῦδε ἐκ τῆς* in vita

Gracchorum. Nec quidem parui nominis Iurisconsultus P. Mutius fuit: testatur siquidem Pomponius d. l. 2. eum cum Bruto & Manilio ius Ciuile fundasse, qui Principes ciuitatis ea tempestate fuere, inter quos agitatā fuisse quæstionem illam (an partus ad vsufructuarium pertineat) infra in Bruto dicemus. Reliquit autem

Libros xiiij. siue vt loquitur Pomponius, *libellos*: qui tamē, decem tantum libros eum reliquisse tradit. Sed Paulus Iurisconsultus in l. Mutius D. pro Socio ex libro xiiij. Mutij hæc transcripsit. *Non posse societatem coiri, vt aliam damni, aliam lucri partem socius ferat.* Qua etiam ex lege Seruium Sulpitium notas in hos Mutij libros scripsisse colligimus. Pomponius etiam refert eum in hac sententia fuisse, *quem semel populus iussisset dedi ex ciuitate, expulisse videri: sicut faceret cum aqua & igni interdiceret.*

B R V T V S.

QUIS hic Brutus fuerit difficilis cognitionis est: aliū enim esse à Bruto, cuius vitam Plutarchus eleganter & copiose descripsit, series temporum satis apertè indicat; Aliumq; etiam ab eius patre puto: quamuis illum Ciceronis verba Iurisconsultum fuisse asserere videantur: *L. autem, inquit, Lucillum etiam acutum, patremq; tuum, Brute, iuris quoque & publici & privati sanè peritum, &c.* Hacque ratione maximè moueor, quòd patrem Bruti Cæsaris interfectoris, filio dissimillimū fuisse testatur Plutarchus, j: nec magni animi, nec magni ingenij. Quamobrem verba illa Ciceronis non ita interpretanda sunt; vt eum de patre Bruti Catonis generi intellexisse existime-

mus : quamuis eo verbo (*Patrem tuum*) Brutum alloquens, vsus sit. Ampla enim est Patris significatio, nec solum proximior genitorum : sed etiam auum, abauum, proauum, atauum, sub patris nomine contineri docet Valla, omnisque Grammaticorum schola fuit. Itaque Brutus noster vnus ex maioribus Bruti, paterq; M. Bruti, quem molestum accusatorem & vehementem vocat Tullius in Bruto. Quo ex loco colligere possumus, qua laude floruerit pater, & quas nomini Brutorum maculas inuiderit filius. Sic enim loquitur Tullius. *Isdem temporibus, inquit, M. Brutus in quo magnum fuit Brute dedecus generi vestro, qui cum tanto nomine esset, patremq; optimū virum habuisset, & iurisperitissimum, accusationem factitauerit ut Athenis Lycurgus. Is Magistratus non petiuit, sed fuit accusator vehemens & molestus, ut facile cerneretis naturale quoddam stirpis bonum degenerauisse vitio deprauatæ voluntatis.* Bruto autem Iurisconsulto ut genus illustre, ita & opulentæ possessiones fuere. Fundos enim tres habuit, Priuernatem videlicet, Albanum, & Tyburtem, & præter hos Balneas etiam : Quæ quidem omnia bona, gurgitem illum & helluonem Marcum filium deuorasse, vendidisseq; tradit Cicero. Et pugnam Crassi oratoris quæ in causa Cn. Planci interuenit in M. Brutum, quem dignum contumelia iudicabat, describit. Cùm enim Brutus lectores duos excitasset, & alteri de colonia Narbonensi Crassi orationem legendam dedisset : Alteri de lege Seruilia, & cùm contraria inter sese de Republ. capita contulisset, Crassus facetissime tres patris Bruti de Iure Ciuili libellos, tribus legendos dedit ex libro primo. *Forte euenit ut in Priuernatem issemus.* Brute testificatur, inquit, pater se tibi Priuernatem fundum reliquisse. Deinde ex libro secundo *In Albano eram ego & M. filius.* Sapiēs, inquit, videlicet homo cum primis nostræ ciuitatis, norat hunc gurgitem, metuebat ne cùm is nihil haberet, nihil esse ei relictum putaretur.

Tum ex libro tertio in quo finem dicendi fecit. *In Tyburti forte assedimus ego & M. filius.* Vbi sunt ij fundi Brute, quos tibi pater publicis cōmentarijs consignatos reliquit? Quod nisi puberem te, inquit, iam haberet, quartum librum composuisset, & se etiā in Balneis loquutum cum filio scriptum reliquisset. Atque ita hoc lepore ijsque facetijs refutatus est à Crasso M. Brutus nimis vehemens, & quasi tragœdus orator. Cæterum Brutus Iurisconsultus præturam exercuit, & intra eam se continuit, nunquam Consulatum adeptus. Ideoque Prætorius rectè nominatur à Pomponio d. l. 2. D. de orig. iur. Reliquit autem

De Iure Ciuili lib. tres] quod constat ex suprā citato loco Ciceronis. Quamobrem miror Pomponiū in d. l. 2. septem libros Bruto tribuisse. Verissimile enim non est, Pomponiū Ciceronis verba non legisse. Verū hos duos auctores sic cōciliabimus; Brutum quidem libros tres tantum reliquisse: Plures tamen Bruto tributos, quod colligi potest ex Tullij verbis loco supra citato, *Tot enim, inquit, vt audiui Scæuolam dicere, sunt veri Bruti libri.* Ex quibus & Ciceronis ætate plures quàm tres, vulgò tributos colligere possumus. Qui error ad posteriora sæcula delapsus causam fortasse præbuit Pomponio vulgarem opinionem sequuto scribēdi, Brutum septem libros reliquisse. Tot enim tunc temporis Bruti nomine proferri credendum est. Sed si hæc vera sint Pomponium ignorantiae crimine, tacite insectari videmur: quasi quid hac de re eruditi viri senserint, ignorauerit ipse. Quod quidem facile vt non admittatur, suadet auctoris perfecta eruditio. Deinde quis tam ineptus, vt existimet Pomponium vulgarem errorem, Ciceronis & Scæuolæ sententijs rejectis sequi maluisse: qui tam frequenter in d. l. 2. Ciceronis auctoritate vtitur? Quamobrem dicendum puto Pomponij verba illa deprauata esse. *Ex his P. Mutius etiam decem libellos reliquit,*

quit, Brutus septem, Manilius tres, & extant volumina scripta Manilij monumenta. Illi duo Consulares fuerunt: Brutus Prætorius. & restituenda dictionis vnius transpositione hoc modo Septem Manilius, Brutus tres. Manilium enim hic ante Brutū à Pomponio positum esse indicant hæc verba *Illi duo consulares fuerunt* quæ ad Mutium & Manilium referuntur, atque ita ad primò scriptos. Dictionem siquidem *Illi* ad vltimum nominatum referri non posse sciunt & ipsi Grammatices tyrunculi. Quod quidem eueniret, si Manilius post Brutū scriptus esset, contra latinæ Syntaxeos regulas. Præterea Manilium plures quam tres libros composuisse satis constat ex ipso Pomponio, cum ait *Et extant volumina scripta Manilij* Dictio enim illa, *voluminum*, librorum copiam denotat. Scripsisse & Manilium libros actionum infra in Manilio dicemus. Cæterum doctrinæ Brutianæ quædam adhuc extant in pandectis nostris vestigia Paulus enim in l. possideri. D. de acquer. possess. & Vlpianus in l. si seruus §. si mulier D. ad leg. Aquil. Bruti has sententias. afferunt prima quidem est. *Eum qui fundum longa possessione cepit, & thesaurum cepisse: quamuis nesciat in fundo esse.* Quam tamen non probat hac ratione: quia is qui nescit non possidet. Alia vero hæc est *si mulier pugno, vel equæ ictu percussa eiecerit, qui hoc fecit Aquilia teneri quasi rupto.* Idem Vlpianus in l. 68. D. de usufr. veterem fuisse quæstionem ait, *an parus scilicet ancillæ ad fructuarium pertineret.* Quam quidem quæstionem agitātā fuisse inter principes ciuitatis P. Mutium Scæuolam, Manilium, & Brutum: illis ad fructuarium pertinere asserentibus: Bruto vero dissentiente scribit Tullius lib. 1. de finib. bonorum & mal. quod & colligitur ex Vlpiano in d. l. 68. Sed Bruti sententia obtinuit, fructuarium in eo locū non habere. hac ratione, quod in fructu hominis homo esse non potest: quare autem homo in fructu esse non pos-

fit, non tradit Vlpianus: sed rationem Bruti desumere possumus ex Caio in l. 28. §. partus. D. de vsur. Cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparauerit hanc enim rationem desumpsisse Caium ex veteribus, scilicet ex Bruto, ostendunt satis verba, *Absurdum enim videbatur.*

MARCVS MANILIUS.

Equitati consentaneum est vt Brutum Manilius sequatur, cum à Paulo, Pomponio, & ab ipso Tullio libro i. de finibus bonorum & malorum coniungantur M. itaque Manilius legum cōsuetudinisque eius qua priuati in Ciuitate utebantur, & ad cauendum, & ad agendum, & ad respondendum peritus fuit. Ideoque veri Iurisconsulti nomine à Cicerone libro i. de Oratore decoratur, & libro tertio idem Cicero eum trauerso solitum ambulare foro scribit: quod erat insigne, Iurisconsultos qui id facerent, ciuibus omnibus consilij sui copiam facere. Ad quos olim & ita ambulantes, & folio sedentes domi sic adibatur, vt non solum de Iure Ciuili ad eos: verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique aut officio, aut negotio referretur. Consularem autem Manilium fuisse rectè scribit Pomponius d. l. 2. de orig. Iur. Consul enim fuit cum L. Martio Censorino, autore Cassiodoro in Chronicis, & Censorino cap. xiiij. qui corrupte apud Florum in Epitome Liuij xlix. M. Manlius dicitur. Horum Consulatu ante triennium quàm Carthago deleteretur, M. Cato perpetuus diruendæ eius

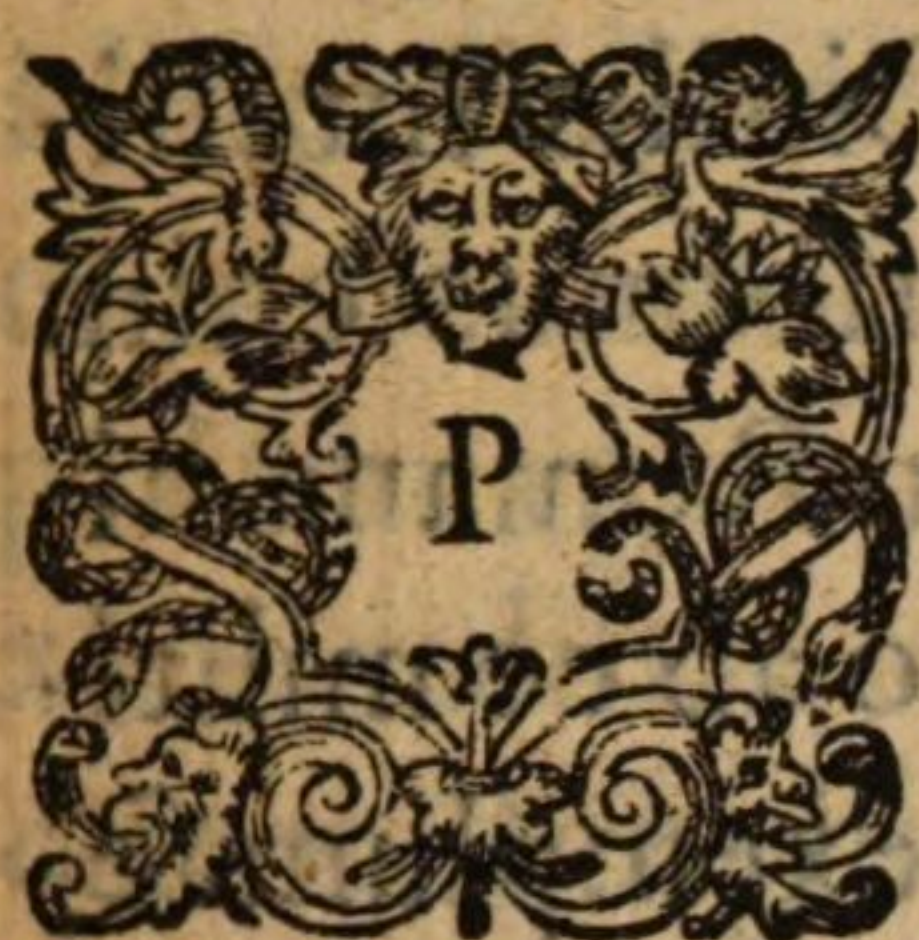
autor mortem obiit, vt scriptum est apud Velleium Paterculum. Obsideri enim oppugnarique cæpit Carthago L. Martio & M. Manilio Consulibus, autore Floro lib. xlix. Epitom. Decad. Liuij. In qua oppugnatione, cum neglectos ab vna parte muros duo Tribuni temere cum cohortibus irrupissent; & ab oppidanis grauitè cæderentur à Scipione Africano expliciti sunt, per quem & castellum Romanorum quod nocte oppugnabant, paucis Equitibus iuantibus liberatum est. Ob quod egregium factum Scipionem obsidionali corona à Manilio donatum ex Plinio colligo libro xxij. cap. 60. cum ait. *Aemilianum quoque Scipionem Varro autor est donatum obsidionali in Africa Manilio Consule tribus cohortibus seruatis, totidemque ad eas seruandas eductis.* Africa enim Prouincia Coss. M. Manilio & L. Martio decreta est, illisque Imperium ad bellum gerendum datum: M. Manilio quidem vt pedites duceret, L. vero Martio vt equitatu præesset, sicut scribit Appianus in Lybico. Veruntamen exercitui solus Manilius postea imperauit, cum L. Martius Consul Romam ad Comitia iisset, & solus exercitum aduersus Asdrubalem duxit. Sic enim explicanda puto hæc verba Flori in Epito. xlix. *Præterea cum ab irrita oppugnatione Carthaginis Cos. (alter enim Romam ad Comitia ierat) exercitum ducere aduersus Asdrubalem vellet.* Pisonem autem successorem in Prouincia habuit, vt scribit Appianus. Plura de his quæ in Consulatu & in Africa gesserit apud autores reperiuntur. Hoc quidem Consule legem de Repetundis latam esse à L. Pisone frugi Trib. pleb. apud Ciceronem in Bruto legimus. Cæterum Bartholomæus Marlianus Patritius Mediolanensis hunc M. Manilium filium putat eius Manilij, quem Liuius lib. 45. Legatum ad bellum Illyricum missum esse commemorat cum P. Aelio Ligo, C. Cicereio, aliisque qui ab eo recensentur. Qua autem ex familia ortus fuerit Manilius

difficile est iudicare. Hoc quidem affirmo, illum ex antiqua & illustri Manliorum familia originem non duxisse: quod tamen nonnulli existimauere. Manliæ enim patritiæ gentis decreto nemo ex ea Marcus appellatur, quod M. Manlius Capitolij defensor ob Tyrannidem affectatam dānatus sit, ut legitur apud Festum in verbo *Manliæ*. sicut de Lucij prænomine in Claudiana gente scribit Suetonius in Tyberio. Hunc autem Manilium Marci prænomē habuisse ex his quæ diximus, satis apparet. Quisquis tamen fuerit, vir magni iudicij, eximiæque doctrinæ, nec scientiæ politicæ rudis & ignarus traditur. Eum enim in libris de Republica differentem & disputantem, se introduxisse scribit Cicero lib. 4. Epistolarum ad Atticum. Iuris peritissimum quidem eum constat fuisse ex Pomponio d. l. 2. de orig. Iur. qui eum cum P. Mutio & Bruto Ius Ciuile fundasse scribit. Huius doctrinæ apud Paulum in l. possideri §. Neratius D. de acqu. possess. extant hæ reliquiæ *Eum qui fundum longa possessione ceperit etiam thesaurum cepisse, quāuis nesciat in fundo esse.* Quam tamen sententiam à Paulo improbatam supra diximus in Bruto. Reliquit autem.

De Iure Ciuili lib. vij.] autore Pomponio: sic enim legendum esse docuimus, qui inscripti sunt *Manilij monumenta*: quamuis hæc verba suspecta aliquo modo mihi sint, tanquam notata à Glossatore quodam, & postea in textum Pomponij relata.

Manilianas lege] Composuit enim leges quasdam de venalibus vendendis, quæ Manilianæ leges dictæ sunt, ut constat ex Cicerone libro 1. de Oratore *Nec quisquam, inquit, eorum cui si iam sit sibi addiscendum aliquid, non Teucrum Pacuij malit, quam Manilianas venalium vendendorum leges addiscere,* Varro lib. 2. de Re rustica cap. 7. actiones vocat *lisdem*, inquit, *rebus dominum in emptionibus mutari? ut in Manilij actionibus sunt prescripta.*

P. R V T I L I V S R V F V S.

. Rutilius Rufus ex nobili Rutiliorum familia ortus, auunculus Cottæ fuit. Eū enim auunculum suum Cotta appellat apud Ciceronem lib. 2. de Natura Deorum. Et patrem M. Rutilium habuit, autore eodem Tullio in Bruto. Eiusque adolescentiam ad opinionem & innocentiam, & Iuris scientiam P. Mutij commendauit domus, vt idem testatur libro 2. Officiorum. Eo adolescentulo in sylua sua facta cædes est, norique homines interfecti: cuius rei insinulabatur familia, hacque de re atroci magnaue quærendi potestatem Senatus dedit P. Scipioni, & D. Bruto Consulibus. Veruntamen Galba tanta grauitate, tantaque vi causam illam dixit, Rutilij rogatu, vt omnibus approbantibus familia liberata sit, vt se ex eo audiisse Smyrnæ scribit Cicero in Bruto. Doctus autem vir fuit, & græcis litteris eruditus, Panætij auditor, perfectus in Stoicis, quorum peracutum, & artis plenum orationis genus, sed tamen exile, nec satis populari assensuoni accommodatum, imitatus est. Ideoque summi Oratoris non habuit laudem. Sunt enim eius orationes ieiunæ: eum tamen laudandum putat Cicero in Bruto: quoniam per illum, ne hæc quidem in Ciuitate genera, hac oratoria laude caruerunt. Magnum autem munus de Iure respondendi in ciuitate sustinebat. Cuius responforum apud autores Iuris, quædam adhuc vestigia ab iis laudata, & probata extant. Vlpianus enim libro xvij. ad Sabinum in l. habitatio D. de usu & habitat. scribit Celsum lib. 19. Digestorum

eius responsum probare, qui cum quæreretur vtrum vnus
 anni habitatio legata sit, an vsque ad vitam: donec viuat,
 habitationem competere respondit; & in l. qui penum §.
 ligna D. de penu leg. ligna & carbones, quæ non vendē-
 di causa parata sunt, penoris nomine contineri dixit; mul-
 tisque aliis in locis. Non solum autem Iuris Ciuilis intelli-
 gentia præstitit, sed rei militaris scientia. Tribunus enim
 militum fuit sub Scipione, autore Appiano in Romana hi-
 storia: armorumque tractandorum meditatio ab eo militi-
 bus est tradita, & nullius ante se Imperatoris exemplum se-
 quutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum
 accersitis; vitandi atque inferendi ictus, subtiliorem ratio-
 nem legibus ingenerauit, virtutemque arti, & artem rur-
 sus virtuti miscuit: vt illa impetu huius fortior: hæc, illius
 scientia cautior fieret, vt scribit Valerius Maximus lib. 2.
 cap. 1. & ita seuerè rem bellicam administravit, vt necessi-
 tudinis præruptis vinculis, vindictam vltionemque læsæ
 disciplinæ militaris, cum ignominia etiam domus suæ
 exigere non dubitauerit. Eo enim bello quod in Sicilia cū
 fugitiuis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligē-
 tia Tauromitanam arcem amiserat, prouincia iussit dece-
 dere, vt ex eodem libro cap. 2. colligere licet. Et Fronti-
 nus libro 2. scribit, eum in legione filium militem fecisse,
 cū secundum leges in contubernio suo adhuc habere
 posset. Tribunosque militum quos Consul faciebat, ab eo
Rufulos appellatos esse, scribūt Festus & Paulus li. de verb.
 signific. in verbo *Rufuli*: quod de eorum iure legem tuler-
 rit, qua eis cauebatur multis modis. Posteaque mutata lit-
 tera, *Rutuli* siue *Rutili* dicti sunt. Dignitates autem quas in
 Republica Rutilius obtinuit, hæ sunt: Quæstura scilicet.
 Eum enim Q. Mutij Prætoris quæstorem fuisse, scribit
 Asconius Pædianus in 2. actione. Præturam etiam gessit:&

cum prætor esset, cum primum edixisse scribit Vlpianus in l. 1. D. de bon. libert. se amplius non daturum patrono quam operarum & societatis actionem: videlicet si hoc pepigisset, ut nisi ei obsequium præstaret libertus, in societatem admitteretur patronus, cum antea soliti essent patroni, à libertis durissimas exigere. Legatus etiam C. Marij proconsulis fuit, ut ex Flori Epitome lxx. patet. Consulatum præterea gessit cum Cn. Mallio, ut est apud Valerium Maximum lib. 2. cap. 1. & ex antiquo lapide Puteolis reperto, quem Onuphrius affert, probatur. Ex quo deprehenditur erratum in Iulij Obsequentis libro, atque Cassiodori in prodendis Consulibus anni DCXLIX. quorum alter, P. Rutilium quidem scribit: sed C. Manilium corrupte subiungit. Alter vero P. Atilium & Cornelium Manilium mendose Consules ponit. Post Consulatum, Asiam Proconsul provinciam obtinuit, teste Pomponio d. l. 2. D. de orig. Iur. Quapropter miror Carolum Sigonium in suis commentariis, se quam Rutilius provinciam habuerit fateri ignorare. Cæterum, quamvis Rutilius summos honorum gradus in Republica assequutus sit: multas tamen repulsas tulit, sicuti Tribunatus plebis, ut apparet ex his verbis Ciceronis in Orat. pro Plancio. *Sed quid ego Aedilicias repulsas colligo? quæ sæpe eiusmodi habitæ sunt, ut his qui præteriti essent, benigne à populo factum videretur. Tribunus militum L. Philippus summa nobilitate, & eloquentia; Quæstor Q. Cælius clarissimus ac fortissimus adolescens, Tribuni plebis: Rutilius Rufus, C. Cimbria, C. Cassius Cn. Orestes facti non sunt: quos tamen omnes Consules factos scimus esse. Consulatus etiam repulsam tulit à M. Aemilio Scauro supratu, & quod durius videtur, in ipsa repulsa ab eodem M. Aemilio ambitus postulatus, quasi turpi largitione suffragia populi, ad adipiscendum Consulatum corrumpere tentasset. Ut autem instrueret Aemilius accusationem, domum Ru-*

tilij venit, eius tabulas, Commentarios scilicet rerū quotidianarum reperit, iudicibusque quoddam caput ostendit, in quo scriptæ inueniebantur hæ litteræ, A. F. P. R. easque sic interpretabatur; quod id de quo accusabatur *Actum esset fide P. Rutilij* atque ex eo colligebat, huius largitionis autorem fuisse Rutilium: Rutilius autem has explicabat *Ante factum, post relatum*. Caius vero Cāninius Eques Romanus qui Rutilio Rufo aderat patronus, exclamat! neutrum illis litteris declarari. Quid ergo, inquit Aemilius Scaurus, respondet Cannius, *Aemilius fecit, plectitur Rutilius*. i. Aemilius largitionibus corripit suffragia: Rutilius vero eius criminis, cuius Scaurus fons est, accusatur. Hæc traduntur à Cicerone lib. 2. de Oratore. Rutilius quidem falsò hoc crimine à Scauro infectatus est. Velleius enim Paterculus, eum non seculi sui, sed omnis æui optimum appellat. Tandem summa illa innocentia, & integritas, maliciosis accusatorum calumniis oppressa, & obruta est. Sic enim Florus Epitome lxx. de eo loquitur. *P. Rutilius vir summæ innocentiae, qui Legatus C. Marij Proconsulis, à publicanorum iniuriis Asiam defenderat, inuisus Equestri ordini, penes quem iudicia erant, Repetundarum damnatus, in exilium missus est*. Hunc autem legibus pulsum, Smyrnæos non solum tanquam exulem recepisse: sed etiam ciuem sibi addidisse, scribit Tacitus lib. 4. Annalium: tantum valet apud exteras etiam gentes, amor virtutis, quæ in aduersa fortuna, in Rutilio maxime effulsit. Namque ut Valerius Maximus scribit libro 6. cap. 4. cum magis ordinum dissensione, quam nulla culpa sua, reus factus esset; nec obsoletam vestem induit, nec insignia Senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quicquam splendore præteritorum annorū humilius: effecitque hoc alias, ut periculum huic, non impedimentum grauitatis eius esset,

set, sed experimentum. Atque etiam cum ei reditum in patriam Syllana victoria præstaret, in exilio, ne quid contra leges faceret, remansit: Atq; id quod tunc respondit, constantiæ, grauitatisque suæ maximum testimonium præbet. *Malo, inquit, vt patria exilij mei erubescat, quam reditu mæreat,* vt scribit Seneca libro 6. de Beneficijs. Ita enim patriam dilexit, vt in illa Saturnini seditione pro salute communi, cum arma coepisse tradat Cicero in Orat. pro C. Rabirio perduellionis reo. Non solum autē facta Rutilij: sed etiam dicta laude digna censentur. Quorum hoc præclarissimum refert Valerius dicto libro 6. Cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo inquit, mihi opus est amicitia tua? Si quod rogo non facis, respondit, imò quid mihi tua: si propter te aliquid inhonestè facturus sim? Fuit porrò Rutilius ruffi coloris. Rutilius enim apud Festũ, rufum, significat: atque ideo, vt ab alijs Rutilijs discerneretur, à colore suo rufo, Rufi nomen indictum ei existimo. Librorum autem ab eo editorum, hæc restant vestigia.

Historia rerum Romanarum] auctore Athenæo libro 6. *Συνοψιστων* cap. vlt. & Suida, in verbo *Rutilius*: Rerum suo tempore gestarum.

De Vita sua libri] incerti: numerus enim non legitur: composuit etiam orationes permultas, inter alias,

De modo ædificiorum] quæ postea ab Augusto Senatui recitata est, & ab eo, populo Edicto proposita.

C. AQUILIUS GALLVS.

. Aquilius Gallus patrem habuit M. Aquilium Gallum, quem Consulem cum C. Mario fuisse tradit Cassiodorus in Chronicis, bellumque seruile in Sicilia concitatum confecisse Florus scribit epit. lxxix. Auditor Mutij fuit, teste Pomponio in d. l. 2. & præceptor Seruij Sulpitij eodem autore, qui iuris discendi causa Seruium Balbo Lucilio, & Gallo Aquilio operam dedisse scribit. Instructum autem maxime à Gallo Aquilio fuisse. Ex quo tamen, aut eum rei veritatem ignorasse, aut verba eius corrupta, necessario iudicamus ex Cicerone in Dial. de claris Oratoribus, qui non iuris ciuilis discendi, sed dicendi. j. artis oratoriæ gratia, Seruium Gallo Aquilio, & Balbo Lucilio operam dedisse tradit. *Cumque dicendi causa, inquit de Seruio loquens duobus peritissimis operæ dedisset, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo. Galli hominis acuti, & exercitati promptam & paratam in agendo, & in respondendo celeritatem, subtilitate diligentiaq; superauit, Balbi docti, & eruditi hominis in vtrâq; re, consideratam tarditatem vicit explendis conficiendisq; rebus: sic & habet, quod vterque eorum habuit, & expleuit, quod vtriq; defuit. Verum hæc ignorasse Pomponium quis credet? Rectius itaque sentiemus, si superiora verba Pomponij, Typographorum inscitia transposita, suo loco reddantur, & his verbis coniungantur. Seruius autem, vt ita legendum sit, Seruius autem qui cum in causis orandis primum locum, aut certe post M. Tullium obtineret, instructus à Balbo Lucilio: instructus autem maxime à Gallo Aquilio fuit Cercinæ. Itaque libri complures eius extant Cercinæ confecti: traditur ad consulendum Q. Mutium de re amici sui peruenisse, &c.*

Cæterum, Gallus Aquilius tantæ fuit apud Romanos auctoritatis, ut Cic. in Orat. pro Aulo Cœcinna, in illius laudem hæc verba populo Romano dicere non dubitauerit. *Non vereor de tali viro ne plus dicā, quā vos aut sentiat, aut cōmemorari velit apud vos.* Ea etiam prudentia & doctrina in eo fuit, ut ex Iure Ciuili non scientia quædam, verum etiam bonitas nata videretur. Maxime denique integritatis Galli, & in iudicando religionis exemplum memorandum affert Valerius Maximus lib. 8. cap. 2. *Caius, inquit, Visellius Varro graui morbo correptus, trecenta millia nummum ab Octacilia Laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est, eo consilio, ut si discessisset (mallem decessisset) ab hæredibus eam summam peteret; quam, legati genus esse vult, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. Euasit deinde ex illa tempestate, aduersus vota Octaciliae, quæ offensa, quod spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti, subito districtam fœneratricem agere cæpit, nummos petendo: quos ut fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re C. Aquilius, vir magnæ auctoritatis, & scientia iuris excellens, iudex adductus, adhibitis in Consilium principibus Ciuitatis, prudentia & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoque non dubito, quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit, nunc priuata actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit. Iudex etiam fuit in causa P. Quintij, quem Cicero contra Q. Hortensium accusatorem defendebat. Ex cuius oratione maximam cum Aquilio, & Scapulis omnibus, fuisse necessitudinē colligimus P. enim Quintium Scapulū, cum apud Aquilium Gallum cœnaret morte repentina obiisse autore est Plinius Natur. Histor. lib. 7. cap. 53. Caij itaque Aquilij in cauendo, non in decipiendo prudentiam perspexisse populum Romanum facile demonstrant formulæ illæ, quas de dolo malo composuit, quas*

Tullius lib. 3. Officiorum vocat, *Euerriculum maliciarum omnium*. Multa autem alia in iure ciuili nequaquam suis temporibus explorate cognita, & percepta illustrauit, induxit, & explicauit. Cùm enim antea dubitaretur, an in venditione, ruta & cæsa continerentur: asseruit frustra in lege venditionis, de rutis & cæsis contineri, quia si non specialiter venierint, ad exhibendum de his agi possit, vt ex Mela refert Vlpianus lib. 32. ad Edictum in l. fundi. §. Si ruta D. de act. empti. Et cum nondum esset definitum, an de seruitute quæ oneris ferendi causa imposita erat actio competere, vt & onera ferat, & ædificia reficiat ad eum modum qui seruituti impositus est. Vlpianus in l. etsi forte §. etiam de seruitute. D. si seruit. vendicetur. ait Gallum existimasse, non posse ita seruitutem imponi, vt quis facere aliquid cogere. Formulam etiam protulit, qua vt Scæuola scribit in l. Gallus D. de liber. & posth. hæredes institui possent posthumi, qui aliorum Iurisconsultorum opinione alieni dicebantur, quorum loquendi morem retinuisse videtur Paulus in l. pen. D. de legat. j. quos tamen non omnino alienos ipse existimauit. Cuius formulæ meminit Africanus in l. si mater §. i. D. de vulgari. Stipulationes etiam instituit ad liberandum accommodatas, quæ Aquilianæ vocitatae sunt, quarumque solemnia verba expressit Florentinus in l. & vno D. de acceptilat. & Iustinianus in §. Genere Tit: quibus mod. toll. obligat. in institut. per quas, obligationes ex tantum quæ ex verbis consistunt tolli possunt. Multa alia de iure cauit, responditque, quæ luce tanti auctoris egebant, quorum flosculi quidam agnoscuntur in l. talis scriptura D. de legat. i. in l. pediculis §. i. D. de auro & argento leg. Cæterum præturam exereuit Aquilius, in qua collegam habuit M. Tullium Ciceronem, vt ipse autor est in Top. atq; in hac Prætura quo tempore

apud Ciceronem de pecunijs repetundis querebatur, apud C. Aquilium, causam de ambitu dictam legimus in orat. pro Cluentio: quæ res etiam nos admonet, eos amicitia & familiaritate inuicem coniunctos fuisse, & familiarē suum Cicero eum vocat lib. 3. de Natura Deorū. Habuit autem domum pulcherrimam, consensu omnium qui ætate ea, vixerunt, vt scribit P. Victor in libello de vrbis Romæ regionibus, & loc. ita vt ex ea clariorem, quàm ex Iuris Ciuilis scientia Aquilium euasisse Plinius lib. 17. cap. 1. dicere non dubitauerit. Præterea quidam existimant C. Aquilium Gallum, eum esse quo Tribuno plebis rogante Aquiliam legem latam Vlpianus scribit in l. 1. D. ad leg. Aquil. Sed quàm absonum hoc sit, manifestò apparet. Primū quod Iurisconsultus noster, Tribunus plebis nunquam fuerit: Deinde quod hanc legem ante Gallum Aquilium latā esse constet ex eo, quod Q. Mutius Scæuola eius mentionem faciat in L. Quintus Mutius, & Brutus in l. xxvij. §. si mulier D. ad leg. Aquil. quos quidem Gallo Aquilio antiquiores fuisse certissimum est, ex his quæ supra scripsimus. Equitem quidem Aquilium nostrum fuisse colligitur ex Plinio d. cap. 1. lib. 17. Gallum etiam filium summa virtute præditum habuit Aquilius, qui patre adhuc superstite vita functus est, vt testatur Tullius libro 4. Epistol. ad Seruium scribens.

CAIVS IUVENTIVS.

Ist est fortasse Iuuentius, cuius meminit Vlpianus in l. plenum D. de vsu & habitat. quem Pomponius in l. 2. D. de orig. Iur. scribit inter Q. Mutij auditores præcipuæ fuisse autoritatis. Nescio an filius sit

M. illius Iuuentij, qui cum Tiberio Graccho ij. Consul apud Obsequentem in libello de prodigiis, & apud Casfiodorum in Chronicis commemoratur Eum quidem esse puto, quem T. Iuuentium vocat Cicero in Bruto: qui nimis quidem in dicendo, & pene frigidus, sed & callidus & in capiendo aduersario versutus: preterea nec indoctus, & magna cum Iuris Ciuilis intelligentia ab eo describitur. Huius auditor fuit Seruius Sulpitius.

S E R V I V S S V L P I T I V S.

Seruius Sulpitius Rufus Q. filius fuit, & Lemoniæ tribus. Lemonia enim vocatur à Cicerone Philipp. X. vulgatumque est antiquos per sepe à tribubus denominari. Neminem autem plus studij quam illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse scribit Cicero in Bruto. In iisdem enim exercitationibus ineunte ætate ambo fuerunt, & postea Rhodum vnâ profecti sunt. Seruius quidem quo melior esset, & doctior: Qui tamen vt rediit, in secunda arte primus esse maluit, quam in prima secundus: Atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed forasse maluit (id quod est adeptus) longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam qui fuissent in Iure Ciuili esse princeps. Quod certe nomen à multis ei tribuitur, & maxime à Quintiliano, qui eum antistitem Iuris appellat lib. 11. cap. 1. institut. orator. Quamobrem eius autoritas, multa in iure noua introduxit. Paulus enim in L. Mutius D. pro Socio. autorem facit Seruium in notis Mutij huius Regule *Non posse ita socie-*

tatem contrahi, ut aliam damni, aliam lucri partem socius ferat. Eumque in libro quem composuit de dotibus scripsisse tradit Gellius lib. 4. cap. 3. tum primum cautiones rei uxoriae necessarias esse visas, cum Sp. Carbilus cui Ruga cognomen fuit, vir nobilis diuortium cum uxore fecit, quia liberi ex ea corporis vitio non gignerentur. Fuit etiam olim inter Q. Mutium & Seruium Sulpitium disceptatio non parua. Si duo inter se pacti sunt, ut ad vnum lucri duę partes pertineant, damni tertia: existimante Mutio, contra naturam esse huiusmodi pactiōē: cuius sententiam præualuisse refert Iustinianus in §. de illa Tit. de Societ. Non ita tamen cum eo disceptabat de Iure, ut sibi primas partes deberi existimaret: neque in eam opinionem adduxerunt illum commendationes Ciceronis illustres, qui eum Iurisconsultorum principē vocat, Quintoque Scæuolę etiam anteponit, quod Iuris Ciuilis quidem magnum vsum & apud Scæuolam & apud multos fuisse fateatur, artem vero tantum in hoc vno affirmet. Nunquam tamen ad Q. Mutium consulendi causa accedere recusauit. Traditur enim à Pomponio in d. l. 2. de orig. iur. ad consulendum Q. Mutium de re amici sui Seruium aliquādo peruenisse, cumque eum de Iure respondentem parum intellexisset & iterum Quintum interrogasset & à Quinto responsum esset, nec tamen percepisset, obiurgatum à Q. Mutio. Namque eum dixisse turpe esse patricio & nobili viro causas oranti, ius in quo versaretur ignorare. Eaque velut contumelia Seruius tractus, operam dedit Iuri Ciuili: atque ita dedit, ut non solum vrbana orandi militiā, sed etiam respondendi, scribendi, cauendi plenam sollicitudinis ac stomachi sequutus sit, ius Ciuile didicerit, & ita in eo laborauerit, ut vixerit ad aliorum arbitrium, non ad suum, autore Cicerone in Orat. pro Muræna. Neque tamen hanc perfectam Iuris Ciuilis cognitionem adeptus

fuiſſet, niſi attuliſſet artem eam, quæ Dialectica appellatur, omnium artium maximam, quaſi lucem ad ea quæ cōfuſe ab aliis, aut reſpondebantur, aut agebantur. Cæterum Seruius Sulpitius non tantū omni præcellenti doctrina, ſed etiam honoribus ampliffimis claruit. Quæſturam enim vnâ cum L. Muræna obtinuit. Prætor etiam renunciatus eſt: ſed prætura eius triſtis, & atrox: ex altera parte lachryarum & ſqualloſis, ex altera plena catenarum, atque indicum, ſcriba in ea dānatus, ordo totus alienus, Syllana gratificatio reſprehenſa, multi viri fortes, & prope pars ciuitatis offenſa eſt, lites denique ſeuerè æſtimatæ. Poſt præturam autem exemplum Ciceronis ſequutus, in Prouinciã ire noluit. Poſtremo Conſulatum cum L. Muræna L. Murenæ filio petiit, in qua petitione cum ab eo victus eſſet, Murenæ Conſulem designatum, ambitus poſtulauit. Qui tamen à Cicerone Conſule deſenſus hac pulcherrima oratione quæ extat, huius criminis omnibus ſententiis abſolutus eſt. In qua deſenſione Quintilianus lib. ij. cap. j. Inſtit. orator. ſcribit duas Ciceroni obſtitiffe perſonas, Marci Catonis, Seruiique Sulpitij. Sed Sulpitio decenter cum ipſe omnes conceſſiſſet virtutes, ſcientiam petendi Conſulatus ademiffe. Conſulem tamen poſtea fuiſſe cum M. Marcello, M. Catone repulſam ferente, ſcribunt Florus in Epitome Liuiana C V I I I. Dio, Plutarchus, Caſſiodorus, multique alij: huiusque cōſulatu bellum Ciuille inter Cæſarem & Pompeium ortum eſt. Ideoque Valerium Maximum lib. i. cap. 7. mendosum eſſe puto: *Præcipue enim inquit admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio & Seruio Sulpitio Coſſ. in Vrbe noſtra, inter initia motusque bellorum acciderunt reponendumque eſt M. Marcello & Seruio Sulpitio Coſſ.* Quâuis autem naſcente hoc bello Ciuili Cæſaris partibus fauerit, eiſque dignitatem in Senatu contra Collegam

Marcellum

defenderit, autore Suetonio Tranquillo in vita Cæsaris cap. xxix. & contentiones magnas inter Cofs. de successore C. Cæsari mittendo fuisse scripserit Florus dicta Epitome cvij. Eius tamen consilia ad concordiam spectasse certum est, Senatumque accuratissimè meminisse collectis omnibus bellis ciuilibus, vt & illa timerent quæ meminissent & scirent, quum superiores nullo tali exemplo antea in Repub. cognito tam crudeles fuissent, quicunque postea Rempub. oppressisset armis, multo intollerabiliorem futurum testatur Cicero lib. 4. epist. ad familiares. Anno ante Consulatum interrex fuit: quo interrege, Consulem sine Collega Cn. Pompeium ex Senatus sententia creatum, Plutarchus scribit in Pompeij vita. Interfectò denique Cæsare, ad M. Antonium bello imminente ex Senatusconsulto missus legatus est cum L. Philippo & L. Pisone. Quàm legationem licet graui valetudine premeretur, non recusasse Tullius refert Philipp. ix. neque illum vim hyemis, non niuem, non longitudinem itineris, non asperitatē viarum, nec morbum ingrauescentem retardasse. Cum tamen iam ad congressum, colloquiumque peruenisset, in ipsa meditatione obeundi sui muneris mortuus est. Publius quidem Seruilius sepulchrū illi publicè decernendum, honorem verò statuae tribuēdum non censebat legatis nisi occisis: cui M. Tullius respondit, censuitque Seruio Sulpitio statuam pedestrem æneā in Rostris ex Senatus sententia locandam, circumque eam, locum gladiatoribus ludisque, liberos posterosque eius, quaque versus pedes quinque habere, causamque in basi inscribendam, quod hic propter Rempublicā mortem obijisset. Quod fecit populus Romanus: statuam enim Seruij Sulpitij pro Rostris posuisse eum scribit Pomponius dicta lege 2. Hi sunt itaque honoris gradus qui Sulpitium & viuum, & mortuum honestauere. Qua in re mirabilis eius virtus & indu-

stria apparet, qui cum Equitis Romani esset filius, summa tamen amplitudine à populo Romano dignus iudicatus est. Quamuis enim nobilis vocetur à Quintiliano dicto lib. 4. cap. 1. & à Pomponio dicta l. 2. eius tamen nobilitas hominibus litteratis & historicis erat notior: Populo verò, & suffragantibus obscurior. Pater enim fuit Equestri loco, auus nulla illustri laude celebratus. Miror itaque Pomponium Patritium eum vocasse, cum tantum Equestris ordinis fuerit. Patritij autem erant tantum vel Senatores, vel Senatorij, & Equites inter plebeios munerabatur Tit 2. institut. Sed ut hic nodus dissoluatur, dicendum puto, Seruiliam gentem Patritiam ab initio fuisse: plebeiam autem progressu temporis factam. Ideoque Cicero pro Muræna Servio Sulpicio dixit, ex annaliū vetustate eruendam esse memoriam nobilitatis suæ, eamque hominibus historicis notio-rem, populo verò obscuriorem. Sulpitium denique in antiquum gentis suæ honorem rediisse. Hoc enim antiquitus Romæ fiebat. Sicuti de gente Octauia Suetonius Tranquillus in Augusto cap. 2. scribit, *Ea gens, inquit, à Tarquinio Prisco rege inter minores gentes allecta in Senatū, mox à Servio Tullio in Patritias transducta, procedente tempore ad plebem se transtulit, ac magna vi per Diuū Iulium in patritiatū redijt*; in persona scilicet patris Augusti, cui Patritiatū, veterem familiæ suæ dignitatem restituere fecit Iulius Cæsar, ut ex eodem auctoris capite colligimus. Per multos etiam patritios in Plebeias transisse familias, vel voluntate, vel adoptione testatur auctores; quod Patritijs exire vocat Cicero in orat. pro domo sua. Nunquam autem Patritios, equites peditēsque fuisse, cum Gruchio in libro de Comitijs Romanorum existimabo: quamuis hoc exemplo Seruij Sulpitij probare velit, locumq; Liuij ex lib. 3. Decad. 1. afferat de pedita Patritio ut ipsi videtur *Magistrum Equitum*, inquit Liuius, *dicit L. Tarquinium Patritiæ gentis, sed qui cum stipen-*

dia pedibus propter paupertatem fecisset. Non animaduertit vir eruditus verba Liuij, sententiam suam impugnare. Tarquinius enim Liuius Patritiæ gentis esse dicit, sed non Patritium: rationem autem tacite videtur dare, quia stipendia pedibus propter paupertatem fecerat, atque ita in plebem transferat. Aliud enim est Patritium esse, aliud ex patritia gente. P. Clodius ex Claudia Patritia gente in Tribunatu erat: sed quis Patritium eum tunc fuisse, audebit asserere? Non solum autem stipendia pedibus facere plebeium erat, sed etiam Patritijs, & nobilioribus viris, militiæ munere fungi inter pedites, ignominie nota quædam erat, & pro poena dabatur, vt apparet ex Valerio Maximo lib. 2. cap 2. *Nam C. inquit, Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni Liparitane ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat, virgis cæsum militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius ager incensus, & penè castra erant capta.* Seruius itaque Sulpitius Patritiam dignitatem in familia sua quasi intermortuam, virtute sua renouauit, vxoremq; habuit Posthumiã, quam C. Iulium Cæsarem corrupisse scribit Suetonius in eius vita cap. 5. filiumque ex ea Sulpitium, cuius sæpè meminit Cicero in epist. & Festus in verbo *Municipes*: quem quidem Magistratus gessisse ex eo conijcio, quod scribit idem Festus in verbo *sifus* legem Riualitiã latam esse rogante populum Seruio Sulpitio Seruij filio Rufo. Cæterum multi ab eo tanquam ex officina Iurisprudentiæ profecerunt. Nominat enim Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. Alphenum, Ofilium, Titium Cæsum, Aufidium Tucam, Aufidium Namufam, Flauium Priscum, C. Ateium Pacuuium, Labeonem Antistium Labeonis Antistij patrem, Cinnam, Publicium Gellium. Seruij quoque auditorum meminit Iauolenus in l. cum scriptum de dote præleg. & in l. quæsitum de fundo instr. Eum autem centum prope & octoginta libros reliquisse testatur

pomponius dicta l. 2. eosque compleuit scriptis & lucubrationibus auditorum Q. Mutij Scæuolæ. Scripsit tamen.

In Scæuolæ notas] autore Paulo in lege Mutius D. pro socio: quas, reprehensa Scæuolæ capita vocat Gellius lib. 4. cap. 1. scripsit etiam.

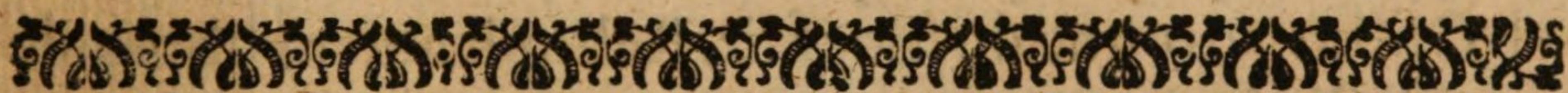
De dotibus librum singularem] autore eodem Gellio libro 4. cap. 4. & Neratio lib. 2. Membranarum in l. viij D. causa data causa, &c.

De testamentis libros duos] secundus enim citatur à Gellio lib. 6. cap. xij. nisi eo in loco legere malis, *de detestandis sacris*, quemadmodum legendum putat Iosephus Scaliger in Annot. in Festum.

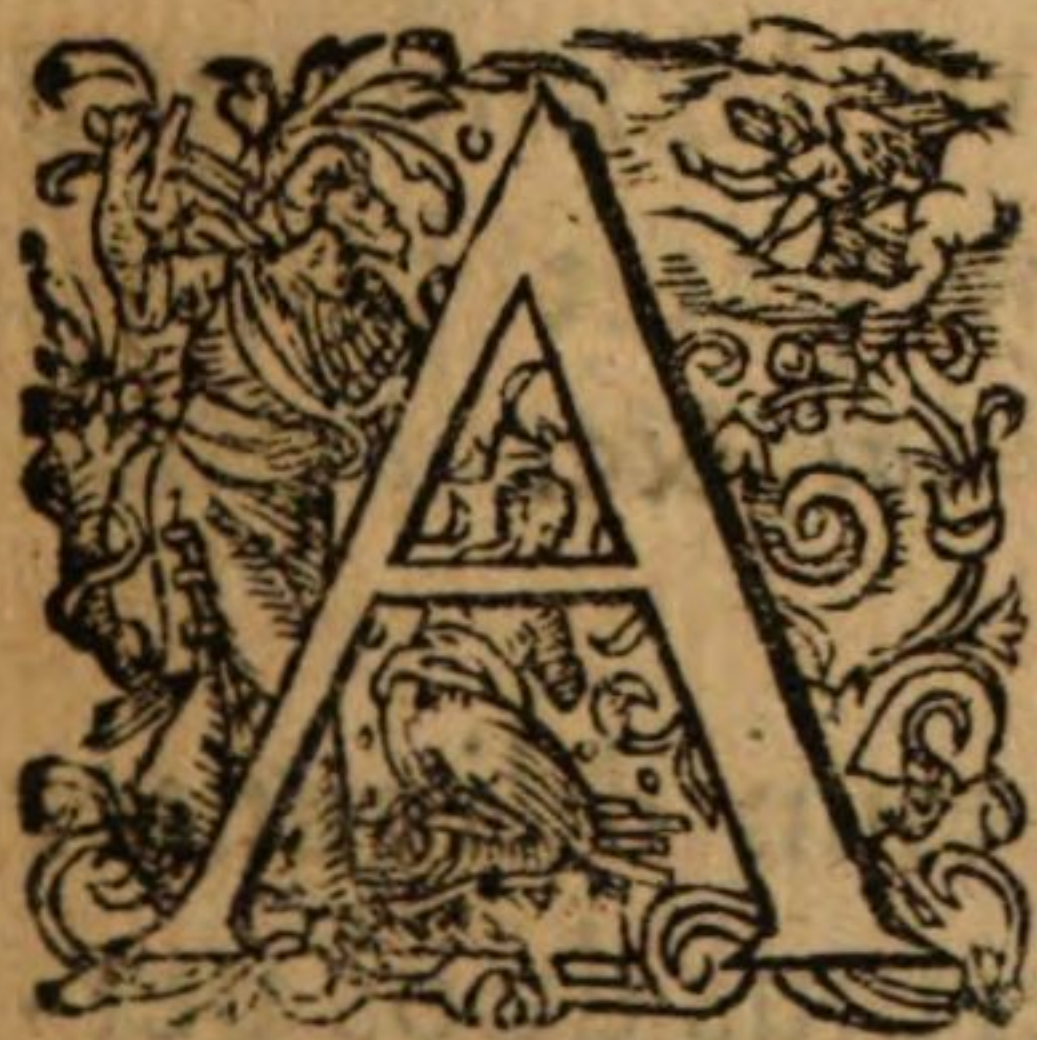
Extat præterea præclarum Seruij responsum apud Paulum in l. Nam & Seruius D. de negot. gest. relatum ab Alpheno eius auditore lib. xxxvij Digest. de tribus Lusitanis, quorum vnus ea conditione missus, vt pecuniam pro tribus afferret, & nisi rediisset, vt duo pro eo quoque pecuniam darent, isque reuerti noluiisset, & ob hanc causam illi pro tertio quoque pecuniam soluissent; æquum esse, Præto-rem in eum reddere iudiciū. Quare opinor vel Seruium libros responsum scripsisse, vel responsa Seruij ab Alpheno collecta esse. quod etiam facile coniici potest ex §. item scriptum legis actione D. pro socio. sicut & ab Aufidio in l. cum duobus §. fin. D. pro socio, & ab Atteio. Fit etiam mentio frequens responsum Seruij à Iuris autoribus, vt ab Pōponio in l. 57. D. de legat. iij. & ab Vlpiano in l. 58. D. eod. dictio enim illa *rescriptum est*, de responso Seruij interpretanda est ex l. 4. D. de auro & arg. leg. vt recte notauit Cuiacius lib. 12. obseruat. cap. 8.

Ad edictum lib. duos) quos ad Brutum scripsit, eosque perquam breuissimos fuisse testatur Pomponius dicta l. 2. D. de orig. Iur § ex his. Sic & Iulianum, librum ad Edictum breui libello complexum esse scribit Iustinianus in Orat. 1. ad Se-

natum. Ad hos autem referenda sunt illa quæ ex Seruio lib. 1. ad Brutum recenfer Vlpianus lib. 28. ad Edict. in l. 5. D. de Instit. act. Complures etiam alios libros Seruius scripsit quos Cercinnæ confectos testatur idem Pomponius loco supracitato, quæ quidem est insula Siciliae proxima : sed hos ad ius Ciuile non spectasse, certum ex his quæ diximus in Gallo Aquilio. Iuri enim Ciuili Seruius non dedit operam, nisi postquam ex Athenis, Rhodo & Cercinna Romam reuersus est. Zafius scribit librum à Seruio compositum *de claris Iurisconsultis*. Festus testatur eum consuluisse M. Varronem quæ significatio verbi *fauisse* in iure Censorio esset. Interpretationem ad xij tabulas edidit : quod ex l. 237. D. de verb. signif. colligitur, si cum eius inscriptione conferatur : cōstat etiā illud ex variis locis Festi, apud quem legimus Seruium Sulpitium hæc verba xij tab. *pedem struit*, interpretatum esse, *fugit*, sic & illam legem *Sanatibus idem quod fortibus esto iuris* & illam *Si vindiciam falsam tulit*.

C. AVLVS OFILIVS.

Vdiui quosdam existimantes in l. 2. D. de orig. Iur. in auditorū Seruij enumeratione *Alphenus, Varus, Caius, Aulus Ofilius*, dictionem *Caius* delendam esse, quod nescirent quis esset hic Iurisconsultus : tum etiā hac ratione moti, quia si Caius inter illos admitteretur, vndecim reperirentur, non decem vt vult Pomponius. Ridiculam tamen eorum opinionem semper putavi, donec prodiit in lucem Iacobi Cuiacij commentarius in dictam legem secundam, in quo idem ab eo probatū legi. Illius enim

viri autoritas, quæ plurimum apud me in Iurisconsultorum interpretatione valet, vt attentius hæc considerare fecit. Nihil tamen inueni, quod me ad reiiciendam hanc dictio- nem impelleret. Quinimo retinendam necessario iudicaui, expuncta tamen virgula illa, quæ post Caium ponitur: ita vt *Caius* non sit hoc in loco Iurisconsultus, sed prænomen Auli Ofilij atque hoc modo legatur. *Caius Aulus Ofilius*. Sicque in Pandectis Gregorij Haloandri scriptum est. Licet enim *Au- lus* prænomen sæpissime sit: aliquando tamen pro nomine fa- miliaæ vsurpatur, eodem modo quo Paulus; & vt legitur in Epitome lib. 10. Valerij Maximi per C. Titum Probum fa- cta, multa quæ olim prænomena fuerunt, cognomina postea facta sunt: sicut in ipso Tito Probo obseruatur. Nam Titi nomen, quod alij pro prænomen habent, ipsi cognomen est. Seruij autem discipulus fuit Ofilius, & Cæsari familiaris, eū- que in equestri ordine perseuerasse scribit Pomponius d. l. 2. D. de orig. inter discipulos Seruij plurimum autoritatis ha- buit: eodemque tempore quo Trebatius & Casellius vixit: sed Ofilius utroque doctior fuit. Reliquit autem libros de Iure Ciuili plurimos qui omnem partem operis fundarent.

De legibus Vicesimæ.] De quibus eum primum conscripsisse testatur Pomponius d. l. 2. De vicesima autem hæreditatum, has leges interpretandas supra in Æmilio Macro diximus, quæ ad legata etiam refferri debent vt ex Dione patet lib. 55. *ἡ εἰκοστὴ τῶν τε πλήρων, καὶ τῶν δωρέων ἀπὸ τῶν οἱ τελευταῖοις πρὸς, &c.*

De Iurisdictione.

Ad Edictum prætoris.] Ad quod primum eum diligenter scripsisse tradit Pomponius. nam ante eum Seruius duos per- quam breuissimos libros ediderat. Apparet etiam Ofilium ad Edictum prætoris scripsisse ex Vlpiano in l. 1. D. ne quis eum qui in ius vocat. est.

Libros actionum] Ad quos referri debent quæ ex l. in causæ

§. Ofilius D. de minor. 25. annis in l. item si §. si obstiterit D. ad leg. Aquil. & in l. 1. §. quod si D. de exercit. arct. citatur 15. & 16. in l. qui penum D. de penu leg.

Ad Atticum] familiarem scilicet illum Ciceronis, ad quem extant tot epistolę scriptę. Ad Atticum autem scripsisse colligitur ex l. quod nos D. de verb. signific. Ex qua intelligi potest verborum proprietati anxie eum studuisse. Ex quo genere sunt illa, quę de tugurij appellatione referuntur. in l. tugurij eod. tit.

Iuris partiti lib. 5.] Ex libro quinto desumpta est quę ex Ofilio Vlpianus tradit in l. lignum §. si lignum D. de legat. 3. de carbonum appellatione, cuius tamen nomen omissum est in l. carbonum D. de verb. signif. sed ab eodem Ofilio desumpta est. nam hę ambę leges, sunt Vlpiani ex libro vicesimo quinto ad Sabinum.

Sunt ex aliis eius scriptis in Pandectarum libris, dispersa quędam velut semina suę eruditionis, qua lucem attulit iis rebus, quę obscure & confuse ab aliis dicebantur in l. 2. §. si naus ad Rhodiam legem de iactu in l. 1. §. sed etsi D. de aqua pluua arcenda l. Iulianus D. de manumiss. testam. l. 1. §. apiscimur D. de acquir. vel omitt. hered. in multis denique aliis Pandectarum capitibus, quę enumerare nimis longum esset. Ceterum Marcus Tullius lib. 7. Epistolarum ait, Ofilium existimasse tabulas testamenti non esse eas, quas instituisset is qui factionem testamenti non habuerit.

AUFIDIUS NAMUSA.

Vfidius Namusa inter decem Seruij discipulos numeratur à Pomponio in d. l. 2. D. De orig. iur. ex quibuseum octo solum edidisse libros cōstat : quorū omnes qui fuerunt libri, digesti sunt ab Aufidio Namusa in centum quadraginta libros. Ideoque verba Vlpiani lib. 20. ad Sabinum in l. quæsitum D. de instrum. leg. *Et ita Seruium respondiſſe auditores eius referunt* explicanda sunt, in his libris scilicet qui ab Aufidio Namusa digesti sunt. Verisimile enim est, Iurisconsultos vocasse librum illum, in quo libri auditorum Seruij compilati erant *Auditores Seruij* : Sicut nos librum qui ex multis Grammaticis Latinis compositus est, *Auctores linguæ Latine* appellamus: Atq; ita interpretanda lex 6. D. de dote præleg. Namusa autem noster is est, cuius meminit Paulus in l. in summa §. apud Namusam D. de aqua pluuiæ arc. atque is Aufidius quem citat Vlpianus in l. cum duobus §. fin. D. pro socio, cuique à Iauoleno tribuuntur libri regularum in l. apud Aufidium D. de opt. leg. namque Aufidium Tuccam nihil quicquam de Iure conscripſisse facile asseuerauerim. Alius autem Aufidius fuit Antonini Imperatoris temporibus, ad quem Antoninus Prisco & Apollinari Coss. scripsit, ut apparet ex l. 2. C. de necessar. seru. Cæterum filiam Aufidiam habuit, quam in adoptionem dedit, cuiusque causam Seruius Sulpitius orauit & defendit, cum patre adoptiuo mortuo, ipsa ut filia, se hæredem eius diceret : hocque ei negaretur, ut coniiicio ex Festo in verbo *emancipatus*.

CAIVS ATEIVS PACVVIVS.

Abeo in l. auus §. pater D. de iure dot. ait Ateium scripsisse, Seruium respondisse. Si pater centum nomine dotis dari promisit, item cum commodissimum erit, cum primum sine turpitudine & infamia dici possit debere. Ex qua lege satis constat, Ateium illum fuisse nostrum Seruij auditorem: quanquam non sim nescius, quosdam *Anteium* legere. Qua in lege, si Cuiacio credimus ad tit. 6. Vlpiani, verbum *doti promisit* Pacuuij Ateij non est, sed Triboniani: cum Atteius scripsisset *doti dixit*. Inusitata enim loquendi formula, hic & aliis locis Pandectarum, Tribonianus hoc verbum ita supposuit, vt in l. 31. §. 1. & l. 44. §. 1. D. soluto matrim. l. 31. in fine D. de nouat. cæterisque legum capitibus quæ Pandectas legenti cuique occurrent. Sed vt verum fatear, credibile non est, Tribonianum tot locis manum suam adhibuisse, & in vnius verbi expunctione tot in autoribus laborasse. Colligitur autem Pacuuium partem illam Edicti de commodato interpretatum esse, ex Vlpiano in l. 1. D. commod. qui hoc solummodo in huius Edicti interpretatione notandum censet, quod cum is qui Edictum conceperat *commodati* fecisset mentionem Pacuuius *viendi* fecit.

C I N N A.

Innam à Seruio profecisse supra diximus ex Pomponio in dicta l. 2. D. de orig. iur. Quis autem fuerit, nō parui negotij est scire. Cassiodorus in Chronicis Cinnam Cōsulem cum L. Valerio commemorat anno ab vrbe condita 758. temporibus Octauiani Augusti Cæsaris. quem quidem Cinnam nostrum fuisse, si aliquid coniiicere licet, dicere possumus. Seruij enim discipulos ea ætate vixisse certum est: huius Consulatu Augustus Cæsar pater patrię salutatus est, vt testatur Ouidius in Fastis. Cuspinianus hunc Cn. Cinnam eundem esse putat cum L. Cinna, de quo loquitur Seneca lib. 1. de Clementia, solumque in prænومine erratum. Hic autem Cn. Cinna magnus, sic enim à Dione appellatur, filius fuit Cinne cuius meminit Appianus, quo prætore Cæsar interfectus est, quique apud populum Tyrannicidas laudauit, censuitque eos è Capitolio, tanquam patrię liberatores, libertatisque vindices, maximis cum honoribus euocandos. Seneca enim tradit Cinnam, de quo scribimus, contra Augustum coniurasse. Quapropter verisimile est, eum hoc à patre odium contra Cæsaris partes, & familiam, quasi iure hæreditario accepisse. Cæterum Volaterrano non adhæreo, qui hunc, Cinnam non esse putat, sed legendum *Paternum* dicit; nec Zasio, qui *Porcinnā*, allucinati his verbis *Pater Cinna*, non animaduertentes, hanc vocem (*Pater*) separatam esse, à nomine *Cinna*, coniunctamque cum *Antistio*: scilicet vt *Labeo Antistius Labeonis Antistij pater* iunctim legatur, & *Cinna* separatim postea ponatur,

tanquam alter Seruij discipulus. Nā vt hic Antistius ab aliis discernatur, hoc nomine patris notatur: sicut & designationis causa C. Antistius Vetus vocatur à Iulio Frontino lib. 2. de aquæduct. Alium autem à nostro Iurisconsulto existimo Cinnam poetam, qui Smyrnā scripsit, cuius meminit Quintilianus lib. 4. Institut. orator. & Catullus his versibus.

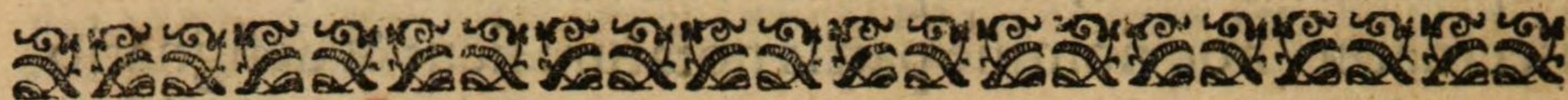
Smyrna mei Cinnae nonam post denique messem

Scripta fuit, nonamque edita post hyemem.

Et Priscianus libro 6. cuius versum profert

At scelus incesto Cinyrae crescebat in aluo.

Hac autem ratione maxime moueor, vt alium existimem, quod noster Augusti ætate vixerit: Poetam vero, ante Augustum vixisse colligo, quod L. Crassitius Pasides, siue Pāsa commentarium in eius Smyrnam ediderit, quem temporibus Augusti vixisse apparet, & adhuc adolescentis. Iulij enim Antonij Triumviri filij præceptor fuit, vt scribit Suetonius in libello de illustribus Grammaticis. Hanc autem differentiam notandam duxi: ne quis errore nominis deceptus, Iurisconsultum pro poeta acciperet, exemplo plebis Romanæ, quæ in funere C. Cæsaris errore nominis decepta, C. Heluium Cinnam, quem poetam diximus, interfecit, quasi esset Cinna Prætor quem patrem Iurisconsulti nostri docuimus, vt autor est Suetonius in Iulio. Scripsit autē de Iure Ciuili, & eius scripta memorat Iauolenus in l. quibus diebus §. 1. D. de condit. & demonstrat. & Vlpianus in l. denique D. de ritu nupt. qui ait *Denique Cinna scribit eum qui absens accepit uxorem, denique rediens à cena iuxta Tyberim periisset, ab uxore lugendum responsum est.* Quod responsum referendum est ad Seruium Sulpitiū. Eius enim respōsa ab auditoribus suis tanquam Oracula, vt à Pythagoræis Pythagoræ verba pro lege & autoritate, proponebantur.

P V B L I C I V S G E L L I V S.

Hic etiam vnus est ex decem Seruij discipulis
 & auditoribus autore eodem Pomponio in
 dicta l. 2. Male autem Hotomanus in des-
 criptione Iurisconsultorum, Publicolam
 Gellium pro Publicio legendum esse dicit.
 Opinor enim Publicium esse illum, cuius
 fit mentio in l. 2. §. sed & si sint. D. ad Senatusc. Tertyll. & in
 l. sub diuersis de condit. & demonstrat. Publicium autem,
 Prætozem fuisse testatur Iustinianus Tit. de action. in Insti-
 tut. & Urbanum cum M. Iunio Cicero in Orat. pro Cluētio
 à quo Publiciana actio in Edicto proposita est, siue Publicia-
 num iudicium, vt loquitur Caius in l. 13. D. de Public. in
 rem act. Hoc autem Publicianum Edictum interpretatus est
 Vlpianus lib. 16. ad Edictum, & Paulus lib. 19. fuit enim in
 Edicti compilatione à Iuliano positum, cuius Edicti verba
 ab Vlpiano referuntur in l. 1. D. de Publiciana. *Si quis id quod*
traditur ex iusta causa, non à domino & nondum usucaptum petit,
iudicium dabo. Verba enim l. 7. Prætor ait, qui bona fide emit,
 non solum illius Edicti non sunt, vt notauit Glossa: sed ne
 quidem Publicij.

L. T V B E R O.

Omum nomenque Tuberorum laudat Cicerō in Orat. pro Q. Ligario: non tamen Luciū sed Q. Tuberōnem virum patritium illum esse puto, quem Pomponius in dicta l. 2. doctissimū habitum fuisse Iuris publici, & priuati, & complures vtriusque operis reliquisse scribit, vt in Tuberone docuimus. Hic autem Lucius Tubero fuit, qui Prætor vrbanus renunciatus est, de quo memorandum scribit Plinius lib. 10. Natur. histor. cap. 18. in capite Prætoris vrbanī. L. Tuberōnis in foro iura pro Tribunali reddentis, auem picū Martium sedisse, ita placide, vt manu prehenderetur: respondere tunc vates, exitium Imperio portendi, si dimitteretur: si exanimaretur Prætori. Ille autem protinus conuersus, nec multo post impleuit prodigium. Ex quibus emendandum puto locum Varronis ex lib. 3. de vita Pop. Romani qui citatur à Nonio Marcello in verbo *Picūnus*. *Pedius Petus cum esset Prætor Vrbanus, & sedens in sella curuli ius diceret populo, Picus Martius aduolauit, atque in capite eius assedit.* Legendumque *Aelius Tubero cum esset Prætor Vrbanus &c.* Ælij enim, Tuberones dicebantur; vnde cum apud Valerium lib. 5. cap. 6. idem de Aelio prætore scribi legimus, de hoc Aelio Tuberone intelligendum est. Quapropter male Volaterranus lib. 13. hūc prætorem, Cælium Pontium vocat: vnde & inscriptio illa quæ affertur ab Onuphrio lib. 2. fast. mendum etiam habere videtur

Cereri Aug.

Matri Agr.

L. Bennius primus

Mag. pagi

Bennia primigenia

Magistra fecer.

Germanico Cesare ij.

L. Seio Tuberone

Coss.

Dies sacrificij xiiij. Cal. Mai.

Et ita restituenda *L. Aelio Tuberone*. Non mirum autem, si hoc Tuberoni populo ius reddenti contigerit, malique omnis augurium fuerit. Suetonius enim in Vitellio cap. 9. narrat, cum Viennę pro Tribunali iura redderet Vitellius, galinaceū supra humerū, ac deinde in capite eius astitisse: quod ei infœlix exitus & mortis suę augurium fuit. Quamuis apud Christianos columbę volatus, fœlix faustumque signum fuerit. Tradit enim Nicephorus Calixtus Ecclesiast. histor. lib. 5. cap. 26. Fabiano qui Romę in Ecclesia cum aliis ad creandum Pontificem conuenerat, columbam ad caput aduolasse, subitoque ab omnibus Episcopum nominatum, & in trono collocatum fuisse. Sed vt ad Tuberonem reuertar, nescio an is fuerit qui libros historiarum scripsit, quorum 14. affert Nonius Marcellus in verbo *luxuriabat*: Eum tamen *L. Tuberonem* potius existimarem. Huius autem Tuberonis meminit Vlpianus in l. 2. D. de vsu & habitat. & in l. stipulationes D. de verb. obligat. ex Celso lib. 38. Digest. refert Tuberonem existimasse, vbi quid fieri stipulemur, si non fuerit factum, pecuniam dari oportere: ideoque in hoc genere diuidi stipulationem.

C. TREBATIVS TESTA.

Aius Trebatus Q. Cornelij Maximi auditor fuit teste Pomponio. sic enim in d. l. 2. de orig. iur. cum Goueano homine acris iudicij & ingenij legere malo, quam vt vulgo *qui idem Cornelij*. Fuit etiam M. Tullij Ciceronis maxime familiaris, vt ostendunt plures eius ad Trebatium scripte epistole, & liber Topicorum: tantaque innocentie & iusticie existimatione floruit, vt probiorem hominem, meliorem virum eo neminem fuisse prædicet Tullius Epist. 5. l. 7. in amicitiam Cæsaris, Ciceronis commendatione peruenit. quã vero accurata fuerit ea commendatio, qui scire voluerint, intelligent ex d. 5. epistola, & ita Cæsari coniunctus semper fuit, vt eum in expeditionibus sequutus sit, vt in Gallica: quamuis in Britanniam cum Cæsare profectus non sit, qui Tribunatus commoda dempto labore militiæ ei offerebat, vt eius colloquutione vti posset. Qua ex re colligere possumus Trebatij tenues fortunas fuisse: quod constat etiam ex Ciceronis verbis. *Balbus*, inquit Trebatium alloquens, *mibi confirmavit te diuitem futurum, id virum Romano more loquutus sit, bene nummatum te futurum, an quomodo Stoici dicunt, omnes esse diuites qui cælo & terra frui possunt* & in alia epistola hoc festiuo ioco *Treuiros vites censeo, audio capitales esse, mallet auro, argento, ære essent*. Treuii enim Galliæ Belgicæ populi, vt scribit Cæsar de bello Gallico, quos capitales appellat, quod hostium frequentem numerum neci tradiderant, alludens ad Treuiros Romanorum Magistratus, qui capitalibus iudiciis præerant. Ait igitur vitandos esse treuiros illos, cum ca-

pitales sint, Trebatio imbelli militaremque animum non gerenti: malleque se hos Treuiros Belgicos, auro argento & ære esse, alludens semper ad Magistratus Romanos. Erant enim alij Magistratus Treuiri pecuniæ cudendæ, qui ita inscribebantur III VIRI A.A. F. F. i. auro, argento flando feriendo, vt recte notat Petrus Bembus, quos Triumuiros Monetales vocat Pomponius l. 2. D. de orig. iur. post Cannensem cladem anno tertio belli Punici, rogatione Minutij Tribuni plebis creatos, teste Liuius lib. 6. Ait itaque Tullius Trebatium alloquens, hos Treuiros non capitales, sed monetales esse, qui illi nummos cudere iuberent, vt amplissimæ pecuniæ fieret dominus. Fuit autem in Iure Ciuili singularis eius memoria, summaque scientia ita vt Scæuolæ nomen meruerit. Sic enim Tullius eum vocat ad Atticum & Epistolarum ad familiares lib. 7. multosque doctrinæ suæ sectatores habuit, siue vt loquitur idem Tullius lib. 7. Epist. 5. *Familiam duxit*. Sic enim recte Victorius legit. Quamobrẽ si quis ex eo natam Proculeianam sectam dixerit, non errabit. Labeo siquidem ab eo institutus est autore Pomponio dicta l. 2. de origine iuris, & multa in suis posteriorum libris à Trebatio accepisse videtur ex l. Labeo l. fundi partem D. de contrahen. empt. Veruntamen ab eo interdum dissentiebat, in l. 1. §. si dolum D. de peric. & commodo rei vend. in l. si vitem D. quod vi aut clam, in l. liber homo D. de acquir. rerum domin. quandoque addebat, vt in l. Iulianus §. hoc præterea D. de peric. & commodo rei vend. in l. fin. de cloacis. Quare cum veteres aliquid dicere in Pandectis legimus, hoc de Trebatio, & Labeone, frequentissime intelligendũ est. Trebatijs inter veteres Iurisconsultos à nouissimis numeratur. Vnde Ammianus Marcellinus lib. 38. de aduocatis loquens sic scribit *Hi vt alius iura callere videantur, Trebatium loquuntur*, Cæterũ Iustinianus in §. 1. de iure codicil. in institut. refert

refert cum Augustus de codicillorum viribus dubitaret, qui antea in vsu non fuerant, conuocasset sapientes viros, inter quos Trebatium, cuius tunc maxima autoritas erat, an & alienus à iuris ratione vsus esset, recipique hoc possit: Trebatium suasisse Augusto, quod vtilissimum ac necessarium ciuibus esset, propter magnas & longas peregrinationes quæ apud veteres fuissent, vbi si quis testamentum facere nō posset, codicillos posset. Præterea huius diligentia, memoria interdicti à Prætore dati ab obliuione vindicata est, ne vis fieret dominis quo minus sua tollerent, auferrent: si modo damni infecti repromitterent: cum Tyberis abundasset, & multas multorum res in aliena ædificia retulisset l. hoc amplius §. de his D. de damno infecto. Exercuit etiam Trebatium quæstio illa, quam vulgarem Vlpianus vocat in l. vulgaris D. de furt. *An is qui ex aceruo frumenti modium sustulerit, totius rei furtum faciat: an vero eius tantum quod abstulit.* existimante Trebatio, totius rei furtum committi. Nam inquit, & qui aurem alicuius tetigit, totum videri eum tetigisse. Attamen Vlpianus putabat, in tantum eos furti teneri, quantum abstulerunt: cuius tamen sententiæ Vlpianus rationem non tradit. Sed puto hac in re distinctione vtendum: vel res cuius pars surripitur, illius naturæ est vt eius surreptione partis, tota res vicietur, tunc certe Trebatij opinio Ofilium sequentis vera est: quia tota res inutilis est domino. Vnde qui lancem rasit, totius fur est, & furti tenetur ad id quod domini interest, apud Paulum in l. 22 §. qui lancem D. de furt: Vel res cuius pars suscipitur illius conditionis est, vt parte surrepta, reliqua integra maneat & sana, & tunc opinio Vlpiani præualet, vt in aceruo frumenti, si quis ex eo modium sustulerit eum enim in tantum furti teneri actione, solummodo quantum abstulerit verum est, quo ex Vlpiani loco apparet Trebatium in his quæstionibus furtorum dissoluendis se exer-

cuisse, quod etiam ex Cicerone epist. lib. 7. colligere licet, qui scribit à Trebatio inter scyphos hanc controuersiam agitatam esse. *Possset ne hæres quod furtum antea factum esset, recte furti agere.* Tantam autem Trebatius in respondendo vanam ostentationem, inanemque gloriolam habebat, vt sæpissime quæ plerique ante eum dixerant, neminem præter eum sensisse audacter profiteretur, vt ex his verbis Ciceronis lib. 7. epist. ad familiares apparet. *Tamen id caput, inquit ad Trebatium scribens, ubi hæc controuersia est notavi, & descriptum tibi misi, vt scires id quod tu neminem sensisse dicebas, Sex. Aelium M. Manilium M. Brutum sensisse.* Quod multorum huiusce ætatis vicium est (vitium enim malo quam malitiam nominare) qui suo nomini ex aliorum laudibus, libare laudem volunt. Cæterum Labeo, Ofilius, Cascellius, Trebatius, quandoque eadem de re cōsiliū præbuerunt in l. cum filio D. de vulg. & in l. si mandauero §. si curator D. mand. quandoque Trebatius, Ofilius, & Labeo sine Cascellio in l. quid tamen D. de recept. arbit. quādoque Ofilius, & Trebatius in l. si quis §. si quis D. communi diuid. Fuit autem alius ab hoc nostro Trebatio, is cuius meminit Vlpianus in l. 5. D. de petit. hered. cui D. Hadrianum rescripsisse tradit: hocque constat tum ex serie temporum, cum ex eorum cognomine, quod illi Sergianus erat: nostro vero Testa. Multa vero de Iure Ciuili scripsit opera. Pomponius enim in dicta l. 2. D. de orig. iur. scribit cōplures Trebatij sua ætate libros extitisse, sed minus quam aliorū frequentatos esse. Certum quidem est eum scripsisse

De Religionibus lib. duos. qui citantur à Macrobio lib. 3. cap. 6. Saturn. & quorum secundum Gellius lib. 6. cap. 12. affert. Ad eos pertinere arbitror, quæ de Trebatio Vlpianus tradit in l. & si quis §. si quis D. de Relig. & sumpt. fun.

AVLVSCASCELLIVS.

Vlum Cascellium numerat Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. inter præclaros viros, qui Iuris Ciuilis populi Romani scientiam professi sunt: quam à Volcatio accepit autore Plinio lib. 8. Natur. histor. ca. 40. Quamobrem locum illum Pomponij in d. l. 2. D. de orig. iur. *Fuit Aulus Cascellius Quintus Mutius Volosij auditor*, quẽ corruptum quamplurimi varie restituerunt: sed semper inepte, non emendandum puto, vt fecit Antonius Augustinus *fuit Aulus Cascellius Q. Mutij Volosij auditor*. Quãuis hanc emendationem à Iacobo Cuiacio approbatam esse, & sequutam repererim in notis ad dictam legem secundam. Sed hanc genuinam & puram, pace tantorum virorum dixerim, huius loci lectionem existimo, *fuit Aulus Cascellius Q. Mutij, & Volcatij auditor*. vt duos præceptores in iure habuerit: primum Q. Mutium Scæuolam, deinde eo mortuo Volcatium audiuerit, vt ex loco supracitato Plinij apparet. Nam Pomponium de duobus loquutum fuisse, denotant satis subsequencia eius verba *Denique in illius honorem, &c. i:* non proxime nominati præceptoris, sed alterius. Fuisse præterea Cascellium actorẽ causarum probabilem, atque in precio habitum scribit Horatius lib. de arte Poetica, minime tamen cum Messala comparandum. Facetum quidem, elegantem, & festiui sermonis fuisse testatur Macrobius lib. 2. cap. 6. Saturnal. eum tamen seueri & infracti animi fuisse hic locus Valerij Maximi ex lib. 6. cap. 2. desumptus, satis ostendit. *Cascellius inquit vir iuris Ciuilis scientia clarus, quam periculose contumax. Nullius enim aut gratia*

aut autoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum quas Triumviri dederant formulam componeret. Hoc animi iudicio, victoriæ eorum beneficia extra omnium ordinem legum ponens. Quo loci obiter adnotabo *Cascellius* recte legi, non *Cesellius* ut vulgo: licet apud Aulum Gellium lib. 9. cap. 14 recte *Cesellius* legendum putē. quia is est alius ab hoc nostro *Cascellio*, eumque credo esse *Cesellium Vindicem*, cuius mentio fit ab eodem Gellio lib. 2. cap. 16. qui commentaria lectionum antiquarum composuit. Quod autem ad *Cascellium* attinet, is cum multa de temporibus Cæsaris loqueretur, & amici ne id faceret monerent: duas res quæ hominibus amarissime videntur, magnam sibi licentiam præbere respondit, senectutem, & orbitatem, Valerio Maximo autore loco supra citato. Ex quibus in senectute eum orbem fuisse, tanquam alterum Appium Claudium colligimus. quæ quidem nimia libertas temporibus illis non congrua, eum intra Quæsturam retinuit. Cæterum alium ab hoc nostro, Iurisconsultum prædiatorem *Cascellium* esse puto, ad quem & ad Furium, Scauolam Augurem cum de iure prædiatorio consuleretur, consultores suos reiecisse scribit Cicero in orat. pro Cornelio Balbo, & ut à Valerio Maximo refertur lib. 8. cap. 13. his verbis. *Q. Scauola clarissimus legum vates, & certissimus, quotiescumque de iure prædiatorio* (Sic enim non ut in Codicibus Basileæ impressis *iure prætorio* legendum esse Ciceronis locus satis ostendit) *consulebatur ad Furium, & Cascellium, qui huic scientiæ dediti erant, consultores reiciebat: quo quidem facto moderationem suam magis commendabat, quam autoritatem minuebat.* Fieri enim non potest quin, cum in Pandectis tantus de *Cascellio* sermo sit, quædam in his apparerent vestigia, quæ *Cascellium* huic prædiatoriæ scientiæ operam dedisse ostenderent. Ratio etiam seriesque temporis me mouet, ut nostrum ab illo prædiatorio alium esse putem, quem coætaneum *Q. Scauolæ Auguris* fuisse certum est, & Cicerone

adhuc adolescente obiisse, ex eius Dialogo de amicitia: Cascellium autem nostrum tempora Augusti Cæsaris attrigisse. Simileque veri non est Cascellium prædiatorem tandiu vixisse, cum à morte Scæuolæ Auguris, ad victoriam vsque Triūuiratus, sexaginta fere anni numerentur, quod Cicero clare demonstrat in Orat. pro Balbo. Id enim quod supra retulimus, tanquam antiquitatis exemplum affert. Dicendum itaque est Cascellium prædiatorem, patrem Auli Cascellij fuisse. Auli etiam fit mentio in l. 14. D. de hæred. instit. quem Aulum Cascellium esse putat vir doctissimus Cuiacius in Not. quas in hanc legem edidit. Verum vt ab eo dissentiam, veritas ipsa cogit. Hic enim locus, *Vt Labeo libro 4. posteriorum scribit. Nec Aristo, vel Aulus, ut pote probabile notant*, sine dubio mendosus est. nunquam enim alibi Cascellius in Pandectis, Aulus tantum nominatur. Deinde Cascellium Labeone antiquiorem fuisse, senemque Augusti tempora tantum attrigisse legimus. Quamobrem ad Labeonem eum scripta edidisse dici non potest: neque eius rei apud autores vlla extant vestigia. Præterea temporibus Vlpiani nulla alia extabant Cascellij scripta, nisi vnus liber benedictorum. Existimo itaque hac in lege pro *Aulus, Paulus* legendum, sicque exaratū est in Codicibus Fradrini. Quam lectionē ratio ipsa confirmat. Paulus enim notas ad libros *Περὶ Δικαίων* Labeonis scripsit, vt supra in Paulo docuimus. Hæc autem verba (*Nec Aristo vel Paulus ut pote probabile notant*) de notis ad libros Pithanon, i: probabilium intelligenda sunt: quoniam cum ad libros probabilium notas ederent Iurisconsulti, notabant ea quæ probabilia non erant. Ex quibus recte etiam auguramur superiora verba *Labeo libro 4. posteriorum* deprauata esse, reponendumque *libro 4. Pithanon*. Cascellij etiam cuiusdam meminit Martialis lib. 7. Epigram. Auli autem Cascellij prudentiæ & in Iure Ciuili scientiæ extant in Pandectis monu-

menta, & Iauoleni testimonio eum de iure consultum sæ-
 pissime fuisse manifestum est, & Quintilianus libro 6. cap. 6.
 instit. orator. Consultori cuidam Cascellio dicenti, nauem
 diuidere volo: perdes, respondisse eum scribit: & Iauolenus
 in l. hæres D. de legat. in duabus statuīs marmoreis cuidam
 nominatim legatis, itemque omni marmore: nullam statuam
 marmoream, præter duas, Cascellium putasse deberi testa-
 tur. Et quanquam Ofilius, & Trebatius contra sentirent:
 Labeo tamen Cascellij sententiam tutatus est; contrariam
 sæpe Ofilius à Cascellio tenuit & discrepantem. Non enim
 conueniebant in significatione verbi *Expensæ*. Hic enim aie-
 bat precium fundi deberi: Ofilius negabat precium signifi-
 cari, vt apparet ex l. quibus diebus D. de condit. & demō-
 strat. Cæterum ne nimis in Cascellio immorari videar, festi-
 uum & iocosum eius responsum tantum afferam. Cum enim
 lapidatus à populo Vatinius gladiatorium munus ederet,
 obtinuit vt Ædiles ediceret, ne quis in arenam nisi pomum
 mitteret. Tunc Cascellius consultus à quodam, an nux pinea
 pomum esset: respondit ei, si in Vatinium missurus es, po-
 mum est, vt scripsit Macrobius lib. 2. cap. 6. Saturnal. pomi
 enim verbo contra communem sensum, omnem fructum tā
 duri, quam mollioris corticis significari, videtur existimasse:
 sicut Apostoli in Canone 4. verbum Græcum ὀπωπά sumpse-
 re. Cascellius autem plura scripta edidit, quæ tamen perire,
 præter

Benedictorum lib. vnum] qui extabat adhuc temporibus
 Pomponij, vt ipse testatur in dicta l. 2. D. de orig. iur. ad
 quem librum pertinent, quæ ex Cascellio referuntur in l.
 in vsu D. de rerum & verb. signific. & in §. sed & si, l. i. quod
 vi aut clam.

CAIVS FLACCVS.

Aium Flaccum Paulus in l. Massurius D. de verborum signif. librum de iure Papyriano scripsisse tradit. sic enim legitur in vulgatis codicibus: quanquam Iacobus Labitus Grauium Flaccum legendum putet. Grauij Flacci meminit Festus in verbo *ricæ* multisque aliis in locis, & Macrobius i. Saturn. cap. 18. citatur etiam ab Arnobio lib. 3. eumque Grauium Flaccum Licinianum vocari reperio. Grauij cuiusdam mentio fit apud Plutarchum in Sylla, quem per satellites strangulari Sylla iussit, quem ærarij publici curam, ex hoc loco habuisse suspicari possumus, & Cicero in Bruto Q. Grauij præconis meminit, cum quo L. Tincā facetissimū hominem, dicacitate certasse scribit. Eius doctrinæ nulla alia extant monumenta.

FVLCINIVS.

Aulus Iurisconsultus in eius questionis tractatione, *an ex argento surrepto, pocula facta condici possint*, Fulcinium sequutus est in l. an ex argento D. de condict. furtiua. Ex qua, & ex l. Fulcinius D. quib. ex causis in possess. eatur & l. si mulier D. de Relig. & sumpt. fun. (quarum duarum legum Vlpianus autor est) intelligitur, Fulcinium nonnulla quæ ad Edicti explicationem pertinent, scripsisse. Eum etiam de

impensis in rem dotalem factis tractasse apparet ex l. i. D. de impens. in rem dot. fact. si conferatur cum lege impensæ 79. D. de verb. signific.

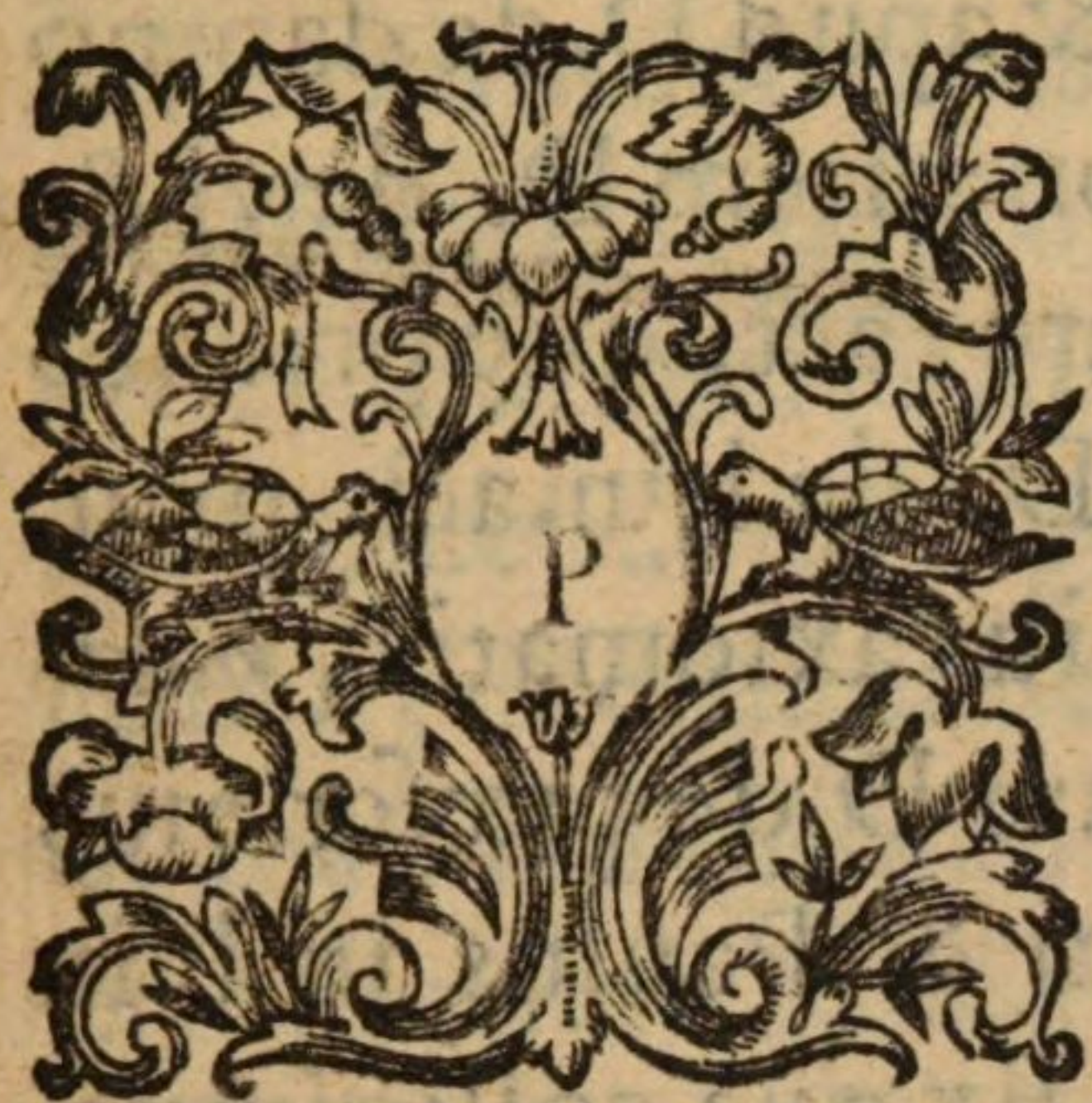

CARTILIVS.

Artilij nomen agnoscitur apud Proculum in l. Cornelius D. de hæred. instit. atque ita Florentiæ legi, Antonius Augustinus l. 3. emendat cap. 6. affirmat : non ut in quibusdam impressis libris mēdose *Carfilius*. Hoc Proculi adductus testimonio idē existimat minime reiiciendum Cartilij nomen in l. si ut certo §. si me rogaueris D. commod. quod multos Typographos fecisse videmus : quamvis Florentiæ ita circumscriptum esse dicatur, ut ea solent quæ respuuntur. Qua in re vehementer ego Augustini laudo iudicium, credoque nimium argutam scriptoris Florentini fuisse sedulitatem. Cum hæc duo capita tantum sint, quæ ex multis ut credibile est monumentis eius memoriam prodere nobis possint. Quare non immerito Cuiacius lib. i. cap. 9. obseruat. scribit, Antonium Augustinum Cartilium ab obliuione vindicasse. Nescio autem an Cartilius noster, sit Cartilius ille Seuerus, cuius meminit Plinius lib. i. epist. quicque amicus Aristonis Iurisconsulti fuisse videtur : sed si noster est, temporibus Traiani eum vixisse constat, & Iustinianus Traiani ad eum rescriptum refert in §. plane de milit. testam. in institut. quod desumptum est ex Florentino. Marci etiam Imperatoris proauus maternus fuit, auctore Capitolino in Marco. Præterea præfecturam vrbis assequutus est, & bis Consul fuit, ut idē testatur. In vetusta inscriptione T. Aurelius Fuluius collega ei tribuitur.

P V T E O L A N V S.

Vteolanus libros Assessoriorum scripsit, quorum primus citatur ab Vlpiano in l. nam & nocere D. de pact. vbi male *Assessorum* quidam putant legi. Equidem liber Assessorum recte non dici videtur, sed de officio Assessorū. Recte autem *Assessoriorum* i: qui de Assessoribus tractat, siue vt Godophredus vult in l. xij. D. de pact. qui de Rebus in assessorio iudicatis tractat. Sabinus etiam librum composuit qui Assessorius vocatur, vt Vlpianus eodem loquendi modo, librum *ἀσσοριον*. Verum non incongruum est, Puteolanum libros Adessorum scripsisse: Sic enim Suetonium libros Prætorum scripsisse, legimus apud Priscianum lib. 8.

V I V I A N V S.

Iuiani meminit Paulus in l. sedet si D. nautæ caup. stabul. Ex qua intelligi potest, scripsisse illum quædam quæ ad explanandam, interpretandamque eam partem Edicti Prætorij pertinebant, in qua nisi Nautæ, Caupones, Stabularij quod cuiusq; saluum fore receperint, restituerint, iudicium se daturū Prætor pollicetur. Nonnihil etiam de primo capite legis Aquiliæ, in quo scriptum erat. *Cæterarum rerum*

præter hominem, & pecudem occisos: si quis alteri damnum facit quid ve
 ssarit, fregerit, ruperit iniuria &c. l. 27. D. ad leg. Aquil. Vide-
 tur præterea ad Edictum Ædiliū Curuliū quædam scrip-
 sisse, ex l. 1. §. apud Viuium, & ex l. quis sit D. de Aedil.
 Edicto. Et ad eam partem Edicti Prætoris, qua de damno
 infecto agebatur in l. fluminum §. item & apud D. de damno
 inf. & de interdicto vnde vj. ex l. 1. §. non autem D. de vj &
 vj arm. Interdictum denique de itinere, actuque priuato
 explicasse apparet ex l. 1. §. Viuius D. de itin. act. priu.
 Vlpianus autem eum auctorem facit huius axiomatis, *habi-
 tationem commodari posse* sed in l. si gratuitam D. de præscr. eius
 sententiam moderauit: quemadmodum & Paulus in l. in
 commodato §. duabus D. Commod. Ex qua colligimus,
 Pomponium quædam in Viuii scripta notasse. Colligerē
 etiam libenter ex l. qui mittuntur 35. D. ex quib. causis
 maior. Viuium ætate Proculi vixisse, vel potius post Pro-
 culum floruisse, & ex Scæuola in l. 14. D. de iure codic. apud
 quem, expositam esse Sabini Cassij, & Proculi controuersiam
 refert.

QVINTVS SATVRNINVS.

Aturninus libros ad Edictum composuit
 quorum decimus citatur ab Vlpiano in l.
 cum aurum §. idem Pomponius D. de auro
 & arg. leg. eius etiam meminit Vlpianus in
 l. si duo §. Marcellus D. de iureiur. in qua
 illum Marcello consensisse refert. Ea autem
 quæ ex Quinto Saturnino desumpsit hac in lege Vlpianus,
 ex libris ad edictum desumpta esse reor. Cæterum cuiusdam

Saturnini mentio fit ab eodem Vlpiano in l. iij. D. mandat. quem nostrum fuisse qui dicet, non aberrauerit. Ex quibus apparet eum Q. Claudij Saturnini nomen habuisse & Præto-rem fuisse: quo Præto-rem Marius Paulus quidā fideiusserat pro Daphnide mercedem pactus ob suam fideiussionem, & sub nomine alterius ex euentu litis cauerat, sibi certam quā- titatē dari. Quapropter ab eo maiores fructus inferre iussus est, & aduocationibus ei interdictum, quemadmodum sæpè interdicebantur apud Romanos, vt apud Plinium lib. 5. epist. 13. Veruntamen Marius ille videbatur velle à Daphni- de mandati iudicio consequi quod erat condemnatus, quasi is iudicatum solui fideiussisset, vt non redemptor litis exti- tisset: atque hac de re DD. fratres adiit, sed rectissimè ab ijs rescriptum est, nullam actionem eum propter suam callidi- tatem habere, quia mercede pacta accesserat ad talem redem- ptionem. Quamobrem hac lege à nobis sic enarrata Vlpiani verba illa deprauata esse, rectè colligimus. *Videbatur autem mihi iudicatum solui fideiussisse, & quasi redemptor litis extitisset, velle à Daphnide mandati iudicio consequi, quod erat condemnatus, sed rectissimè Diui fratres rescripserunt, &c.* Quæ quidem Horomanus lib. 5. cap. 9. obseruat. restituere tentauit, sed non foeliciter. Scru- pulus enim ille menti meæ inhæret dictionem *mihi adul- terinam* esse. Vlpianus siquidem eadem ætate non vixit, qua L. Saturninus, sed longè post DD. fratres, sub Seuero & An- tonio cœpit Iuri Ciuili operam dare: post sub Heliogobalo, & postremo sub Alexandro Seuero maximè floruit. Quo- modo igitur in auditorio DD. fratrum Vlpianus assidere potuerit non video, quinimo certissimum est non assedis- se. Expungenda itaque est hæc dictio *mihi* reponendumque nomen *Marius* quod ignorantia eorum qui in transcriben- dis libris incumbabant, vel cum litteræ vetustate exesæ fuif- sent, ignaro quodam notario, vel Typographo facile fuit

hanc dictionem *mihi* ad constructionem latinarum vocum accommodatam, sed ad mentem Vlpiani ineptam, reponere. Locus ergo Vlpiani ille sic legendus est, *Videbatur autem Marius quasi iudicatum solui fideiussisset, non quasi redemptor litis extitisset, Velle à Daphnide mandati iudicio consequi, quod erat condemnatus. Sed rectissime Diui fratres, &c.* Atque ita sensus huius legis apertissimus est. Cum enim Marius à Q Claudio Saturnino Prætoris maiores fructus, j duplos fructus, ut interpretatur Cuiacius lib. 5. Observat. cap. xxj. inferre iussus erat, quod iniquum videretur Saturnino, eum qui aduocationibus incubebat, redemptorem litis extitisse. Videbatur autem Mario, si tanquam redemptor litis condemnatus esset à Prætoris, quod iudicatum solui fideiussisset apud Imperatores à Daphnide mandati iudicio consequi posse, quod erat condemnatus: sed Diui fratres nullam actionem eum propter suam caliditatem habere rescripserunt. Saturnini pleræq; sententiæ ab Vlpiano notantur. Quod quidem causam præbuit Baldo dicendi in l. 1. C. de sacros. Eccl. notatum esse, Saturninos eos in scholis appellari, qui absurdas & parum probatas sententias proferrent. Vixit autem Claudius Saturninus, & sub D. Pio, cuius ad Saturninum rescriptum affert Martiantianus in l. 1. D. quæ res pign. vel hypoth. Meminit præterea Iabolenus lib. 2. epistol. Seij Saturnini Archituberni, qui testamento fiduciarium reliquit hæredem Valerium Maximum, sed alius is est ab hoc nostro Iurisconsulto.

MINITIVS NATALIS.

Initius, siue Minutius Natalis, is est ad quem Iulianus libros sex, quorum in indice fit mentio, scripsit. quod intelligendum est ut supra docuimus in Iuliano, ut Iulianus notas ediderit ad

Minutij scripta: non autem secundum Alciati sententiam, ut Iulianus libros illos sex dicauerit Minitio Natali, quod præter ea quæ diximus manifestum reddetur, si quis inscriptionem legis Minutius D. de rei vindicat. cum illa lege cōparare velit, vbi Iulianus lib. vj. ad Minutium: *Minutius interrogatus, si quis nauim suam aliena materia refecisset, an nihilominus, siue, num dominus eiusdem nauis maneret? Respondit manere. Sed si in ædificanda eadem fecisset, non posse Iulianus notat. Nam proprietas totius nauis, carinæ causam sequitur.* Ex secundo horum librorum decerpta est l. 8. D. ad leg. Rhod. de jactu. Quamobrem hæc ferè cogunt, ut credam, Minutium de re nautica scripsisse. Vixisse autem eum Trajani temporibus, apparet, ex l. Diuus Trajanus D. de ferijs, in qua rescriptum Trajani ad eum refertur. Ex qua etiam colligo, Minitium Natalem Proconsulem fuisse. Hæc siquidem lex desumpta est ex Vlpiano lib. 7. de officio Proconsulis. Eius denique verba si quis attente legerit, Trajanum Imperatorem, Proconsulem alloqui satis intelliget. Cæterum Minitius iuris scientia maximè floruit, Sabini sectam sequutus ex l. teneatur D. de act. empti, & omnia alia excellēti doctrina præstitit. Quapropter Plinius lib. vij. epist. ab eo, quid de libro suo iudicaret, petere non recusauit: quinimò emendandum ei libentissimè tradidit. Porro Minitij cuiusdam Asiæ Proconsulis meminit Nicephorus Calixtus Eccles. historiæ lib. iij. cap. xxvij, qui sub Adriano vixit, & ad quem rescriptum pro Christianis misit, quod extat apud D. Iustinum Martyrem, & apud Eusebium. Verum alium ab hoc nostro esse existimo. Ille enim Fundanus nominatur: noster autem Natalis. Fuit etiam alius à nostro Minutius Foelix, quem Romæ insignem causidicum fuisse scribit D. Hyeronimus, & duos Dialogos edidisse refert: quorum alter Octavius inscribitur, alter de fato, cuius meminit Lactantius in suis libris.

B L E S V S.

Abinus in l. is qui fundum D. de vsufr. leg. Blesi mentionem facit, Trebatij quoddam responsum referentis. Iunij Blesi meminit Tacitus lib. iij. Annalium, qui Africae Prouinciæ præerat.

P A C O N I V S.

Aconium citat idem Paulus in l. Paconius D. si à parente quis manum. eiusque pium simul & castum responsum refert. Si quis enim à parente manumissus, turpes personas, veluti meretricem, hæredes fecisset, totorū bonorū contra tab. possessionem parenti dari: & si turpis hæres non esset institutus, constitutæ partis, id est tertiæ partis possessionem dari, respondit. Cornelius Tacitus Paconij cuiusdam meminit, quem Italia depulsum fuisse cum Heluidio scribit xvij Annalium, & alius M. Paconij libro 4. qui Legatus C. Syllani fuit.

C A I V S C A S S I V S L O N G I N V S.

Assia longina gens plebeia fuit, sed tamen antiqua & honorata, vt ex Fastis apparet, à qua originem traxit suam C. Cassius Longinus, quem ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Seruij Sulpitij, natum esse tradit Pomponius in

dictal. 2. D. de orig. iur. Hic autem maiorum honoribus, qui amplissimi quidem & illustres fuere, respondit. Consulem enim eum fuisse cum Quartino, temporibus Tyberij idem Pomponius scribit. Cuius tamen rei, an cum Quartino Consul fuerit Caius Cassius Longinus, magna est inter authores dissensio. Cuspidianus enim hunc locum mendosum putat, & cum Q. Haterino, non cum Quartino legendum asserit. Quem tamen errare manifestò ex eo colligi potest, quod ut ipse fatetur, Q. Haterius 12. anno Imperij Tyberij, C. Calvisio & Cn. Getulico Coss. mortuus sit: Cassium autem Longinum nono aut decimo anno post obitum eius, Consulem tantum fuisse, Fasti testentur. Nescio tamen, quid extraordinariò de extraordinarijs Coss. cogitauerit vir eruditus. Iustus verò Lypsius L. Cassium, qui cum M. Vinucio Quartino Consul fuit, anno urbis Dcclxxxiiij, alium esse putat ab hoc Caio Cassio Longino Iurisconsulto: erudite quidem hoc demonstrat, contra Onuphrij, Antonijque Augustini sententiam. Cùm tamen Pomponium Iurisconsultum dicentem C. Cassium Longinum Consulem fuisse cum Quartino temporibus Tyberij, errasse sustinet: cogit me, & inuitum, ut errorem eius apertum declarem. Quid enim cùm animo meo hoc reprehensionis genus: cogit me inquã, laus & fama Pomponij, quam omnes iuris studiosi puram, & intactam conseruare debent, & aduersus obrectatorum calumnias pertinaciter defendere. Nec enim verba Pomponij de M. Vinutio & L. Cassio Coss. interpretanda sunt: nec Pomponij mens vnquam hæc fuit: quæ opinio virum eximia eruditione præditum, pace eius dixerim, fefellit. Sed Pomponius de ijs loquutus est, qui in Fastis Cassiodori appellantur Vinicius & Longinus, qui Consules post passionem Saluatoris nostri Iesu Christi fuere. Qui quidem Consulatus de alio Longino, quàm de Cassio Longino no-

stro intelligi nō potest, cum his temporibus, authores alium non memorēt. Fuit quidem Longinus, cuius meminit Pomponius dicta lege 2. sed ad eum, Consulatus ille referri non potest, cum is ex Equestri ordine sub Vespasiano floruerit, & tantum ad Præturam vsq; peruenerit, autore eodem Pomponio. Caius autem Cassius noster plurimum autoritatis in ciuitate habuit, donec C. Cæsar ciuitate eum expulit, apud eundem Pomponium: quod propter nimiam eius autoritatem fecisse credendum est, & confirmat Lætus de Magistrat. Romanis cap. xxvj. expulsus Cassius in Sardiniam deportatus est, dicta lege 2. de orig. iur. Quæ omnia luculenter describit Tacitus lib. xvi. Annal. quamuis Philippus Beroaldus in Suetonium Tranquillum in Nerone, eum de quo Tacitus loquitur, alium ab eo de quo mentionem facit Pomponius, existimet. *Mortem, inquit, Tacitus Poppeæ ut palam iristem, ita recordantibus lætam, ob impudicitiam eius sæuitiamque, noua insuper inuidia Nero compleuit, prohibendo C. Cassium officio exequiarum, quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Syllanus additur, nullo crimine nisi quod Cassius opibus vetustis, & gravitate morum, Syllanus claritudine generis, & modesta iuuenta præcellabant. Igitur missa ad Senatum oratione, remouendo utrosque à Republ. differuit: Obiecit autq; Cassio, quod inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset ita inscriptam (DVCI PARTIVM) quippe semina belli Ciuilis & defectionem à domo Cæsarum quæsitam. Ac ut memoria tantam infensi nominis ad discordias uteretur, assumpsisse L. Syllanum iuuenem genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Syllanum increpuit iisdem quibus patrum eius Torquatum, tanquam disponderet jam Imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & Epistolis libertos: & inania simul, & falsa. Nam Syllanus intentior metu, & exitio patrui, ad præcauendum exterritus erat: Inducit post hac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassij uxorem, Syllani amitam, incestum cum fratris filio, & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebā-*

tur ut consilij, Volcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius Senatores, & Calphurnius Fabatus Eques Romanus, qui appellato Principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores euasere. Tunc Senatusconsulto Cassio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida Caesar statueret: deportatusq; in insulam Sardiniam Cassius, & Senatus ius expectabatur. Huic autem loco vulnus inflixerunt librarij, cui mederi non posse fateretur Iustus Lypsius: quem tamē sanare tentabo, licet in eo hæreat cicatrix. Legi itaque hæc vltima verba, & Senatus ius expectabatur, corrupte in vulgaribus Codicibus existimo, reponendumq; Nec Senatus ius spectabatur, j: probabatur. Spectari enim pro probari vsurpatum sæpè legimus. Vnde Spectatio pro probatione pecuniæ à Cicer. Act. v. in Verrem sumitur. Ex omni pecunia quàm oratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebāt, primū pro spectatione & collybo, deinde pro nescio quo cerario. Quæ lectio, orationis sensui congruit: vulgata vero, aliena prorsus à mente auctoris, qui scribit Senatusconsulto Cassium, & Syllanum exilio damnatos esse: Neronem autem in Insulam Sardiniam deportasse Cassium, Syllanum vero per Centurionem interfici iussisse: atque ita apparet Senatus ius, vel iudicium à Nerone non probatum. Exilium enim & deportatio in insulam, diuersa sunt. Exilij nomen generale est, auctore Martiano in l. 5. D. de interdict. quippe & pro relegatione aliquādo sumitur, quæ multo mitior est deportatione. Nec in Syllani causa iudicium Senatus à Nerone probatum, cum eum exilio à Senatu damnatum, interfici iusserit. Coniecturam etiam nostram iuuat, quod Vlpianus scribit in l. 6. D. de interd. & releg. Principem solum in insulam deportare posse: si verò quis Magistratus aliquem in insulam deportandū putat hoc ipsum Principi scribere debet, missa plena opinione, ut Princeps æstimet, an sequenda sit eius sententia. sic hoc in loco Senatus censuit, Cassium & Syllanum exilio

damnandos: missam eius Neroni plenam opinionem credendum est, vt sæpissimè scripta mittitur: testis est præter alios, locus ille Cornelij Taciti lib. xij quum de seruis apud Senatum agebatur. Quia tamen indita poena satis dura Neroni non videbatur, non spectauit ius Senatus, vt supra demonstraui. Hoc remediũ huic loco tam dilaniato imponendum putauit: quod quidem si totum penitus non sanat, non tamen exulcerat. Cassius itaque in Sardiniam contra ius Senatus deportatus est à Nerone, sed reuocatus post eius mortem à Vespasiano, vt testatur Pomponius d. l. 2. Antequam autem deportaretur, Syriæ præfuit, Narso succedens, cumque ibi præesset à Claudio Cæsare Meherdatem iuuenem, qui rex Parthiæ ab eo datus erat, ad Euphratis ripam deducere iubetur. Stulam etiam sacerdotalem Pontificis Iudæorũ, quæ antea à Tiberio Iudæis reddita erat, Romanis custodiendam dedit. Ea tempestate Cassius cæteros præminabat peritia legum. Nam militares artes per otium tunc ignotæ erant; & industrios, pax in æquo tenebat. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, cura, prouisu agere, perinde ac si hostis ingrueret: Ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratus per illas quoque gentes celebrata, vt scribit Tacitus lib. vij Annal. Cæterum luminibus orbatum Cassium fuisse, legimus apud Suetonium Tranquillum in Nerone, quæ quidem orbitas seueritatis magnæ inditium luculentum est: sic Casellium diximus, sic Appium omnes norunt, sic Catulum Messallinum luminibus orbatum testatur Plinius lib. 4. epist. Tanta enim Cassij in iure dicendo seueritas erat, vt Tribunal eius, reorum scopulus appellaretur: quàm deinde ipse cognouit ad sedandos motus maximè nocuam. Cùm enim Puteolani seditionem concitassent, Cassiusque adhibendo remedio delectus esset, quia seueritatem eius non tolerabant,

precante ipso, ad Scribonios fratres cura transfertur, vt auctor est Tacitus lib. xiiij Annal. qui eodem libro tradit, cum Neroni propter victoriam ab Artaxatis reportatam, arcus, continui Consulatus, statuæ decretæ, & vt inter festos dies referretur, quo patrata victoria, quo nunciata, quo relatum de ea esset: C. Cassium de cæteris honoribus assensum: si pro benignitate fortunæ Dijs grates agerentur, ne totū quidem annum supplicantibus sufficere differuisse: eoque oportere diuidi sacros, & negotiosos dies, queis diuina colerentur, & humana non impedirent. Fuit autem Cassius Longinus Sabinianæ sectæ: Sabino enim successit, autore Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. Sabinumque Cassij magistrū vocat Paulus lib. xiiij ad Edictum in l. 20. de recept. arb. vbi ingenui, & probi animi memorandum, multisque nostri seculi auctoribus imitandum exemplum traditur. Cū enim Sabinus scripsisset, arbitrum mutare posse sententiam, hocque contra Iuris Ciuilis regulas responsum esse videretur: tantum abest vt Cassius eum reprehenderit, vt sententiam magistri sui totis animi viribus excusasse eum testetur Paulus: scilicet de ea sententia Sabinum non sensisse, quæ arbitrium finiat; sed de præparatione causæ: neque imitatus est Aristotelem de quo conqueritur Plato apud Ælium lib. 4. Var. histor. eum ad instar muli fecisse, qui cum saturatus est lacte materno, calcibus petit matrem. Cassius præterea noster, Cassianæ scholæ auctor, & parens fuit, eiusque domus temporibus Trajani, à Quadrato claro oratore possessa fuit ex testamento Quadratillæ auis suæ, auctore Plinio lib. 7. epist. Cuius verba hic apponere æquum esse duxi, quoniam id laudi, honorique Cassij non parum conducit. *Lætor, inquit, etiam quod domus aliquando C. Cassij huius qui Cassianæ scholæ princeps & parens fuit, seruiet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus, & decebit, rursusq; ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriam reddet, cum tantus*

orator inde procedet, quantus ille Iurisconsultus. Cassius denique multos scriptis mandavit libros.

Apud Vrseium] qui citantur ab Vlpiano in l. x. quid tamen D. quib. mod. vsufr.

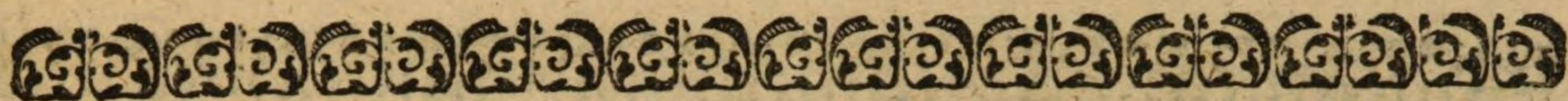
Iuris Ciuilis libr. x.] Tot enim fuisse existimo. Nam ex Cassio lib. 8. Iuris Ciuilis hæc desumpsit Vlpianus, *fructuarium per arbitrum cogi reficere, quemadmodum subserere cogitur arbores, & aucupiorum & venationum reditum, ad fructuarium pertinere, & carnem fœtus demortui ad fructuarium pertinere.* Vlpianus etiam Cassium lib. x. Iur. Ciuilis dixisse scribit. *Si gregis, vel armenti sit vsusfructus legatus, nec vsufructuarius ex natis gregem suppleat, teneri eum proprietario.* Ex quibus apparet, Cassium his in libris de vsufructu scripsisse.

PLAUTIVS.

DE Plautij vita nihil constare Forster scripsit. fit tamen mentio Plautij Syluani in Fastis, qui Consul fuit tertio anno Imperij Antonini Pij, cum Iulio Seuero, & ab vrbe condita 893. secundum Gregorium Haloandrum. Plautij etiam, Syluanorū nomen fuisse ostendit Onuphrius. Ad eum Iulianus scripsit libros quinque, Iulius Paulus libros xvij. Ex quorum primo, est l. Plautius D. de procur. ex viij l. Plautius D. de condit. & demonstrat. ex ix. l. qui hæredi eod. tit. & l. Plautius D. de auro & arg. leg. Ex xij, l. Plautius D. ad leg. falcid. Ex eius scriptis quoque est §. fin. l. si proprietarius D. de damno infecto. Tribuitur etiam ei §. Plautius legis si ab eo D. eod. tit. apud Plautiū autem omnes iuris autores consensisse Vlpianus ait in l. i. §. inter-

dum D. de vsufr. accresc. *Vsfructum scilicet constitutum, & postea amissum, nihilominus ius accrescendi admittere.* Omnes autem iuris autores, interpretabimur vtriusque sectæ, tam Proculianos, quàm Cassianos.

VINDIVS.

Lpianus lib. xj ad Edict. in l. xj D. de minor. Vindij cuiusdā meminit: sed tamen alius est, ab hoc nostro Iurisconsulto. Ille enim temporibus Alexandri Seueri vixit: hic temporibus Diui Pij floruit. Capitolinus enim Antoninū Pium Imperatorem eius consilio vsum scribit. Vnde apud Ælium Spartianum, hunc locum corruptum puto. *Vindium Quadratum, & Catilium Seuerum & Turbonem grauitè insequutus est.* Nullus enim Vindius Quadratus apud autores reperitur, minusque Numidius: quemadmodum corrigendum esse putauit Cuspinianus in Fastis. Restituenda igitur putarem hæc verba sic. *Vindium*, cum virgula quæ nomen separatum significet, *Quadratum, & Catilium Seuerum.* Hæc enim lectio litteræ corruptæ prorsus conueniēs est. Quæ tamen si nimis atdua videtur, sic posse etiam legi existimo. *A. Iulium Quadratum.* Est enim lapis in radice Cælij montis inuentus, in quo ita scriptum est, *T. Iulio Candido II. A. Iulio Quadrato II. Coss.* Vindius Varus dicitur ab Callistrato l. 3. D. de test. qui sub D. Hadriano Ciliciæ fuit legatus, ad quem ipse Hadrianus epistolam misit. Vindij autem testimonio Mætianus Paulus, Vlpianusque vsi sunt in l. 2 § si absens D. si ex nox. causa ag. l. Iurisperitorum §. si ante D. de pact. l. si quis D. de iud. ex qua intelligitur.

De Prætoris Edicto] nonnulla edidisse, &

De detractiōe falcidiæ) ex l. poenales §. fin. D. ad leg. falcid. in qua Mætianus illum vocat *suum*: ex qua Vindium Cassianæ sectæ fuisse, non pigebit dicere.

VALERIUS SEVERUS.

V. Valerij Iurisconsulti mentionem facit Cicero lib. iij. epist. ad familiares, quem cōmendat Appio Pulchro: sed alius est à nostro Valerio Seuerō, quem sub Antonino Pio vixisse existimo. Extat enim Antonini Pij rescriptum ad Seuerum in l. i. C. de procurat. Quapropter legendum arbitror apud Iulium Capitolinum hoc in loco. *Vindio, Vero, Saluio, Valente. Seuerō non Vero*, tum quod Verus nemo vnquam Iurisconsultus fuerit: cum quod Capitolinus illum cum Saluio Iuliano coniungat. Iulianus autem Valerij Seueri responsum affert lib. 3. Digest. in l. ex facto D. de negot. Sicuti sæpissimè Iurisconsultos responsis vel sententijs coætaneorum Iurisperitorum vti, in Pandectis legimus. Hic autem error vt loco *Seueri* apud Capitolinum *Veri* nomen scriptum fuerit facile librariorum ignorantia irrepsit: sicut & in multis Pandectarum capitibus loco Seueri & Antonini Impp. Veri & Antonini corrupte legitur. Sic quem anno ab vrbe condita 879. Fasti Græci Consulem Seuerum habent, in Cassiodori Chronicis *Verum* corrupte legimus. Nec obstat quod Callistratus Valerij cuiusdam Veri mentionem faciat, ad quem de excutienda fide testium Hadrianum Imp. rescriptum mandasse scribit in l. testium 3. D. de testib. Hæc enim ad Iurisconsultum nostrum referenda nullo modo sunt, quod mendosum illud nomen hac in lege esse certum sit. In

quibusdam siquidem codicibus *Valerius Varus* legitur, & in Haloandri, *Valerianus Verus*, quæ lectio receptior est, licet non penitus integra. Nihil enim de Valeriano Vero apud auctores reperitur. Augurarer itaque *Valerianum Verum* viciose, pro *Valerio Veranio* legi, hac nominum transpositione facta. quod sæpissime Typographorum incuriosa facit inscitia. Valerij enim Veranij meminere auctores, & præcipuè antiqua quædam inscriptio, quæ sub Imperio Hadriani Hiberno Cos. honesta militia missum fuisse eum testatur. Arrij etiam Seueri fit mentio ab Vlpiano in l. xj D. de minor. quem Præturam exercuisse hoc ex loco constat: sed alium ab hoc nostro, serie temporum affirmare nos cogit: cum illum sub Alexandro Severo floruisse appareat ex verbis Vlpiani *Arrius Seuerus quia dubitabat ad Imperatorem Seuerum retulit*, j: ad Alexandrum Seuerum, qui xiiij curatores urbis fecit, autore Lampridio in eius vita. Attamen hoc nomen *Arrij* hac in lege mendosum est: nonnulli emendat *Demetrius*, alij, *Decius*. Sed Prætores illos fuisse nunquam legi, nec apud historiæ Latinæ scriptores eorum mentio temporibus illis congruens vlla fit. Existimarem legendum *Annius Seuerus*: Nec enim difficillimè pro *Annius* exaratum est *Arrius*. Annium autem Seuerum Alexandri Seueri temporibus vixisse constat, & Gordiani senioris focerum fuisse apud Iulium Capitolinum in Gordianis. Fit etiam mentio Rutilij Seueri in l. i. D. de ventre insp. qui sub DD. fratribus vixit, & Seueri meminit Vlpianus in l. 4. D. de in ius voc, vbi quidam *Seruium* repónendum putant, moti fortasse eo, quod Vlpianus supra, Labeonis autoritate usus sit. Cæterum Valerium Seuerum de iure respondisse Iulianus ait in d. l. ex facto D. de negot. gest. Eius scripta probauit Vlpianus in l. filiusfamilias §. filiusfamilias D. de procurat. & in l. i. §. quæsitum est D. de aqua quotid. & æstiuæ. Nec omitendum corrupte in Codicibus Odophredi, Seueri mentionem fieri in l. qui concubinam §. i. D. de legat. iij: quod satis inno-

tescet ex auctore illius capituli. Quî enim fieri potest, vt Labeo Seueri mentionē faciat, cum Seuerio multo antiquior sit. Apparet etiam ex aliorum Iurisconsultorum nominibus quorum sententiæ referuntur, hoc verissimum esse, & pro Seuerio Seruium legendum.

P E D I V S.

Vnc Sextum Pedium vocat Paulus in l. non distinguemus §. penult. D. de recept. arb. & in l. si seruum D. ad leg. Aquil. & Vlpianus in l. de pupillo §. & belle D. de oper. noui enunciat. Quem constat ante tempora Vlpiani vixisse, ex l. verum §. si seruo D. pro focio, & inter Saluium Iulianum, & Sabinum ex Vlpiano in l. lxiiij D. cod. apud quem Iulianus scribit Sextum Pedium referre responsum Sabini, sic enim legendum est (*Et ait Iulianus Sextum Pedium referre Sabinum respondisse*) non vt in vulgatis Codicibus corrupte. *Et ait Iulianus lib. 6. vel vt in alijs, Sextum Pomponium referre Sabinum respondisse.* Iulianus enim Pomponio erat antiquior, atque ita Pomponij auctoritate vt non poterat. Pedium quidem sub Imperatoribus vixisse, apparet ex Vlpiano lib. 52. ad Edictum, in l. 5. D. de oper. noui enunciat: eum tamen alium puto ab hoc Pedio, quem Persius oratorem in Satyra describere videtur.

Fur es ait Pedio Pedius quid carmina rasis.

Vibrat in Antithetis doctas posuisse figuras

Laudatur.

alium etiam illo Pedio Blæso qui sub Nerone repetundarum damnatus est. Hunc autem scripsisse constat.

Ad Edictum lib. 1.] Ex multis Iurisconsultorum locis ex l. item si §.

fi §. item quæritur D. de negot. gest. l. i. D. de dolo l. item si §. Pedius D. de alien. iudic. mut. causa fact. l. Pedius l. Pomponius §. recepisse D. de recep. arbitr. Ad quos referenda videtur, quæ ex Pedij lib. xv. referuntur ab Vlpiano in l. quàm Tuberonis §. tam autem D. de pecul. & in l. i. §. licet D. de tribut. act. Citatur à Paulo liber xxv. Pedij ad Edictum, in l. sed cum patrono §. fin. D. de bonorum posses. asseuerantis notas, litteras non esse; quod impulit Paulum ad credendum, notis, tabulas scriptas non contineri. Et ad hos libros ad Edictum referenda sunt, quæ de eo dicuntur ab Vlpiano in l. iij D. ne quis eum qui in ius voc.

LÆLIVS.

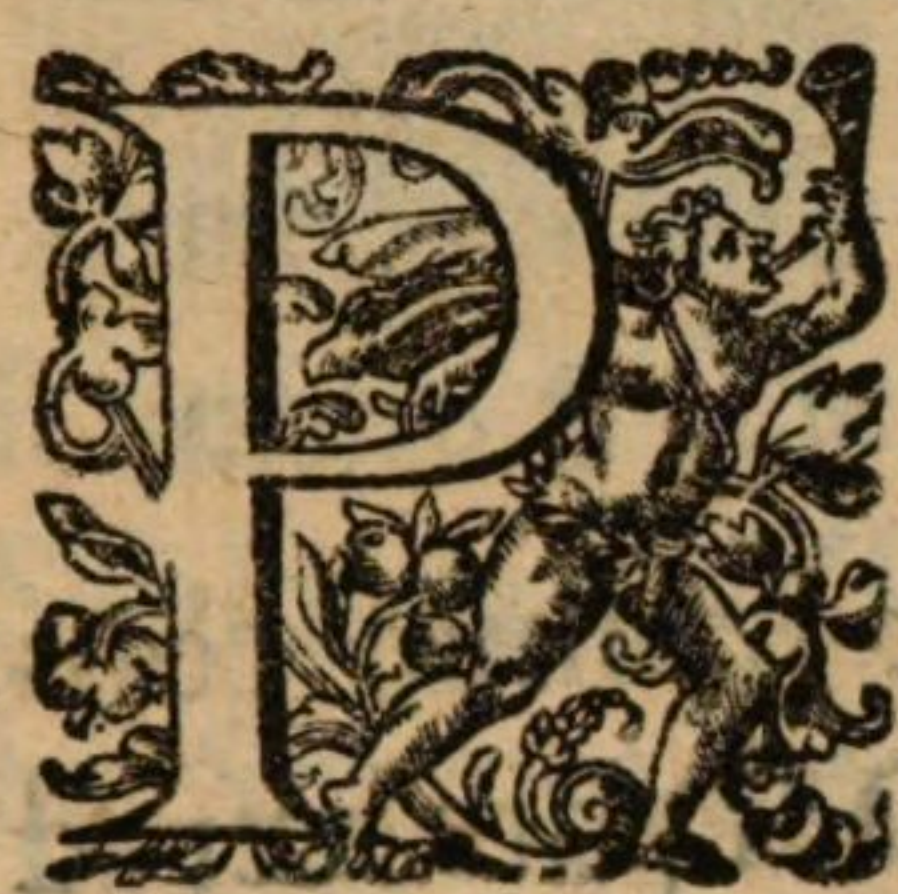

Vixisse Hadriani temporibus hunc Lælium constat ex Pauli scriptis in l. antiqui D. si pars hæred pet. eumque vidisse in Palatio liberam mulierem, quæ ab Alexandria perducta erat, vt Hadriano ostenderetur cum quinque liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa dicebatur, quintum post quadagesimum diem in l. postquam D. de petit. hæred. Hanc Serapiam vocari constat, tum ex Capitolino in Antonini vita, cum ex Cajo in l. 7. D. de reb. dub. Ex his notandum eadem ætate qua Iulianus Lælium vixisse: Et Paulum maluisse, Lælij in hac historia enarranda vt auctoritate, quam Saluij Iuliani: licet eandem suis scriptis inseruerit ad Vrseium Ferocem, vt colligere est ex l. 36. D. de solut. hac vtique maximè ratione, vt existimo, quod Lælius eam Alexandrinam foeminam se vidisse, cum ostenderetur Hadriano, testetur: Saluius autem qui tunc temporis Romæ non erat, hoc sibi in Ægypto affirmatum tantum

asserat, atque ita in ijs quæ extra communem naturæ regulam contingunt, magis oculis, quàm auribus credendum esse nos admonet. Ex ijs autem quæ dicta sunt à nobis, quis non conijciat, Lælium Hadriano Imperatori perquam familiarem fuisse. Idem Paulus sententiam suam Lælij auctoritate comprobavit, si credimus Labito, sed tamen Aelij lectionem retinendam puto. Aulus Gellius meminit cuiusdam Fœlicis, qui de Comitibus tractavit, & Modestinus Lælij Bassi.

A T I L I C I N I V S.

Aulus, Vlpianus, & Pomponius Atilicinij meminere in l. iij D. si quis caut. in l. si vnus D. de pact. l. motus D. de procurat. l. postquam D. de petit. hæred. l. & Atilicinius D. de seruit. rustic. præd. l. quod si D. de relig. & sumpt. fun. l. postquam D. de pignorat. act. Maximæ auctoritatis doctrina eius fuit apud Iustinianum. In institutionibus enim de hæred. instit. §. i. ait se Constitutionem edidisse, qua *seruos proprios instituere licet sine libertate*: quod & æquius (inquit) erat, & Atilicinio placuerat. Magnam autem illi cum Proculo Iuriconsulto necessitudinem intercessisse, tantiq; fecisse Proculi iudicium constat ex l. Atilicinius D. de pact. dotal. vt illum per epistolam aliquando consuluerit; & sæpè citantur conuenientes eorum sententiæ in l. ergo D. de seruit. rustic. præd. in l. quid tamen §. si quis D. de recep. arbit. in l. si seruus D. de pecul. Cæterùm de iure eum respondisse, cum Nerua filio probat. l. qui se debere D. de condi. causi data causa non sequuta. de eo enim explicandus est locus ille. Quare in l. si quis §. si quid D. communi diuid. suo loco scriptum non esse

nomen *Atilicini* augurarer: nec cum Sabino coniungendum, sed cum Nerua, & *Sabinum* pro *Nerua* supra reponendum. Neque enim Sabinus, & Atilicinius eiusdem scholæ fuere: sed Nerua, & Atilicinius: atque ita eos eadem sensisse verisimilius est, & de eadem re simul respondisse. Atilicini tamen sententiam improbatam fuisse Vlpianus scribit in l. item liberatur D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvatur, existimantis, *si satisfidetur alicui certæ pecuniæ, recedere eum à pignoribus debere.*

OCTAVENVS.

Vius Imperatoris ætate Octauenus vixerit, facilis non est negotij explicare. Pomponius quidem, cum Aristone qui temporibus Trajani vixit, eum coniungit, & vtriusque sententiam affert. Non enim hic Accursium sequendum puto, qui Pomponium hanc epistolam ad Octauenum & Aristonem scripsisse existimat: Eorum siquidem sententiam tantum profert de hac quæstione, quàm ipse proposuerat. Quod ex verbis ipsius legis facilius probabitur, quæ est xx. D. de fideic. libert. Paulus autem, & Vlpianus Octaueni mentionem faciunt in his capitibus, quæ ex eorum ad Edictum libris excepta esse inscriptiones ostendunt in l. si familia §. Octauenus D. de iurisdic. omnium iud. l. quod si in diem l. item videndum D. de petit. hæred. l. qui inter quemadm. seruit. amitt. l. necessario D. de peric. & commodo rei vend. l. si rem D. de rei vindicat. l. electio §. finali D. de noxal. act. l. non distinguemus §. si seruus D. de recept arbit. l. item videndum D. de petit: hæred. l. si seruus §. oliuam D. ad leg. Aquil. Vnde conijci potest, ad Edictum quædam illum scripsisse, & Pomponium eius scriptis maximè delectatum.

SEXTVS CÆCILIVS.

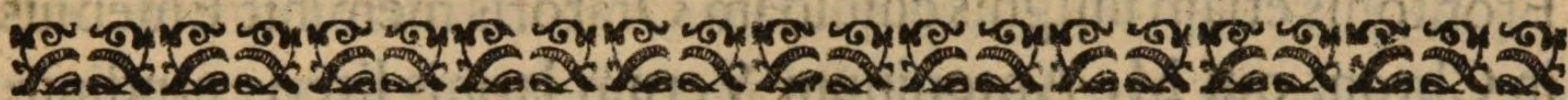
Æcili os multos fuisse doctos, scriptorésque, omnibus notum esse puto. Hic autem Sextus Cæcilius vt testatur Gellius lib. 2. cap. 1. in disciplina iuris atque legibus Pop. Romani noscendis, interpretandísque, scientia, usu, auctoritatéq; illustris fuit. Vnde colligimus, malè Cæcilio quodam Gallo in dictionarijs & Thesauris Latinis, hæc Gellij verba tribui, cum *Aelium Gallum*, non *Cæcilium Gallum*, legendum esse apud Macrobius, & apud Gellium lib. 16. cap. 5. supra in Gallo dixerimus: neq; Bernardinus Rutilius audiendus est, quí eum cuius mentio fit in Pandectis à iuris auctoribus, P. Cæcilium quendam Seruij auditorem fabulatur. Cæterum cum Sextus Cæcilius in area Palatina salutationem Cæsaris operiretur, ad eum Philosophus Phauorinus accessit, colloquutusque est ei, multis alijs præsentibus: atque in illis sermonibus orta est inter eos quæstio legum xij tabularum, quæ decemuirales appellantur. Vbi cum Phauorinus obscuritatem earum legum damnaret, hoc præclarum verbum pronunciauit: *Obscuritates legum non assignari debere culpæ scribentium, sed inscitie non assequentium*. Ex quibus colligimus leges xij tabul. eum apprimè calluisse, & earum præcepta maximè probasse. Vnde non immerito à Iustiniano in l. 1. C. de communi seruo manum. Cæcilius iuris antiqui conditor appellatur. Quamuis in nonnullis codicibus, legatur eò loci *Sextus Aelius*. Cæcilij tamen lectio verior est, & probatur ab Haloandro, & à Cuiacio lib. 7. cap. 25. obseruat. Scripta autem Cæcilij Papinianus, Vlpianusq; probauerunt in l. Titio centum D. de condit. & demonstr. in l. prospexit D. quí & à quibus manum. in l. si postulauerit D. ad leg. Iul. de

adulter. Ex qua conijci potest, quædam edidisse illum ad legis Iuliæ de Adulterijs explicationem, ad quam coniecturam amplectendam magis impelletur, si quis huic legi, legem si vxor D. eod. tit. coniunxerit. Ex qua etiã intelligitur, fuisse Cæcili-
 lium studiosum Homericæ lectionis. Hunc enim versum Ho-
 meri affert ex 1 x. Iliados desumptum.

ἡ μένος φιλέεισ' ἀλόχας μερόπων ἀνδρώπων

Ατρεΐδαι

Præterea Cuiacius in l. frater à fratre D. de condict. indeb. Proculeianum eum fuisse putat.

VRSEIVS FEROX.

Vit quidam Ferox temporibus Hadriani, vir lectus, & sanctus, quem Cos. fuisse ex epistola Plinij ad Arrianum lib. 2. epist. colligere possu-
 nus, qui etiam Curator aluei, & riparum fuit, alius tamen ab hoc nostro: & ad id cogitandum moueor, quod *Tu. Iulius Ferox* appelletur, ut ex veteri quadam inscriptione apparet: Noster autem Vrseius Ferox, ad quem Iulianus libros quatuor scripsit, quorum fit in indice Iustinia-
 neo mentio. In quibus notasse quædam Iulianum ex Vrseij libris, constat ex l. si quis §. Vrseius ait D. cõmuni diuid. Quod & Cassius fecisse videtur, ex l. quid tamen §. si massæ D. quib. mod. vsusfr. amitt. his verbis *Caius apud Vrseium scribit*. Quæ haud dubiè intelligenda esse de C. Cassio, indicat l. 1. §. quod si patronus D. quarum rerum actio non det. In qua ita scriptum est, *Et Cassius existimasse Vrseium refert*. Vrseij quoque mentio fit in lege si seruus D. ad leg. Aquil. ex qua Proculeianum eum fuisse augurarer, & in l. supra iter §. apud Ferocem D. de aqua pluuiæ arc.

PAPIRVS FRONTO.

Rontonis cognomen à fronte impositum esse scribit Cicero de natura Deorum. Multi autem Frontones fuere. Fuit Octavius Fronto, quem Prætura functum scribit Tacitus lib. ij, fuit & alius Fronto, quem Martialis lib. i. Epigram. vocat

Clarum militiæ togæq; decus.

Frontonis etiam insignis cuiusdam Oratoris meminit Eusebius in Chron. qui M. Antoninum Verum latinis literis erudiuit: quem eum esse puto, de quo loquitur Iulius Capitolinus in M. Antonino Philosopho, quem multo in honore Antoninum habuisse, & à Senatu statuat ei petijisse scribit. Cæterum hunc Papirium Frontonem, nepotem esse Oratoris illius existimo, qui M. Aufidij Frontonis pater fuit, quem Consulem cum P. Cornelio Anulino, imperante Septimio Severo commemorat Cassiodorus in Chronicis. Nihil enim est, quod huic sententiæ repugnet. Quin & inscriptio ab Onuphrio relata Frontonem illum simpliciter nominat, nullo adiecto prænومine, vel agnomine.

M. Aufidio Frontoni

Pronepoti

M. Cornel. Frontonis. Oratoris Cos.

Magistri. Imperatorum. Antonini. & Luci.

Nepoti. Aufidi. Victorini

Præfeti. Urbis. Il. Cos.

Fronto. Cos.

Filio. Dulcissimo.

Iurisconsultus autem noster ad illius Frontonis tempora referri potest. Neque enim quod legitur in l. fin. D. de acquir. hæred.

Aristo in Decretis Frontinianis ita refert, intelligi debet, vt Aristonem Decreta Frontiniana compilasse dicamus: licet Labeus eius sententiæ assertor fuerit. Aristonem enim Frontone recentiorem fuisse sequeretur: quod tamen incongruum, cum eum sub Traiano vixisse certum sit. Sed hæc verba sic explicabimus vt Frontonem libros Decretorum composuisse censeamus, & in ijs ex Aristonis libris, & opinionibus nonnulla retulisse. Atque eo modo Aristonem in Decretis Frontinianis ita referre, rectè dicemus. Cæterum Sidonius Apollinaris lib. 4. epist. xxj. Frontonis cuiusdam meminit, qui tamen alius est ab hoc nostro Iuriconsulto. Meminit etiam Gellius M. Frontonis, qui sermonem cum Phauorino Philosopho Academico, de generibus colorum habuit. quæ agitatio latissimè describitur lib. 2. cap. xxvj. Fuit & Licinius Fronto, cui per fideicomissum Philinus hæreditatem dedit, si filius sine liberis vita decederet l. 1. C. de pact. quæ est Seueri & Antonini: ad quem rescribunt iidem Imperatores in l. eum qui Cod. si cert. pet. sed alius etiã est, ab hoc nostro Iurisc. forte & is cui rescribit Vlpianus in l. 45. D. de solut. Vnde in l. 52. D. de manumif. testam. hæc verba, *Impp. Seuerus & Antoninus Missenio Frontoni* corrupte leguntur. reponendumq; *Licinio Frontoni* quondam putauit. Sed malo nunc ex Suida in verbo *φρόντων* legere *Emisseno* qui sic scribit. *φρόντων ἑμισσηνός ῥήτωρ. γεγονώς ἐπὶ Σεβήρῃ τῇ βασιλεως ἐν Ρώμῃ. j: Fronto Emisenus orator sub Seuero Imperatore Romæ fuit.* Facile enim pro *Emiseno*, *Miseno* librariorum, vel Typographorū ignorantia exarari potuit. Scripsit autem Fronto noster.

Decreta) vt supra diximus.

Responsorum lib. iij) Tertius citatur in l. liberorū D. de verb. significat. ad quos referri debent, quæ in fine l. nauis D. ad leg. Rhod. de iactu posita sunt à Callistrato. Eleganter etiam illum dixisse Martianus refert in l. 3 D. pecul. Peculium esse simile homini quod crescit, decrescit, & moritur. Citatur quoq; ab eodem in l. filiusfamilias §. vt quis D. de legat. 1.

M E L A.

Avium Melam eum appellat Vlpianus in l. 1. §. quod ait D. de cloacis. Eumque solus Modestinus reprehendit in l. Mela D. de aliment. & cibariis. legat. Eius tamen sententiam sequuti sunt Paulus, & Vlpianus sæpissimè in suis ad Edictum libris, ut videre est, ex l. 2. §. sed utrum D. de iudic. l. si servus §. si quis servum l. per hoc D. ad leg. Aquil. l. summa D. de pec. & alijs, quæ Pandectas pervolvendi cuicunque occurrere possunt. Quocirca satis esse argumenti videtur Melam conscripsisse.

Ad Edictum lib.] Numerum non affirmo: eius tamen liber decimus citatur in l. si soluturus D. de solution. ab Africano lib. 8. quæst. Qua ex re conijcere possumus, Africanum post Melam vixisse.

M E C I V S.

Ecij Iurisconsulti mentio fit à Paulo in l. fin. D. de iure fisci, quæ documento esse potest illum fuisse cum Papiniano, Iulio Paulo, Claudioque Triphonio Iurisperitis, eiusdem Imperatoris assessorem, unamque cum illis sententiam dixisse suam, cum ipse Imperator cognoscens decerneret, eumque Consulem fuisse cum Turpilio Dextro existimo, ut ex veteri Epigrammate apparet, quod est Tybure, ubi *M. Macius Rufus* appellatur. Alium tamen ab eo Mecio, cuius meminit Horatius de arte poetica, quem Ægypto præficere Domitianum in animo

animo habuisse scribit Suetonius in Domitiani vita, & qui tam formosus sibi videbatur. Vnde illud Domitiani dictum, *Vellem tam formosus esse quàm Mecius sibi videtur*, ad quem Statius Papi-
nius lib. iij Sylvarum carmen scripsit, eumq; Mecium Celerem vocat. Fuit etiam alius Mecius, qui sub Hadriano curator aluei, & riparum Tyberis, & cloacarum vrbis fuit, vt ex veteri inscri-
ptione Neopolitana constat *M. Macio Præf. Annona Urbis sacrae cum iure gladij*. Mecij Probi meminit Vlpianus lib. x. de offic. Procons. in l. 7. D. de interd. & releg. ex qua eum Præsidentem Prouinciæ Hispaniæ fuisse, & Vlpiani coætaneum apparet.

CAMPANVS.

Occeius Campanus Iurisconsultus iste nomi-
natur, ex Cocceiorū familia Romæ satis cognita
ortus: temporibus Seueri & Antonini vixit; ad
quem illi rescriptum mandauere, quod extat
apud Martianum lib. 4. instit. in l. si quis D. ad
Senatusc. Treb. & apud Iustinianum in institut.
tit. quib. mod. testam. infirm.

ARISTO.

Temporibus Trajani Imperatoris vixit Aristo, &
maximè floruit. Cuius etiam consilio Trajanū vsum
esse colligimus ex l. fin. D si quis à parente fuer. ma-
numis. in deneganda bonorum possessione patri,
quod malè contra pietatem filium affecisset. Magna inter eum
& Plinium iuniore intercessit amicitia, & familiaritatis necessi-

tudo, ut ex libro 8. epist. Plinij dijudicari potest, à quo, si doctrinæ, virtutis, & morum Aristonis cognitionem adipisci nonnullam optamus, eam omnino hauriendam puto. Nihil est, inquit de Aristone loquens Plinius, illo grauius, sanctius, doctius, ut mihi non vnus homo, sed literæ ipsæ, omnesque bonæ artes, in vno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille, & priuatiuris & publicis! quarum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet! Nihil est quod discere velis, quod ille docere non possit. Mihi certè quoties aliquid abditum quæro, thesaurus est. Iam quanta sermonibus eius fides, quanta authoritas! quàm pressa & decora cunctatio! Quid est quod non statim sciat, & tamen plerumq; hæsitat, dubitat diuersitate rationum, quas acri magnoq; iudicio ab origine, causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad hoc quàm parcus in victu, quàm modicus in cultu. Soleo ipsum cubiculum illius, ipsumq; lectum, ut imaginem quandam prisce frugalitatis aspicere. Ornat hæc magnitudo animi quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam referi, recteq; facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. in summa non facile quis, quemquam ex istis qui sapientiæ studium habitu corporis præferunt; huic viro compararit. Non quidem Gymnasia sectatur, aut porticus, nec disputationibus longis, aliorum ocium suumq; delectat: sed in toga negotijsque versatur, multos aduocatione, plures consilio iuuat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, iustitia, fortitudine etiam primo loco cesserit. Hæc Plinius. Cæterum longæ & pertinacis valetudinis Titus Aristo fuit, ea tamen patientia valetudinem tolerauit, ut dolori resisteret, ut sitim differret, & incredibilem febrium ardorem immotus, opertusque transmitteret, eodem Plinio auctore. Cùm ipsa tamen infirmitate & graui valetudine, ad senectutem peruenit. quod colligitur ex Pomponio lib. 2. var. lect. in l. arbiter D. de recept. arb. qui refert Aristonem scribere, se audisse Cassium dicentem, in eo arbitro qui non venisset, non esse commissam poenam. quæ quidem de C. Cassio Longino intelligenda sunt, quem sub Tyberio cum M. Vinucio Quartino

Consulem fuisse, supra diximus. Sexaginta verò anni numerantur inter Tyberij, & Trajani principatus. Cassium autem non tantum audiuit, sed ad eius libros annotasse etiam quædam videtur ex l. vsufr. legato, & ex l. 17. D. de vsufr. & apud Sabinum in l. non solum D. de vsufr. accresc. Neratij etiam familiaris fuit Aristo. Vnde eius meminit Neratius in l. ab emptione D. de pact. Quod & epistolæ inuicem missæ testantur. Nam ad Aristonem Neratij epistolæ mentio fit in l. sed addes §. 1. D. locat. & Aristonis ad Neratium in l. Aristo D. de manum. testam. vbi corrupte *Apiano* pro *Prisco* legitur. Eadem etiam ætate vixit qua Celsus Iurisconsultus, & ab eo consultus fuit, vt testatur Vlpianus lib. 4. ad Edict. qui responsum eius magnopere laudat. Iulianum item extrema sua ætate familiarem habuit: à quo per epistolam consultū fuisse supra diximus in Iuliano in l. 2. D. de legat. præst. contra tab. cuius quidem hæc verba *Saluius Aristo Iuliano Sal.* deprauata esse manifestum est. Quis enim nescit Saluium, Iulianum dici, non Aristonem, qui Titus vocabatur. Legendum itaque est *Aristoni Saluius Iulianus Salutem.* Aristonem enim Iulianum consuluisse verisimile non est, cum ex his quæ superius de doctrina eius singulari ex Plinio attulimus: tum maximè quod Aristo prouectæ iam senectutis esset, cum Iulianus iuris scientiam attigerit. Hoc denique ex ipsius legis sententia colligi omnino potest. Vnde & in l. 9. D. de iure codic. Iulianum ad scripta Aristonis quædam notasse legimus. Non enim (vt vulgo exaratum est) scribi debet *Vlpianus notat.* Nam Vlpianum in Aristonem notas edidisse nusquam reperimus: & licet edidisset, nihilo tamen magis hic, *Vlpianus* legendum est: cum hæc lex sit Marcelli lib. 9. Digestorum qui sub Antonino Pio floruit, atque ita, nec Vlpiani notas, nec librū aliquem citare potuit. Nam ferè seculo integro iunior Vlpianus Marcello fuit: iuuat & nostram lectionem, quod Marcellus Iuliani scriptis maximè vsus sit. Ideoque Iulianum, *suum*,

appellat in l. 85. D. de condit. Cæterùm Aristo multa de iure scripsit: quorum quæ reperimus vestigia, reliquiâsq; dabimus. Et primum

De furtis lib.) Gellius enim lib. ij cap. 18. dixit legisse se librum quendam Aristonis Iurisconsulti, in quo ille dicit. Apud veteres Ægyptios (quod genus hominum constat, & in artibus reperiendis solertes extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces) furta omnia esse licita, & impunita. quare moueor ad credendum, hunc librum Aristonis de furtis fuisse, & eo maximè quod, cum Aristonem multa volumina edidisse sciret Gellius, tamen quia de furtis quæstio erat, satis indicasse librum de furtis putauit, si tantum, librum Aristonis Iurisconsulti dixerit. Deinde

Responsorum lib.) quod apparet ex l. iurispergentium §. sed & si D. de pact. l. sicuti §. Aristo D. si seruit. vind. l. 3. quæ res pign. oblig. possint. l. Aristo D. de ritu nupt. l. patrimonij D. de usufr. legato l. 3. §. item Pomponius D. ad Trebell. l. si cum D. qui & à quibus.

Ad C. Cassium) vt supra diximus.

Ad Sabinum) vt colligi potest ex l. 3. D. de penu legata, & ex l. non solum D. de usufr. adcrefc. Citatur denique Aristo ab Vlpiano in l. per seruum D. de usu & habit. in l. certi conditio §. si nummos D. si cert. pet. & à Pomponio in l. pen. D. de de rer. diuis.

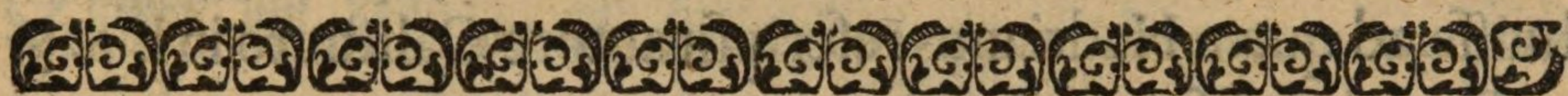

SERVILIUS.

Vius Seruilij nomen depromit Labeus ex l. cum patronus D. de iure patron. cui ego assentior; licet in vulgaribus codicibus (*Seruius*) legatur. Quî enim fieri potuit, vt Seruius, quem longo tempore ante Proculum fuisse Pomponius refert d. l. 2. D. de orig. iur. & vt

ex his quæ in Seruio diximus, satis apparet, Proculi mentionem faciat. Ex quibus etiam constat, hunc Seruilium alium esse ab illo P. Seruilio augure, cuius auctoritatem sequutus est Atteius Capito: & cuius mentio fit apud Festum in verbo *Stellam*. Credo autem Seruilium nostrum hunc esse, cuius meminit Tacitus lib. xiiij. *Annal.* qui summis honoribus, multaque eloquentia viguit; diuque foro, mox tradendis rebus Romanis celebris fuit. Eum sub Nerone obiisse certissimum est.

ARRIANVS.

Lexander Gabardus Tursesanus in quadam epistola, ab eo ad Thomam Plonatatiam Patri- tium Constantinopolitanum Iurisconsultum scripta, putat hunc Arrianum fuisse Nicome- diensem Arrianum qui res ab Alexandro magno gestas octo libris Græco sermone est prosequutus. Ego quidem aliquando eos diuersos putavi, & historicū potius existimabam, eum quem historiam Græcam scripsisse testatur Capitolinus in Gordianis. Eaque ratione mouebar, quod sub Alexandro Se- uero vixisset, atque ita vt assentationis artificio gratiam princi- pis aucuparetur, historiā Alexandri Magni scripsisse opinabar; præcipuè quod Seuerus Alexandri nomen haberet: quod idem dies natalis Seueri esset, qui Magni fuerit Alexandri interitus: quod eum magnopere coleret, & inter diuos in larario maiore consecrasset authore Lampridio in Seueri Alexandri vita. Verū ab hac me dimouit sententia, quod Nicomediensem Arrianum cognomento nouum, ceu iuniorem Xenophontem, non sub Seueri Alexandro, sed sub Hadriano & M. Antonino

Imperatoribus vixisse, apud Suidam postea legerim; à quibus multis honoribus, litterarum ergo auctus, atque honestatus fuit, autore Raphaele Volaterrano lib. xiiij Commēt. Urban. Consulare enim dignitatem adeptum fuisse eum testis est Heliconius apud Suidam, & Antonini Pij præceptorem eum facit Genebrardus lib. 3. Chronol. Romæ eum fuisse sub Hadriano Marco & Antonino Suida tradit. Hunc Arrianum Seueri cognomen habuisse puto, eumque esse quem Præfectum ærarij fuisse scribit Valens in l. 42. l. D. de iure fisci, & Flauij prænomen habuisse, ad quem Hadrianus rescripsit autore Calistrato in l. 2. §. 1. D. de iure fisci. Scripsit autem.

Epicteti Philosophi vitam.

De interdiktis lib.] quorum secundus citatur in l. pro hærede D. de petit. heredit.

Rescriptorum mentionem facerem, nisi Arriani vocabulum in l. nec nouem D. de condikt. indeb. vnde illorum memoria eruenda esset, mendose positum cum his existimarem, qui pro Arriano *Arrium* legendum iam pridem admonuerunt.

Gellius etiam librorum Arriani de disertationibus Epicteti meminit lib. xvij Noct. Attic. cap. xix. Vnde à Suida φιλόσοφος *Επικτήτειος* appellatur.

Arrianum autem nostrum Paulus in l. Arrianus D. de act. & obligat. huius sententiæ autorem facit, *multum interesse an aliquis obligetur, an vero aliquis liberetur*, vbi de obligando quæritur propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem ad negandum: vbi de liberando ex diuerso, vt faciliores simus ad liberationem. Et ex eo intelligi potest quàm miti & sedato ingenio vir ille fuerit. Arriani quoque mentio fit in l. filium D. de grad. affinit. in l. ex facto D. de hæred. instit. in l. 1. §. qui autem D. quorum legatorum. cum aliqua suæ commemoratione laudis.

VARIVS LVCVLLVS.

Risto apud Pomponium in l. liber homo D. de acquir. rerum domin. hunc Varium ab obliuione vindicauit, quem refert aliquando dubitasse, *si liber homo qui bona fide seruiens hereditatem adierit, an acquiratur mihi per eum.* Scrupulum illi iniiciebat quod aliquatenus opera eius esset in hereditate, quia per ipsum adiretur. Sed tamen verum esse scribit, & non acquiriri existimasse. Ex Lucullorum nobili apud Romanos, & antiqua gente originem duxisse, nec multo iuniorem Labeone eum fuisse puto.

VITELLIVS.

Itellij nomen extare apud Vlpianum in l. si me in vacuum D. de acquir. possess. Labitus putat, tametsi alij ibi *Celsum* legunt. Magni nominis autor fuit, & tantæ in iure autoritatis, vt Sabinus ad eius libros, quædam scripserit, vt Pandectarum volumina peruoluenti cuique occurreret. Sabinus enim in libris ad Vitellium, plerumque ab alijs Iureconsultis citatur in l. 45. D. de legat. 1. l. 8. D. instrum. leg. 1. 12. D. eodem, & alibi passim. In hac tamen l. 12. mendum esse puto, cum in §. quanto igitur, sic exaratum est, *quanto igitur hoc legatum vberius sit videndum est, & Sabinus definit, & Cassius apud Vitellium notat reponendumque & Cassius definit, & Sabinus apud Vitellium notat.* Cassius enim nullas apud Vitellium notas fecit. Hæc autem verba Sabinus in

libris ad Vitellium, antiquitatem auctoris satis designant. Cellio enim Sabino, Consulatum ex destinatione Neronis mansisse in Cal. Iulias, neque eius honori Vitellium quidem intercessisse Tacitus refert lib. xviii, & sub Vespasiano plurimum potuisse Sabinum scribit Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. Quapropter nostrum Vitellium, hunc Vitellium esse existimo, qui procurator Augusti fuit, auctore Suetonio in Vitellio.

D R V S V S.

EXtat Drusi Iurisconsulti nomen apud Celsum in l. si venditor D. de act. empti, eius sententiam non minus probantem quàm Sexti Aelii.

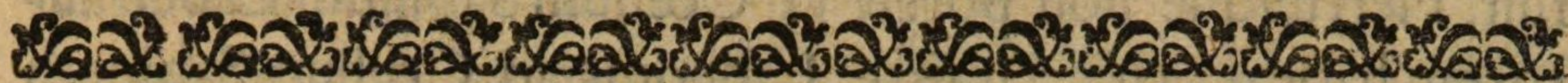
F V F I D I V S.

Emoriam huius Fufidij se eruisse Cujacius gloriatur in libris Observationum, dubitatq; an sit Fufidius ille, quem M. Tullius in Bruto, in aliquo patronorum numero fuisse scribit, ad quem M. Scaurus tres libros de vita sua scripsit, ut testatur Plinius lib. 33. cap. 1.

Eius autoritate Paulus utitur in l. Fufidius D. de bon. auct. iud. possid. & Africanus in l. 5. D. de auro & arg. legato. Arpinas fuit, & Arpini fundum amoenissimum habuit, qui Fufidianus dictus est, quem de eo Cicero Hs cccc. emit ut ipse testatur epist. ad Quintum fratrem lib. iij.

Coelius

COELIVS.

Multos Coelios fuisse constat, qui iuri dedere
 operam. Fuit Coelius Sabinus, fuit Coelius
 Antipater, & M. Coelius Rufus orator, quem
 ab Atracino accusatum elegantissima oratio-
 ne, quæ adhuc extat, Cicero defendit, & cuius
 ad iram procliuitatis, memorandum exemplum tradit Seneca
 lib. 4. de ira. Coenabat cum eo in cubiculo lectæ patientiæ cliēs,
 sed cum difficilè esset, illi in crapulam coniecto, rixam eius
 cum quo edebat effugere, optimum iudicauit Cliens, quicquid
 dixisset sequi, & secundas agere: Non tulit Cælius assentientē,
 sed exclamauit: dic aliquid contra, vt duo simus. Quis verò no-
 ster Cælius ex his fuerit, dubitari potest. Antonius Augustinus
 in indice existimat, Coelium hunc Sabinum esse: eò fortasse
 motus, quod Gellius lib. 4. cap. 2. Noct. Attic. librum Coelij
 Sabini de Edicto Ædiliū Curuliū citet. Cui tamen, vt libere
 fatear, nullo modo assentior. Coelius enim Sabinus sub Impe-
 tore Vespasiano vixit, eiusque temporibus plurimum potuit
 autore Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. quod primus eius
 consulatus dies, initium faustum Vespasiani principatui dede-
 rit, quare alius à Sabino illo, quem Hadriani temporibus vixisse
 refert Suidas: qui tamen, ni fallor, is est quem Sennium Sabinū
 vocat Vlpianus in l. 1. D. de quæstion. cuique Hadrianum &
 Antoninum rescripsisse testatur. Coelium dictis quibusdam
 pupugisse Vitellium Imperatorem scribit Plinius lib. xxxv.
 cap. xij. licet ei Consulatum ex destinatione Neronis mansisse
 in Cal. Iulias, neque eius honori Vitellium quidem victorem
 intercessisse supra ex Tacito retulerimus. Labeo autem huius
 Coelij sententiā probat in l. xvij D. eod. qui Trebatij discipulus

fuit. Fieri itaque non potest vt Coelium Sabinum Labeo autorem habeat, cum à morte Labeonis ad Coelium Sabinum vsque, ferè centum anni effluxerint. Præterea cum Sabinum Iurisconsulti citant, Sabini nomen Coelio semper iungunt, vt apparet ex Caio lib. 1. ad Edictum Aedil. Curul. in l. xx. D. eod. & ex Papiniano in l. lxxj §. falsam D. de condit. & demonstrat. quod in hoc Coelio non faciunt, sed solo nomine Coelij designant. Quamobrem existimaui aliquando Iurisconsultum nostrum Coelium Antipatrum esse: hisque rationibus mouebar. Primùm quidem, quod pleriq; autores cum de Coelio Antipatro loquuntur, eodem modo quo Vlpianus, eum solo nomine Coelij appellant vt clare patet ex Nonio Marcello in verbo *finem*, in verbo *Paucies* alijsq; locis: quod & confirmat Hadrianus Iunius medicus in Elencho autorum Nonij, cum ait, Coelium solummodo scribendum esse, non Coelium Antipatrum, cum illud Romani sit iuris: hoc vero exotici. Locus deinde Vlpiani huic nostræ sententiæ mirum in modum congruit. Coelius enim ibi à Labeone citatur: Coelium autem Antipatrum Labeone antiquiorem esse verissimum est, & perinde non incongruum, si Antipatrū opinionis suæ assertorem habuerit. Coelius itaque Antipater scriptor fuit luculentus, iuris valdè peritus, multorum etiam vt L. Crassi magister, autore Cicerone in Bruto. Libros Annalium qui sæpissimè in testimonium adducuntur apud Nonnium composuit, quos quidem eos esse puto, quos de bello Punico ad Lælium scripsisse apud Ciceronem legimus. Historiam autem eo stylo tractauit, vt eam erexerit, quæ iacebat humilis, addideritq; illi maiore sonum vocis: perfectam tamen omnibusque numeris absolutam eam non reddiderit. Neque enim rem poliiuit, vt ædificia bonus Architectus, sed tamen dolauit, vt trabes rudis extractor: Vitium non hominis, sed temporis fuit. Nemo enim Romanus studebat eloquentiæ, nisi vt in causis, & in foro eluceret. Verùm licet

Antipater, homo neque planè doctus, neque maximè aptus ad dicendum fuerit autore Cicerone. Eum tamen plus eloquentiæ, quam scientiæ iuris operam dedisse testatur Pomponius d. l. 2. D. de orig. iuris. Verùm vt hunc Antipatrum à nostro Coelio diuersum faciam, cogit me locus Vlpiani in l. ædiles §. sed enim D. de Ædil. Edicto. *Idem*, inquit de Coelio loquens, *refert Ofiliū existimasse*. Quibus verbis manifesto apparet, nostrū Cœliū Ofilio cœtaneū, quod Antipatro conuenire non potest, qui Ofilio antiquior fuit. Quamobrem non errabimus, si hunc M. Coelium crediderimus: quod & confirmāt tempora, quibus ille vixit Cicerone iam ætatis prouectæ, atque ita Ofilio æqualis. Præterea eum Ædilem Curulem factum esse scribit Cicero in Bruto, atque ita verisimile est, eum de his quæ ad Ædilitium Edictum pertinebant, accuratè scripsisse. Eius etiam scripta in Pandectis non referuntur, nisi in titulo de Ædilit. Edicto. M. itaque Coelius præter Ædilitatem, Tribunatum plebis adeptus est, in quo nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamq; dementiam, à Senatu & à bonorum causa stetit constantius, eod. Cicerone in Bruto. Postea tamen à sese discessit, & quos tentauerat euertere, imitatus est. Equitis Romani filius fuit, ex Puteolano municipio, quem Puteolani absentem in amplissimum ordinem cooptarunt. Specie & forma in adolescentia fuit adeo liberali, vt libidinis infamiam non effugerit, quam tamen diluere tentat Cicero in oratione quàm pro eo scripsisse supra diximus.

ATTEIVS CAPIT O.

Apitonum cognomina à capite dicta Cicero auctor est lib. 1. de Natura Deorum. Primus Atteiorum quod magno capite esset, Capitonis nomen ipsi tributū, ad posterum transiit, peculiari Romanorum more apud

quos cognomina ab euentu vni ex quadam familia tradita, ad posteros eius familiæ propagabātur. Sic Silones, sic Scæuolas, sic Labeones, Syllas, aliósque immunos dictos fuisse apud auctores legimus. Quem quidem morem veteres Galli non retinere. Non enim posteros Hugonis Capeti Capetos dictos reperimus, licet eadem ratione à Gallis Capetus, qua Attæius à Romanis Capito nuncupatus sit. Sic Caroli Martelli successores Martelli cognomen non vsurpauere. Quod quidem magnæ autoritatis scriptores impositū ei fuisse putant, quia sicuti malleus qui *Martel* Gallice dicitur ferrum conscindit & mollit: ita ipse multas gentes deuicit, earumque vires confregit. Ego verò sic nuncupatum existimo, quod caput ad similitudinem mallei, quem vt diximus, Galli *Martel* vocant, habuerit. Sic Tuditano cognomen inditum, quod caput ad mallei formam haberet. Tudites enim mallei sunt, auctore Festo, à tundendo dicti. Cæterum Capitonem nostrum, filium fuisse existimo L. Attæij Capitonis, qui Senatusconsulto subscripsit, quod à Cicerone refertur lib. viij epist. 8. vbi tamen vulgo corrupte legi L. *Attæius* L. F. *Capito* certissimum est. Bernardus quidem Rutilius reponit L. *Attæius*, L. F. *Attæij* N. *Capito*: vitiose tamen. Erat enim & Attæij filius, nec olim ciues Romani demonstrari solebant à cognomine aui vel patris, sed tantum à prænomine. Manutius autem sic legendum putat L. *Attæius*, L. F. *Aniensis* *Capito*. vt hæc dictio *Aniensis* nomen sit tribus Capitonis. Crederem etiam legi hoc modo posse L. *Attæius*, L. F. *A. N. Capito*, vt his duabus litteris puncto distinctis, significetur *Auli nepos*. Quicquid sit, hic L. Attæius Capito, C. Capitonis Iurisconsulti pater fuit, vir Prætorius, & in Republica magnæ satis autoritatis. Tribunatum plebis exercuit auctore Plutarcho in C. Cæsare, Cæsarique familiaritatē maximè iunctus, apud Ciceronem lib. xij epistol. in ea, quam scribit C. Planco. Auus autem nostri Capitonis Centurio Syllanus fuit, auctore Tacito lib. iij Annal. Noster

verò Capito studijs ciuilibus principem in ciuitate locum adsequutus est. Hæc enim ætas duo pacis decora, & ornamenta tulit, Capitonem & Labeonem: sed Labeonem incorrupta libertate, & ob id fama celebratiorem: Capitonis autem obsequium dominantibus magis probatum. Erat enim voluntatis & potestatis principum, cum hypochrifi assentator. Cuius rei extant satis ampla apud scriptores testimonia. Ex quibus pauca afferemus. Scriptum est apud autorem de illustribus Grammaticis, quum M. Pomponius grammaticus ex oratione Tiberium reprehendisset, affirmasse Atteium Capitonem illud esse latinum: & si non esset, futurum. Vnde rectè responsum est à Pomponio. *Mentitur, inquit Capito. Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, verbis non potes, sic enim legendum esse puto, non vt vulgo legitur, verba non potes.* Scribit etiam Tacitus L. Ennium Equitem Romanum Majestatis postulatum, quod effigiem Principis promiscuum ad vsum argenti vertisset. Recipi Tiberius Cæsar inter reos se vetare simulabat, palam aspernante Atteio Capitone, quasi per libertatem. Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neq; tantum maleficium impune habendum: sanè lentus in suo dolore esset, Republicę iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius vt erant, magis quàm vt dicebantur, perstititque intercedere. Qua quidem in re Capito multum famæ & existimationis amisit. *Capito, inquit Tacitus d. lib. iij, insignior infamia fuit, quod humani diuiniq; iuris sciens egregium publicum, vel vt mallet, hac re ius publicum & bonas domi artes dehonestauisset.* His itaque adulationibus, quibus tempora illa admodum sordida & infecta fuere Consulatui ei Augustus accelerauit, vt Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentē dignatione eius Magistratus anteiret, eodem Tacito autore. Collega autem in Consulatu additur ei C. Vibius C. F. Posthumus ab Onuphrio ib. 2. Fast. ex quadam antiqua inscriptione, cuius exemplum

I c apposui.

Imp. Cesare D. F. Augusto P.

Pont. Max. Trib. potest xxviii

... Cos. xii P P. Imp. xv.

... Spet. Mag. DD.

... Omnia scripta sunt quæ in hoc

... C. Atteio Capitone C. Vibio C. F.

Cos.

Postumo

Atque eos Consules sub eum annum subgerit, quo M. Lepidus L. filius, L. Aruntius Cōsules facti sunt, quasi hoc ipso anno suffectos, ut non mirum sit, si à Cassiodoro, cæterisque qui Fastos Consulares ad illa usque tempora continuarunt, produxeruntque, de Capitone Atteio, Caioque Vibio mentio nulla facta sit. Quod illi rationem tantum habuerint eorum Consulium, qui initio anni magistratum inierunt. Et quidem suffectum fuisse Capitonem satis indicat Tacitus, quum ei acceleratū ab Augusto Consulatum scribit. Id etiam diserte significatur ex Pomponio l. 2. D. de origine iur. In Consulatu autem suo fertur decreuisse, *inuitam libertam patronum uxorem ducere non posse*, autore Vlpiano lib. iij ad leg. Jul. & Papiam in l. quod & Atteius D. de ritu nupt. Quod tamen ita obseruandum est, nisi patronus ideo eam manumiserit, ut uxorem eam ducat. Addendum ex Iuliano, ni etiam filiusfamilias ancillam iussu patris manumiserit matrimonij causa, ut refertur à Rufino l. 51. D. eod. Hocque ex sententia eius Senatusconsulti, quod factum est Capitone Consule, de quo interpretanda est l. 21. D. qui & à quib. manumiss. Capitonem autem Iurisconsultum Consulem fuisse cum Germanico, anno ab Vrbe condita 764. apud Cuspinianum scriptū legimus. Sed allucinatur, vir alioqui antiquitatis Rominae eruditissimus, Collega enim ille Germanici Caesaris, C. Fonteius Capito nuncupatur: noster vero C. Atteius. Quod quidem non

eiufdem nominis nec eiufdem familiæ fuere. Cæterùm Atteium libertum habuit Philologum, quem inter Grammaticos Rhetorem, & inter Rhetores Grammaticum appellaffe eum, tradit Suetonius Tranquillus de illuſtr. Grammat. Hæc de moribus, & honoribus Capitonis referuntur. De doctrina autem non minora. Principem enim locum in ciuitate, ſtudia ei ciuilia dederunt. In quorum tractatione diuerſam perpetuo ab Antiſtio Labeone, vt & in Reipublicæ gubernatione ſententiam tenuit. Ideòq; non malè Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. eos primùm in Iure Ciuili, quaſi diuerſas ſectas feciſſe tradit. Atteius ſiquidem Capito in his quæ ei tradita fuerunt, perſeuerauit: Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ fretus, plurima innouare inſtituit. Atteioque Capitoni Maſſurius Sabinus ſucceſſit: Labeoni verò Nerua, qui adhuc eas diſſentiones auxerūt. Quamuiſtamen Capito diuerſum à Labeone ſemper ſentierit: Eiustamen doctrinam imminuere, nec adimere, ſcriptis ſuis tentauit. quinimò eam ſemper pleniffimo ore, & cum laudis elogio prædicauit. Teſtis eſt Gellius l. xij cap. xij, qui in quadam epiſtola Atteij Capitonis ſcriptum ſe inueniſſe fatetur, Labeonem Antiſtium, legum atque morum Pop. Rom. iuriſq; ciuiliſ doctum apprime fuiſſe. Proponant ſibi huiuſce æui ſcriptores, hoc veteris litterarū candoris exemplum; & quod quiſque meruerit, liberè & ingenuè profiteantur. Hanc autem tam inſignem iuriſ cognitionem accepit totam ab Ofilio Iuriſconſulto, de cuius doctrina quædam ſupra diximus. Cæterùm Capito & honoribus, & ſcientia florens, tandem ſub Tiberio Cæſare ſenex extremum clauſit diem. Multos tamen libros ſcriptos reliquit.

Commentaria ad xij Tab.

Coniectaneorum lib. 260.) Affertur quidem à Gellio lib. xiiij cap. vij noſt. Att. locus ex lib. 259 Atteij.

De Pontificio iure lib. x.) meminir idem Gellius libri quinti

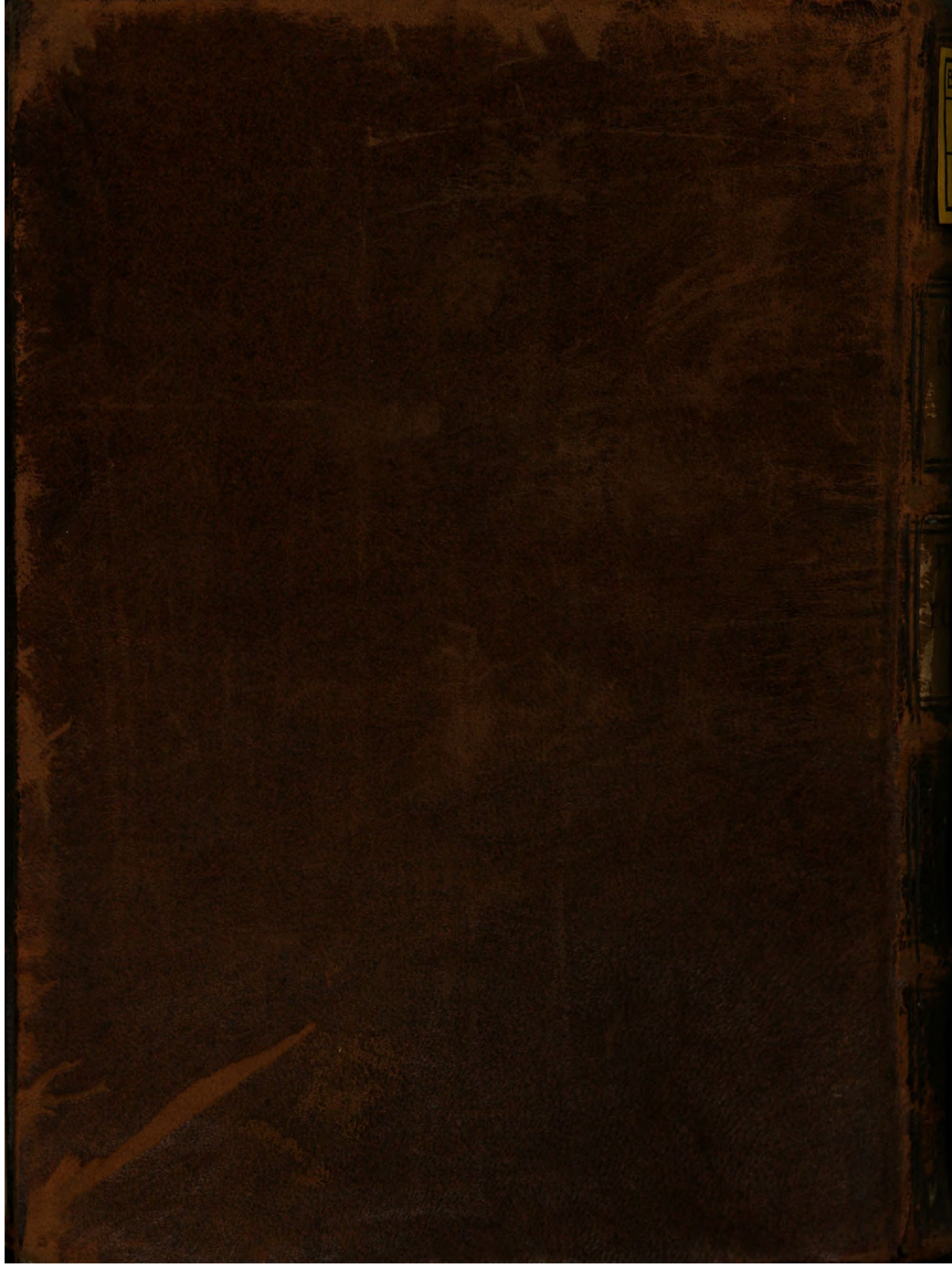
lib. 4. cap. 6. & Festus in dictione *mundus*. Ex quo illa sunt quæ à Macrobio lib. vij Saturn. cap. xij de gestatione anuli, deque Deorū formis non insculpendis referuntur. Scripsit præterea.

Collectaneorum lib.) Numerum non indico, eorum tamen octauus citatur à Gellio lib. iij cap. xij, qui inscriptus erat, *de publicis iudiciis*.

De officio Senatorio lib. sing.) teste eodem Gellio lib. ij cap. xxij. Reliquit etiam

De iure sacrificiorum lib. x) Sicuti apud Macrobiū legimus lib. iij Saturn.

Plinius de Artoptica loquens lib. xvij cap. xj Capitonem, tanquam locupletem autorem habet. Eius sententiā & contrariæ sectæ autores probarunt, vt Proculus ipse lib. 2. epist. Parietem communem incrustare licere in l. 13. D. de seruitut. præd. urban. vbi notandum verba illa. *Cæterum si demolitus sit vicinus, & ex stipulatu actione damni infecti agatur, non pluri quàm vulgaria tectoria æstimari debent, quod obseruari & in incrustatione oportet, non esse ex Capitonis sententia, sed addita à Proculo: ne quis Capitonis verbis ductus, errare hac in re possit. Is aliquando in iure, Atteij nomine tantum vocatur, vt in l. qui quatuor §. vlt. D. de legat. iij.*

Bertrand, Jean

Bioi nomikōn, sive de iurisperitis libri duo

Tolosa 1617

4 Biogr.c. 20

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10050391-7